

officiella tidning

Svensk utgåva

Lagstiftning

Innehållsförteckning

I Rättsakter vilkas publicering är obligatorisk

.....

II Rättsakter vilkas publicering inte är obligatorisk

Kommissionen

2004/138/EG:

- ★ **Kommissionens beslut av den 11 juni 2002 i ett förfarande i enlighet med artikel 81 i EG-fördraget (Ärende COMP/36.571/D-1 – Österrikiska banker "Lombardklubben")** [delgivet med nr K(2002) 2091] 1

2004/139/EG:

- ★ **Kommissionens beslut av den 23 oktober 2003 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (Ärende COMP/C/38.170 – Reims II nyanmälan)** ⁽¹⁾ [delgivet med nr K(2003) 3892] 76

(¹) Text av betydelse för EES

Pris: 22,00 EUR

SV

De rättsakter vilkas titlar är tryckta med fin stil är sådana rättsakter som har avseende på den löpande handläggningen av jordbrukspolitiska frågor. De har normalt en begränsad giltighetstid.

Beträffande alla övriga rättsakter gäller att titlarna är tryckta med fet stil och föregås av en asterisk.

II

(Rättsakter vilkas publicering inte är obligatorisk)

KOMMISSIONEN

KOMMISSIONENS BESLUT

av den 11 juni 2002

i ett förfarande i enlighet med artikel 81 i EG-fördraget

(Ärende COMP/36.571/D-1 – Österrikiska banker ”Lombardklubben”)

[delgivet med nr K(2002) 2091]

(Endast den tyska texten är giltig)

(2004/138/EG)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
1. Inledning	3
2. Bankmarknaden i Österrike	3
3. Berörda företag och produkter	4
4. Förfarandet	7
4.1 Anledningen	7
4.2 Undersökningarna	7
4.3 Begäran om upplysningar	7
4.4 Företagens reaktion	7
5. Lombardnätverkets bakgrund, organisation, funktion och syfte	8
5.1 Bakgrund	8
5.2 De enskilda mötesgrupperna, deras relation till varandra och huvudbankernas roll	10
5.3 Mötenas förlopp	12
5.4 Syftet	14
6. Kronologisk redogörelse: Inledning	15
7. Kronologisk redogörelse 1994	15
8. Kronologisk redogörelse 1995	21
9. Kronologisk redogörelse 1996	31
10. Kronologisk redogörelse 1997	41
11. Kronologisk framställning 1998	45

12.	Specialmöten (urval)	46
12.1	Exportklubben, Exportlombardklubben	46
12.2	Penningöverföringar	47
12.3	"Regionala möten" och delstatsmöten	48
13.	Parternas viktigaste argument rörande sakförhållandena	50
13.1	Lombardnätverkets specifika historiska, samhälleliga, ekonomisk-politiska och sociala aspekter	50
13.2	Lombardnätverkets effekter på den österrikiska bankmarknaden	52
14.	Rättslig bedömning	53
14.1	Konkurrenslagstiftningens tillämplighet på banksektorn	53
14.2	Kommissionens ansvar för år 1994	55
14.3	Artikel 81 i EG-fördraget	55
14.3.1	Avtal och samordnade förfaranden: Rättspraxis	56
14.3.2	Avtal och samordnade förfaranden: Överträdelsens art i detta ärende	57
14.3.3	Mål eller syfte med begränsningen av konkurrensen	58
14.3.4	Inverkan på handeln mellan medlemsstaterna	59
14.4	Mottagarna av detta beslut	63
14.4.1	Valet av mottagare	63
14.4.2	Frågor som gäller tillräknande	64
14.5	Överträdelsens varaktighet	65
15.	Företagens skyldighet att besvara begäran om upplysningar	65
16.	Korrigerande åtgärder	66
16.1	Artikel 3 i förordning nr 17	66
16.2	Artikel 15.2 i förordning nr 17	66
16.2.1	Skuldfrågan: Uppsåt	66
16.2.2	Allmänna överväganden	67
16.2.3	Böternas grundbelopp	67
16.2.3.1	Överträdelsens allvar	67
16.2.3.2	Varaktighet	69
16.2.3.3	Slutsats om grundbeloppet	69
16.2.4	Förmildrande omständigheter	70
16.2.5	Halvtidsresultat för tillämpningen av 1996 års meddelande	72
16.2.6	Tillämpning av 1996 års meddelande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden	72
16.2.7	Slutliga belopp	74

EUROPEISKA KOMMISSIONEN HAR FATTAT DETTA BESLUT

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen,

med beaktande av rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962 Första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar 85 och 86 ⁽¹⁾, senast ändrad genom förordning (EG) nr 1/2003 ⁽²⁾, särskilt artiklarna 3 och 15 i denna,

med hänvisning till kommissionens beslut av den 11 september 1999 om att inleda ett förfarande i detta ärende,

efter att ha gett de berörda företagen tillfälle att yttra sig i enlighet med artikel 19.1 i förordning nr 17, och att i enlighet med kommissionens förordning (EG) nr 2842/98 av den 22 december 1998 om hörande av parter i vissa förfaranden enligt artiklarna 85 och 86 i EG-fördraget ⁽³⁾ ha gett berörda parter tillfälle att yttra sig om de invändningar som kommissionen framfört,

efter att ha tagit del av förhørsombudets slutrapport i detta ärende ⁽⁴⁾,

efter samråd med Rådgivande kommittén för kartell- och monopolfrågor, och

av följande skäl:

1. INLEDNING

- (1) Överenskommelser mellan österrikiska banker – framför allt rörande räntesatser och avgifter – har haft en lång tradition i Österrike, och vilade ända in på åttiotalet delvis på rättslig grund ⁽⁵⁾. Under årens lopp hade bankerna skapat ett finmaskigt nät av innehållsmässigt omfattande och organisatoriskt tätt sammanvävda mötesgrupper. Inom dessa grupper samordnade bankerna regelbundet, i genomsnitt var fjärde arbetsdag, sitt agerande med avseende på samtliga väsentliga konkurrensparametrar – ända fram till dagen för kommissionens oanmälda efterforskningar i juni 1998. Eftersom bankerna var medvetna om dessa överenskommelsers relevans i konkurrensrättsligt hänseende, gjordes ansträngningar (dock utan större framgång) att röja undan spåren av dessa möten, genom att undvika, dölja, respektive förstöra mötesprotokollen.

(1) EGT 13, 21.2.1962, s. 204/62.

(2) EGT L 1, 4.1.2003, s. 1.

(3) EGT L 354, 30.12.1998, s. 18.

(4) EUT C 48, 24.2.2004.

(5) Den 1 januari 1994 – den dag då Österrike anslöt sig till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet – försvann dock de sista juridiska grundvalarna för sådana överenskommelser.

- (2) Vid prövningen av sakförhållandena har kommissionen haft stöd av ett stort antal beslagtagna originaldokument från den relevanta tidsperioden – t.ex. mötesprotokoll, promemorior, telefonprotokoll och korrespondens. Det uttalade syftet med dessa överenskommelser, samt deras långtgående effekt, var begränsning av konkurrensen. Det rör sig härvid om en klar och entydig överträdelse av artikel 81 i EG-fördraget, som bör åläggas med böter.
- (3) Detta beslut är uppbyggt enligt följande: Inledningsvis redogörs för några viktiga egenheter hos den österrikiska bankmarknaden, som är nödvändiga för förståelsen (kapitel 2). Därefter följer en kort beskrivning av de viktigaste inblandade bankerna och bankkoncernerna, vilka detta beslut riktar sig till, samt de produkter och tjänster som omfattades av kartellen (kapitel 3). Efter en kort översikt över de viktigaste stegen i förfarandet (kapitel 4), förklaras bakgrund, organisation, funktionsätt och syfte för mötesgrupperna inom Lombardnätverket (kapitel 5). Därefter följer kronologiska redogörelser för de viktigaste kartellsamtalen under åren 1994 till 1998 (kapitlen 6 till 11). Valda extraordinarie möten behandlas i ett eget kapitel (kapitel 12). Därefter behandlas företagets viktigaste argument rörande sakförhållandena. I slutet av detta beslut återges den rättsliga bedömningen av sakförhållandena (kapitel 14), några överväganden angående processrättsliga frågor (kapitel 15), samt en diskussion av de nödvändiga sanktionerna (kapitel 16).

2. BANKMARKNADEN I ÖSTERRIKE

- (4) Den tills för några år sedan mycket höga andelen offentligt ägande inom det österrikiska bankväsendet kan ha varit orsaken till att vinsttänkandet hamnat i bakgrunden för en strävan mot högre omsättning och större marknadsandelar. Enligt egen utsago var ansvariga bankdirektörer inte i stånd att agera företagsekonomiskt ansvarsfullt ⁽⁶⁾. Framför allt inom marknaden för privatlån ledde detta mot bakgrund av en stagnerad låneefterfrågan till ett överutbud ⁽⁷⁾ och därmed till minskade räntemarginaler för bankerna.

(6) 42.290 (RLB).

(7) Antalet bankkontor och bankanställda ligger i Österrike tydligt över genomsnittet inom gemenskapen i förhållande till folkmängden. Bankers vinst härrör från i princip två områden: Nettoräntetäkten, som är den avgjort största vinstkällan, och intäkter från tjänste- och provisionsbaserad verksamhet. Förenklat kan man sammanfatta det så att överutbudet och den låga låneefterfrågan i Österrike pressade räntemarginalerna. Därför gav nettoräntetäkten endast små vinstökningar, medan provisionsintäkterna utvecklades dynamiskt.

- (5) Konkurrens som leder till minskande marginaler, och till priser under genomsnittskostnaden, upplevs normalt som "ruinerande" av de berörda företagen. I en sådan situation uppstår i princip två möjligheter. Antingen leder en ständigt sjunkande avkastning till en marknadskorrigerig (utträde från marknaden eller kapacitetsreducering p.g.a. koncentration), eller också försöker marknadsdeltagarna att så långt som möjligt begränsa konkurrensen som orsakats av överutbudet, för att på så vis bromsa eller till och med stoppa prisfallet. Följden blir oskäligt höga priser och ett konstgjort upprätthållande av ineffektiva marknadsstrukturer.
- (6) Bankerna i Österrike bestämde sig, om än kanske inte enbart, för den andra varianten: Eftersom marknadskorrigerig som möjligt scenario inte enbart sågs som ett tillfälle för företagspolitiska initiativ, utan även utlöste "fruktan" (8) hos bankerna på grund av den "okontrollerbara risken", var deras ambition en konkurrens som var "disciplinerad" och "ordnad" med hjälp av avtal (9). Kartellavtal visade sig vara ett välkommet medel mot den så kallade "ruinerande bortträngningskonkurrensen" – som väl helt enkelt kan ses som fri konkurrens (10). Episoder med mer eller mindre begränsad konkurrens brukade bankerna däremot kalla "aktionism". I denna anda sågs avgifter mindre som en del i konkurrensen, och mer som "gemensam vinstmöjlighet", på bankkundernas bekostnad (11). De österrikiska bankernas ansträngningar att genom samordnade förfaranden förbättra marginalerna, dvs. gemensamt på konsumenternas bekostnad istället för individuellt på konkurrenternas bekostnad, löper faktiskt som en röd tråd genom denna utredning. En bank erkänner själv att kartellen utöver detta hindrat den nödvändiga marknadskorrigeringen (12).
- (7) På grund av den långtgående standardiseringen av produkterna, det offentliga tillkännagivandet (anslag i kassan) av räntesatser, och regelbundna prisjämförelser i media och av konsumentorganisationer, är bankmarknaden i Österrike som helhet mycket transparent. För att ytterligare öka denna transparens, bättre kontrollera att kartellavtalen efterlevdes, och att minska verkan av en eventuell smygkonkurrens – t.ex. genom avvikelser

från allmänt meddelade räntesatser – genomförde de österrikiska bankerna regelbundet omfattande kontroller, s.k. "konkurrensbevakningar", bland sina konkurrenter. De avtalade "löpande direktkontakt vid misstänkta/av kunder påstådda/förmodat upptäckta avvikelser" från överenskommelser (13). "Skulle erbjudanden som strider mot [de överenskomna] principerna bli kända", skulle en av kartellmedlemmarna överta "samordningen och utredningen av sakförhållandena" (14). Att sådana kontroller var regel, visar även ett protokoll från ett kartellmöte i juli 1994, där en representant för Bank Austria föreslår "att man avstår från konkurrentbevakningar" (15). Naturligtvis var frestelsen alldeles för stor för de inblandade bankerna att trots detta underskrida de överenskomna räntesatserna, och på så vis vinna marknadsandelar.

3. BERÖRDA FÖRETAG OCH PRODUKTER

- (8) Nästan alla kreditinstitut från samtliga viktiga sektorer (16) deltog i de handlingar som är föremål för denna utredning. Efter en sen marknadskorrigerig har för närvarande fyra bankkoncerner en stark position på den österrikiska bankmarknaden: Bank Austria som tillhör HypoVereinsbank, Sparkassekoncernen och Erste Bank, Raiffeisenkoncernen och Raiffeisen Zentralbank, samt Bank für Arbeit und Wirtschaft/Postsparkasse. På ett visst avstånd följer sedan Volksbankkoncernen och ÖVAG.

(8) 41.916 (Erste). En marknadskorrigerig skedde endast sporadiskt och långsamt (1990 koncentration Zentralsparkasse/Länderbank, 1992: fusion Girocentrale/Österreichisches Creditinstitut, 1997 Bank Austria förvärv av Creditanstalt och Erste Bank förvärv av GiroCredit).

(9) För bevis se kapitel 5.4.

(10) Se fotnoterna 141 och 283 samt fotnoterna 130, 152, 168, 280 och 350.

(11) Se skäl 279.

(12) 41.570 (BA).

(13) 23.274 f.

(14) 23.178 f.

(15) 20.743 f.

(16) I Österrike skiljer man på sektorer med en nivå, såsom aktiebankerna och bankirerna, landshypoteksbankerna, bolåneinstitut och nischbanker, och sektorer med flera nivåer, som även kallas "decentraliserade" sektorer. Sparkassorna och Volksbankerna är organiserade i två nivåer, och Raiffeisenbankerna i tre. Inom dessa sektorer med flera nivåer, som själva kallar sig "bankkoncerner", har respektive huvudbank en samordningsfunktion för det anslutna området. De olika relationerna och ömsesidiga rättigheterna och förpliktelserna mellan huvudbanken och sektorns enskilda medlemmar regleras i banklagen (Bankwesengesetz).

(9) Detta beslut riktar sig till följande kreditinstitut⁽¹⁷⁾:

a) Bank Austria Aktiengesellschaft (nedan kallat "BA")

BA är den största bankkoncernen i Österrike sedan fusionen med Creditanstalt AG (nedan kallat "CA") den 23 september 1998⁽¹⁸⁾. I och med en koncentration i början av 2001 fick Bayerische Hypo-Vereinsbank AG (nedan kallat "HVB") ensam kontroll över hela BA-koncernen⁽¹⁹⁾. BA-koncernen har en marknadsandel på cirka 25 %. Koncernen har 470 bankkontor över hela Österrike och sysselsätter runt 13 000 personer.

b) Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG (nedan kallat "Erste")

Sedan koncentrationen med sparkassornas Giro-Credit Bank Aktiengesellschaft den 4 oktober 1997⁽²⁰⁾, är Erste huvudbank för Sparkassekoncernen⁽²¹⁾, som består av runt 70 sparkassar. Erste är Österrikes näst största bankkoncern. Erste och Sparkassekoncernens marknadsandel är cirka 30 %⁽²²⁾. Koncernen har över 1 500 bankkontor i Österrike och sysselsätter runt 24 000 personer.

c) Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (nedan kallat "RZB")

RZB är huvudbank för österrikiska Raiffeisenbankkoncernen. Koncernen är organiserad i tre nivåer och har runt 2 350 kontor⁽²³⁾. Raiffeisen-bankkoncernen har en marknadsandel på cirka 22 % och sysselsätter ungefär 20 000 personer. Vid sidan om sin uppgift som representant för Raiffeisenbankkoncernen, bedriver RZB även själv bankverksamhet med tyngdpunkt på utlandsaffärer och storkunder⁽²⁴⁾.

d) Bank für Arbeit und Wirtschaft Aktiengesellschaft (nedan kallat "BAWAG")

Sedan december 2000 är BAWAG huvudägare i Österreichische Postsparkasse Aktiengesellschaft ("PSK")⁽²⁵⁾. I och med de två bankernas omfattande organisatoriska sammanföring har hela BAWAG-PSK-koncernen över 2 000 bankkontor i hela Österrike och en marknadsandel på cirka 10 %, där runt 5 % tillfaller BAWAG och 5 % PSK⁽²⁶⁾.

e) Österreichische Postsparkasse Aktiengesellschaft (nedan kallat "PSK")

PSK är (på grund av en fusion med verkan från och med den 1 oktober 1998) rättsinnehavare till Bank der Österreichischen Postsparkasse Aktiengesellschaft (nedan kallat "PSK-B").

(17) För en beskrivning av bankmarknaden i Österrike se bl.a. kommissionens beslut i ärendena COMP/M.2125, HypoVereinsbank/Bank Austria, skäl 21, COMP/M.2140, BAWAG/PSK, skäl 9 och COMP/M.2402, Creditanstalt/RZB/JV, skäl 15. De marknadsandelar som anges i detta kapitel avser verksamheten mot privat- och företagskunder (såväl in- som utlåning). De härrör från de offentliga versionerna av de nämnda besluten, från årsredovisningar, publikationer, och andra offentliga källor. Även om Lombardnätverket omfattar långt mer än bara verksamheten mot privat- och företagskunder, och spänner över samtliga väsentliga konkurrensparametrar (se nedan), ger marknadsandelarna en representativ bild av berörda bankers och bankkoncerners allmänna ställning på marknaden.

(18) Med "CA" avses i detta beslut Creditanstalt-Bankverein före fusionen, som senare bytte namn till Creditanstalt AG.

(19) COMP/M.2125, HypoVereinsbank/Bank Austria.

(20) Med "GiroCredit" avses detta beslut GiroCredit Bank Aktiengesellschaft der Sparkassen före fusionen. Med "Erste" avses för perioden före den 4 oktober 1997 Erste österreichische Sparkasse Bank, efter detta datum Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG.

(21) Inom Sparkassegruppen finns särskilda förbindelser som ger gruppen dess koncernliknande struktur. Alla österrikiska sparkassar har andelar i Erste, som i sin tur är delaktig i en hel rad sparkassar (se svar av den 30 november 1998 på begäran om upplysningar, fråga 7.4). Som huvudbank har Erste förpliktelser gentemot de anslutna sparkassorna, såsom olika tjänster och att utföra sina uppgifter i sparkassornas intresse. Detta bildar ett finmaskigt nät av rättigheter och förpliktelser.

(22) Marknadsandelen för enbart Erste är cirka 7 %.

(23) Den första nivån omfattar cirka 615 juridiskt självständiga lokala Raiffeisenbanker. Tyngdpunkten är verksamhet riktad mot privatkunder och små och medelstora företag. På den andra nivån motsvarande de österrikiska delstaterna finns åtta regionala Raiffeisen-landsbanker ("RLB"), som ägs av bankerna på den första nivån. RLB är också verksamma inom privat- och företagskundsegmentet, och fungerar därutöver som primärnivåbankernas clearinginstans. Här erbjuds omfattande service- och rådgivningstjänster. RZB utgör den tredje nivån, som ägs till över 80 % av RLB. Raiffeisenbankerna är visserligen självständiga enheter i juridisk mening och styrs inte av RLB och eller RZB, men på grund av det gemensamma uppträdandet på marknaden och regionprincipen står de i ett begränsat konkurrensförhållande till varandra.

(24) Marknadsandelen för enbart RZB är cirka 2 %.

(25) Sedan den 1 december 2000 ägs 74,82 % av PSKs grundkapital av BAWAG, och 25,18 % av KSP Unternehmensbeteiligungsgesellschaft mbH. Se COMP/M.2140, BAWAG/PSK.

(26) BAWAG och PSK är dock fortfarande juridiskt oberoende aktiebolag och banker.

- f) Österreichische Volksbanken AG (nedan kallat "ÖVAG")

ÖVAG är huvudbank inom Volksbankkoncernen, som är organiserad i två nivåer och består av runt 60 självständiga Volksbanker på den första nivån. Volksbankerna har ett nära samarbete inom viktiga områden såsom organisation och marknadsföring, och är i sin tur majoritetsägare i ÖVAG. Volksbankkoncernen har en marknadsandel på cirka 7 %⁽²⁷⁾. Koncernen har ungefär 600 bankkontor i Österrike och sysselsätter runt 5 000 personer.

- g) NÖ Landesbank-Hypothekenbank AG (nedan kallat "NÖ Hypo")⁽²⁸⁾

Sedan den 1 januari 1997 är NÖ Landesbank-Hypothekenbank AG ett företag inom ÖVAG-koncernen⁽²⁹⁾. NÖ Hypo är huvudsakligen verksam i Wien och södra Österrike. Marknadsandelen torde ej överstiga 2 % där⁽³⁰⁾.

- h) Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien reg Gen mbH (nedan kallat "RLB")

1997 fusionerade Raiffeisenbank Wien AG ("RBW") med sin huvudkoncernpartner RLB. Omedelbart före detta hade Raiffeisenbank Wien reg Gen mbHs bankverksamhet införlivats i RBW⁽³¹⁾. RLB/RBW:s verksamhetsområde är begränsat till huvudstaden Wien, med en marknadsandel på runt 5 %.

- (10) Ovan nämnda banker och bankkoncerner erbjuder sina privat- och företagskunder samtliga produkter och tjänster som storbanker normalt tillhandahåller. Såsom visas i följande kapitel täckte den österrikiska bankkartellen hela paletten av dessa produkter och tjänster, från spar-

och låneräntor till avgifter och kommissioner⁽³²⁾. Den omfattade därutöver ytterligare konkurrensparametrar, som till exempel reklam och kontakt med press och konsumentrepresentanter, eller beräkningsgrunder⁽³³⁾.

- (11) De senaste åren har den beviljade lånevolymen till produktions- och tjänsteföretag för investeringsändamål ökat markant (1997 ökade volymen med 14 %). Detta kan även hänföras till den ökade exportverksamheten inom denna låntagargrupp, från såväl större som mindre och medelstora företag.

- (12) 1999 uppgick utländska icke-bankers inlåning hos österrikiska kreditinstitut till ungefär 26 miljarder euro, och de lån som österrikiska kreditinstitut beviljat utländska icke-banker uppgick till ungefär 36 miljarder euro. I februari 2002 höll österrikiska kreditinstitut cirka 380 000 sparkonton tillhörande utländska kunder⁽³⁴⁾.

⁽²⁷⁾ Marknadsandelen för enbart ÖVAG är under 1 %.

⁽²⁸⁾ "NÖ" är en förkortning för delstaten Niederösterreich.

⁽²⁹⁾ Dessförinnan var delstaten Niederösterreich ensamägare i NÖ Hypo. ÖVAG och NÖ Hypo finns fortfarande kvar som aktiebolag och banker.

⁽³⁰⁾ NÖ Hypo är, såsom övriga sju landshypoteksbanker, ordinarie medlem i österrikiska landshypoteksbankernas förbund (Verband der österreichischen Landes-Hypothekenbanken, nedan kallat "Hypo-Verband").

⁽³¹⁾ Dessförinnan bedrev RLB egen verksamhet endast i begränsad omfattning. Med "RBW" avses för tiden före omvandlingen Raiffeisenbank Wien reg Gen mbH.

⁽³²⁾ I detalj: 1) Sparkonton: Disponibla medel disponerar kunden fritt över (normalt giro-, löne- och pensionskonton med låg ränta). Sparade medel är medel på konton som i motsats till de disponibla medlen är tänkta som investering, och som överförs till särskilda "(kapital)sparkonton" (vid "rörliga" sparkonton ändrar kreditinstitutet räntan beroende på penning- och kapitalmarknadsutvecklingen; "fasta" sparkonton har fast avtalad löptid och ränta). För visst sparande kan även så kallade "specialräntesatser" ("Sonderkonditionen", SOKO) avtalas. Detta kallas även "bonusparande". Vidare debiteras avgifter för t.ex. kontohållning, bokningar, checktransaktioner eller användning av bankomat kort. b) Kreditverksamheten omfattar privatlån (inklusive byggnadskreditiv och hypotekslån), så kallade Betriebsratskrediter (lån som erbjuds enligt avtal med arbetstagarorganisationen vid den egna arbetsplatsen, i såväl inhemsk som utländsk valuta), samt avgifter (särskilt den så kallade hanteringsavgiften). c) Ytterligare områden är transaktioner, särskilt kommissioner för överföringar (inom Österrike såväl som gränsöverskridande), och värdepappershandel (t.ex. depåavgifter, avgifter för köp och försäljning). 2) När det gäller företagskunder finns en indelning i verksamhet mot banker och icke-banker. Till det första området hör interbankverksamheten (interbanktaxa för såväl inhemska som gränsöverskridande betalningsöverföringar, inklusive valuteringregler och rembuser), förbundsfinansiering och växeldiskontering/inkassotaxa. b) Verksamheten gällande icke-banker motsvarar privatkundsverksamheten med avseende på inlåning. Bland lånen finns lån för driftskapital (inklusive olika korttidslån med fast ränta för företagskunder med god kreditranking, i såväl inhemsk som utländsk valuta; räntan styrs av penningmarknaden och är fast, precis som löptiden) samt investeringslån. c) Andra tjänster mot företagskunder är transaktioner, exportfinansiering (särskilt de så kallade Hausbankenspanne och Hausbankenspanne-Bonifikation), fakturabelåning och värdepappersemissioner.

⁽³³⁾ I de dokument som citeras i detta beslut talas det ofta om "konditionen" på tyska. Med detta avses dock räntesatser.

⁽³⁴⁾ Källa: OeNB.

4. FÖRFARANDET

4.1 Anledningen

(13) I april 1997 tog [...], styrelseledamot i en österrikisk bank, sitt liv. Dessförinnan hade han skrivit ett avskedsbrev, som han skickade till åklagaren och oppositionspartierna tillsammans med ett flertal dokument. Bland dessa dokument fanns en uppräknig av 13 åtgärder för att förbättra bankernas inkomster, med en handskriven anmärkning "Lombard 8.5".

(14) Den 6 maj 1997 fick kommissionen kännedom om detta dokument, uppenbarligen en dagordning eller ett protokoll från ett möte den 8 maj 1996⁽³⁵⁾, och inledde en undersökning på grund av misstanke om konkurrensbegränsande avtal och/eller samordnade förfaranden. Den 30 juni 1997 lämnade Freiheitliche Partei Österreich in ett klagomål enligt artikel 3 i förordning nr 17 mot åtta österrikiska finansinstitut på grund av misstanke om konkurrensbegränsande avtal.

4.2 Undersökningarna

(15) Den 23 och 24 juni 1998 företog kommissionens tjänstemän oanmälda undersökningar hos bland andra BA, CA, Erste, RZB, PSK och BAWAG, enligt kommissionens beslut av den 18 juni 1998. Detta gjordes i sällskap av tjänstemän från det österrikiska Förbundsministeriet för ekonomiska ärenden.

(16) Eftersom PSK satte sig emot efterforskningarna, genomförde tjänstemän från Förbundsministeriet för ekonomiska ärenden med hjälp av domstolsbeslut i kartelldomstolen (Kartellgericht) en husrannsakan i PSK:s tjänstestruktur, enligt § 142 stycke 4 i den österrikiska straffrättsordningen i enlighet med § 4 avsnitt 5 i EU-konkurrenslagen (idF BGBl 627/94 och BGBl 175/1995).

(17) Vid denna undersökning respektive husrannsakan hittade kommissionens och förbundsministeriets tjänstemän omfattande skriftligt bevismaterial (deltagarlistor, mötesprotokoll, promemorior, interna instruktioner och liknande), som bekräftade misstankarna om förbjudna avtal och/eller samordnade förfaranden.

⁽³⁵⁾ Detta dokument återfanns senare vid undersökningarna. Det rör sig verkligen om en uppräknig (gjord av BA) av de åtgärder som beslöts i Lombardklubben den 8 maj 1996. Se skäl 248.

4.3 Begäran om upplysningar

(18) Den 21 september 1998 riktade kommissionen en begäran om upplysningar enligt artikel 11 i förordning nr 17 till de flesta av de kreditinstitut som nämnts under skäl 15, samt ytterligare kreditinstitut och företag. I denna begäran uppmanades mottagarna att ange datum och deltagare för möten⁽³⁶⁾, och att inkomma med existerande dokument angående dessa.

4.4 Företagens reaktion

(19) Omedelbart efter att ha erhållit begäran om upplysningar bad de största berörda bankerna kommissionens generaldirektör för konkurrens om ett samtal, och erbjöd sitt "samarbete" vid undersökningen av sakhållandena. "Samarbetet" skulle bestå i att bankerna – istället för att besvara begäran om upplysningar – "frivilligt" redogjorde för hållandena, och avstod från en hearing. I gengäld skulle generaldirektoratet för konkurrens avstå från svar på begäran om upplysningar, och endast utdöma "måttliga" böter. Generaldirektören välkomnade visserligen bankernas samarbetsvilja rent principiellt, men avböjde dock samtliga överenskommelser mellan bankerna och kommissionen, och fastslog att förfarandet skulle genomföras som vilket annat förfarande som helst. Begäran om upplysningar skulle därför besvaras fullständigt och inom tidsfristen.

(20) Med avseende på den "frivilliga" redogörelsen för sakhållandena påpekade generaldirektören att bankerna, utöver ett fullständigt och punktligt svar på kommissionens begäran om upplysningar, självfallet fick meddela fakta som inte omfattades av denna begäran. Kommissionen skulle pröva i varje enskilt fall om det rörde sig om sådana fakta, och i så fall avgöra om dessa fakta utgjorde ett väsentligt bidrag till utredningen och därmed skulle kunna vara del av ett "samarbete", vilket möjligen skulle kunna leda till sänkta böter.

(21) Samtliga mottagare besvarade sedan begäran om upplysningar. Somliga ansåg att det inte bestod svarstvång rörande en övervägande del av respektive begäran om upplysningar, och att de därför fick svara eller lägga fram berörda dokument frivilligt inom ramen för det nämnda "samarbetet". Kommissionen avvisade denna rättsuppfattning som felaktig.

⁽³⁶⁾ Se avdelning 5.2.

- (22) Något senare överlämnade de största berörda bankerna ett dokument till kommissionen, betecknat som "gemensam redogörelse för sakförhållandena". Där beskriver bankerna utförligt kartellens historiska kontext, sammanfattar kort de enskilda mötenas innehåll som kan utläsas i de beslagtagna och överlämnade dokumenten, samt gör sin bedömning av dessa. Samtidigt överlämnade de dokumenten som kommissionen beslagtagit och som skulle överlämnas enligt artikel 11 i förordning nr 17 ytterligare en gång. För att kunna bedöma det eventuella mervärdet för den löpande undersökningen av dessa dokument, som överlämnades tillsammans med redogörelsen för sakförhållandena, bad kommissionen bankerna att ange om och i så fall vilka dokument kommissionen ännu inte kände till. Bankerna ansåg dock att detta varken var möjligt eller nödvändigt.
- (23) Den 13 september 1999 delgav kommissionen de berörda bankerna sitt meddelande om invändningar av den 11 september 1999. Efter det att bankerna tagit del av skrivelsen och lämnat sina skriftliga ställningstaganden, genomfördes en hearing den 18 och 19 januari 2000. Den 22 november 2000 delgav kommissionen de berörda bankerna ett meddelande om kompletterande invändningar av den 21 november 2000.
- (24) Den 5 februari 2001 överlämnade samtliga berörda banker ett dokument till kommissionen, betecknat som "gemensam redogörelse för sakförhållandena" (samt ytterligare en rad dokument), i vilka bankerna redogör för sin syn på de sakförhållanden som skildras i de kompletterande invändningarna. Efter det att bankerna tagit del av skrivelsen och lämnat sina skriftliga ställningstaganden, genomfördes en andra hearing den 27 februari 2001.

5. LOMBARDNÄTVERKETS BAKGRUND, ORGANISATION, FUNKTION OCH SYFTE

- (25) Här nedan ges först en kort historisk bakgrund och redogörelse för Lombardnätverkets organisation, funktion och syfte, och därefter en kronologisk redogörelse för kartellens möten från 1994 till 1998 (se från och med kapitel 7).
- (26) Kommissionens kännedom bygger direkt på dokument från den relevanta tidsperioden (mötesprotokoll, interna anteckningar, korrespondens osv.), som beslagtogs under de oanmälda undersökningarna respektive överlämnades inom ramen för begäran om upplysningar⁽³⁷⁾.

⁽³⁷⁾ Ursprunget till de originalcitater som återges inom citationstecken anges i en fotnot i slutet av respektive avsnitt som behandlar ett visst möte.

5.1 Bakgrund

- (27) Den österrikiska kreditlagstiftningen (Kreditwesengesetz, "KWG") från 1979 gav bankernas branschorganisationer respektive bankerna själva möjlighet att ingå avtal om inlåningsräntor, med tre månaders uppsägningstid (så kallat hörnränteavtal, "Eckzinsabkommen"⁽³⁸⁾), och med fri uppsägningstid (så kallat inlåningsränteavtal, "Habenzinsabkommen"⁽³⁹⁾), liksom om marknadsföringen (så kallat konkurrensavtal, "Wettbewerbsabkommen"⁽⁴⁰⁾). Då de österrikiska bankerna i början av åttiotalet allmänt uppvisade svag lönsamhet, svarade regeringen med att ändra kreditlagstiftningen 1986. Bankerna själva inrättade 1985 en kartell för styrsatser rörande in- och utlåningsräntor (så kallade ordningspolitiska överenskommelser, "Ordnungspolitische Vereinbarungen"). Somliga mötesgrupper – utlåningsgruppen, inlåningsgruppen, Minilombard – uppstod under denna period.
- (28) Sommaren 1989 upplöstes de ordningspolitiska överenskommelserna⁽⁴¹⁾. Eftersom kreditinstituten misslyckades med en vettig räntebildning utan att ta till bindande överenskommelser, fortsatte de att inom nätverket avtala in- och utlåningsräntor.
- (29) Sådana avtalskonkurrensrättsliga innebörd var känd redan då:
- (30) Den 1 februari 1991 begärde den österrikiska arbetarkammaren ("Arbeiterkammertag") att kartelldomstolen skulle uppmana sammanlagt nio banker att anmäla införandet respektive höjningen av girokontoavgifter som kartell. Enligt arbetarkammarens åsikt kunde det enhetliga införandet respektive höjningen av sådana avgifter från och med den 1 januari 1991 inte vara annat än resultatet av en överenskommelse.
- (31) Bankerna överklagade kartelldomstolens bifall i högre instans, Kartellobergericht, som bedömde att överenskommelsen om gemensamt förfarande respektive omröstning om detta förfarande vid avgiftshöjning respektive införande av avgifter tjänade till att "begränsa konkurrensen om de kunder som är intresserade av kontohållning respektive öppning av girokonton"⁽⁴²⁾.

⁽³⁸⁾ Se § 20 avsnitt 2 KWG 1979.

⁽³⁹⁾ Se § 20 avsnitt 3 KWG 1979. Efter 1980 slöts inga fler sådana avtal.

⁽⁴⁰⁾ Se § 21 avsnitt 9 KWG 1979.

⁽⁴¹⁾ Se Grubmayr, Die Ausnehmungen der Banken, Versicherungen und Genossenschaften aus dem Kartellgesetz, 1991, s. 8 ff. Endast konkurrens- och hörnränteavtalet var i kraft ända till slutet av 1993.

⁽⁴²⁾ KOG 9 september 1991, okt 7/91 – Avgifter för girokonton – WBl 1991, 394, 396.

- (32) Inför Österrikes inträde i det europeiska ekonomiska samarbetsområdet uppmärksammades tillämpningen av den europeiska konkurrensrätten alltmer. I september 1992 till exempel utreddes i en artikel med rubriken "Bankkarteller inom EES" i den mest betydelsefulla tidskriften för bankrättsliga frågor noggrant konsekvenserna av Österrikes inträde i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Efter en ingående beskrivning av relevanta domar i EG-domstolen respektive kommissionens beslutspraxis, drar artikelförfattaren slutsatsen att "ett gott råd till den österrikiska kreditbranschen är att undersöka de olika överenskommelserna, besluten, cirkulären, rekommendationerna [...] med avseende på deras EES-kompatibilitet" [...] Sådana överenskommelser kommer därför att behöva ändras redan före EES-inträdet, eller man kommer att bli tvungen att avstå helt från dem⁽⁴³⁾.
- (33) 1992 kom även en omfattande avhandling om EES-konkurrenslagstiftning och banker ("EWG-Kartellrecht und Banken"), publicerad i ett samlingsverk utgivet av en välrenommerad universitetsprofessor, "Banker på den inre marknaden" ("Banken im Binnenmarkt"). I denna förklaras först, att samhandelskriteriet "i regel tolkas mycket vitt" av gemenskapsorganen, och "åtminstone" gäller då en kartell "spänner över en medlemsstats hela territorium". Artikelförfattaren drar sedan slutsatsen att avtal om räntor skulle vara olagliga i Europeiska ekonomiska gemenskapen respektive gemenskapen, ifall avtalen fortsätter efter det att de ordningspolitiska överenskommelserna upplösts. Att kommissionen skulle godkänna sådana avtal vore "helt orealistiskt"⁽⁴⁴⁾.
- (34) I september 1993 blev ett strategidokument angående enhetliga beräkningsgrunder och minimiräntor känt i media (se skäl 74 om detta). Dokumentet hade tagits fram gemensamt av BA, CA, Erste, RZB, ÖVAG, PSK och BAWAG. En företrädare för Wiens arbetarkammare anklagade då bankerna offentligt för kartellavtal. Berörda banker avvisade denna anklagelse med motiveringen att det inte fanns några styrelsebeslut om detta. I en skrivelse av den 28 mars 1993 till CA företräder banken för Tirol och Vorarlberg åsikten att man borde "fundera på konkreta åtgärder [...] rörande den överraskande publiceringen av dokumentet med nyckelordet beteendekartell"⁽⁴⁵⁾.
- (35) Trots att avtalen uppenbart stred mot gemenskapens konkurrenslagstiftning – se bara avhandlingarna i de publikationer som nämnts i skälen 32 och 33 ovan – var bankerna helt oberörda av gemenskapens annalkande konkurrensregler. Beträffande t.ex. konkurrensavtalet, som begränsade marknadsföringen med hjälp av räntesatser, och som därmed i en av de ovan nämnda avhandlingarna bedömdes "utan tvivel i sin helhet falla under EES' kartellförbud", föreslogs i december 1993 att fortsätta dessa avtal även efter den 1 januari 1994. Under ett samtal mellan [företrädarna] för BA:s, CA:s och RZB:s generaldirektörer i slutet av december 1993 visade det sig att CA, RZB och PSK skulle fortsätta dessa avtal, dock inte BAWAG. [Företrädaren] för BA skrev då i sina mötesanteckningar: "så snabbt som möjligt föra ett samtal med [...] [företrädaren för BAWAG]"⁽⁴⁶⁾. Undvikandet av marknadsföring med hjälp av räntesatser var faktiskt ett återkommande ämne för de följande avtalen mellan de österrikiska bankerna.
- (36) I januari 1994 anslöt sig Österrike till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Samma datum trädde banklagen 1994 (Bankwesengesetz) i kraft, som innebar att inget som helst juridiskt stöd för överenskommelser mellan kreditinstitutet fanns kvar längre. Den 1 januari 1995 blev Österrike medlem av Europeiska unionen.
- (37) Bankerna upphörde dock inte med sina överenskommelser, som uppenbart stred mot de konkurrensrättsliga bestämmelserna i EES-avtalet och EG-fördraget, utan behöll det stora antalet existerande mötesgrupper även efter den 1 januari 1994. Lombardnätverket fortsatte alltså sin existens, och användes i oförminskad omfattning för de deltagande bankernas många avtal och överenskommelser. Enligt deras åsikt hade kartellavtal nämligen "alltid hört till" bankverksamheten⁽⁴⁷⁾, varför de inte alls hade för avsikt att ändra på detta enbart på grund av den europeiska konkurrenslagstiftningen.
- (38) Misstankarna hos allmänheten i Österrike var självfallet återkommande, och i samband med ränte- och avgiftsändringar beskyldes bankerna vid upprepade tillfällen för "kartelliknande prispolitik"⁽⁴⁸⁾ eller "uppenbara avtal"⁽⁴⁹⁾, eller man ställde frågan om "ränteavtal"⁽⁵⁰⁾.
- (39) Ett flertal dokument bevisar att bankerna faktiskt var medvetna om den konkurrensrättsliga betydelsen av sina avtal.

⁽⁴³⁾ Gugerbauer, Die kartellrechtliche Bankenbereichsausnahme im EWR, Österreichisches Bank-Archiv 9/92, s. 770 ff.

⁽⁴⁴⁾ T. Eilmansberger, EWG – Kartellrecht und Banken, i S. Griller, Banken im Binnenmarkt, 1992, s. 711 ff.

⁽⁴⁵⁾ Profil den 20 september 1993, 2767; 2413, 2417.

⁽⁴⁶⁾ 26.309, 25.111.

⁽⁴⁷⁾ 43.101 (BA).

⁽⁴⁸⁾ Austria Presse Agentur (APA) den 27 januari 1994.

⁽⁴⁹⁾ APA den 1 september 1994.

⁽⁵⁰⁾ Salzburger Nachrichten den 25 november 1997.

- (40) Under ett möte i oktober 1994 angående höjningen av överföringsavgifterna "hänvisades till de konkurrensrättsliga aspekterna (inom kundtransaktioner)", och fastställdes "att det i EU råder en i grunden annan [än den österrikiska] rättsuppfattning. De enskilda bankernas respektive juridiska avdelningar borde undersöka denna EU-problematik" ⁽⁵¹⁾.
- (41) Vid ett möte i november 1994 angående avgifterna för utlandstransaktioner kunde "frågan ifall bankerna i och med fastställandet av en interbanktaxa strider mot konkurrenslagen inte omedelbart utredas" ⁽⁵²⁾.
- (42) Under ett möte i mars 1995 fastslogs att "konsekvenserna med avseende på EU:s konkurrenslagar vid varje given tidpunkt måste prövas" i samband med genomförandet av sådana möten ⁽⁵³⁾.
- (43) Vid ett möte i maj 1995, återigen om prisavtal banker emellan, diskuterades ett utlåtande (uppenbarligen en intern skrivelse tillhörande GiroCredit) som undersökt "ifall de regelbundna samtal som förs inom bankgruppen utland, där interbankprissättningen mellan de österrikiska bankerna stäms av, är betänkliga ur konkurrensrättslig synvinkel". Utlåtandet kommer fram till att "avtal om interbankpriser borde ses som konkurrenshinder även enligt EU-lagstiftning". Detta skulle kunna "leda till undersökningar från EU-kommissionen och utmätande av kännbara straff" ⁽⁵⁴⁾.
- (44) Den 24 maj 1996 bekräftade en "bankstyrelseledamot som önskade vara anonym" för Austria Presse Agentur "bankkretsarnas längtan efter vissa överenskommelser", men påpekade att de ränteavtal som var vanliga på åttiotalet (se skäl 27) ej längre var möjliga "på grund av konkurrenslagarna" ⁽⁵⁵⁾. Styrelseledamoten nämnde naturligtvis inte att dessa otillåtna överenskommelser fördes vidare i oförminskat omfång.
- (45) Under ett möte i oktober 1996 kom deltagarna fram till att inga varianter som diskuterats under mötet utgjorde någon "utväg ur konkurrensrättsproblematiken" ⁽⁵⁶⁾.
- (46) Medvetandet om sina överenskommelsers konkurrensrättsliga problematik föranledde till sist deltagande institutioner att fundera på konkreta försiktighetsåtgärder.
- (47) Vid ett möte i november 1997 föreslog en deltagare som försiktighetsåtgärd att "inga fler protokoll bör föras vid sådana möten i framtiden". En av bankernas juridiska avdelning hade också konsulterats angående detta. De tillfrågade juristernas praktisknära rekommendation vad så tydlig som bara möjligt: "Förstöring av existerande historiska protokoll" ⁽⁵⁷⁾.
- (48) Ytterliga förslag att dölja avtalen var "rubrikändringar (t.ex. marknadsobservationer)" ⁽⁵⁸⁾ på interna anteckningar om dessa, och att återsända dem till författaren för "efterföljande förstöring" ⁽⁵⁹⁾. Protokollen var nu försedda med anmärkningen "strängt konfidentiellt!" ⁽⁶⁰⁾.
- (49) Vid ett möte i maj 1998 nämnde återigen en deltagare, att hans banks juridiska avdelning hade påpekat "protokollens problematik [...] med avseende på konkurrensrättsliga betänkligheter". Därför skulle det "inte finnas något protokoll från aktuellt möte" ⁽⁶¹⁾.
- (50) Vid en intervju i radio i februari 2000 medgav [en företrädare] för en av de berörda bankerna att de österrikiska bankerna " varit tvungna att upphöra" med sina avtal. Eftersom detta inte hänt, "kommer vi att få betala" ⁽⁶²⁾.

5.2 De enskilda mötesgrupperna, deras relation till varandra och huvudbankernas roll

- (51) Överenskommelserna var innehållsmässigt omfattande, i högsta grad institutionaliserade, tätt sammanbundna med varandra och täckte hela det nationella territoriet – "in i minsta by", som en bank slående formulerade det ⁽⁶³⁾. För varje bankprodukt fanns en särskild mötesgrupp, i vilken ansvariga medarbetare på andra eller tredje ledningsnivå deltog. I praktiken följdes denna innehållsmässiga åtskillnad dock inte så strängt. Det förekom att innehållsmässigt relaterade frågor som rörde olika mötesgrupper behandlades vid ett och samma möte. De enskilda grupperna var delar av en organisk helhet.

⁽⁵¹⁾ 6867; 6884-85; 6888; se skäl 347.

⁽⁵²⁾ 8586 f.

⁽⁵³⁾ 21.251 f.

⁽⁵⁴⁾ 8523 f; 8569 f; 8573 f; 32.223 f.

⁽⁵⁵⁾ 39.

⁽⁵⁶⁾ 21.361 f.

⁽⁵⁷⁾ 1564 f.

⁽⁵⁸⁾ 12.175 f.

⁽⁵⁹⁾ 14.342; 14.259.

⁽⁶⁰⁾ T.ex. 21.189.

⁽⁶¹⁾ 4359 f.

⁽⁶²⁾ I ORF-programmet "Journal zu Gast", citerat i *Die Presse* den 21 februari 2001.

⁽⁶³⁾ 41.519 (BA).

- 1) Lombardklubben, ämnesmöten, specialgrupper, regionala möten⁽⁶⁴⁾
- a) Som överordnad instans träffades [de ledande företärdarna] för de största österrikiska bankerna en gång i månaden, med undantag för semestermånaden augusti (Lombardklubben). Vid sidan om uppenbart konkurrensneutrala ämnen av allmänt intresse, vilket förklarar den österrikiska nationalbankens (OeNB) deltagande, avtalade [de] ändringar av räntesatser, villkor, reklamåtgärder osv.
- b) På nivån närmast under fanns de produktrelaterade ämnesmötesgrupperna. Viktigast var de så kallade "utlåningsmötena" och "inlåningsmötena", som vilket namnen antyder innehöll avstämning av utlånings- och inlåningsräntorna. Dessa hölls antingen separat eller som gemensamma möten (inlånings- och utlåningsmöten). Mellan särskilt dessa grupper och den överordnade Lombardklubben förekom ett aktivt informationsutbyte: Till exempel vidarebefordrade [ett ombud för en bank] Lombardklubbens resultat till [ombudet för en bank] i inlåningsgruppen, som i sin tur skulle "ta hänsyn till [detta] på måndag vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet"⁽⁶⁵⁾.
- c) Såväl från Lombardklubben som från inlånings- och utlåningsmötena i Wien gavs signaler till de varierade och talrika "regionala mötena", som regelbundet hölls i samtliga österrikiska delstater. I vissa delstater replikerades till och med den hierarkiska ordningen med Lombard- och ämnesmöten.
- d) I omvänd riktning fördes de åsikter som inhämtats i delstaterna fram i diskussionerna vid "det nationella inlånings- och/eller utlåningsmötet". Där mötte bankrepresentanter från Wien sina kollegor från delstaterna, och mötets beslut gällde i princip för hela det österrikiska territoriet.
- e) För bland annat verksamheten inom segmenten företagskunder, de privatkunder som var egenföretagare, hypotekslån och byggnadskreditiv fanns särskilda specialgrupper (nämligen "Minilombard", "storkundsansvarigegruppen", "egenföretagargruppen", "hypotekarlogen", "bolåneinstitut-inlåningsgruppen").
- f) Slutligen hölls regelbundet många möten inom områden som är relevanta i konkurrenshänseende: I "treasurergruppen" diskuterades statlig finansiering och räntesatser inom de olika transaktionsgrupperna (särskilt "transaktionsgruppen", "bankgruppen utland", "österrikiska kreditinstitutsförbundens organisationskommitté") bland annat kommissioner och avgifter vid betalningar och överföringar, i "exportklubben" diskuterades bl.a. villkoren för exportfinansiering, och i "bankgruppen värdepapper" bland annat minimicourtage, avgifter och räntesatser.
- g) Bland dessa specialgrupper är "controllergruppen" särskilt anmärkningsvärd, där [ombuden] för de största österrikiska bankernas ekonomiavdelningar deltog. Där utarbetades till exempel enhetliga beräkningsgrunder och gemensamma förslag för att uppnå vinstförbättringar. I och med detta ökade bankerna den ömsesidiga transparensen hos sina respektive kostnads- och beräkningskomponenter.
- (52) Det fanns ett regelbundet informationsflöde mellan dessa grupper, framförallt mellan dem som befattade sig med in- och utlåningsräntor samt avgifter. Ofta ajournerades överläggningar i en samtalsgrupp tills samförstånd nåtts i en annan. På grund av Lombardklubbens överordnade ställning avvaktades i kontroversiella ärenden klubbens principbeslut, medan mindre komplicerade ärenden inte krävde bekräftelse "vid nästa Lombard"⁽⁶⁶⁾.
- (53) För att avtalen som gjorts i de nämnda grupperna i Wien skulle verkställas (respektive avstämmas) i hela Österrike, utbytte de centrala grupperna i Wien även regelbundet information med de olika regionala grupperna i delstaterna. Det förekom att de regionala grupperna skickade ombud till de nationella inlånings- och/eller utlåningsmötena. Till exempel deltog en viss medarbetare från en bank i Kärnten regelbundet i de nationella mötena "som ombud för Kärnten", för att därefter informera "bankgruppen i Kärnten"⁽⁶⁷⁾.
- (54) Resultaten som nåddes vid de olika mötena vidarebefordrades inom bankerna till respektive styrelse, där de antingen verkställdes direkt eller utgjorde en del i beslutsprocessen.

⁽⁶⁴⁾ Mellanrubriker i kursiv stil är endast till för att underlätta läsningen av beslutet. De har ingen juridisk betydelse.

⁽⁶⁵⁾ 1914.

⁽⁶⁶⁾ Se skäl 306.

⁽⁶⁷⁾ 23.051, 23.053.

- (55) Den betydelse detta finmaskiga nät av regelbundna och omfattande avstämningar och överenskommelser hade för bankerna kan även åskådliggöras kvantitativt. Under den period som omfattas av denna undersökning (1 januari 1994 till och med juni 1998) genomfördes enbart i Wien, dvs. utan hänsyn till de talrika regionala mötena, minst 300 möten. Omräknat i arbetsdagar innebär detta att ett möte hölls ungefär var fjärde dag, enbart i Wien.
- (56) Slutligen förekom även utanför detta institutionaliserade nätverk många kontakter mellan företrädare för de inblandade bankerna rörande räntor och avgifter, delvis på högsta nivå.
- (57) Bankerna funderade även över hur man skulle undvika konkurrens från branschnära konkurrenter. För att till exempel bankernas avtal rörande räntesatserna för byggnadskreditiv inte skulle "saboteras av försäkringarnas underprissatta erbjudanden", enades man om att "föra samtal med försäkringarna angående detta" ⁽⁶⁸⁾.
- 2) Sparkassen-, Raiffeisen- och Volksbankkoncernernas huvudbankers roll: Samordning inom och mellan koncerner
- (58) Här skall redogöras för huvudbankerna Erste (tidigare GiroCredit), RZB och ÖVAG:s särskilda roll inom nätverket. Deras roll som samordnare och företrädare för sina respektive bankkoncerner på den österrikiska bankmarknaden har vuxit fram historiskt, och är etablerad sedan länge. Detta kunde omedelbart utnyttjas för ett smidigt fungerande Lombardnätverk. Å ena sidan organiserade huvudbankerna det ömsesidiga informationsutbytet mellan Wien och delstaterna inom respektive bankkoncern, å andra sidan företrädde de sin koncerns intressen gentemot övriga koncerner inom kartellen.
- (59) För att garantera en systematisk och friktionsfri återkoppling mellan möten i Wien och regionala möten hade dessa utmärkt inarbetade kommunikationsvägar stor betydelse. Där informationskanalerna hos storbankerna med verksamhet i hela Österrike löpte mellan respektive huvudkontor i Wien och huvudkontoren i delstaterna, hade bankkoncernerna som var organiserade i olika nivåer särskilt inrättade informations- och representationsmekanismer inom koncernen.
- (60) I sin funktion av huvudbank ansvarade GiroCredit/ Erste för informationsutbytet med Sparkassekoncernens banker i delstaterna. Inom Raiffeisen- och Volksbank-
- koncernen föll denna roll på RZB och ÖVAG som respektive huvudbank. Detaljer och beskrivande exempel på dessa sinnrika representations- och informationsmekanismer återfinns nedan i kapitel 12.3.
- (61) Samtidigt försvarade huvudbankerna inte enbart sina egna intressen vid kartellmötena, utan även respektive koncerns. Övriga kartelldeltagare betraktade på så vis huvudbankerna som representanter för respektive koncern. Avtalen ingicks därför inte enbart mellan de enskilda bankerna, utan även mellan koncernerna, såsom följande exempel visar.
- (62) BAWAG meddelade att dess beslut om en kommande räntesänkning skulle "meddelas per fax till övriga sektorer, som därefter [skulle] orientera sig efter detta" ⁽⁶⁹⁾; först skulle man "skaffa sig en åsikt inom de enskilda sektorerna", innan man kunde "förhandla vidare" mellan koncernerna ⁽⁷⁰⁾; före genomförandet av en överenskommen åtgärd fördes ytterligare "telefonsamtal med övriga sektorer" ⁽⁷¹⁾; vid ett privatlänemöte riktades till GiroCredit, RBW ⁽⁷²⁾ och ÖVAG "en vädjan till alla sektorer att aktivera delstaterna" ⁽⁷³⁾, och en annan gång "ombads Raiffeisensektorn, att starkare återföra erbjudanden från mindre Raiffeisenbanker" ⁽⁷⁴⁾. ÖVAG meddelade övriga kartelldeltagare t.ex. "VB-Sektor: KSB [= kapitalsparkonton] sänkt" ⁽⁷⁵⁾, eller "Volksbanksektorn är för en sänkning på 1/2 % [...]" ⁽⁷⁶⁾; "GiroCredit/Sparkassen" meddelade övriga deltagare: "Samordnat sänkningen för bonussparande med förbundssparkassor" ⁽⁷⁷⁾; i början av 1997 kunde kartelldeltagarna belåtet konstatera att "alla sektorer" "under tiden genomfört de [i slutet av 1996] beslutade sänkningarna" ⁽⁷⁸⁾.

5.3 Mötenas förlopp

- (63) Vid mötena i särskilt de grupper som uttryckligen behandlade räntesatser försökte deltagarna alltid nå konsensus om utformningen av villkoren. Såsom kommer att visas i detalj i kapitel 7 till 11, var mötenas förlopp alltid mycket likartat:

⁽⁶⁹⁾ 36.339; 14.321; 1286 f; 2314.

⁽⁷⁰⁾ 1278; 790; 13.175; 1972; 14.431; 12.102.

⁽⁷¹⁾ 14.634.

⁽⁷²⁾ Normalt representerade RZB Raiffeisenkoncernen vid mötena. Vid inlånings- och utlåningsmötena i Wien hade i vissa fall RLB/RBW denna funktion.

⁽⁷³⁾ Se skäl 257.

⁽⁷⁴⁾ 20.210 f.

⁽⁷⁵⁾ 20.764 (VB står för Volksbankerna).

⁽⁷⁶⁾ 20.952.

⁽⁷⁷⁾ 20.757.

⁽⁷⁸⁾ 4231; 14.370.

⁽⁶⁸⁾ 23.178 f.

- (64) Orsaken var ofta att nationalbanken ändrat styrräntan⁽⁷⁹⁾, varför bankerna omedelbart möttes "för gemensam avstämning av de åtgärder som bör genomföras"⁽⁸⁰⁾. I många fall tog bankerna en räntesänkning som anledning att omedelbart sänka inlåningsräntan, dock utan att samtidigt även sänka utlåningsräntan, eftersom de "endast [kunde] vinna med hjälp av asymmetriska räntor vid ändrat ränteläge"⁽⁸¹⁾. En sådan "asymmetrisk" återgivning⁽⁸²⁾ av styrräntesänkningar, som gav bankerna avsevärda ränteintäkter på konsumenternas bekostnad, krävde självfallet en föregående avstämning för att lyckas. En samordnad fördröjning av sänkningen av utlåningsräntan var därför "berörda mötens uttalade mål"⁽⁸³⁾.
- (65) I början av mötet bad "värdens" representant först "om diskussionsinlägg angående den aktuella ränteutvecklingen"⁽⁸⁴⁾, varpå deltagarna en efter en redogjorde för vilken reaktion (dvs. höjning eller sänkning av räntan inom en viss storleksordning) deras respektive banker ansåg vara lämplig – "förutsatt att överenskommelse med de andra bankerna nås"⁽⁸⁵⁾. Ibland kunde mötena även börja med en utvärdering av föregående gemensamma aktioner. Efter det att alla åsikter och förslag – till exempel att sänka räntesatsen för en produkt "i utbyte mot en överenskommelse"⁽⁸⁶⁾ rörande en annan produkt – lagts på bordet (och ibland först "fått stöd av alla närvarande"⁽⁸⁷⁾ eller "förkastats av så gott som samtliga deltagare"⁽⁸⁸⁾), började förhandlingarna om det gemensamma förfarandet. Ibland hade enstaka banker sinsemellan redan "avstämt" sina ställningar "fullständigt" inför ett kartellmöte, som till exempel vid "samtalet [...]" som förberedelse inför ett inlåningsmöte i juli 1995⁽⁸⁹⁾. Till sist togs förslagen upp "till omröstning"⁽⁹⁰⁾, eller enades man om en "kompromiss"⁽⁹¹⁾.
- (66) Förhandlingarna ledde regelbundet till konkreta resultat. I protokoll och promemorior skrev bankerna då till exempel: "Efter ansträngande förhandlingar [...] uppnåddes följande resultat"⁽⁹²⁾; "Därmed uppnåddes en överenskommelse om en generell räntesänkning"⁽⁹³⁾; "man enades" om maximala räntesatser⁽⁹⁴⁾; "de stora bankerna i Wien kom enligt följande konkret överens om"⁽⁹⁵⁾ höjningen av räntorna på kommersiella lån; "man kom överens [om räntesatser] i hela Österrike"⁽⁹⁶⁾; konkreta minimisatser "fixerades respektive bekräftades som riktlinjer"⁽⁹⁷⁾ eller "avstämde"⁽⁹⁸⁾; "samförstånd" nåddes om räntesänkningen⁽⁹⁹⁾; efter längre diskussioner "kunde slutligen en generell räntesänkning drivas igenom"⁽¹⁰⁰⁾; det "rådde enhällighet" om räntesänkningen⁽¹⁰¹⁾; en "överenskommelse" nåddes angående en sänkning av inlåningsräntorna såväl som införandet av ett "minimibelopp för hanteringsavgifter"⁽¹⁰²⁾; "upphörandet av marknadsföring med hjälp av räntesatser beslöts"⁽¹⁰³⁾; "följande räntesatser bestämdes" för inlåningsverksamheten⁽¹⁰⁴⁾; för lån i utländsk valuta "ingicks följande överenskommelser"⁽¹⁰⁵⁾; deltagarna skulle "verkställa de i samförstånd uppnådda rekommendationerna inom sina områden"⁽¹⁰⁶⁾.
- (67) Bankerna lyckades inte alltid nå omedelbar konsensus. Den gemensamma beslutsprocessen tog ofta flera möten (oftast Wiens inlånings- och/eller utlåningsgrupp, Mini-lombard, den nationella inlånings- och/eller utlåningsgruppen och Lombardklubben)⁽¹⁰⁷⁾ – för "preliminärt beslut"⁽¹⁰⁸⁾, "vidare harmonisering"⁽¹⁰⁹⁾, "detaljomröstning"⁽¹¹⁰⁾, "preliminär omröstning"⁽¹¹¹⁾ eller "slutomröstning"⁽¹¹²⁾.
- (68) Om den täta och intensiva samordningen inom själva nätverket inte var tillräcklig, fick villkoren "slutförhandlas"⁽¹¹³⁾ utanför de ansvariga grupperna, med hjälp av "olika samtal för återkoppling och överenskommelse", "ytterligare telefonomröstningsomgångar"⁽¹¹⁴⁾, "telefonkontakt mellan bankerna"⁽¹¹⁵⁾, eller med "snarast möjlig telefonkontakt och avstämningssamtal [på ledningsnivå]"⁽¹¹⁶⁾.

(79) Styrräntorna är de räntor till vilka nationalbanken ställer pengar till kreditinstitutens förfogande. Se t.ex. fotnoterna 144, 153, 157, 216, 217, 244, 261, 285 och 319.

(80) Se t.ex. fotnot 144.

(81) 38.174.

(82) Se t.ex. 26.489, 26.491, 38.174 eller 31.640 f.

(83) 14.439.

(84) 20.801.

(85) Se fotnot 246.

(86) 26.726.

(87) Se t.ex. fotnot 224.

(88) Se t.ex. fotnot 160.

(89) 15.431, 20.755.

(90) Se t.ex. fotnot 160.

(91) Se t.ex. fotnot 225.

(92) 26.726.

(93) Se t.ex. fotnot 144.

(94) Se t.ex. fotnot 154.

(95) Se t.ex. fotnot 195.

(96) Se fotnot 210.

(97) Se fotnot 217.

(98) Se fotnot 292.

(99) Se fotnot 217.

(100) Se fotnot 247.

(101) Se fotnot 262.

(102) Se fotnoterna 279 och 309.

(103) Se fotnot 288.

(104) Se fotnot 342.

(105) Se fotnot 344.

(106) 23.178.

(107) Se fotnot 216.

(108) Se fotnot 216.

(109) Se fotnot 271.

(110) Se t.ex. fotnot 210.

(111) Se fotnoterna 216 och 304.

(112) Se t.ex. skäl 187 ff.

(113) Se fotnot 264.

(114) Se t.ex. fotnoterna 262 och 332.

(115) Se fotnot 263.

(116) Se t.ex. fotnoterna 277 och 189.

- (69) Om man hade enats angående berörd bankprodukt, kunde man komma överens om "datum för genomförande" respektive "slutdatum för avslutat genomförande av räntesänkningarna"⁽¹¹⁷⁾. Ibland föregicks genomförandet av ytterligare en "överläggning med andra sektorer via telefon"⁽¹¹⁸⁾.
- (70) Även informationen till allmänheten angående de överenskomna åtgärderna stämde av mellan bankerna i form av en "harmoniserad språkreglering"⁽¹¹⁹⁾.
- (71) Ibland kunde bankerna trots allt inte enas till slut, och dokumenterade detta enligt till exempel följande: "En överenskommelse om räntesatserna kunde inte nås under Lombardmötet"⁽¹²⁰⁾; för kapitalsparkonton kunde en "enhällig åsikt" inte uppnås⁽¹²¹⁾; man kunde inte "besluta om en enhällig åsikt" och måste därför "förhandla vidare" vid ett annat möte⁽¹²²⁾; det gemensamma försöket [att återföra kontokrediterna] verkade ha "misslyckats till en början"⁽¹²³⁾; på utlåningsområdet kunde "de vid förra mötet högt sätta målen till största delen inte uppnås"⁽¹²⁴⁾.
- (72) De banker som händelsevis ändrade räntesatserna utan föregående avstämning, försatte därigenom den berörda mötesgruppen i "uppror" och blev där föremål för delvis kraftig kritik från övriga konkurrenter. Sådana "fullkomligt överraskande" – då "uppenbart hemlighållna" – åtgärder "ansågs som föga meningsfulla av övriga banker", eftersom de "stred mot det uttalade målet för alla respektive mötesgrupper"⁽¹²⁵⁾. Om en bank trodde sig vara tvungen att genomföra "överraskande ränteändringar", skulle åtminstone "övriga medlemmar i utlåningsgruppen underrättas genast". Övriga banker kunde i sådana fall endast enas om en gemensam reaktion på sådana aktiviteter, kännetecknande kallade "ensamgångar". Irritationen över dessa sporadiska "ensamgångar" gick i ett fall så långt, att den berörda banken hotades med uteslutning från kartellen⁽¹²⁶⁾.

5.4 Syftet

- (73) Syftet med överenskommelserna var att begränsa och snedvrیدا konkurrensen mellan de deltagande företagen inom de områden som omfattades av mötesgrupperna. Avtal och överenskomna åtgärder skulle – på konsumenternas bekostnad – förbättra bankernas vinstmöjligheter. Att avstå från kartellöverenskommelser – som enligt bankerna säkerställer "förnuftig konkurrens" – skulle däremot leda till "erosion av marginalerna"⁽¹²⁷⁾. Deltagande banker dokumenterade detta syfte själva vid upprepade tillfällen, såsom följande exempel visar:
- (74) Det i skäl 34 omnämnda strategidokument som utarbetats gemensamt av BA, CA, Erste, RZB, ÖVAG, PSK och BAWAG föreslår en "omläggning och begränsning" av konkurrensen "till en hållbar nivå". "Pristävlan" identifierade bankerna som ett "misstag", vilket i framtiden skulle "undvikas gemensamt", eftersom "konkurrenterna genast kan följa efter" denna tävlan. Till de åtgärder man skulle "ta tag i gemensamt" räknades särskilt införandet av "nya avgifter och provisioner" (som till exempel hanterings-, transaktions- eller depåavgifter)⁽¹²⁸⁾.
- (75) Det nationella inlåningsmötet den 22 februari 1995 inleddes med följande ord: "Det banköverskridande utbytet av erfarenheter gällande räntesatser har historiskt om och om igen visat sig vara ett nyttigt verktyg för att undvika en okontrollerad pristävlan. I denna anda skall även dagens nationella inlåningsmöte [...] garantera ett målinriktat och vettigt förfarande när bankerna utformade villkoren. Den nuvarande ränteutformningen visar tydligt att det åter är nödvändigt att sätta sig ned tillsammans, och motverka problematiska prisutvecklingar. Jag hoppas att ni idag lyckas [...] stoppa denna tendens att driva upp räntorna. [Jag] hoppas att konstruktiva lösningar finnes, för era bankers väl"⁽¹²⁹⁾.
- (76) För att "lindra den nuvarande utträngningskonkurrensen"⁽¹³⁰⁾ skulle man med hjälp av "disciplinerat marknadsbeteende" stävja den "överdrivna konkurrensen"⁽¹³¹⁾, särskilt då genom att "följa överenskomna minimiräntor till punkt och pricka".
- (77) De nationella inlånings- och utlåningsmötenas uttalade mål var bland annat att "fastlägga ett så harmoniserat tillvägagångssätt som möjligt inom såväl ut- som inlåningsverksamheten"⁽¹³²⁾, och att "finna ett så enhetligt tillvägagångssätt som möjligt vid sänkningen av inlåningsvillkoren"⁽¹³³⁾.

⁽¹¹⁷⁾ Se t.ex. fotnoterna 155 och 226.

⁽¹¹⁸⁾ 14.634.

⁽¹¹⁹⁾ Se t.ex. fotnot 155.

⁽¹²⁰⁾ Se t.ex. fotnot 167.

⁽¹²¹⁾ Se fotnot 218.

⁽¹²²⁾ Se fotnot 244.

⁽¹²³⁾ Se fotnot 311.

⁽¹²⁴⁾ Se fotnot 351.

⁽¹²⁵⁾ Se fotnot 233.

⁽¹²⁶⁾ Se t.ex. fotnoterna 210, 215, 233, 234, 242 och 283.

⁽¹²⁷⁾ T.ex. 2560.

⁽¹²⁸⁾ 108; 136-138.

⁽¹²⁹⁾ 1991.

⁽¹³⁰⁾ 3507 f.

⁽¹³¹⁾ 2535 f.

⁽¹³²⁾ Se skäl 190.

⁽¹³³⁾ Se skäl 240.

- (78) Bankernas ekonomiska intresse för dessa avtal sammanfattas i en anmärkning angående det extraordinarie privatlånemötet den 30 april 1996: "Skulle de nämnda minimisatserna slå igenom, innebär detta i praktiken en räntehöjning och marginalökning"⁽¹³⁴⁾. Ytterligare exempel på de fördelar bankerna skaffade sig på konsumenternas bekostnad är den så kallade "asymmetriska" återgivningen av styrräntesänkningar⁽¹³⁵⁾. Denna innebär en omedelbar sänkning av inlåningsräntan, utan dock att samtidigt även sänka utlåningsräntan. Bankerna var medvetna om att de "endast [kunde] vinna med hjälp av asymmetriska räntor vid ändrat ränteläge"⁽¹³⁶⁾. En sådan samordnad fördröjning av sänkningen av utlåningsräntan gav bankerna rejäla räntevinster, och var därför "alla berörda mötenas uttalade mål"⁽¹³⁷⁾.
- (79) Bankernas överenskommelse om att avstå från att konkurrera med in- och utlåningsräntor hade till syfte att "motverka en upphettad konkurrenssituation", och att "undvika" konkurrens bankerna emellan "på denna informationsnivå"⁽¹³⁸⁾.
- (80) Enligt en promemoria av den 7 mars 1997 tjänade dessa möten "syftet att rådgöra om åtgärder för att begränsa den åter mycket odisciplinerade konkurrensen på det privata finansieringsområdet. [...] Därför önskar samtliga bankföreträdare att återgå till en något mer ordnad konkurrenssituation"⁽¹³⁹⁾.
- (81) I en promemoria angående Wiens utlåningsmöte den 5 maj 1997 står följande: "Den 5 maj 1997 hölls ett extraordinarie möte inom Wiens utlåningsgrupp, med målet att på nytt bestämma minimigränser för räntor för privatlån, och minimimarginaler för lån med fast ränta och valutalån, för att optimera avkastningen"⁽¹⁴⁰⁾. I en annan anteckning om detta möte sägs det: "Inlåningsmarginalernas dramatiska förfall har lett till ett otal 'koordineringsmöten' bland Wienbankernas representanter, som särskilt skall leda till kontroll över den senaste tidens 'åtgärdssjuka' och dumpade priser"⁽¹⁴¹⁾.
- (82) Några banker förnekar inte ens mötenas konkurrensbegränsande syfte.
- (83) Sammanfattningsvis framkommer att deltagande banker enligt egen utsaga med hjälp av sina "nyttiga" och "konstruktiva" avtal strävade mot en "kontrollerad", "förnuftig", "normaliserad", "disciplinerad", "lindrad", "sansad", "förskjuten", "begränsad", "måttfull" och "ordnad" konkurrens sinsemellan; samtliga eufemismer för förfalskad och begränsad sådan.

6. KRONOLOGISK REDOGÖRELSE: INLEDNING

- (84) I följande kapitel visas hur det institutionaliserade och inbördes sammanvävda nätverket av talrika och omfattande möten ledde till en regelbunden och kontinuerlig ömsesidig avstämning av deltagande bankers marknadsbeteende.
- (85) För detta ändamål valdes en kronologisk redogörelse med början i januari 1994, tidpunkten då Österrike inträdde i det europeiska ekonomiska samarbetsområdet.
- (86) Redogörelsen fokuserar på de mötesgrupper som var innehållsmässigt mest omfattande och funktionellt tätast sammanvävda: "Lombardklubben", "MiniLombard", "nationella inlånings- och/eller utlåningsgruppen" samt "inlånings- och utlåningsgrupperna för Wien" (inklusive "privatlånegrupper" och "egenföretagargrupper"). Andra mötesgrupper avhandlas antingen under respektive lämpliga avsnitt, eller i egna kapitel efter den kronologiska redogörelsen. Av utrymmesskäl är det dock inte möjligt att inom ramarna för detta beslut nämna, eller till och med beskriva, samtliga mötesgrupper inom nätverket, och än mindre samtliga möten⁽¹⁴²⁾.

7. KRONOLOGISK REDOGÖRELSE 1994

Februari-mars: "Asymmetrisk" återgivning av sänkning av styrräntan: Överenskommelse om sänkning av inlåningsräntan och bibehållande av utlåningsräntan; undvikande av konkurrens vid byggnadskreditiv

- (87) Efter det att OeNB den 12 februari 1994 sänkt diskontot⁽¹⁴³⁾, hölls den 18 februari 1994 i BAs lokaler ett inlåningsmöte i Wien "för gemensamt klargörande av

⁽¹³⁴⁾ 2582.

⁽¹³⁵⁾ Se t.ex. 26.489, 26.491, 38.174 eller 31.640 f.

⁽¹³⁶⁾ 38.174.

⁽¹³⁷⁾ 14.439.

⁽¹³⁸⁾ 13.704 och bevis i skäl 128.

⁽¹³⁹⁾ 2565.

⁽¹⁴⁰⁾ 36.030 f.

⁽¹⁴¹⁾ 20.682.

⁽¹⁴²⁾ Ursprunget för de citat som återges i kursiv stil anges i en fotnot i slutet av det sista avsnittet rörande ett visst möte (siffrorna anger sidnumret i undersökningshandlingarna).

⁽¹⁴³⁾ Dvs. den ränta som nationalbanken betalar under den kvarvarande löptiden vid köp av ännu ej förfallna växlar eller värdepapper. OeNB:s diskonto upphörde att existera den 1 januari 1999, och är ersatt av basräntan.

åtgärder inom spar- och girokontoområdet". Där "uppnåddes en överenskommelse om en generell räntesänkning": Sänkning av basräntan till 2,25 % (BAWAG 0,25 % över detta), premiesparande till 4,75 %, kapitalsparkonton om 0,25 %, surrogatprodukter med 0,25 %, specialvillkor till 4,75 % i Wien och 5 % inom delstaterna, samt en sänkning av girokontoräntan på 0,25 % på såväl inestående medel som utnyttjad kredit⁽¹⁴⁴⁾.

- (88) Man kom överens om veckan från den 7 till den 14 mars 1994 som startpunkt för genomförandet. Med hjälp av denna avtalade räntesänkning gjorde bankerna avsevärda extra räntevinster⁽¹⁴⁵⁾. Den 8 mars 1994 beslöt [ledande företrädare för] Erste [...] – med uttrycklig hänvisning till att dra jämnt med konkurrenterna – en sänkning av övertrasserings- och inlåningsräntorna med de överenskomna 0,25 %. Även [...] [ledande företrädare] för BAWAG hänvisade i sitt beslut om sänkning till "räntesänkingsmötet". CA sänkte också sina räntesatser inom den överenskomna perioden. Enligt en promemoria till [ledande företrädare] för NÖ Hypo [...] angående "Sänkning av inlåningsräntan per den 9 mars 1994" visade en telefonundersökning bland deltagande banker "att konkurrenterna i stort sett, med smärre variationer, kommer att hålla sig till [inlåningsmötets] riktlinjer"⁽¹⁴⁶⁾.
- (89) I anslutning till inlåningsmötet i Wien möttes den 23 februari 1994 bankföreträdarna [...] i Minilombard. Då kom man överens om att inte sänka utlåningsräntorna. Dessutom skulle "kundernas allt starkare önskan om fasta räntesatser [...] begränsas till om möjligt fem år, maximalt sju till åtta år"⁽¹⁴⁷⁾.
- (90) I en intern rapport till [ledande företrädare för] CA [...] den 22 februari 1994 fastslås följande: "Wiens åtta storbanker⁽¹⁴⁸⁾ har kommit överens om att inte betala över penningmarknadens köpkurs vid swaps som står i pari, inte ens i extrema fall (om detta håller, införande av ny minimimarginal)"⁽¹⁴⁹⁾.
- (91) Vid Lombardklubbens månadsmöte den 9 mars 1994 kom de församlade [företrädarna] överens om att "[företrädare] för de fem nya bolåneinstitutet borde tala med varandra om principerna för en förnuftig utlåningsräntepolitik"⁽¹⁵⁰⁾. Det rörde sig här om de banker som BA, BAWAG, CA och Erste grundat mellan 1993 och 1995,

med enbart syfte att erbjuda bolån och byggnadskreditiv⁽¹⁵¹⁾. Bakgrunden till dessa nischbanker var att de värdepapper som emitteras för att refinansiera kommersiell finansiering av bostadsbyggande delvis befriats från kapitalskatt. Helt i samma anda som de existerande grupperna för övrig bankverksamhet, skapades även för detta område en egen grupp, för att "undvika en ruinerande konkurrens bland bolåneinstitutet"⁽¹⁵²⁾. "ARGE bolåneinstitutets" första möte (ibland kallat bolåneinstitut-inlåningsmötet) hölls uppenbart den 6 februari 1995.

April–juni: Diskussioner om att sänka räntan, att "dra isär" inlåningsräntorna och de fasta räntorna – nödvändigheten av en "gemensam kraftanstängning" för att förbättra avkastningen

- (92) Den 15 april 1994 sänkte OeNB åter styrräntorna. Detta ledde omedelbart till "enskilda telefonsamtal" mellan NÖ Hypo, PSK och Erste, samt "informella överläggningar" mellan CA, BA, Erste, BAWAG och RBW, där det "unison fastställdes" att denna sänkning inte skulle leda till en förnyad sänkning av inlåningsräntorna⁽¹⁵³⁾.
- (93) Även om alltså "sektorerna enligt telefonsamtal var överens om att inte genomföra sänkningar inom inlånings- och giroområdet", tog Bank Austria tillfället i akt att under inlåningsmötet i Wien den 25 april 1994 "ändå diskutera eventuella sänkningar". Efter en längre diskussion "kom man överens om" att "hålla sig till ett slags orörlighetsavtal", och i Wienområdet betala högst 4,5 % och i delstaterna högst 4,75 % ränta för nya sparkonton – "för att lugna ned räntesatserna som den senaste tiden återigen sparat ur". Att avtalet hölls skulle kontrolleras "med hjälp av förstärkt konkurrensbevakning"⁽¹⁵⁴⁾.
- (94) Detta diskuterades även under inlåningsmötet den 16 maj 1994. Denna episod är för övrigt ett typiskt exempel på hur bankerna gemensamt agerade medvetet till konsumenternas nackdel. För bankerna gällde det nämligen att undvika "en vida genomförd och därmed genom anslagen vid kassorna bekantgjord" sänkning av sparräntorna, eftersom de då hade varit tvungna att återge sänkningen av styrräntorna till konsumenterna och även sänka utlåningsräntorna. Om nu sparräntorna skulle sänkas, då "om möjligt inte offentligt" och framför allt då för "bonusparandet som inte omfattas av

⁽¹⁴⁴⁾ 1310 f, 14.491 f, 12.041 f.

⁽¹⁴⁵⁾ Här i storleksordningen flersiffriga miljonbelopp.

⁽¹⁴⁶⁾ 38.167; 38.157; 38.159.

⁽¹⁴⁷⁾ 14.251, 1238.

⁽¹⁴⁸⁾ Här avses CA, BA, RZB, BAWAG, PSK, GiroCredit, Erste och ÖVAG.

⁽¹⁴⁹⁾ 26.398.

⁽¹⁵⁰⁾ 1203.

⁽¹⁵¹⁾ CA – tre banker Beteiligungs-fonds Aktiengesellschaft, Bank Austria Wohnbaubank Aktiengesellschaft, S-Wohnbaubank Aktiengesellschaft, Hypo-Wohnbaubank Aktiengesellschaft, Raiffeisen Wohnbaubank Aktiengesellschaft, Immo-Bank Aktiengesellschaft, BAWAG Wohnbaubank Aktiengesellschaft.

⁽¹⁵²⁾ 19.565 f.

⁽¹⁵³⁾ 2474, 14.336.

⁽¹⁵⁴⁾ 14.485; 12.369.

tvånget att anslås vid kassorna". För att i denna anda förvilliga konsumenterna, kom bankföreträdarna överens om "språkregler gentemot pressen", enligt vilka till exempel en generell sänkning av sparräntorna betecknades som "icke möjlig", och man hänvisade till de "oförändrade räntesatserna i anslagen". Till slut hade de "harmoniserade språkreglerna" dock ingen framgång, eftersom en banks "uppenbart misslyckat uttalande om detta" ointetgjorde den gemensamma PR-manövern, och TV därefter rapporterade om en generell sänkning.

- (95) De maxräntor för nya sparkonton som avtalats den 25 april 1994 (se skäl 93) bekräftades, och "rekommendationer beslöts enhälligt": Bland sparkontona skulle räntorna "dras isär", genom att de skulle sänkas för sparkonton med ett års löptid med 0,25 %, och höjas för fem års löptid med 0,25 %. Som datum för verkställandet "bestämde denna och nästa vecka, där pingst [dvs. 22/23 maj 1994] bestämdes som slutdatum för ett avslutat genomförande av räntesänkningen" (för PSK 26 maj 1994) ⁽¹⁵⁵⁾.
- (96) Så skedde dock ej. Sänkningen av sparräntorna som i förtid blev bekant för allmänheten (se skäl 94) kritiserades i media, så att "verkställandet av inlåningsmötets rekommendationer av den 16 maj 1994 inte [kunde] iscensättas i planerat omfång" ⁽¹⁵⁶⁾.
- (97) I omedelbar anslutning till detta inlåningsmöte sammanträdde Minilombard (för företagskunderna), då man diskuterade att inte reagera på styrräntesänkningen med en sänkning av utlåningsräntorna. För lån till driftskapital bestämdes den "absoluta minimiräntan" till 8 % ⁽¹⁵⁷⁾.
- (98) Mötet i inlåningsgruppen/privatlånegruppen (gemensamt med egenföretagarmötet) den 21 juni 1994 utgör ett exempel på informationsflödet mellan Wiens mötesgrupper och dem i delstaterna. Som vid varje inlånings- och utlåningsmöte insamlade RZB:s representant information från huvudkontoren i delstaterna om det rådande ränteläget, denna gång särskilt med den planerade

"isärdragningen" hos sparkontona i åtanke ⁽¹⁵⁸⁾. Logistiken för informationsflödet inom Raiffeisenkoncernen beskrivs i en skrivelse från Raiffeisenlandesbank Kärnten till huvudbanken i Wien (RZB): "Via RZB informeras vi om förlopp och resultat av diverse bankmöten i Wien, såsom inlånings- och Lombardmötet, osv. För att garantera en så tidsnära informationsöverföring till våra Raiffeisenbanker i Kärnten som möjligt, ber vi er att direkt informera RV Kärnten via ledningen, och samtidigt även per post eller fax informera vårt verksamhetsområde Raiffeisenbanken" ⁽¹⁵⁹⁾.

- (99) Det nämnda "isärdragandet" var sedan huvudämne vid detta inlåningsmöte/privatlånemöte. Särskilt BA argumenterade för detta. En höjning av sparkontona med fem års löptid "avslogs [dock] bestämt från nästan samtliga deltagare", då man befarade att i så fall även bli tvungen att höja räntorna för bonussparandet. Detta skulle "rasera de räntesänkningar som genomförts på senare tid". Därefter togs förslaget om "isärdragning" upp "till omröstning": BA och GiroCredit röstade för, PSK, BAWAG, RZB och NÖ Hypo röstade mot förslaget. Erste och CA lät sitt agerande bero på BAWAG.
- (100) Ett ytterligare problem som bankerna vid detta möte behandlade var privatkundernas ökande efterfrågan på lån med fast ränta. Genom att avtala en fast räntesats för hela lånetiden är banken bunden vid denna, och kan följaktligen inte reagera på ändrade återfinansieringssatser. Ett avtal skulle därför bemöta denna ökande efterfrågan på en för bankerna snarare ofördelaktig låneform: "Alla representerade banker [...] är överens om att man om möjligt ej längre bör ställa priset på de fasta räntesatserna". Gällande räntorna för hypotekslån skulle bl.a. CA, BA och BAWAG – i enlighet med "gruppens avsikt" – höja till 7,25 % i juli 1994. En ytterligare höjning med 7,5 % däremot "beslöts [endast] principiellt", eftersom dess genomförande "betraktades med skepsis". Mötet avslutades till sist med en hänvisning till "att hålla den avtalade maxräntan på 4,25 % för nya lån" ⁽¹⁶⁰⁾.

⁽¹⁵⁵⁾ 14.483; 38.154 f; 491; 12.212 f; 26.473, 26.475 och 38.174.

⁽¹⁵⁶⁾ 2020; 26.499.

⁽¹⁵⁷⁾ 1235.

⁽¹⁵⁸⁾ 2019.

⁽¹⁵⁹⁾ Se 2018.

⁽¹⁶⁰⁾ 14.474; 706.

(101) Två dagar senare sammanträdde Minilombard. Då var man tvungen att konstatera att fasta räntor i somliga fall erbjöds till förmånligare räntor än den "redan länge avtalade minimisatsen" (VIBOR + 0,5 %) ⁽¹⁶¹⁾. Bankerna i Wien uppmanades därför att se till att – som förut – "[företrädarna] vid nästa Lombardmöte beslutar" att "ej längre tolerera" att de avtalade minimiräntorna underskreds ⁽¹⁶²⁾. Den handskrivna anmärkningen "för tidigt" på motsvarande anteckning indikerar dock att [företrädarnas] inblandning vid denna tidpunkt ansågs som för tidigt (faktiskt lyckades [företrädarna] vid följande möte inte komma överens, se skäl 104). Ytterligare punkter var den maximala löptiden (som skulle vara sju år, vid återbetalning i förtid skulle en motsvarande kompensation beräknas) och den femprocentiga "Hausbankenspanne" (se kapitel 12.1 för detaljer). Här skulle man gemensamt motverka "exportörernas många ansträngningar" med "söndervittrade marginaler" i syfte. Till sist "kom man även överens om en obemärkt sänkning av Prime Rate [...] till runt 9,75 % under juli månad" ⁽¹⁶³⁾.

(102) Under denna period verkar bankerna inte ha efterlevt avtalen strikt för vissa produkter. Även om "alla storbanker höll sig till de överenskomna räntesatserna" för sparkonton (företagsaktiviteter, även BAWAG var "mycket disciplinerad och även mycket samarbetsvillig"), konstaterades inom andra områden brist på "disciplin vid utformandet av villkor", som "redan nått dimensioner som under tiden efter det att de ordningspolitiska åtgärderna hade upplösts" ⁽¹⁶⁴⁾. En "gemensam kraftanstängning för att förbättra marginalerna" ansågs därför nödvändig. Förvisso vore dock enligt allmän uppfattning "den rätta tidpunkten för bindande avtal inte förrän de (antagligen snarare dåliga) halvårsresultaten [1994] var kända". Först då kunde man nämligen "räkna med större disciplin [...] från Lombardklubbens sida" ⁽¹⁶⁵⁾.

(103) Detta möte i Lombardklubben ägde rum den 6 juli 1994. Den interna promemorian till [företrädaren för] CE visar vad detta möte mellan [företrädarna] bland annat handlade om, där det står: "Eftersom vi (med hänvisning till BAWAG, PSK) inte verkställt inlåningsmötets förslag [om 'isärdragningen', se skälen 97 och 99] förutom ett samtal mellan er och [...] [[företrädaren] för BAWAG], har inte heller de andra bankerna gjort

något. Enligt uppgift vill [...] [[företrädaren] för BA] tala med er". Vidare handlade mötet om bolån och krediter, där CA "i överenskommelse med Bank Austria och Erste och i strid med inlåningsmötets resultat" [se skäl 100] föreslog en omedelbar höjning. Till sist handlade mötet även om företagsaktiviteter för privatlån, där visserligen de "stora bankerna normalt höll sig till avtalade räntor", men där man hade ett punktvisst underskridande av de avtalade räntorna i sikte ⁽¹⁶⁶⁾.

(104) Man lyckades dock "inte nå en överenskommelse om räntesatserna vid Lombardmötet" ⁽¹⁶⁷⁾.

Juli–september: Gemensam sänkning av inlåningsräntorna, gemensamt bibehållande av utlåningsräntorna, gemensam utblick mot avgiftshöjningar

(105) Den 11 juli 1994 möttes [företrädarna] för BA och CA för att diskutera in- och utlåningsräntorna. I en promemoria av den 8 juli 1994 till [företrädaren] för BA som förberedelse inför mötet står "att priskriget på in- och utlåningssidan omedelbart [måste] upphöra". Större finansieringar skulle hellre genomföras "inom ett konsortium bestående av de ledande stora bankerna" till högre räntesatser, istället för "i ruinerande konkurrens av medkonkurrenter". Inlåningsräntorna måste sänkas (se skäl 108) ⁽¹⁶⁸⁾. Även [företrädaren] för CA förbereddes av sina medarbetare på detta möte ⁽¹⁶⁹⁾.

(106) Den 13 juli 1994 [ägs ett möte rum på kontrollernivå]. Vid detta möte deltog även [företrädare] för bankernas marketing/storvolymsaffärer, "så att faktiskt genomförbara aktioner diskuteras". En "snabb sänkning" på inlåningsområdet ansågs där vara "absolut nödvändig". Företrädare med ansvar för inlåningen föreslogs sänka specialräntesatserna med 0,25 % från och med den 1 augusti 1994, respektive att inte betala mer än 4,5 % ränta, samt att sänka räntan för sparkonton med ett års löptid med 0,5 % till 4 %. Dessutom framkom kritik att cirka 20 till 30 företag (de så kallade "top 30") "spelar ut" bankerna mot varandra ⁽¹⁷⁰⁾. För att i framtiden omöjliggöra denna form av konkurrens föreslog man att upprätta en förteckning över dessa företag. Man skulle agera enligt en "hållningskodex" gentemot dessa företag, eller uppträda gemensamt (konsortium för finansieringar).

⁽¹⁶¹⁾ Vienna Interbank Offered Rate var den ränta till vilken bankerna fick låna pengar under kort tid, nämligen för tre eller sex månader (3 respektive 6 månadsVIBOR); räntan motsvarande månadsmedelvärdet för åtta kreditinstitut i Wiens korttidsräntor. Den 1 januari 1999 ersattes VIBOR av EURIBOR.

⁽¹⁶²⁾ 2467 f.

⁽¹⁶³⁾ 16.328.

⁽¹⁶⁴⁾ 14.249; 491.

⁽¹⁶⁵⁾ 15.773 f; 12.210; 26.577.

⁽¹⁶⁶⁾ 2469 f.

⁽¹⁶⁷⁾ 34.645.

⁽¹⁶⁸⁾ 31.673.

⁽¹⁶⁹⁾ 26.588.

⁽¹⁷⁰⁾ Här avses låntagares försök att utöva påtryckningar på banker med hjälp av bättre erbjudanden från andra banker.

- (107) Till sist "ombads den rikstäckande inlåningsgruppen att tillse en regionalt heltäckande genomförandeprocess från och med början på augusti" ⁽¹⁷¹⁾.
- (108) Detta "möte angående ränteanpassningar" (det nationella inlåningsmötet) genomfördes den 25 juli 1994, med uttrycklig hänvisning till "de samtal som fördes [på ledande nivå] [den 6 juli 1994]". BA lade där fram sina betänkanden om räntesänkningen, som var "helt avstämda med Creditanstalt" (se skäl 105), och på vars grund följande "rekommendationer utarbetades": Sänkning av specialräntesatserna med 0,25 % (såsom just avtalats vid kontrollermötet), även "[...]" hade uttalat sig [positivt] om detta vid ett samtal "[...]" ⁽¹⁷²⁾, "isärdragning" för sparkontona (dvs. sänkning av de ettåriga vid samtidig höjning av de femåriga), sänkning av inlåningsräntan för företag med 0,25 % och nya maxräntor för medelfristiga obligationer. Detta skulle verkställas så snart som möjligt, såsom redan rekommenderats [på kontrollernivå] (om möjligt den 1 augusti 1994). Man kom överens om att avstå från ömsesidiga kontroller, "för att garantera ett problemfritt genomförande".
- (109) Även utlåningen påtalades, varvid konstaterades att "ränterekommendationerna för det mesta höll" i delstaternas huvudstäder, medan de på landsbygden ofta underskreds. Detta skulle "stoppas inom de närmaste veckorna". Som "viktigaste mål" diskuterades höjningen av bolåneräntan per den 1 augusti 1994. Medan Erste, GiroCredit och RBW "anslöt sig till detta förslag" respektive "deltog i detta steg", var BAWAG endast beredd till detta tillsammans med CA, som dock i sin tur inväntade BAWAG. Här fanns alltså ett ökat behov av samordning – eller, såsom det ordagrant står i ett protokoll: "Här måste nog [företrädare på ledande nivå] tala med varandra" ⁽¹⁷³⁾.
- (110) Två dagar senare, den 27 juli 1994, fördes telefonsamtal på högsta nivå mellan BA, CA, BAWAG, Erste och GiroCredit angående en gemensam sänkning av inlåningsräntorna. BA:s representant i inlånings- och utlåningsgruppen sammanfattar dessa telefonsamtal i en intern promemoria enligt följande: "[...] tror att han såsom avtalat [vid det nationella inlåningsmötet den 25 juli, se skäl 108] får igenom sparräntesänkningen hos [...], men vill bara vara säker på att även PSK sänker. Om så är fallet, sänker BAWAG nästkommande helg". Promemorians författare rekommenderar därför att BA "håller sig till sin tidtabell, GC [GiroCredit] och EÖ [Erste] är här ganska pålitliga partner" ⁽¹⁷⁴⁾.
- (111) Den 2 augusti 1994 rapporterade APA att "den österrikiska räntemgivningen åter [hamnat] i rörelse": Storbankerna hade sänkt inlåningsräntan för ettåriga sparkonton samt för insättningar med förmånliga villkor med 0,25 % den 1 augusti 1994. Övriga banker skulle följa efter i mitten av augusti. BA och BAWAG genomförde den avtalade "isärdragningen" för kapitalsparkontona, Erste skulle följa efter (detta skedde den 10 augusti ⁽¹⁷⁵⁾). CA hade till sist ändå bestämt sig för den avtalade räntehöjningen för bolån till 7,25 % ⁽¹⁷⁶⁾. Erste hade höjt räntesatserna för byggnadskreditiv redan den 29 juni 1994, med den uttryckliga hänvisningen till att "de viktigaste konkurrerande bankerna också [skulle] höja räntesatserna [...]" ⁽¹⁷⁷⁾.
- (112) I september var tiden inne för bankerna att gemensamt avhandla höjningen av en rad avgifter det kommande året. Vid ett möte i transaktionsgruppen den 14 september informerade deltagarna varandra om omfång och tidpunkt för sina respektive planerade avgiftshöjningar för kontohållning, bokningar, checktransaktioner och betalkort ⁽¹⁷⁸⁾.
- (113) Efter en gemensam "efterskörd av räntesänkningen på inlåningssidan" i juli 1994 vid kontrollermötet den 7 september 1994 ⁽¹⁷⁹⁾, möttes [företrädare] den 22 september 1994 i Minilombard. Där konstaterades först att den i juni 1994 överenskomna maxlöptiden på sju år för lån med fast ränta (se skäl 101) så långt som möjligt följs "av alla banker". En höjning av utlåningsräntesatserna ansågs inte meningsfull, eftersom man i så fall även skulle vara tvungen att höja inlåningsräntan ⁽¹⁸⁰⁾.
- (114) Även deltagarna i inlånings- och utlåningsmötet för Wien nådde följande dag denna enhälliga uppfattning: Inga ändringar bör göras, "så att marknaden förblir lugn." "Som framgång" noterades att de överenskomna förmånliga villkoren "efterlevs", särskilt av storbankerna, såsom framkommit vid provsparande hos konkurrerande banker. Så snart räntan på sekundärmarknaden ⁽¹⁸¹⁾ stigit över 7,5 %, dock senast i mitten av november 1994, skulle ett nytt inlånings- och utlåningsmöte hållas ⁽¹⁸²⁾.

⁽¹⁷¹⁾ 3669; 15.767; 31.686.

⁽¹⁷²⁾ 15.431.

⁽¹⁷³⁾ 20.743 f; 2014 f; 700 f; 26.620.

⁽¹⁷⁴⁾ 26.458.

⁽¹⁷⁵⁾ 38.169.

⁽¹⁷⁶⁾ APA den 2 augusti 1994.

⁽¹⁷⁷⁾ 38.168.

⁽¹⁷⁸⁾ 22.165 ff.

⁽¹⁷⁹⁾ 3662.

⁽¹⁸⁰⁾ 14.239 f.

⁽¹⁸¹⁾ Med sekundärmarknad avses den marknad där de värdepapper som befinner sig i omlopp handlas (särskilt börsen). Från avkastningen på dessa värdepapper härleds regelbundet en genomsnittlig sekundärmarknadsränta (SMR).

⁽¹⁸²⁾ 16.358; 649; 15.755; 14.470.

Oktober–december: Gemensam höjning av utlåningsräntorna, undvikande av konkurrens på grund av marknadsföring med hjälp av räntesatser, bekräftande av minimicourtage inom värdepappersområdet

- (115) Med anledning av mötet [på kontrollernivå] den 25 oktober 1994 [konstaterades ett] "akut handlingsbehov på utlåningssidan", där man borde "sträva efter räntehöjningar för såväl privat- som företagslånen". För detta ändamål skulle BA kalla till ett Minilombardmöte med medverkan [på kontrollernivå]. Beträffande "top 30"-kunderna väjdade man återigen om ökad samordning och bildandet av konsortier för finansieringar, för att förbättra villkoren (se skäl 106) ⁽¹⁸³⁾.
- (116) Den "räntesatstabell" för standardprodukter som tagits fram [på kontrollernivå], och som löpande aktualiserades [...], skulle distribueras över hela branschen via "decentraliserade informationsinsatser enligt snöbollsmetoden" ⁽¹⁸⁴⁾.
- (117) De räntehöjningar som [krävdes på kontrollernivå] inom utlåningen diskuterades sedan i detalj av bankföreträdare inom såväl privatkunds- som företagskundssegmentet:
- (118) Först sammanträdde inlånings- och utlåningsgruppen i Wien den 8 november 1994. Där framkom till en början kritik mot att enstaka banker inte håller sig till överenskommelserna (där bankerna i Wien mycket väl "håller sig till de överenskomna villkoren" för sparande med fast ränta). Efter en utförlig diskussion beslöt man ändringar på inlåningssidan, medan avsiktsförklaringar gjordes på utlåningssidan: BAWAG-representanten "aviserade en höjning av räntan på bolån", där "Lombardmötes resultat [skulle] inverka på detta beslut". Skulle BAWAG verkligen genomföra denna höjning, aviserade BA redan nu att de i sin tur också ville höja bolåneräntorna. Övriga deltagare siktade mot en höjning på mellan 0,15 % och 0,5 %. Man var överens om att i framtiden endast hänvisa till de (officiella) anslagen vid kassan vid förfrågningar från media och föreningen för konsumentinformation, och att inte svara på vidare frågor. Annars skulle nämligen de banker som angav det (högre) anslaget framstå "som prisdrivare" ⁽¹⁸⁵⁾.
- (119) Slutligen skulle man i fortsättningen helt avstå från konkurrens med hjälp av in- och utlåningsräntor. I detta syfte föreslog ÖVAG, att [...] bör träffa ett "Gentlemen's Agreement" inom Lombardklubben, vilket möttes med "stort bifall" ifrån övriga deltagare ⁽¹⁸⁶⁾. Syftet med detta och andra steg var att "motverka det upphettade konkurrensläget" ⁽¹⁸⁷⁾.
- (120) Därefter möttes den 16 november 1994 deltagarna i Minilombard. I enlighet med kontrollermötets förslag var "den enhälliga uppfattningen, att en generell höjning av räntesatserna mycket snart" skulle ske med 0,5 %, nämligen den 1 december 1994. Bland korttidslånen med fast ränta ansågs en minimimarginal på VIBOR + 0,5 % vara "nödvändig" ⁽¹⁸⁸⁾. För att "dra igenom" dessa höjningar till den 1 december, skulle "en telefonmöstning [på ledande nivå]" äga rum ⁽¹⁸⁹⁾.
- (121) Vid "bankmötet dokument" den 17 november påtalades avgifterna för rembursar. Man påminde först om att "man redan för år sedan enats om att debitera åtminstone kostnadstäckande belopp". Vissa banker erbjöd dock vid det här laget förmånligare villkor. Uppmaningen till "mera prisdisciplin" fann "allmänt bifall", och en "egen grupp" skulle utarbeta "nedre gränser" för dessa räntesatser ⁽¹⁹⁰⁾.
- (122) Ämnet för bankmötet värdepapper den 22 november 1994 var bland annat "minimicourtage" vid handel med aktier och obligationer. Redan i "arbetsgruppen värdepappersteknik" den 25 november 1993 hade "avgiftsändringar/minimibelopp inom köp/försäljning, depåavgifter WR, depåavgifter för egna emissioner" samt den därför "planerade tidpunkten" varit föremål för gemensamma diskussioner ⁽¹⁹¹⁾. BA hade till en början gjort intryck av att vilja frångå de överenskomna minimiavgifterna. Detta visade sig vid mötet den 22 november 1994 dock vara ett "missförstånd", BA stod då som förut "fullt bakom minimiavgifterna". Endast vid "egna transaktioner going public" övervägde BA att inte använda de överenskomna minimiavgifterna. GiroCredits representant lade i detta sammanhang fram en marknadsundersökning som hans bank gjort, och som visade "underskridningar" av minimiavgiften från PSK:s och RBW:s sida (vid inhemska och utländska obligationer) samt från RZB (vid inhemska obligationer) ⁽¹⁹²⁾.

⁽¹⁸³⁾ 3971 f.

⁽¹⁸⁴⁾ 3971 f.

⁽¹⁸⁵⁾ 14.463 f; 26.778; 36.331.

⁽¹⁸⁶⁾ 20.020 f.

⁽¹⁸⁷⁾ 13.704.

⁽¹⁸⁸⁾ 2461.

⁽¹⁸⁹⁾ 14.225.

⁽¹⁹⁰⁾ 19.701.

⁽¹⁹¹⁾ 9683.

⁽¹⁹²⁾ 4521 f; 5562.

(123) Den 23 november 1994 berättade en [företrädare] som då var ansvarig för finansieringar för sina [kollegor] att "enhällighet" rådde i samtalen med styrelsemedlemmar från BA, RZB och GiroCredit angående höjningen av utlåningsräntorna. Vad gällde CA skulle [en ledande företrädare] "efter sitt samtal med [en ledande företrädare för BA] ge slutgiltigt besked om det vidare förfarandet" ⁽¹⁹³⁾.

(124) De höjningar av räntesatserna för företagslån som principiellt beslutats i Minilombard "avtalades konkret [den 1 december 1994] av de stora bankerna i Wien enligt följande": Alla företagslån skulle höjas med 0,5 % per den 1 januari 1995, minimiräntan för lån till driftskapital och investeringslån skulle ligga på 8,5 % ⁽¹⁹⁴⁾. Endast BAWAG bestämde sig ännu inte, man förväntade sig en diskussion om detta i Lombardklubben den 7 december 1994 ⁽¹⁹⁵⁾.

(125) Två interna promemorior till [företrädaren för CA] som förberedelse inför Lombardklubben den 7 december 1994 visar de där avhandlade ämnena. Författarna hänvisar först till de "överenskomna" nya räntesatserna och tar sedan upp frågan om detta redan "diskuterats i de lokala räntegrupperna". För inlåningssurrogaten hade BA visserligen sänkt sina räntesatser "till den avtalade nivån", BAWAG hade däremot hotats med att CA skulle emittera obligationer med högre ränta, om inte BAWAG ställde in sin emission. BAWAG hade därpå "gått med på att ställa in". [Företrädaren] för CA skulle åter "engagera sig för en sänkning av inlåningssurrogaten till den överenskomna nivån" hos [företrädaren] för BAWAG ⁽¹⁹⁶⁾. Till sist kom [företrädarna] överens om att anpassningen av räntesatserna för företagslån och kontokrediter skulle tas upp i Minilombard ⁽¹⁹⁷⁾.

(126) Samma dag som Lombardklubben hölls ett controllermöte, där man först rapporterade höjningen av räntesatserna för företagslån med 0,5 % som beslutats i Minilombard. Vidare noterades att deltagarna i treasurer- och storkundsansvarigruppen inte höll sig till de "principer" som överenskommits [på kontrollernivå]. I framtiden skulle därför [controllernivån] delta i treasurermötena.

8. KRONOLOGISK REDOGÖRELSE 1995

Januari–februari: Gemensam höjning av utlåningsräntorna och undvikande att höja inlåningsräntorna

(127) Den 5 januari 1995 gjorde Erste ett erbjudande till en potentiell kund, som denne förde vidare till CA för att få ett lika förmånligt erbjudande av dem. CA:s ansvarige medarbetare gjorde en handskreven anmärkning bredvid Erste-erbjudandet om "bank- och dispomedel 5 %", att det fanns en "överenskommelse E [för Erste], BA, CA", att endast betala 4,25 % för sådana sparmedel. Erstes medarbetare hade gått med på att ta tillbaka "disporäntesatsen till 4,25 per den 3 mars" ⁽¹⁹⁸⁾.

(128) I hänseendet "formella" avtal började år 1995 den 10 januari klockan 10.00 med ett inlånings- och utlåningsmöte i Wien. För rörliga specialräntesatser "avtalades" en maximal räntesats på 5 %, respektive från och med 1 miljon österrikiska schilling nyinsatta medel 5,25 %, för att "inte underblåsa konkurrensen ytterligare". Här påtalades naturligtvis också den bristfälliga disciplinen vid genomförandet av avtal. Vidare påminde man om "beslutet" vid inlånings- och utlåningsmötet i Wien den 8 november 1994 (se skälen 118 och 119), enligt vilket man endast skulle tillkännage de offentligt anslagna räntorna vid frågor från media eller konsumentrepresentanter, istället för de (lägre) specialräntesatserna. Detta skulle ske för att "undvika" konkurrens bankerna emellan "via denna informationsplattform".

(129) På utlåningsområdet talade merparten av deltagarna för en höjning på 0,5 %. Endast BAWAG hade fortfarande problem med byggnadskreditiven och direktlånen, och sade sig vara beredd till höjning tidigast till kvartals slutet. Det "slutgiltiga beslutet" om denna höjning skulle därför "tas i Lombardklubben den 18 januari 1995, så att en jämn höjning sker bland gamla och nya bestånd. Denna höjning skall genomföras i början av februari 1995". CA-deltagaren vidarebefordrade därför rapporten från detta möte till [en ledande företrädare] med den handskrivna anmärkningen: "Viktig punkt i DO [dagordningen] 18.1. Lombard" ⁽¹⁹⁹⁾.

(130) Till klockan 14.30 hade treasurer mötet sammankallats. "För att påbörja det nya året produktivt" skulle vid detta tillfälle "de kortfristiga inlånings- och utlåningsräntorna" diskuteras. De deltagare som själva inte hade något inflytande över sina bankers räntesatser för korttidslån med fast ränta, skulle ta med en "lämpligen storkundsansvarig" kollega, t.ex. motsvarande medlem i storkundsansvarigruppen ⁽²⁰⁰⁾.

⁽¹⁹³⁾ 2466.

⁽¹⁹⁴⁾ 1226; 2343.

⁽¹⁹⁵⁾ 172.

⁽¹⁹⁶⁾ 1226; 2343; 36.334.

⁽¹⁹⁷⁾ 1197.

⁽¹⁹⁸⁾ 36.335.

⁽¹⁹⁹⁾ 1998 f; 12.086; 2321; 2325; 14.455; 1296 f.

⁽²⁰⁰⁾ 1318.

- (131) Inför "höjningen av privatlånen om 1/2 %, som skall behandlas i Lombard" skickade CA den 11 januari 1995 ett fax märkt "brådskande, konfidentiellt" till Oberbank (Salzburg), BTV (Tirol) och BKS (Kärnten) "med vädjan om omröstning i de lokala räntegrupperna" ⁽²⁰¹⁾.
- (132) Lombardklubben den 18 januari 1995 resulterade i den räntehöjning som föreslagits av representanterna i inlånings- och utlåningsgruppen i Wien: [Företrädaren] för Erste skriver i en intern promemoria om detta möte att "gamla och nya företagskrediter [skall] höjas med 0,5 %, och nya privatkrediter med 0,25 % till 0,5 %" ⁽²⁰²⁾. Erste höjde själva den 1 februari 1995 de överenskomna 0,5 % för gamla och nya företagslån, dock inte på privatområdet. Detta på grund av att BAWAG inte var "beredd till samtal" om detta förrän i februari 1995 ⁽²⁰³⁾.
- (133) I början av februari 1995 var tiden inne: BAWAG bestämde sig för den nämnda räntehöjningen, så att även BA, Erste, RBW, PSK-B och andra banker kunde "genomföra en höjning av gamla och nya lån med upp till 1/2 %" ⁽²⁰⁴⁾.
- (134) Den 24 januari beslöt deltagarna i bankgruppen värdepapper att bilda en "arbetsgrupp BA, EÖ, RZB, BAWAG, GIRO, och PSK". Denna skulle på CA:s inbjudan diskutera storleken på de provisioner som bankerna skulle begära då de i vissa fall genomför företagsvärdepapper ⁽²⁰⁵⁾.
- (135) Med anledning av controllermötet den 7 februari 1995 rapporterade bankerna de avtalsenligt genomförda räntehöjningarna för företags- och privatlån med 0,5 %. På inlåningssidan diskuterades först den "aktuella typberäkningen". Man var nöjd över att de överenskomna räntesatserna för sparande "håller" i Wien; den "bristande prisdisciplinen" i delstaterna med avseende på särskilda räntesatser kommenterades dock i kritiska ordalag. BA föreslog att lösa detta problem genom isolering av enskilda delstatsmarknader, och till exempel "betrakta Tirol och Kärnten som enskilda marknader och inte överföra den där rådande prispolitiken på hela Österrike".
- (136) Eftersom räntekurvan enligt en bedömning [på kontrollnivå] skulle utvecklas mindre fördelaktigt 1995 och 1996, fanns "ett handlingsbehov för att undvika en höjning på inlåningsområdet". Man fattade därför "beslut" om att "förhindra höjningen av inlåningsräntor". Privatlånehöjningen skulle "genomföras" och bankerna skulle "utbyta [förslag rörande inlåningsvillkor] per fax", samt sedan "diskutera dessa den 2 mars 1995" (datum för nästa controllermöte). Slutligen bad Erste om "erfarenhetsutbyte" angående kostnads kontroll och budgetering av investeringar; "BA och PSK kommer att genomföra erfarenhetsutbyte" ⁽²⁰⁶⁾.
- (137) "Ränteutvecklingen på inlåningsområdet" var också ämnet för Lombardklubben den 8 februari 1995 ⁽²⁰⁷⁾.
- (138) Den 8 februari 1995 höll [företagskundsföreträdare] vid BA, CA, Erste, GiroCredit och RZB ett "informellt möte". Som "omedelbart mål" för korttidslånen med fast ränta angav man en nedre gräns på VIBOR + 3,8 %. För denna plan ville deltagarna "även vinna de andra" med anledning av det kommande mötet i Minilombard den 23 februari 1995 (se skäl 145), och sedan "säkra" det uppnådda resultatet "genom att ta initiativ till möten i delstaterna". Den så överenskomna och säkrade minimiräntesatsen skulle sedan "hållas åtminstone två månader". Skulle problem uppstå i enskilda fall, skulle man helt enkelt genomföra "ytterligare omröstningar" ⁽²⁰⁸⁾.
- (139) Samma dag hölls även det uppenbart första mötet i gruppen för bolåneinstitut. Kommissionen har inte tillgång till några protokoll eller promemorior om detta ⁽²⁰⁹⁾.
- (140) Den 17 februari 1995 möttes bankrepresentanterna i inlånings- och utlåningsgruppen i Wien, som "förberedande avstämning inför kommande nationella inlåningsmöte den 22 februari" (se skäl 142). Där nåddes "överensstämmelse angående bonussparandet". Man "avtalade" räntesatser på 5 % för förvärvsändamål respektive 5,25 % för försvarssyften "för hela Österrike". BAWAG meddelade dessutom konkurrenterna att man skulle höja räntesatserna för sparkonton samtidigt som för privatlån. Eftersom BAWAG uppenbarligen hade fattat detta beslut utan föregående samtal med konkurrenterna, orsakade detta meddelande "fullständig överraskning" bland mötets övriga deltagare ⁽²¹⁰⁾.

⁽²⁰¹⁾ 2327; 2333.

⁽²⁰²⁾ 1194.

⁽²⁰³⁾ 1195.

⁽²⁰⁴⁾ 12.387.

⁽²⁰⁵⁾ 19.185.

⁽²⁰⁶⁾ 3618 f.

⁽²⁰⁷⁾ 17.308; 17.311.

⁽²⁰⁸⁾ 36.338.

⁽²⁰⁹⁾ 19.532.

⁽²¹⁰⁾ 2993; 1292.

(141) CA gjorde en fadäs i februari 1995. Trots att man upprepade gånger kommit överens med konkurrenterna att inte bedriva marknadsföring med räntor, marknadsförde CA:s reklamavdelning bolån med hjälp av räntesatser, trots protester från avdelningen för privatlån. Enligt avdelningen för provning av privatlån kunde detta få oönskade konsekvenser i form av "ny konkurrens om räntesatserna" mellan bankerna, bortsett från CA:s förlust av "trovärdighet" inför sina konkurrenter, eftersom CA alltid engagerat sig för att avstå från marknadsföring. Å andra sidan var skadan inte så stor, eftersom den kritiserade marknadsföringen var begränsad till Kärnten och det ändå inte förekom någon "räntereklam i annonser längre" på "huvudmarknaden Wien" (211).

Februari–mars: Förhandlingar om en höjning av inlåningsräntan, avtal om korttidslån med fast ränta, och skadat förtroende för BAWAG:s löften

(142) Det redan nämnda nationella inlånings- och utlåningsmötet hölls den 22 februari. Eftersom en längre tid hade gått sedan senaste nationella inlånings- och utlåningsmötet den 25 juli 1994 (se skäl 108), ansåg RZB i sin egenskap av värd några inledande ord vara på sin plats: Det "banköverskridande erfarenhetsutbytet gällande räntesatser" hade hittills visat sig vara ett "nyttigt verktyg för att undvika en okontrollerad pristävlan". Visserligen hade bankerna lyckats förbättra vinstläget med hjälp av den överenskomna och "nästan i hela Österrike genomförda" höjningen av utlåningsräntorna (se särskilt skäl 132), men nu gällde det att "sätta sig ned tillsammans" och "motverka den problematiska prisutvecklingen" på inlåningssidan, och särskilt att "stoppa räntehöjningstendenserna".

(143) I den andan påbörjade sedan bankrepresentanterna gemensamt sökandet efter "konstruktiva lösningar" till "deras bankers väl". Ämnet var BAWAG:s höjning av sparkontoräntan med 0,5 %, "fullständigt överraskande" då denna för en gångs skull inte avtalats med konkurrenterna (se skäl 140). CA och Erste framförde att de tänkte "delta helt och hållet" i denna höjning. BA försökte "beveka [dessa banker] till reträtt, men misslyckades". Därpå informerade BA övriga deltagare att de inte tänkte delta i BAWAG:s räntehöjning, om även andra banker bestämde sig för detta. Volksbankerna och PSK var benägna åt BA-varianten, medan NÖ Hypo intog "vänteläge". Efter "ingående diskussioner" kom alla deltagare slutligen "överens" om att delta i höjningen. Endast BA skulle "inte bestämma sig förrän på eftermiddagen".

(144) Vidare "fastlades" en "maxränta på 5 %" (för nya och existerande medel) för särskilda avtal (sparkonton) i Wien. För medelfristiga obligationer "var diskussionsdeltagarna överens" att för närvarande inte genomföra några räntehöjningar. "Samförstånd" rådde om att den "sammanfattande utsagan" snarare var att få över kunderna till segmentet för sparkonton för att "motverka" en räntehöjning på bonusområdet (212).

(145) Nästa dag, den 23 februari 1995, hölls ett möte i Minilombard. Såsom överenskommet vid det "informella samtalet" den 8 februari 1995 (se skäl 138), "avtalade" deltagarna att för korttidslån med fast ränta "rigoröst hålla" sig till ett minimipålägg om 3/8 %, en minimilöptid på en månad, och en minimivolym på lägst 10 miljoner schilling per transaktion. Detta gällde med början den 8 mars 1995, och begränsades till en början till några veckor (vilket givetvis kunde förlängas vid "motsvarande disciplin") Det "geografiska giltighetsområdet" för denna "överenskommelse" utvidgades med hjälp av "lokala avtal" till att även omfatta "de östra delstaterna". I detta syfte skulle kontoren i delstaterna "komma överens vid lokala möten" (213).

(146) [Ett möte på kontrollernivå ägde rum] den 2 mars 1995, där man diskuterade nödvändiga "motåtgärder" med avseende på "situationen i fråga om inlånings-/utlåningsräntor" (214).

(147) Utlåningsmötet i Wien den 13 mars 1995 begränsades denna gång till ett detaljerat informationsutbyte angående det aktuella ränteläget, eftersom ingen bank ansåg en ränteändring vara "möjlig och passande" inom den närmaste tiden. Man ansåg det snarare vara nödvändigt att "återuppbygga det störda förtroendet för BAWAG-representanternas uttalanden". Som bekant hade BAWAG genomfört ränteändringar utan föregående avtal med konkurrenterna (se skälen 140 och 143), vilket naturligtvis "ansågs föga meningsfullt av övriga banker". Om en bank i framtiden trodde sig vara tvungen att genomföra "överraskande ränteändringar", så skulle åtminstone "medlemmarna i utlåningskretsen informeras omgående" (215).

(148) Den 14 mars 1995 hade [företrädarna] för Erste och BA en "informell middag". "Som förberedelse" inför detta möte ombads de ledande krafterna vid Erste att meddela vilka ämnen som företrädare för Erste skulle ta upp från deras respektive affärsområden, t.ex.: "aggressiv prispolitik" eller "tilldelningskvoter vid emissioner".

(212) 14.326 f; 1991; 1290 f.

(213) 14.223; 1221 f.

(214) 3610 f.

(215) 20.117; 1454.

(211) 12.388.

April–juni: Gemensam sänkning av inlåningsräntorna och undvikande att sänka utlåningsräntorna

- (149) Den 30 mars 1995 sänkte OeNB styrräntorna (diskontot med 0,5 %, Lombardsatsen med 0,25 %, med verkan från den 31 mars). De viktiga österrikiska bankerna reagerade inte med sinsemellan oberoende beslut på detta, utan med att inkalla inlåningsgruppen i Wien den 31 mars 1995. Då "harmoniserades till största del" den gemensamma reaktionen på styrräntesänkningen (i samspel med den nationella inlånings- och utlåningsgruppen den 7 april 1995, se skäl 152). Deltagarna hade den "enhälliga uppfattningen" att denna sänkning av styrräntan var "sista chansen" för en sparräntesänkning detta år. Man kom därför överens om följande förfarande: Sänkning av de särskilt förmånliga räntesatserna och företagssparprodukter med 0,5 %, kapitalsparkontona med 0,5 % till 0,25 %, och premiesparprodukterna med 0,5 %. PSK klandrades för räntesatserna för sitt sparkonto med tre månaders löptid (eftersom den inte var i enlighet med avtalet), men försvarade sig med att "denna produkt designades som aktion och kommer att dras in igen".
- (150) Nästa steg bestämdes enligt följande: I den "förberedande beslutsprocessen för denna eftersträvade sänkning" skulle enligt deltagarnas åsikt "även [controllernivån] involveras". Överläggningar inom respektive banker skulle sedan åtföljas av "telefonsamtal på styrelsenivå" och "information av de ansvariga" i slutet av vecka 14. Sänkningarna skulle genomföras under påskveckan. Man kallade till ett nationellt inlånings- och utlåningsmöte den 7 april 1995 "för vidare harmonisering" av de steg som bankerna skulle ta (se skäl 152). "Bekräftelsen", respektive "slutomröstning" vid eventuella problem, skulle ske [...] vid nästa Lombardklubb den 19 april 1995⁽²¹⁶⁾.
- (151) Hos [bankernas företrädare] rådde med anledning av Minilombardmötet den 6 april 1995 "enighet" om att krediträntorna inte skulle sänkas, trots sänkningen av styrräntan. Den "annalkande räntesänkningen på inlåningssidan" (se besluten från det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 7 april 1995, skäl 152) skulle "om möjligt inte slå igenom på utlåningssidan". För enskilda finansieringsformer (konto- och investeringskrediter, växeldiskontering, korttidslån, lån med fast ränta och borgenslån, "Hausbankenspanne" vid exportfinansiering) "bekräftades respektive fastlades som riktlinjer" konkreta minimisatser⁽²¹⁷⁾.
- (152) Vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 7 april 1995 nåddes till en början "konsensus" om sänkningen av de förmånliga räntesatserna med 0,5 % (BAWAG endast 0,375 %). Dessutom avtalades "maxbelopp" för nya avtal om förmånliga räntor, "för att lugna marknaden" (4,25 % fr.o.m. 500 000 schilling, 4,5 % fr.o.m. 1 miljon schilling och 4,75 % fr.o.m. 5 miljoner schilling). Dessa fick inte överskridas ens från kontorscheferna. Själva datumen för sänkningarna var "något olika, är dock koncentrerade till nästa vecka". Senare meddelade BAWAG att de inte ville genomföra sänkningen förrän efter mötet i Lombardklubben den 19 april 1995.
- (153) För kapitalsparkontona kunde dock "tills vidare ingen enhällig uppfattning" nås. BAWAG "förutspådde" visserligen en räntesänkning på 0,375 %, men skulle inte meddela sitt definitiva beslut förrän den 10 april 1995 "per fax till övriga sektorer, som då [skulle] orientera sig efter detta". Utlåningssidan skulle för övrigt förbli oförändrad⁽²¹⁸⁾.
- (154) Även på controllermötet den 25 april 1995 var man överens om att utlåningsräntorna inte skulle ändras. Man beslöt att göra en gemensam intäktsprognos. För detta ändamål skulle de enskilda bankernas interna prognoser sammanföras⁽²¹⁹⁾. I en expertgrupp skulle vidare en "enhetlig lösningsmodell" utarbetas för beräkningen av resterande löptid. Ytterligare en expertgrupp skulle ägna sig åt depåstatistik och marknadsandelar. Erste skulle utarbeta ett dokument för diskussion om interna beräkningsmetoder rörande specialavtal för sparkonton. En "gemensam lösning" skulle även finnas för en enhetlig klassificering av de 1 000 största företagskunderna⁽²²⁰⁾.
- (155) Ämnet för bankmötet värdepapper samma dag (25 april 1995) var de "arrangemangavgifter" som OeKB tog av börsdeltagarna i sin egenskap av avräknings- och avvecklingsfunktion för de affärer vid värdepappersbörsen i Wien som omfattades av arrangemanget⁽²²¹⁾. OeKB:s [företrädare] "appellerar till samtliga att acceptera de föreslagna arrangemangavgifterna", vilka skulle

⁽²¹⁸⁾ 36.339; 14.321; 1286 f; 2314.

⁽²¹⁹⁾ Se 2626.

⁽²²⁰⁾ 3598 f.

⁽²²¹⁾ Alla värdepapper som är tillåtna för handel på Wienbörsen omfattas av det s.k. arrangemanget. Affärerna bör därför normalt avvecklas enligt bestämmelserna i arrangemangsordningen. Genomförandet av arrangemangsaffärerna garanteras genom en arrangemangssäkerhet som deltagarna ställer.

⁽²¹⁶⁾ 1288 f; 250 f; 14.447; 38.153, 20.139 f; 4101.

⁽²¹⁷⁾ 2316 f; 14.219.

- anpassas som följd av införandet av det nya helautomatiska handelssystemet EQOS. Därefter "avstämde de nya arrangemangavgifterna med [företrädare] för CA, RZB, BA, GC och Erste". Även de "årliga schablonavgifterna stämde av med CA, BA, GC, Erste, RZB och ÖVAG:s chefaktiemäklare" ⁽²²²⁾.
- (156) Kommissionen har visserligen inga protokoll ifrån bolåneinstitutens möte den 23 maj 1995, men enligt dagordningen den 9 maj diskuterades den "aktuella utvecklingen" och "gemensamma vidare åtgärder" ⁽²²³⁾.
- (157) Med anledning av det månatliga mötet i Lombardklubben diskuterade [företrädarna] den 10 maj 1995 den ur deras synvinkel föga glädjande ränteutvecklingen. Man var överens om att "inlåningsräntorna för närvarande är för höga (Bank Austria: över lag 1 % för höga)" Av denna anledning "föreslår [företrädare för BA] inlåningsmöten, som skall kapa maxräntesatser". Förslaget fick "stöd av samtliga närvarande" ⁽²²⁴⁾. Dessutom föreslogs att man skulle utarbeta enhetliga riskpremier i samband med företagslån. "Controllergruppen [skulle] komma med förslag" angående detta.
- (158) Detta nationella inlåningsmöte, som [Lombard-klubben] befann lämpligt med en avstämd räntesänkning i åtanke, hölls den 19 maj. Deltagarna delade [Lombard-klubbens] uppfattning om att man "inte [kunde] komma undan en allmän räntesänkning på inlåningsområdet".
- (159) BA föreslog inledningsvis att genast sänka de förmånliga inlåningsräntorna, men fick "inget allmänt bifall". Även det andra förslaget att först sänka de förmånliga inlåningsräntorna och sedan räntorna för kapitalsparkonton "antogs inte". Till sist enades man om följande "kompromiss": Den 20 juni 1995 skulle alla inlåningsräntor sänkas med 0,5 %. Från denna tidpunkt skulle "maxsatser" för förmånliga inlåningsräntor ligga på 4,5 % respektive 4,75 %. "Redan nu" skulle dessutom "femprocentaren" inte längre användas för förvärvsändamål. Vid sidan om detta beslöts att ej längre genomföra "marknadsföringsåtgärder med låga räntor respektive avgifts- och kommissionsrabatter" på låneområdet.
- (160) För att verkställa dessa beslut även i delstaterna kom man överens om "vidarebefordran till de nationella mötena och motsvarande återkoppling". De beslutade åtgärderna skulle till sist "åter röstas om och fastslås" "vid nästa Lombard" den 7 juni 1995.
- (161) Beträffande tidsschemat skulle BA överta "rollen som ryttare i täten" och sannolikt sänka med 0,5 % redan i maj. De andra bankerna skulle, såsom överenskommits, "ha avslutat denna åtgärd" i och med den 20 juni. CA skulle snarare följa BA gällande tidpunkten. I en CA-promemoria hittar man en handskreven anmärkning att man måste reda ut "till vilket datum [CA-företrädare] avtalat sänkningen med [BA-företrädare]". BAWAG avvek återigen från mängden, och ville sänka tidigast i slutet av juni. Man skulle därför "reda ut på [ledande] nivå", om ett "snabbare genomförande utan hänsyn till BAWAG [vore] möjligt".
- (162) För utlåningen nåddes "minimikonsensus" att inte genomföra några sänkningar ⁽²²⁵⁾.
- (163) Bara några dagar efter det nationella inlåningsmötet "inkallades med kort varsel" ett inlåningsmöte i Wien den 24 maj 1995, för att "om möjligt tidigarelägga" den "ursprungligen planerade tidpunkten för sparräntesänkningen" rörande "överenskommelserna från det nationella inlåningsmötet" (skäl 161). Sänkningens omfång skulle, "som planerat" och av de "flesta banker redan bekräftat", vara 0,5 %, och leda till följande sparräntetrappa: 4 % för ett år, 4,25–4,325 % för två år, 4,75 % för tre år, 5,25 % för fyra år och 5,75–6 % för fem år.
- (164) För dessa "vid senaste mötet harmoniserade räntesänkningar" "avtalades [nu] följande datum för genomförandet": BA, CA och ÖVAG (för existerande kunder) den 1 juni, GiroCredit och NÖ Hypo den 6 juni, Erste senast den 7 juni, ÖVAG (anslag) den 9 juni, samt BAWAG och PSK andra veckan i juni ⁽²²⁶⁾.
- (165) Samma dag möttes representanter på hög nivå från BA, BAWAG, GiroCredit, RZB och PSK "i en mindre krets än Minilombardgruppen" för ett informellt "bankerfarenhetsutbyte", för att diskutera "det aktuella läget". Eftersom de "planerade sänkningarna" inom inlåningen skulle "vara de sista på en längre tid", skulle de härigenom resulterande marginalerna "tjäna till att förbättra intäkterna", och därför inte föras vidare till konsumenterna (alltså inte leda till räntesänkningar på utlåningssidan). Visserligen var det också viktigt att "höja marginalerna för korttidslån med fast ränta", vilket förvisso skulle leda till "några miljoner schilling i förbättrat resultat". Men att undvika räntesänkningar på utlåningssidan var "av större vikt".

⁽²²²⁾ 4657 f; 38.171; 38.172.⁽²²³⁾ 19.534.⁽²²⁴⁾ 1189 f; 914 f.⁽²²⁵⁾ 14.315 f; 1284 f; 914 f; 26.500.⁽²²⁶⁾ 14.445; 2308; 1282.

- (166) Man var dock inte nöjd med disciplinen gällande verkställandet av de gemensamt fattade besluten. "Räntedisciplinen" skulle därför vara "ämnet för nästa Lombardklubb i juni". Enlig gemensam åsikt kunde man nämligen förvänta sig bättre disciplin "om det blir styrelseledamöters 'hederssak' att hålla sig till minimimarginaler". En intern "konfidentiell anteckning" tillhörande CA talar i detta sammanhang om "chefsärende" (227).
- (167) Till sist skulle "följande punkter diskuteras och beslutas vid Lombardmötet": 1) ingen sänkning av krediträntor, 2) inga kontokrediter med räntor utgående från VIBOR-dagsränta, 3) maximal löptid sju år för lån med fast ränta, 4) maximal ränta tio år för lån bundna till SMR, 5) inga roll over-lån med kortfristiga indikatorer, 6) minimimarginaler för korttidslån med fast ränta och 7) nedre gräns för "Hausbankenspanne" vid lån för exportstöd (228).
- (168) I en intern promemoria till [ledande företrädare för] CA den 29 maj 1995 slås fast att kontokrediträntor med VIBOR-dagsränta + 0,5 % "måste förhindras". "Motsvarande kontakter" bankerna emellan hade redan tagits "i Minilombard och i treasurergruppen", där "samstämmighet rådde". Detta skulle även "vara ett angeläget ämne" vid Lombardklubben den 7 juni 1995 (229).
- (169) Den 1 juni 1995 sänkte BA och CA sina sparräntor med de avtalade (genomsnittliga) 0,5 %, följt av Erste den 6 juni (230).
- (170) Den 2 juni hölls ett controllermöte. Under punkt "ränteutveckling, räntepolitik" på dagordningen uppdaterade deltagande banker först varandra med avseende på den "redan genomförda respektive planerade sänkningen av sparräntorna med i genomsnitt 0,5 %". Sedan rapporterades att kunder "för bankerna uttryckt" önsknings om roll over-lån på dags- respektive tremånadersbasis. Denna önskan från kundernas sida fick dock inte uppfyllas, eftersom man då befarade en "farlig erodering av marginalerna i kontokreditverksamheten". RZB "var beredd" att ta fram ett beräkningsförslag för långfristiga lån baserade på VIBOR till nästa möte. GiroCredit lade fram sina interna prognoser för företagsresultatet (samt nyckeltal) för det löpande året (231).
- (171) Den planerade diskussionen om ovan nämnda ämnen i Lombardklubben den 7 juni 1995 (där [företrädare för] BA och CA saknades) (232), ajournerades uppenbarligen till Lombardklubben den 12 juli 1995.
- Juni: BAWAG:s ensamgång, allmänt fördömande och överenskommen reaktion*
- (172) Litet senare skedde något anmärkningsvärt: "Utan förämälan" sänkte BAWAG den 19 juni 1995 räntorna för privatlån. Denna aktion hade "uppenbarligen hemlighållits" för övriga medkonkurrenter. CA såg det som en orsak att "med kort varsel inkalla ett privatlånemöte" för att åtminstone nå "en avstämning" om reaktionen på denna åtgärd bland övriga konkurrenter. Mötet hölls den 21 juni 1995 (gemensamt med egenföretagsarmötet) i CA:s lokaler (233).
- (173) Känsloerna var upphettade under detta möte. BAWAG, som redan vid senaste inlåningsmötet "inte hållit de givna datumen" och dessutom felinformerat konkurrenterna om utförda åtgärder, angreps hårt av de övriga bankerna, särskilt BA, CA, och Erste. Det bestod en "enhetlig åsikt" om att det "inte fanns någon grund" för BAWAG:s aktion, och att denna "stred mot alla motsvarande mötens uttalade mål" att "inte delta" i förekommande räntesänkningar. En "sådan oförståndig konkurrens" vore rent av farlig.
- (174) BAWAG:s representant försökte försvara sig med att "enligt uppgift andra banker ständigt praktiserade underskridningar vid de [s.k.] betriebsratskrediterna", vilket utlöste en följd av ömsesidiga beskyllningar.
- (175) BAWAG:s försvar avvisades av övriga deltagare. Om "underskridningar av de avtalade räntesatserna" verkligen skulle förekomma, vore det "mer ändamålsenligt" att "behandla [dessa] inom gruppen" och sedan "stänga av" dem, än att "i ensamgång" "ytterligare belasta" det redan svåra intäktsläget. Till slut hotade CA att utsluta BAWAG från samtliga inlånings- och utlåningsmöten. Dessutom skulle deltagarna "begära [...]" att [det på ledande nivå] "verkas för" att räntesatserna "fastläggs med så bred förankring som möjligt inom branschen".

(227) 3984; 2389 f.

(228) 3984, 15.832 f.

(229) 2310.

(230) 3594.

(231) 2626; 27.014.

(232) 38.161.

(233) 2516.

(176) Mötets konkreta resultat blev att BA, CA, Erste, RBW och andra "definitivt [skulle] gå med" vid betriebsratskrediterna, men att de även måste ta tillbaka övriga produkter med 0,5 % på grund av BAWAG:s exempel. Vidare "avtalades" att inte underskrida gränsen på 6,75 % för egenföretagare ⁽²³⁴⁾.

(177) Vid mötet i Minilombard nästa dag märktes inga sådana emotioner bland [bankföreträdarna]. Särskilt "rådde enighet" om att inte följa den av BAWAG inledda räntesänkningen på privatlänområdet med "en allmän sänkning av räntesatserna på företagsområdet". Deltagarna "beslöt" att "inför Lombardmötet" meddela respektive [företrädare] sina gemensamma "rekommendationer för bestämmande av minimiräntesatser", som formulerats redan vid det "informella mötet" den 24 maj 1995 (se skäl 165) ⁽²³⁵⁾.

(178) Vid inlåningsmötet i Wien den 29 juni 1995 föreslog BA att "utnyttja sommaruppehållet för en vidare sänkning av bonussparandet", nämligen till 4,5 % till 4,25 % (existerande konton) respektive till 3,5 % (resterande). För nya konton föreslogs två varianter, där "övriga representanter för Wiens storbanker" "föredrog" den mer moderata varianten (4,5 %). I delstaterna skulle man uppmana till "ett motsvarande förfarande i de lokala mötena". Ett "motsvarande Agreement [...]" skulle avtalas vid nästa Lombardklubb (12 juli) ⁽²³⁶⁾.

Juli: Enighet [på ledande nivå] om ränte-"rekommendationerna", kritik mot CA

(179) Den 3 juli 1995 möttes BA, CA, RZB och Erstes [kreditföreträdare]. Där "bekräftades Minilombardens förslag av den 22 juni 1995 [se skäl 177], dvs.: motsvarande minimimarginaler bör i alla fall följas." För swaps i pari skulle man försöka att "få igenom en vettig minimimarginal", för närvarande var bankernas räntesatser på detta område "meningslösa". Ämnet skulle påtalas vid nästa Lombard ⁽²³⁷⁾.

(180) Inför Lombardklubben den 12 juli 1995 fick [företrädaren för] CA en "önskelista" och en promemoria av sina medarbetare med ämnen som "skulle påtalas" i Lombardklubben. Vid kommunala finansieringar skulle bl.a. ett minimipålägg på 3/8 % debiteras, och kunden skulle inte få ensidig uppsägningsrätt. För stöd till bostadsbyggande skulle varken indikatorbundna ränte-

satser eller räntesatser kopplade till räntetak erbjudas, eller fasta ränteavtal med räntetak. Till sist "accepteras [överenskommelsen att inte genomföra en allmän sänkning av krediträntorna] som helt och hållet genomförbar", även om trycket skulle stiga på grund av sänkningen för bonussparandet som diskuterats vid inlåningsmötet i Wien den 29 juni 1995 (se skäl 178) ⁽²³⁸⁾.

(181) Vid Lombardklubben den 12 juli 1995 enades [företrädarna] om följande "rekommendationer": 1) Övre gräns för sparräntor (specialavtal) med 4,75 %, 2) inga lower of-klausuler i kreditavtal, 3) inga lån för driftskapital bundna till VIBOR, och 4) inga SMR-rabatter. Den övre gränsen på 6,25 % för långfristiga kapitalsparkonton skulle "ännu diskuteras". [Företrädaren för] Erste instruerade därför en ansvarig [företrädare för] Erste att inleda "samtal med andra KU [kreditinstitut]" om detta ⁽²³⁹⁾.

(182) Två dagar senare möttes [företrädare på kontrollernivå] för sitt regelbundna möte. Där bekräftades att de ovan nämnda "rekommendationerna från Lombardmötet [skulle] verkställas". Därpå följde ett detaljerat informationsutbyte om bankernas prognostiserade resultat för 1995. Deltagarna kom även överens om att uppnå "lika uppfattning" vid värderingen av affärsmöjligheter, "med utsikt mot ömsesidig jämförbarhet". Även för långfristiga VIBOR-baserade lån utbytte man ett beräkningsförslag ⁽²⁴⁰⁾.

(183) Vid privatlänemötet den 19 juli 1995 klagades först över den bristande räntedisciplinen. Särskilt för egenföretagarna underskreds den rekommenderade minimiräntan på 6,75 %. CA kritiserades för sitt bruk att inte bara finansiera stora bostadsprojekt med medel från bolåneinstitutet, utan även privat bostadsbyggande. Detta var inte "påtänkt". Övriga banker "krävde" därför av CA att inte längre erbjuda privatkunder sådana lån. CA:s representant förnekade visserligen detta, men påpekade i en intern promemoria till [ledande företrädare för] CA faran för att "förstärkt betraktas som Svarte Petter för räntesvulster" ⁽²⁴¹⁾.

⁽²³⁴⁾ 14.439 f; 786 f; 2518; 2398.

⁽²³⁵⁾ 14.218; 2407.

⁽²³⁶⁾ 27.037.

⁽²³⁷⁾ 36.443 f.

⁽²³⁸⁾ 2391 f; 2387.

⁽²³⁹⁾ 1184; 3555.

⁽²⁴⁰⁾ Se fotnot 239.

⁽²⁴¹⁾ 14.437; 27.054.

Juli–augusti: BAs "ensamgång" och avstämd reaktion

(184) Den 15 juli 1995 var det BAs tur att genomföra en "ensamgång" och sänka räntorna för bonus sparande med 0,5 % utan föregående avtal. Bankföreträdarna möttes därför den 25 juli 1995 för ett inlåningsmöte i Wien, för att där gemensamt "rådgöra om vidare räntesänkningar". Övriga banker var överens med varandra att "följa detta [BAs] exempel", och genomföra en allmän "tyst" sänkning (dvs. utan ändring av de officiellt anslagna räntorna) för alla existerande konton med 0,25 %. Inom högränteområdet (5 % och över) fick varje bank sänka "enligt behag". Sänkningarna skulle vara genomförda senast slutet av första augustiveckan. BAWAG beräknade en besparing på 40 miljoner schilling från denna avstämda räntesänkning.

(185) Episoden är för övrigt också ett typexempel för den täta integreringen mellan mötena i Wien och dem i delstaterna. Vid det här omtalade inlåningsmötet i Wien rapporterades att "beredskap på den föreslagna räntesänkningen [redan] signalerats" från delstatshuvudstädernas "lokala mötesgrupper". Man "förväntade" därför att även bankerna i delstaterna skulle "ansluta sig till detta förfarande", och CA skickade sedan mötesprotokollet "till samtliga regionala [företrädare]". Fyra dagar senare föreslog "värden" för bankmötet i Graz för sina församlade konkurrenter att sänka räntorna "även i Steiermark, med stöd av förra veckans inlåningsmöte i Wien" (242).

Augusti–september: Gemensam sänkning av inlånings- och utlåningsräntorna

(186) Bankernas reaktion på OeNB:s sänkning av styrräntorna den 25 augusti illustrerar ytterligare en gång hur den gemensamma beslutsprocessen förlöpte vid ändringar av räntesatserna:

(187) Redan den 25 augusti diskuteras i en intern CA-promemoria den möjliga reaktionen på inlåningssidan. Vilka åtgärder CA dock faktiskt skulle genomföra, berodde "på de beslut som tas vid inlånings- och utlåningsmötet i Wien" (243). Den 30 augusti 1995 bjöd CA sedan in till ett "informellt möte i Wien", för att avhandla "de enskilda husens reaktioner". Medan BA (med stöd av GiroCredit) föreslog att sänka både utlånings- och inlåningsräntorna, förordade övriga banker

att "hålla ut", eftersom en sänkning ju skett senast i juli 1995 (se skäl 184). Däremot klargjorde de att de "genast [skulle] ansluta" till en eventuell räntesänkning genomförd av BA.

(188) Efter en längre diskussion kunde bankerna till sist "inte besluta om en enhetlig uppfattning". "Beslutet om detta" skulle därför tas vid det speciellt för detta ändamål inkallade nationella inlånings- och utlåningsmötet den 7 september 1995, och även involvera delstaterna. Till dess skulle även "opinionsbildningen vara avslutad i de enskilda sektorerna", så att man den 7 september kunde "förhandla vidare". Skulle man där "besluta en generell sänkning inom inlåningsverksamheten", skulle Minilombarden den 8 september 1995 utarbete ett förslag [...] för Lombardklubben den 13 september 1995 (244).

(189) Två dagar senare, den 1 september 1995, träffades höga representanter för BA, BAWAG, RZB, GiroCredit och Erste i CA:s lokaler för ett "informellt möte". Där "accepterades allmänt de förslag som gjorts" vid det informella mötet i Wien. Först skulle sparräntorna (och räntorna för disponibla medel och konton med dispositionskredit) sänkas mellan 0,25 % till 0,5 %, sedan skulle ett urval av krediträntorna sänkas. Minilombarden den 8 september 1995 skulle sedan "utarbete det slutgiltiga förslaget för Lombarden följande vecka" (245). Samma dag meddelade en ansvarig [företrädare för] Erste sina kollegor i CA "officiellt" att Erste nu "snarare [lutar] mot en sänkingsvariant inom både inlåning och utlåning", detta självfallet "under förutsättning av en avstämning med övriga banker" (246).

(190) Det nationella inlånings- och utlåningsmötets mål den 7 september 1995 var att "fastlägga ett så harmoniserat förfarande som möjligt inom såväl sparande som på kreditområdet". Där visade sig att åsikterna hade vänt sedan senaste möte. Där bankernas majoritet tidigare talat för att "hålla ut", förespråkade majoriteten (CA, Erste [se skäl 189], RBW, PSK-B, NÖ Hypo, Salzburger Sparkasse, WIF-Bank) nu en allmän sänkning på såväl inlånings- som utlåningssidan. BA, GiroCredit, ÖVAG och Erste pläderade till och med för en sänkning med 0,5 % för bonus sparandet, "men uppnådde ingen majoritet för detta". Efter en längre diskussion "kunde man slutligen få igenom en allmän räntesänkning": Sänkning av alla sparformer (inklusive basräntan) med 0,25 %, därefter även inom giroområdet, sänkning av bonus sparformer med 0,25 %. De nya maxräntorna skulle därför ligga på mellan 4 % och 4,25 % (Wien), respektive 4,25 % till 4,5 % (delstaterna).

(242) 488 f; 36.344; 38.175; 23.632.

(243) 36.345 f.

(244) 1278; 790; 13.175; 1972; 14.431; 12.102.

(245) 2371; 1149.

(246) 2374.

- (191) Räntorna för betriebsratkrediter skulle sänkas från 8,5 % till mellan 8 % och 8,25 %. BAWAG hotade dock med en sänkning även bland bolånen vid en sänkning med 0,5 %. Därför ansåg deltagarna en sänkning på enbart 2,5 % vara mer meningsfull. Ett "klargörande" angående detta skulle tas fram redan samma dag med hjälp av "telefonsamtal Bank Austria, PSK och Erste".
- (192) Beträffande datum för verkställande "fanns åsiktsskillnader": BA ville sänka snarast, medan övriga banker ville "avvakta motsvarande beslut (rekommendation) från Lombard den 13 september 1995" ⁽²⁴⁷⁾.
- (193) Vid Minilombardmötet nästa dag fanns med hänsyn till "privatlånemötets riktlinjer" inte mycket att diskutera. Mot bakgrund av de beslutade sänkningarna bestämdes nya standard- och minimiräntor för lån för driftskapital och investeringslån ⁽²⁴⁸⁾.
- (194) "Som förverkligande av den vid inlåningsmötet den 7 september 1995 beslutade räntesänkningen med 1/4 % generellt" sänkte CA sina inlåningsräntor med de överenskomna 0,25 %. Visserligen ansåg CA internt att räntorna på medelfristiga obligationer, som avtalats med de andra bankerna, var "för höga, men konkurrensen [var] ej beredd till längre satser". Även för utlåningsräntorna ändrade CA sina räntesatser "på grund av våra viktigaste medkonkurrenters avsedda åtgärder", särskilt BA:s numera bekräftade avsikt att sänka räntorna för betriebsratkrediter med endast 0,25 % ⁽²⁴⁹⁾. Även räntorna för företagssparföreningar sänktes "i överenskommelse med BAWAG, Bank Austria och Erste" med 0,25 % ⁽²⁵⁰⁾. Enligt överenskommelse sänkte Erste den 13 september 1995 inlånings- och utlåningsräntorna med 0,25 %, med uttrycklig hänvisning till "alla konkurrenters" parallella förfarande. Även NÖ Hypo sänkte den 14 september 1995, efter att "[Lombarden] den 13 september" (se skäl 195) inte beslutat något som stred mot detta ⁽²⁵¹⁾.
- (195) I Lombardklubben den 13 september 1995 diskuterade [företrädarna] de gemensamma räntesänkningar som beslutats vid de ovan nämnda mötena ⁽²⁵²⁾.
- (196) I en intern promemoria tillhörande NÖ Hypo från september 1995 diskuterar författaren om det vore meningsfullt att "göra avsteg från det av inlåningsmötena principiellt samordnade förfarandet": Sådant beteende skulle enligt hans mening inte enbart leda till "vassa kommentarer från konkurrenternas representanter vid olika möten", utan "skulle även kunna leda till aktioner då vårt hus till exempel säljer värdepapper eller investerar i penningmarknadsinstrument" Med hänsyn till dessa konsekvenser rekommenderar författaren därför att "delta vid sänkningen såväl inom sparandet som på giroområdet" ⁽²⁵³⁾.
- (197) Inlåningsmötet i Wien den 27 september 1995 var bankernas första tillfälle att gemensamt bedöma framgången för de överenskomna räntesänkningarna. Med "några små undantag", nämligen BAWAG och PSK som erbjudit över de "harmoniserade 4 1/4 %" för nyinsatta medel, kunde bankerna "i stort sett [vara] nöjda" med förverkligandet av sina beslut. BAWAG inledde omedelbart "motsvarande åtgärder" mot de tre lokalkontor som erbjudit över de överenskomna 4,25 %. På grund av brist på "praktiska översikter" kunde man ännu inte uttala sig exakt om läget i delstaterna.
- (198) Det framkom dock kritik mot att vissa banker – BA och BAWAG nämndes – ännu inte verkställt de överenskomna sänkningarna för betriebsratkrediter och specialräntor. De motiverade fördröjningen med dataproblem, men gick med på att "dra jämnt inom de närmaste dagarna". RBW-representanten, vars bank sänkt punktligt precis som CA, ÖVAG, NÖ Hypo, PSK och Erste, påpekade att de decentraliserade bankkoncernerna möjligen "inte [skulle] hålla disciplinen", om inte de "räntesatser och datum som avtalats" vid inlåningsmötet i Wien följdes av samtliga banker ⁽²⁵⁴⁾.

Oktober: Gemensamt handlingsbehov för egenföretagarlån och byggnadskreditiv: minimiräntesatser och hanteringsavgifter

- (199) Under tiden hade "räntedisciplinen sparat ur något" vid egenföretagarlån och byggnadskreditiv. Som bov anfördes Erste, som endast krävde 5 5/8 % ränta för hypotekslån med fast ränta och ett års löptid. Erste försvarade sig med att det rörde sig om en "tidsbegränsad aktion", som "inte [skulle] förlängas". Ändå ansåg övriga banker sådana räntesatser "inte längre försvarbara". Det gällde därför att "lugna ner marknaden".

⁽²⁴⁷⁾ 14.309 f; 36.058; 243 f.

⁽²⁴⁸⁾ 16.327; 14.310 f.

⁽²⁴⁹⁾ 2358 f.

⁽²⁵⁰⁾ 12.644.

⁽²⁵¹⁾ 38.151 f.; 38.170.

⁽²⁵²⁾ 11.600 f.

⁽²⁵³⁾ 38.158.

⁽²⁵⁴⁾ 908 f; 14.430.

- (200) Till detta ändamål "enades" de ledande bankerna vid utlåningsmötet i Wien (tillsammans med egenföretagargruppen) den 25 oktober 1995 "om nedan uppräknade minimiräntesatser". Bolån med fast ränta skulle kosta minst 7 % (tre års löptid), 7,5 % (fem år), respektive 8 % (tio år). Om låntagaren inte erbjöd någon säkerhet, skulle man göra ett påslag om 0,5 %. För egenföretagare var minimiräntan 6,875 % för investeringslån och 7,25 för lån till driftskapital. "Man kunde vidare enas om följande punkter": 1) Inga fasta räntesatser vid löptider under tre år, 2) hanteringsavgift minst 1 %, utom vid höga belopp då man fick debitera en schablonavgift, och 3) ingen marknadsföring i media med räntesatser. Vidare avtalades att göra ett påslag på 1 % vid knytande av räntan till SMR.
- (201) Deltagarna vid detta möte lovade att även "vidarebefordra [resultaten] till de delstatsbanker som inte var företrädare vid mötet". Med hänsyn till det faktum att dessa räntor ändå skulle underskridas av vissa banker, skulle de avtalade minimiräntesatserna vara "föremål för nästa möte [på ledande nivå]" ⁽²⁵⁵⁾.
- (202) Vid denna tid erbjöd allt fler banker sina kunder mellanfristiga obligationer istället för sparkonton med fast ränta. Bankerna "avtalade" därför att hålla obligationsräntorna nära dem för motsvarande sparkonton (inte mer än 0,125 % över) ⁽²⁵⁶⁾.
- (203) Kort tid därefter lade den avdelning inom CA som var ansvarig för privatlån fram ett "utkast för bestämmande av minimiräntor för privatlån och lån till egenföretagare" för [ledande företrädare för] CA. Målet med denna rekommendation, som skulle "diskuteras med övriga banker och givet konsensus bifallas", var att "lugna ner" den då konstaterade "överdrivna konkurrensen". Om de viktigare bankerna följde dessa rekommendationer, skulle detta även fylla en "förebildsfunktion" för mindre banker, även om man väntade sig en "ständig urholkning" från deras sida. Hursomhelst vore det glädjande ifall åtminstone några stora banker (samt dotterbolag) "bestämde [sig] för ett disciplinerat förfarande" ⁽²⁵⁷⁾.
- (204) Vid ett informationsutbyte om det prognostiserade årsresultatet för 1995 målades det vid ett möte [på kontrollernivå] den 15 november 1995 upp en ganska negativ bild av marknadsläget, sett ur bankernas synvinkel. De skulle därför "försöka driva fram en sänkning av inlåningsräntan" inom sina banker. Dessutom måste "ränteproblematiken [diskuteras] vid nästa Lombardmöte". Rörande avgifterna för kontohållning skulle "banksamtal mellan BA och CA" föras redan i december, med en "prishöjning" som mål ⁽²⁵⁸⁾.
- (205) Vid ett bolåneinstitutsmöte den 5 december 1995 kom deltagarna "överens" om att löptiderna (12/15 år) skulle "bibehållas oförändrade". Detta skedde efter ett detaljerat informationsutbyte om genomförda och planerade emissioner, samt tillämpade räntesatser ⁽²⁵⁹⁾.
- December: Gemensam sänkning av utlåningsräntan och – efter häftiga diskussioner – inlåningsräntan*
- (206) Sänkningen av GOMEX ⁽²⁶⁰⁾ var anledningen till att inkalla ett inlånings- och utlåningsmöte i Wien den 5 december 1995, för att gemensamt "diskutera möjligheten av en räntesänkning på inlåningssidan". Samtliga banker med undantag av BAWAG uttalade sig för en räntesänkning på såväl utlåningssidan (med 0,25 %) som på inlåningssidan (med 0,375 % till 0,5 %) ännu under 1995. Med hänsyn till att OeNB sannolikt skulle sänka styrräntorna den 14 december 1995, aviserade man ett nationellt inlånings- och utlåningsmöte för följande dag. Syftet var att "redan dagen efter kunna bemöta detta [OeNB:s] förfarande", och att en "slutgiltig rekommendation [kunde] utarbetas". En möjlig räntesänkning skulle även "diskuteras vid [...] Lombardmöte den 13 december 1995" ⁽²⁶¹⁾.
- (207) Den 14 december 1995 sänkte OeNB verkligen diskontot om 0,5 %, vilket omedelbart ledde till att det nationella inlånings- och utlåningsmötet sammankallades den 15 december 1995, såsom överenskommet (se skäl 206).
- (208) På utlåningssidan "rädde enhällighet" om en räntesänkning. Diskussionen om inlåningsräntor förlöpte mindre harmoniskt. Diskussionen utvecklade sig "allt mer aggressivt", där framförallt BAWAG blev "huvudmålta av för aggressionerna" på grund av sin "inaktivitet". BAWAG vägrade nämligen som enda bank att sänka utlåningsräntorna ännu under 1995. På grund av BAWAG:s envishet kom övriga banker fram till att man "inte längre [kunde] ta hänsyn till BAWAG". De "avtalade" därför följande åtgärder: 1) ingen sänkning på giroområdet (endast BA

⁽²⁵⁵⁾ 12.112; 2530; 793, 797 f.

⁽²⁵⁶⁾ 1996 f.

⁽²⁵⁷⁾ 2535.

⁽²⁵⁸⁾ 3543 f.

⁽²⁵⁹⁾ 19.540.

⁽²⁶⁰⁾ Ränta för kortfristiga öppna penningmarknadsaffärer.

⁽²⁶¹⁾ 905; 1967; 4104.

förespråkade en sänkning om 0,25 %), 2) sänkning av bonusparandet med cirka 0,5 % för respektive toppläge, och 3) maxränta för ny inlåning från 1 miljon schilling på 3,75 % (Wien) respektive 4 % (delstaterna). För kapitalsparkonton kunde dock endast "bandbredden harmoniseras".

(209) Vissa detaljer kunde inte redas ut helt, framför allt inte rörande datum för genomförande. "Diverse diskussioner och återkoppling", särskilt en "ytterligare telefonomröstningsomgång" var därför ännu nödvändiga. För att "samordna genomförandet" inrättades en särskild "stab i CA", som skulle påbörja sitt arbete den 18 december 1995⁽²⁶²⁾.

(210) Inför "Wienbankernas telefonkontakt" som planerades den 18 december 1995 var CA:s interna rekommendation att "ha sista decemberveckan i sikte" som tidpunkt för "sänkingsmötet"⁽²⁶³⁾.

(211) Vid Minilombardmötet, som också hölls den 18 december 1995, "anslöt sig samtliga banker" till det nationella inlånings- och utlåningsmötets överenskommelser, visserligen med förbehållet att "inlåningsgruppens beslut" i de flesta fall ännu inte godkänts av respektive styrelse. Dessutom skulle de sista detaljerna i dessa beslut "slutförhandlas" under dagen (nämligen vid "telefonomröstningsmötet", se skäl 209)⁽²⁶⁴⁾. Under förutsättning att en sänkning ägde rum även på inlåningssidan, "beslöt" deltagarna till sist följande: 1) Sänkning av minimiräntesatsen för lån till driftskapital och investeringslån till 8 %, 2) sänkning av Prime Rate med 0,25 %, och 3) sänkning av ett urval av existerande bestånd med upp till 0,25 %⁽²⁶⁵⁾.

(212) Den 20 december 1995 underrättade en [företrädare för] Erste i inlåningsgruppen sina kollegor i BAWAG om Erstes "planerade förfarande" (sänkning av kapitalsparkonton den 8 januari 1996 och specialräntor den 15 januari 1996)⁽²⁶⁶⁾. PSK sänkte basräntan och specialräntorna den 19 januari 1996⁽²⁶⁷⁾. CA sänkte räntan för privatlån (med 0,375 %) den 28 december 1995⁽²⁶⁸⁾. I och med den 17 januari 1996 hade "alla banker sänkt sina standardiserade sparformer" (med undantag för BAWAG och ÖVAG, som inte skulle sänka förrän mellan den 19 och 21 januari 1996)⁽²⁶⁹⁾.

(213) Även "banksamtalen" om en "prishöjning" av avgifterna för kontohållning (se skäl 204) torde ha varit framgångsrika. CA och BA höjde den 1 januari 1996 sina avgifter för kontohållning⁽²⁷⁰⁾.

9. KRONOLOGISK REDOGÖRELSE 1996

Februari-mars: Gemensam sänkning av inlåningsräntorna

(214) Det första formella mötet år 1996 hölls den 6 februari i Erstes lokaler. Efter de häftiga och mycket känsloladdade diskussionerna i december 1995 (se skäl 208) var samtalsklimatet vid detta möte i inlånings- och utlåningsgruppen i Wien "överraskande fredligt". BA och BAWAG undvek all diskussion om de "relevanta händelserna den senaste tiden". Beträffande innehållet var deltagarna "eniga" om att det förelåg ett "omedelbart sänkingsbehov" på inlåningssidan, framförallt för sparkonton. Rent konkret skulle basräntan sänkas till 1,75 % och på giroområdet med 0,25 %. För kapitalsparkonton skulle sänkningen uppgå till mellan 0,25 % och 0,5 %. För nyinsatta medel skulle maxräntan ligga på 4 %.

(215) Dessa åtgärder skulle genomföras "under första halvan av mars". Dessförinnan skulle en "finjustering där även utlåningsrepresentanterna samt delstatsrepresentanterna involveras" ske inom ramen för det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 26 februari 1996 (se skäl 221). Dessa åtgärder skulle också diskuteras [...] i Lombardklubben den 7 februari 1996. Om "marschtakten ökas" då, skulle "BAWAG samordna den motsvarande tidigareläggningen [av tidpunkten för genomförandet], och även fungera som inbjudande bank". Inför det nationella inlånings- och utlåningsmötet bad RZB i vanlig ordning "[produktföreträdare] vid landshuvudkontoren om återkoppling" angående ränteläget i delstaterna, samt om deras åsikt angående de "diskuterade räntesänkingsförlagen".

(216) Räntorna skulle inte sänkas på utlåningssidan (endast BAWAG siktade mot en sänkning på 0,25 %). "Efter livliga diskussioner" antogs förslaget att driva "uttagandet av en hanteringsavgift" som kompensation för de låga krediträntorna. Denna avgift skulle till en början uppgå till minst 1 %, och i fortsättningen minst 2 % (se skäl 263). Även här förväntade man sig "motsvarande principbeslut" av Lombardklubben den 7 februari 1996⁽²⁷¹⁾.

⁽²⁶²⁾ 14.299; 12.530; 236; 2547.

⁽²⁶³⁾ 36.143 f.

⁽²⁶⁴⁾ 895.

⁽²⁶⁵⁾ 1214 f; 16.326.

⁽²⁶⁶⁾ 496.

⁽²⁶⁷⁾ 4144.

⁽²⁶⁸⁾ 12.775.

⁽²⁶⁹⁾ 27.388.

⁽²⁷⁰⁾ Se fotnot 268.

⁽²⁷¹⁾ 1963 f; 14.423; 2554; 230; 36.055.

- (217) Den 29 (eller 30) januari 1996 bjöd [företrädaren för] BA sina kollegor från Erste, PSK, RZB och CA på middag. [Företrädaren för] BAWAG, som också var bjuden, avböjde i sista stund. Mötets syfte var "förberedande samtal" för kommande "Lombard" ⁽²⁷²⁾.
- (218) Eftersom [företrädarna för] BA och BAWAG dock saknades på Lombardklubben den 7 februari 1996, kunde inga beslut fattas. Samtalen delegerades istället vidare till närmast lägre nivå: Det nationella inlånings- och utlåningsmötet ⁽²⁷³⁾ skulle uppnå "största möjliga närmande framförallt om sparräntan till $3\frac{3}{4}\%$ - 4% ". Även en "anpassning av sparräntan" skulle diskuteras då. [Företrädaren för] CA fick utstå kritik från sin kollega från Erste, eftersom CA erbjudit lån till bl.a. VIBOR + 0,25 % i Salzburg. [Företrädaren för] CA sade om detta att [ledande företrädare] inte hade beviljat denna räntesats, och dessutom redan "beordrat att omedelbart ställa in" detta ⁽²⁷⁴⁾.
- (219) Vid bolåneinstitutsmötet den 6 februari 1996 skedde först det sedvanliga detaljerade informationsutbytet angående genomförda och planerade emissioner, och de därvid använda räntesatserna. Hyporepresentanten lade fram en ny obligationsprodukt "till diskussion", "detaljerna borde diskuteras vid nästa inlåningsmöte". Överhuvudtaget skulle en särskild "arbetsgrupp" bildas "för diskussion om nya finansieringsmodeller" ⁽²⁷⁵⁾.
- (220) För att kompensera den höjda kapitalskatten på obligationer utgivna av bolåneinstitut föreslog CA:s representant vidare "att höja rabatten till SMR-1 %". Diskussionen om rabattens storlek vid obligationer utgivna av bolåneinstitut fortsattes vid näste bolåneinstitutsmöte den 27 februari 1996. CA föreslog nu en rabatt på 0,875 %, Erste, RZB, NÖ Hypo och BA instämde ("om alla banker använder 0,875 %"). BAWAG och ÖVAG, som dock "också [skulle] följa de andra bankerna", förespråkade 0,75 % ⁽²⁷⁶⁾.
- (221) Vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 26 februari 1996 diskuterades olika varianter på en sparräntesänkning. BA aviserade en sänkning av specialräntorna med 0,25 %, sänkning av basräntan till 1,75 %, och av kapitalsparkontona med minst 0,25 % för den första veckan i mars. En sådan sänkning "skulle få stöd av alla medkonkurrenter". Datum för genomförande skulle fastställas genom ett "avtal mellan [företrädarna] för Bank Austria – BAWAG". För att komma fram till en så snar tidpunkt som möjligt, föreslog BA "snarast möjlig telefonkontakt och avstämningsamtal mellan [företrädarna]". Dessa skulle sedan "meddela [företrädarna för] övriga banker [de uppnådda resultaten] per telefon". Om man inte kunde komma överens, skulle detta diskuteras "vid nästa Lombardklubb den 13 mars 1996".
- (222) Även i delstaterna skulle bankerna "inleda förhandlingar med sina medkonkurrenter". Till exempel i Kärnten siktade man mot en sänkning av maxräntan till 4,25 %, och i Steiermark till 4 % ⁽²⁷⁷⁾.
- (223) Vid Lombardklubben den 13 mars 1996 ville [företrädaren för] BAWAG inte sänka basräntan till under 2 %, även om BAWAG hade "anmodats" att "delta i sänkningen av hörräntan med 0,25 %". Också [företrädaren för] CA meddelade att hans bank inte skulle gå under tvåprocentsgränsen. I slutet av april skulle en sänkning komma för de högre räntesatserna med 0,25 %. Man kunde dock inte enas om detta, varför diskussionen återfördes till expertnivån. "Det vidare förfarandet kommer att bestämmas vid ett inlåningsmöte fredag 15 mars på förmiddagen" ⁽²⁷⁸⁾.
- (224) Vid detta inlåningsmöte den 15 mars 1996 möttes BAs räntesänkning till en början av "bifall". Därefter nåddes en "överenskommelse" att "samtliga storbanker [skulle sänka] sparräntorna" enligt följande: Basräntan till 1,75 % (utom BAWAG och CA, som redan vid Lombardklubben den 13 mars 1996 hade insisterat på 2 %), specialräntesatserna vid sparande allmänt med 0,25 % (maxränta 4 % i Wien och 4,25 % i delstaterna), gruppräntesatser och specialräntesatser för disponibla medel allmänt med 0,25 %, och kapitalsparkonton allmänt med 0,25 %. BAWAG gick med på att reda ut till den 20 mars 1996, ifall banken ändå skulle vara beredd att sänka basräntan till 1,875 %. Då skulle nämligen en gemensam maxränta på endast 3,75 % (istället för 4 %) framstå som realistisk. Med hänsyn till CA:s position i basräntefrågan ansåg Erstes representant i sin rapport till [ledande företrädare] att ett "samtal med [...]" [dåvarande [företrädare för] CA] skulle vara "mycket nyttigt".

⁽²⁷²⁾ 38.164.⁽²⁷³⁾ I protokollet i fråga talas felaktigt om Minilombard, dock avses det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 26 februari 1996 (se skäl 221).⁽²⁷⁴⁾ 1181.⁽²⁷⁵⁾ 19.543.⁽²⁷⁶⁾ 19.545.⁽²⁷⁷⁾ 12.125; 889 f; 1296 f; 27.405.⁽²⁷⁸⁾ 38.165 f; 1962; 21.639.

- (225) Som datum för genomförande meddelades: Den 20 mars (ÖVAG), den 22 till 29 mars (BAWAG), den 22 till 23 mars (Erste), före slutet av mars (CA, GiroCredit och RLB-NÖ), den 22 mars (PSK). Man kom dock överens om att "föra ytterligare avstämningssamtal per telefon med varandra" den 20 mars 1996. Vid nästa inlånings- och utlåningsmöte i Wien den 17 april 1996 (se skäl 229) skulle man diskutera "åtgärdernas acceptans", särskilt sänkningen av basräntan, och "en ytterligare sänkning av maxräntan för insättningar på förmånliga villkor från 4 % till 3,75 %" (279).
- Mars-maj: "Överdriven" konkurrens kräver gemensamma "motåtgärder" på högsta nivå – "majavtalet": Minimisatser för utlåningsräntor, sänkning av inlåningsräntorna, och andra "restriktiva" åtgärder*
- (226) Den 22 mars 1996 fann [controllerrundan] vid sitt reguljära möte att det i deras smak förekom för mycket konkurrens på området för räntevillkor. Därför skulle man gemensamt utarbeta ett "förslag för att lindra utslagningskonkurrensen". Förslaget skulle riktas till [den ledande nivån] för respektive egna banker (280).
- (227) [Den ledande nivån] var självfallet medveten om situationen. Den 29 mars 1996 möttes [företrädarna för] BA, CA, RZB och Erste för "ett samtal på initiativ av [företrädare för [BA]]". För sina bankers räkning var de beredda att "om möjligt lägga ner [vissa] räntevarianter" (bl.a. kontokrediter och investeringslån baserade på VIBOR samt lower of-räntesatser), med hänsyn till de minskade räntemarginalerna. De skulle även "påverka andra storbanker" till detta. De lovade också varandra att "vid överträdelser informera varandra på styrelsenivå" (281).
- (228) Även vid Lombardklubben den 10 april 1996 klagade [företrädarna] över de sjunkande intäkterna. "Beredskapen att återgå till bankekonomiska minimiprinciper [var därför] alltmer skönjbar" bland de stora bankerna (282).
- (229) Vid inlånings- och utlåningsmötet i Wien den 17 april 1996 analyserades först genomförandet av den i mars "harmoniserade räntesänkningssomgången" (se skäl 224). Det visade sig att alla banker "i stort sett [hade] följt de då ingångna överenskommelserna". De flesta banker såg "inget spelrum" för en ytterligare räntesänkning. På utlåningssidan utövade specialaktioner, som vissa banker satt igång, tryck på privatlåneräntorna. Särskilt BAWAG:s sänkningar för direktlån och betriebsratskrediter ledde till "uppror i räntegruppen".
- (230) Bankföreträdarna klagade över att konkurrensen "vid det här laget [nått] ruinerande omfång". Framför allt kritiserades att [företrädarna för] lokalkontoren fått generösa befogenheter, och att avtalen om de anslagna räntorna på så vis undergrävdes. Denna "aktionism" inom låneverksamheten måste därför "åtminstone begränsas". BA lade därför fram (via fax) en uppräknings av "minimiräntor" per lånekategori (t.ex. direktlån 7 %, bolån 6,5 %, hypotekslån med fem års löptid 6,5 %, investeringslån för egenföretagare 6,5 %). Övriga medkonkurrenter skulle "snarast meddela [...] från Bank Austria sitt instämmande eller ogillande". Därefter skulle minimiräntorna "även diskuteras av [företrädarna] vid nästa Lombard, och eventuellt avtalas", för att "begränsa aktionismen inom detta segment" (283).
- (231) Den 18 april 1996 sänkte OeNB överraskande diskontot och Lombardräntan med 0,5 %, vilket ledde till ett "med kort varsel inkallat möte" i Wiens inlåningsgrupp den 19 april 1996.
- (232) Till en början konstaterade deltagarna beträffande inlåningsräntorna att "alla banker genomförde den harmoniserade räntesänkningen i mars [se skäl 224], och följde därvid i stort de då ingångna avtalen". Den "nuvarande ränteutformningen" kunde därför "i stort betecknas som tillfredsställande" ur bankernas synvinkel.
- (233) Därefter påminde BA om "det möte [på ledande nivå] som sammankallats nästa onsdag, under vilket motåtgärder skall diskuteras – på högsta nivå – mot bakgrund av de österrikiska bankernas [...] otillfredsställande intäktsläge". "Som tecken på sin beslutsamhet att förbättra räntemarginalerna" meddelade BA sedan att banken skulle avsluta sin super-skyddsaktion (7,25 %) den 30 april, och sedan höja räntan till 7,75 %. Dessutom aviserade BA sin vilja att sänka specialräntorna och räntorna för kapitalsparkonton med 0,5 %, basräntan med 0,25 % (till 1,5 %) och girostandardräntan till noll. Som tidpunkt för genomförandet nämndes perioden 4–10 maj. Övriga banker hade "i stort sett samma åsikt" om specialräntorna och räntorna för sparkonton. Till "senast den 10 maj 1996 bör alla sektorer ha genomfört detta steg".

(279) 12.127; 12.407; 1958 f; 14.420; 1267 f.

(280) 3507 f.

(281) 1147.

(282) 1178.

(283) 12.129; 2577; 36.053; 1954 f.

- (234) För det vidare förfarandet "tillmättes naturenligt [mötet på ledande nivå] stor betydelse", där [företrädaren för] BA skulle "tala för ett intäktsorienterat förfarande". Detta "[...] extraordinarie toppmöte" skulle den 24 april 1996 "besluta ramvillkoren för marginalförbättringar, där vid sidan om privatlåne- och inlåningsräntor även konkurrenskampen inom företagsverksamheten [tillmättes] största betydelse". Efter detta skulle ett "samösterrikiskt kredit- och inlåningsmöte" den 26 april 1996 (se skäl 241) "reda ut räntespeletrummet på inlåningsområdet under delstaternas medverkan" ⁽²⁸⁴⁾.
- (235) I en intern promemoria av den 19 april informerades [en företrädare för] Erste med ansvar för företagskundsverksamheten om den förberedda sänkningen av existerande och nya bestånd med 0,5 %. Med tanke på den Minilombard som skulle hållas den 23 april gjorde [...] på samma promemoria en handskriven anteckning att "för närvarande [var] inget beslutat, därför inget att verkställa". Faktiskt funderade de stora bankernas [företrädare] den 23 april 1996 gemensamt på, om och hur de skulle reagera på styrräntesänkningen. Man "var överens om att en räntesänkning på utlåningssidan på företagsområdet inte var nödvändig (och att det ej heller fanns spelrum för en sådan) på grund av styrräntesänkningen förra veckan" [...] tillade därför för hand på ovanstående promemoria: "Enl. beslut Minilombard 23.4.1996: ingen räntesänkning" ⁽²⁸⁵⁾.
- (236) Vidare var Minilombarddeltagarna också överens om att "inom ett år normalisera den perversa räntekonkurrensen genom att ta bort nedre gränser [...]". Angående de nödvändiga "konkreta åtgärderna" var de enskilda bankernas åsikter "emellertid ännu skiftande". Begränsandet av räntedelegeringen nämndes som "en vettig ansats", där hädanefter endast respektive styrelse och den första ledningsnivån (och inte längre delstatsdirektionen) fick underskrida de kostnadstäckande räntesatserna. Man var också överens att varken valutalån eller lån knutna till VIBOR "hörde hemma" i småvolymverksamheten (åsikterna gick dock isär om definitionen), och "framför allt inte på privatområdet".
- (237) I denna anda skulle det extraordinarie Lombardmötet den 24 april 1996 besluta om följande "restriktiva åtgärder": Minskning av dåvarande kontokreditvolym från 170 miljoner schilling till 70 miljoner schilling, undvikande av lower of-klausuler, valutalån endast inom storvolymverksamheten mot företag, begränsning av räntedelegeringen, förbättring av "Hausbankenspanne" (exportstöd), undvikande av VIBOR-kopplingar på småvolymområdet. Det vidare förfarandet skulle se ut på följande sätt: Efter det extraordinarie Lombardmötet den 24 april skulle ett Minilombard-utskott utarbeta "konkreta åtgärder", som sedan "skulle beslutas" vid Minilombarden den 2 maj 1996, efter det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 26 april ⁽²⁸⁶⁾.
- (238) Den 23 april 1996 uppmanade [en företrädare för] CA:s privatkundsverksamhet [företrädare för] CA:s stads- och delstatsdirektioner att "beakta att genomförande av sparräntesänkningen sker så konsekvent som möjligt". Den minimiräntesats som låg under den överenskomna minimisatsen skulle "verkligen endast [beviljas] i undantagsfall", och "på inga villkor vidarebefordras till lokalkontor". De exakta datumen för genomförandet skulle meddelas "efter samtalen med övriga kreditinstitut". Slutligen ombads delstaternas regionala [företrädare] att "om möjligt omedelbart organisera regionala möten och avtala en likadan ränteomgång. Bättre intäktsmarginaler skulle vi alla må bra av!" ⁽²⁸⁷⁾.
- (239) Kommissionen lyckades inte beslagta något mötesprotokoll från det extraordinarie Lombardmötet den 24 april 1996. RZB-representanten i den nationella inlåningsgruppen skriver i en promemoria av den 26 april 1996 att "den nuvarande räntesituationen på privat- och företagskundsområdet diskuterats", och att "upphörandet av marknadsföring med hjälp av räntesatser beslutats som första steg". "Vidare åtgärder" skulle utarbetas av en "arbetsgrupp för privatlån i nära samarbete med Lombardklubben" ⁽²⁸⁸⁾. En anteckning i BAWAG-[företrädarens] telefonlista den 29 april visar att ett "banksamtalsmöte" hölls den 24 april, där [företrädarna] för BA, RZB, CA och PSK uppenbarligen deltog (enligt egna uppgifter dock inte BAWAG) ⁽²⁸⁹⁾.
- (240) I en intern promemoria från denna tidsperiod som överlämnats av BA står: "Räntesamtal/[ledande] nivå (CA, BA, RZB, PSK) har gått av stapeln". Förekommande "överträdelser mot [...]överenskommelser" genom andra banker skulle omedelbart anmälas, samtidigt skulle dock även kontakt tas med den berörda banken om överträdelser ⁽²⁹⁰⁾.

⁽²⁸⁴⁾ 14.411; 882; 36.051.⁽²⁸⁵⁾ 36.048.⁽²⁸⁶⁾ 14.201 f; 1206 f.⁽²⁸⁷⁾ 36.160.⁽²⁸⁸⁾ 1952.⁽²⁸⁹⁾ 38.163.⁽²⁹⁰⁾ 27.337.

- (241) Två dagar efter det extraordinarie Lombardmötet sammanträdde det nationella inlåningsmötet, "vars huvudmål av att finna ett så enhetligt förfarande som möjligt vid sänkningen av inlåningsräntorna". BA hade här "övertagit rollen som ryttare i täten", och meddelade sänkning av basräntan med 0,25 % till 1,5 %, specialräntor för sparade medel med 0,5 %, kapitalsparkonton med 0,5 %, anslagna räntesatsen för disponibla medel med 0,125 %, specialräntor för disponibla medel med 0,5 %, samt även företagssparande med 0,5 %. CA förklarade sig vilja "följa med en allmän räntesänkning". Även Erste och BAWAG skulle genomföra motsvarande sänkningar. Maxräntan för nyinsatta sparmedel (i Wien) "avtalades" till 3,5 % (3,75 % för existerande bestånd). Till den 11 maj 1996 "skulle alla områden vara sänkta", även hos de "regionala bankerna". Ett utlåningsmöte den 30 april skulle "rådgöra vidare", särskilt angående erbjudanden om fast ränta till privatkunder, och minimiräntor inom utlåningsverksamheten⁽²⁹¹⁾.
- (242) "Som förberedelse inför det till den 8 maj planerade Lombardmötet" och "på grund av [...] samtal" vid det extraordinarie Lombardmötet, "avstämde minimisatser" vid det extraordinarie utlåningsmötet, där "80 % av Wienmarknaden" deltog (BA, CA, BAWAG, Erste, PSK och RBW). Målet var att åter låta "besinning" råda, med tanke på den "urspårande konkurrenskampen".
- (243) Minimisatserna som formulerats för verksamheten med såväl rörliga som fasta räntor skulle inte underskridas av någon bank. Till detta ändamål hade bankerna först tillkännagett sina individuella "beräkningsbara minimiräntesatser", ur vilka sedan ett gemensamt "totalförslag" härleddes för varje produkt (direktlån 7,25 %; betriebsratskredit 7 %; byggnadskreditiv 5,75 %; hypotekslån 6,35 %; lån till driftskapital och investeringslån för egenföretagare 6,5 %; girokonto 9,5 %). Visserligen låg den ena eller andra banken till slut under det gemensamma totalförslaget för en viss produkt, men detta verkade "på det stora hela godtagbart".
- (244) För verksamheten med fasta räntor skulle en gemensam modell för beräkning av räntesatser användas, enligt vilken ett påslag på 0,25 % skulle läggas till den lägsta rörliga räntan per löptidsår. Även om detta skulle ge "goda marginaler", fick man erkänna att det "blev ganska lätt" för de banker "som inte vill hålla sig till avtalen" att underskrida dessa räntor.
- (245) Ifall [Lombardklubben] skulle bifalla dessa minimisatser den 8 maj 1996, kunde de gälla redan från och med den 20 maj 1996 och "de facto [leda] till en räntehöjning och marginalutvidgning", även om man måste "räkna
- med mindre bankers utbrytning". Vidare skulle Lombardklubben den 8 maj även diskutera avslutandet av specialaktioner till och med den 30 juni 1996, samt höjningen av de anslagna räntesatserna till marsnivån, varvid man kunde "leva med mindre avvikelser".
- (246) För att "verkställa resultatet" av Lombardklubben den 8 maj 1996 bestämde man ett utlåningsmöte för den 10 maj (se skäl 251)⁽²⁹²⁾.
- (247) Den 8 maj 1996, omedelbart före Lombardklubbens möte samma dag, fortsatte [...] BA, RZB, CA och PSK sitt "banksamtalsmöte" (av den 24 april, se skäl 238), denna gång med medverkan av BAWAG. Ämnet var bl.a. att undvika korttidslån med fast ränta gentemot privatkunder, eftersom detta var föga ekonomiskt attraktivt för bankerna. Ytterligare ett informellt möte om detta ämne hölls den 18 juli 1996 (se skäl 270)⁽²⁹³⁾.
- (248) Vid själva Lombardklubben "avstämde principiella saker" av [företrädarna], med ett förslag från BA som underlag: 1) "Hausbankenspanne" (exportfinansiering) inte under 0,25 % [detta hade exportklubbens deltagare harmoniserat redan 16 mars 1995, se skäl 340], 2) korttidslån i schilling eller utländsk valuta endast från 30 miljoner schilling⁽²⁹⁴⁾ (minimipåslag 3/8 %), från 200 miljoner schilling minimipåslag 0,25 %, vid förfallande av fasta trancher under 30 miljoner schilling minimiränta 5,5 %, 3) inget driftskapital under 7 %, 4) ingen ensidig uppsägningsmöjlighet för kunder med fasta lån, 5) inga lower of-klausuler, 6) inga fasta räntor för löptider över tio år, 7) ingen finansiering av driftskapital på roll-overbas, 8) inga låneaktioner med aggressiva räntesatser, alla löpande specialaktioner skulle avslutas i och med den 30 juni 1996, 9) ingen marknadsföring med räntesatser i media, per e-post, eller flygblad, 10) sammankallande av ett särskilt möte om bostadsbyggande, 11) minimisatser för privat- och egenföretagarlån, betriebsratskredit (7 %), direktlån (7,25 %), bolån (6,75 %), hypotekslån (6,25 %), och giroräntesats (9,5 %), 12) hanteringsavgift på minst 2 %, 13) ny beräkningsformel för lån med fast ränta enligt privatlånegruppens förslag, 14) framtagning av ett förslag om minimiavgifter för värdepappershandel och transaktioner och 15) snart införande av ny refinansieringsindikator⁽²⁹⁵⁾.

(291) 14.287 f; 12.131 f; 12.140; 1952; 36.049.

(292) 2046; 1144; 2582 f.

(293) 38.162.

(294) Enligt ett annat protokoll överlämnat av BA enades [företrädarna] om 20 miljoner ATS istället för 30 miljoner ATS; 27.300.

(295) 1172; 27.472; 14.407.

- (249) Den 13 maj fattade [ledande företrädare för] BA beslut om dessa åtgärder, som var avstämde med övriga kreditinstitut⁽²⁹⁶⁾.
- (250) Två dagar senare diskuterade räntegruppen i Linz, som ansvarade för Oberösterreich, åtgärds paketet som hade beslutats i Lombardklubben. BA:s representant rapporterade att paketet redan "getts ut som direktiv och att [...] [styrelseledamot BA] för närvarande inte skulle bevilja några undantag". Även företrädarna för BAWAG och GiroCredit bekräftade paketets innehåll. För ratificering av Lombardklubbens beslut skulle "Linz' räntegrupp omedelbart mötas och besluta antingen genomförandet av ovan nämnda dokument i Oberösterreich, eller en eventuell modifikation"⁽²⁹⁷⁾.
- (251) Såsom överenskommit redan vid det extraordinarie utlåningsmötet den 30 april 1996 (se skäl 246), möttes bankrepresentanterna den 10 maj 1996 för att diskutera de konkreta "åtgärderna för verkställandet" av de principdirektiv som utfärdats [på ledande nivå] (samt det extraordinarie utlåningsmötets förslag som föregått dessa). I detalj diskuterades: 1) genomförande av förslaget om ett påslag på 0,25 % på den lägsta rörliga räntesatsen per löptidsår för kontrakt med fast ränta (se skäl 241) till den 20 maj 1996 (utom för pågående aktioner), 2) valutalån först med motsvarande värde på minst 1 miljon schilling, minst 2 % påslag och hanteringsavgift 2 %, 3) alla aktioner avslutade den 30 juni 1996, 4) ingen marknadsföring med räntesatser, 5) hanteringsavgift vid beviljande av lån minst 2 %. För punkterna 1 till 4 gällde att "samtliga närvarande banker samtyckte till att genomföra och följa ovanstående punkter"⁽²⁹⁸⁾.
- (252) Den 31 maj 1996 informerade CA-huvudkontoret sina [företrädare för] privatkundsverksamheten i regionalstyrelserna om de enskilda minimisatserna som från och med den 1 juli 1996 "inte längre [skulle] underskridas". Med detta skulle en "normalisering" av den senaste tidens "mycket överdrivna räntekonkurrens" uppnås. CA ville bidra till denna "normalisering av det överhettade konkurrensläget" även genom att verkställa marknadsföringsförbudet⁽²⁹⁹⁾.
- (253) Vid det extraordinarie exportklubbsmötet den 15 maj 1996 behandlades [det på ledande nivå] genomförda "fastställandet av 'Hausbankenspanne'" (se skäl 248). Där "fastslogs samstämigt" att de överenskomna 0,25 % endast gällde "för nya affärer", och att bestående avtal skulle lämnas oförändrade ("minimimarginal dock 12,5 baspunkter⁽³⁰⁰⁾")⁽³⁰¹⁾.
- (254) Den 24 maj 1996 citerade Austria Presse Agentur en "bankstyrelseledamot som önskade vara anonym" bl.a. enligt nedanstående: Även om återinförandet av de formella ränteavtalen som var vanliga på åttiotalet (se skäl 27) "av enbart konkurrensrättsliga skäl" inte var möjligt, "växer i bankkretsar längtan efter vissa överenskommelser, på grund av rådande marknadsläge". Bakgrunden till denna "längtan" var de låga räntorna å ena sidan och den svaga efterfrågan på lån å andra sidan. Dessa och andra faktorer, enligt APA, "föder enligt uppgift från bankkretsar ropet efter nya uppföranderegler"⁽³⁰²⁾.
- Juni: Gemensam utvärdering, senaste sänkningen av utlåningsräntorna tas tillbaka, (nytt) avtal om minimiräntor – efter häftig diskussion – samt avtal om införande av en minimihanteringsavgift*
- (255) Vid [...] möte i Minilombard den 4 juni 1996 hade man redan tillgång till "de första erfarenheterna av den nya ränteordningen". Det visade sig att regleringen av korttidslån med fast ränta "följdes" av de större bankerna. Endast Raiffeisenkoncernen gick "inte att kontrollera", den nya regleringen "följs [där] endast till 70 %". Vidare kritiserades att "lokala möten i Salzburg, Oberösterreich och Kärnten kommit överens om andra (lägre) räntesatser", som delvis avvek "graverande" från de "avtalade räntesatserna". Man var därför "överens" om att de "regionala räntemötena" skulle påverkas till att "verkställa de avtalade räntesatserna över hela området".
- (256) Sedan diskuterade bankföreträdarna vissa problem med genomförandet av avtalen rörande korttidslån med fast ränta. Man var "överens" att de överenskomna minimivolymer fick underskridas om det rörde sig om enskilda trancher som tillsammans uppgick till minimivolymer, eller om låntagarna var starkt sammankopplade till varandra. Vidare hade tilldelningen av minimigränserna hittills hanterats olika, beroende på om man såg till den totala kreditramen eller dess faktiskt utnyttjade volym. Detta resulterade i olika påslag, vilket "självfallet [kunde] leda till konkurrensförskjutningar". Man ville "agera pragmatiskt" här, och i framtiden utgå från den uppskattade totala volymen. Dessutom skulle det även göras ett minimipåslag om 1,5 % på kortfristiga schillinglån på mellan 10 miljoner och 20 miljoner

⁽²⁹⁶⁾ 36.171.⁽²⁹⁷⁾ 43.234 f.⁽²⁹⁸⁾ 12.142; 14.407 (se fotnot 295).⁽²⁹⁹⁾ 2585.⁽³⁰⁰⁾ Anmärkning: 1 baspunkt motsvarar en hundra del procent.⁽³⁰¹⁾ 1171.⁽³⁰²⁾ 39.

schilling för att förhindra att kunder "i växande omfattning [övergick] till korttidslån i utländsk valuta". Slutligen skulle ett "strikt begränsat antal" kunder undantas från dessa överenskommelser. Dessa kunder var de såkallade "penningmarknadsdeltagarna" (vid namn nämndes stora försäkringsbolag, dotterbolag, utländska koncerner, kraftproducenter, oljekoncerner, och vissa företag knutna till staten). För dessa skulle avvikande räntesatser kunna förhandlas⁽³⁰³⁾. Denna överenskommelse upplöstes dock igen efter en kort tid (se skäl 262).

(257) Vid privatlånemötet den 11 juni 1996 berättade bankrepresentanterna först om genomförandet av de förut avtalade åtgärderna. Införandet av en hanteringsavgift på 2 % hade redan skett via GiroCredit, BAWAG ("bättre än räntehöjning"), BA och Erste, respektive var omedelbart förestående. Såsom [företrädare för företagskundsområdet] gjort redan tidigare (se skäl 255), kritiserade även privatlånemötets deltagare att de lägsta krediträntorna i delstaterna låg under de avtalade satserna. En uppmaning riktades därför till samtliga bankkoncerner "att aktivera delstatsgrupperna, för att uppnå största möjliga heltäckande effekt".

(258) I övrigt fanns en "allmän önskan" att "i så stor omfattning som möjligt ta tillbaka" den räntesänkning som gjorts i maj. Rent konkret skulle räntorna för direktlån höjas till 9,25 %, för betriebsratskrediter till 7,25 %, för bolån till 7,25 % (BAWAG till 6,875 %), och för byggnadskreditiv till 6,875 % under juli 1996 (BA redan per 1 juli, BAWAG i början på augusti). BAWAG skulle lägga fram "skriftliga erbjudanden i morgon" i Lombardklubben. Man klagade till sist över "problem" med egenföretagarna, som "fortfarande favoriseras". Nu skulle det vara slut på detta: även här skulle i framtiden en "enhetlig hanteringsavgift" debiteras, samt för investeringslån en ränta på minst 6,5 %, Valutalån skulle inte erbjudas utan ett motsvarande värde på minst 2 miljoner schilling. Påslaget skulle vara 2 % upp till 5 miljoner schilling, och för belopp därutöver minst 1,5 % på VIBOR.

(259) "Förfarandets slutgiltiga avstämning" skulle ske vid privatlånemötet den 27 juni 1996 (se skäl 263)⁽³⁰⁴⁾.

(260) Deltagarna vid hypotekarlogen den 18 juni 1996 diskuterade "förnuftsräntor" för områdena understött bostadsbyggande, kommersiellt bostadsbyggande, existerande

bestånd samt stat/land/kommuner, och fastslog att dessa skulle "genomdrivas". Till detta ändamål skulle BA förbereda ett "måldokument om detta", för att "fylla denna bankgrupps effektivitet med motsvarande innehåll"⁽³⁰⁵⁾. Utkastet till detta "måldokument rörande räntesatser" gjordes vid följande hypotekarloge den 27 juni 1996: Inom varje område fastslogs minimipåslag och minimiräntesatser⁽³⁰⁶⁾.

(261) Redan i april 1996 hade CA kritiserats i vissa media för sin beräkning av den så kallade kompensationen vid förtidsinlösen, som låntagare måste betala vid återbetalning av ett lån i förtid. Där denna kompensation endast uppgick till mellan 2 % och 5 % hos andra banker, debiterade CA minst 5 % (i det konkreta fallet 18,5 %) av återstående belopp. [Företrädaren] för CA:s avdelning för privat finansiering utredde problemet i en promemoria till den [ledande nivån], som i sin tur tog upp ämnet i Lombardklubben den 12 juni. Övriga [företrädare] höll i princip med om att deras bankers praxis att endast begära en ringa kompensation var "felaktig". De var "naturligtvis inte fullständigt informerade" om de tekniska detaljerna, varför en "expertgrupp" skulle befatta sig med detta problem. Vidare kom [företrädarna] överens om att specialkreditationerna skulle avvecklas "allmänt till slutet av juli"⁽³⁰⁷⁾.

(262) Den 25 juni 1996 bekräftade Minilombardens deltagare att debiteringsundantaget gällande "penningmarknadsdeltagare", som avtalats den 4 juni (se skäl 256), under tiden hade upphävts. I denna fråga skulle man "vända sig till [den ledande nivån] och be om avstämning". Som alternativ till debiteringsundantaget föreslogs att "i varje enskilt fall [fatta] ett gemensamt beslut" vid beviljande av lån till företag, som utan problem kan skaffa kapital även på den internationella marknaden⁽³⁰⁸⁾.

(263) Vid privatlånemötet den 27 juni uppnåddes till en början "samstämmighet" om införandet av en "tvåprocentig minimihanteringsavgift" för alla privatlåneprodukter (is-tället för hittills 1 %, se skäl 216). Man kunde dock inte enas om minimiräntesatsen för betriebsratskrediter, eftersom BAWAG inte gick med på att höja både hanteringsavgiften och räntesatsen. Bankerna drog därpå tillbaka sitt förslag. I höst skulle man genomföra ett nytt gemensamt försök.

⁽³⁰⁵⁾ 19.778.

⁽³⁰⁶⁾ 19.780.

⁽³⁰⁷⁾ 1167; 776 f.

⁽³⁰⁸⁾ 37.683 f.

⁽³⁰³⁾ 14.195 f; 15.826; 37.681 f.

⁽³⁰⁴⁾ 14.405; 773; 12.148.

- (264) Diskussionen om de fasta räntorna var häftig. Erste "korrigerade avtalet om fasta räntesatser" genom att lägga fram en ändrad räntetabell, och göra denna till "villkor" för att "vidare hålla sig till de ingångna överenskommelserna" (se skäl 242 ff). Detta agerande "utlöste stor upprördhet bland de närvarande". Erste försvarade sig med att enstaka konkurrenter enligt uppgift hade underskridit de avtalade minimisatserna. Dessa bemötte påståendet med att erkänna att "åtgärderna tog längre tid", med att allt i princip gick enligt planerna, och att man därför skulle "hålla sig till de avtal som ingåtts i maj 1996". Efter "häftiga diskussioner enades man" om att endast använda de minimisatser som Erste nämnt för egenföretagare, och enbart för en "övergångstid på 2-3 månader". Erste lyckades dock inte vinna gehör angående byggnadskreditiven, eftersom BAWAG hade hotat med att i så fall ta tillbaka "sitt bifall" till att enbart kräva 6,75 % i ränta för denna låneform, vilket i sin tur "hade sprängt majavtalet". I början av september skulle man även här genomföra ett nytt gemensamt försök.
- (265) En vidare punkt var kompensationen vid förtidsinlösen, som redan hade diskuterats i Lombardklubben (se skäl 261). CA erbjöd övriga banker att ställa sin beräkningsmodell till förfogande. Mot slutet av detta möte diskuterade bankerna också införandet av en ny "rådgivningsavgift", för såväl låne- som värdepappersområdet. Till sist var man fortfarande missnöjd med genomförandet av avtalen i delstaterna. "Upprepade regionala räntemöten per delstat" skulle hållas för att diskutera det "regionala förfarandet". BA meddelade i detta sammanhang att man "bett [sina] delstatsdirektioner" att "se till att privatlänemöten hålls regelbundet" ⁽³⁰⁹⁾.
- Juni-juli: Gemensamma framgångar och misslyckanden*
- (266) Vid controllermötet den 28 juni 1996 rapporterade bankrepresentanterna samstämmigt att konkurrensläget hade "lugnat ner sig" i Wien. "Företagsekonomiskt ej begripliga prisbildningar påträffades" dock fortfarande i framförallt de västliga delstaterna. Kundmarginalerna i landet hade nått ett historiskt bottenläge. En detaljerad analys [på kontrollernivå] gjordes den 29 juli. Där påstods att de åtgärder som gemensamt genomfördes i april och maj 1996 visserligen var ett "viktigt första steg för att stoppa S-kundmarginalernas förfall", men att ökningen av korttidslån med fast ränta hade varit "kontraproduktiv".
- (267) "Inledandet av räntepolitikens andra etapp" var därför "absolut nödvändig". Särskilt kontokrediterna måste minska. "Ingångna avtal rörande minimiräntesatser" fick dessutom inte leda till att "dessa minimisatser [blev] standardsatserna på marknaden". Minilombarden skulle därför "realisera" denna "räntepolitikens andra etapp" "ännu i augusti" ⁽³¹⁰⁾.
- (268) Minilombarden sammanträdde tre dagar senare och "präglades av allmän rådlöshet" angående [controllernivåns] utläggningar. De banker som verkställt "[Lombardens] rekommendationer" var tvungna att utstå "tydliga bakslag". Även det gemensamma försöket att dra in på kontokrediterna verkade "till en början ha gått i stöpet". Vid nästa Minilombard skulle man diskutera mer konkreta åtgärder ⁽³¹¹⁾.
- (269) Efter det sedvanliga detaljerade informationsutbytet om genomförda och planerade emissioner och de där använda räntesatserna, diskuterade bolåneinstitutens representanter vid sitt möte den 4 juli 1996 en möjlig avstämning av de utlåningsräntor som moderinstitutet erbjöd vid finansieringen av bostadsbyggande. Deltagarna kom fram till att "en avstämning endast [kunde ske] vid toppmötena resp. inom ramen för hypotekarlogen". Dessutom påtalades den ökande konkurrensen med bosparkassorna ⁽³¹²⁾. För att undvika en "konfrontationskurs", skulle ett "samtal mellan bolåneinstitutet och sparkassorna" ske ⁽³¹³⁾.
- (270) Den 18 juli 1996 bjöd [företrädaren för] CA in företrädare för BAWAG, BA, GiroCredit, Erste och RZB i hög ställning till vidare samtal om den ur bankernas synvinkel ogynnsamma utvecklingen i fråga om korttidslånen med fast ränta. Ett tidigare samtal hade ägt rum den 8 maj 1996 (se skäl 247). Dessa lån erbjöds nämligen allt oftare – stick i stäv med sitt ursprungliga syfte – småföretag och med korta löptider, vilket ur bankernas synvinkel var föga meningsfullt rent ekonomiskt. I framtiden skulle man därför avstå från sådant ⁽³¹⁴⁾.

⁽³¹⁰⁾ 4298 f; 4306 f; 4299 f; 3487.

⁽³¹¹⁾ 14.192.

⁽³¹²⁾ I januari 1999 rapporterade APA om en räntesänkning och räntejämförelse som Raiffeisen Bausparkasse hade gjort. Detta förfarande kritiserades häftigt av konkurrenterna (s-Bausparkasse, Wüstenrot): De fem bosparkassorna hade nämligen "kommit överens om att inte publicera några jämförelser av sina bosparkprodukter. Raiffeisen hade brutit denna överenskommelse i och med publiceringen i förra veckan, och vitt öppnat dörrarna till en ny tävlan. Bosparkassorna skulle med denna politik till och med överträffa bankerna, som själva inte konkurrerar med räntejämförelser". APA den 21 januari 1999, Die Presse den 22 januari 1999.

⁽³¹³⁾ 19.556 f.

⁽³¹⁴⁾ Se fotnot 293.

⁽³⁰⁹⁾ 36.041; 12.151; 773; 14.396.

- (271) I samband med en "konkurrensbevakning" inhämtade CA-medarbetare den 23 juli 1996 låneerbjudanden från sju banker i Wien. "Glädjande resultat: minimiräntesatserna underskreds inte i ett endaste fall. Uppenbarligen förhåller sig medkonkurrenterna i Wien mycket disciplinerat på ränteområdet" ⁽³¹⁵⁾.
- (272) Den 9 augusti 1996 sammankallade BA ett inlåningsmöte i Wien för en "ränteavstämning" i fråga om förmånliga inlåningsräntor. Även en höjning av räntan för kapitalsparkonton skulle diskuteras. Efter några "smärre korrigeringar" (Erste, BA, CA och RBW hade höjt de två- och treåriga sparkontona med 0,25 %) uppvisade marknaden för kapitalsparkonton nu "en mycket enhetlig räntebild". För specialräntor vid ny inlåning höll den avtalade maxräntesatsen på 3,5 % (i undantagsfall 3,75 %; se skäl 240). Endast ett fåtal "ränterymlingar" hade observerats. Dessutom diskuterades CA:s förslag om införandet av en ny "sparkontoavgift". Som tidpunkt för införandet siktade man mot 1997. BA, CA och Erste ville redan nu trycka en hänvisning till detta i sparkontourkunden. Man kom till sist överens om att åter diskutera detta ämne vid nästa nationella inlånings- och utlåningsmöte i september 1996 ⁽³¹⁶⁾.

September: Tyska Schoellerbanks "aggressiva räntesatser" och bankens möjliga involvering vid avtalen som reaktion på detta; korrigering av avtalet om nedre gräns vid valutalån

- (273) På grund av en sänkning av GOMEX hölls den 3 september 1996 ett privatlånemöte, där samtliga deltagande banker var "eniga" om att inte sänka räntorna på privatlåneområdet.
- (274) Man var belåten över att "de i juni 1996 avtalade räntesatserna i stort sett hållits", och endast mindre respektive lokalt verksamma banker tillgrepp "aggressiva räntesatser". Här väckte framförallt (efter Bayerische Vereinsbanks ⁽³¹⁷⁾ övertagande 1992) tyska Schoellerbank ⁽³¹⁸⁾ negativ uppmärksamhet, som i sitt försök att vinna marknadsandelar inom detta segment "uteslutande [använde] aggressiva räntesatser". Eftersom banken inte deltog i avtalen (eftersom banken som "utlandsbank" var utesluten från dessa) fanns det dock "inga som helst avstämningssmöjligheter". De österrikiska bankerna övervägde därför att trots allt bjuda in en representant för denna bank till nästa privatlånemöte. Efter en avvägning av för- och nackdelar bestämde sig bankerna till sist för att motsätta sig Schoellerbanks deltagande: Konkurrens-

trycket på grund av Schoellerbank gick nämligen att "stå ut med", medan det å andra sidan skulle "klassas som negativt" om "Schoeller exakt vet vad som avtalas vid dessa möten".

- (275) Den avtalade nedre gränsen på 2 miljoner schilling för valutalån visade sig vara "svår genomförbar" på marknaden. Man "enades" därför om ett nytt lägsta lånebelopp på 1 miljon schilling. Man var också "överens" angående de fasta lånen att de "senast avtalade satserna inte [gick] att hålla". Därför "beslöts följande nya minimiräntesatser": 6,375 % för tre års löptid, 7 % för fem år, 7,5 % för sju år, och 7,75 % för tio år. För egenföretagare skulle 0,25 % lägre satser gälla. Vid frågor från media skulle man alltid ange en 0,5 % högre räntesats.
- (276) Till sist meddelade BA att man ville erbjuda ett speciallån med högre ränta från slutet av september till mitten av november. Eftersom detta stred mot överenskommelsen från maj 1996 att avstå från specialaktioner (se skäl 248), ledde denna anmälan "till mycket starka invändningar från representanterna för CA, Erste och ÖVAG" ⁽³¹⁹⁾.
- (277) I en intern promemoria av den 6 september från [en företrädare] för CA:s avdelning för privatfinansieringar till en styrelseledamot beskrivs [en företrädare för] BAWAG som "viktig samtalspartner i ränteärenden", och som "klok taktiker och mycket skicklig förhandlare" på detta område ⁽³²⁰⁾.

- (278) Vid Lombardklubbsmötet den 11 september 1996 diskuterade [företrädarna] praxis vid beviljandet av kontokrediter för huvudmän inom socialförsäkringen. Raiffeisen-landesbankerna kritiserades eftersom de inte debiterade något påslag, vilket ansågs vara en "aggressiv räntesats". I framtiden skulle minimipåslag debiteras ⁽³²¹⁾.

September: "Sparkontoavgiften" som Gemensam intäktsmöjlighet

- (279) "Diskussionens tyngdpunkt" vid inlåningsmötet i Wien den 24 september 1996 låg vid införandet av en ny sparkontoavgift. BA påtalade i ett diskussionsunderlag de viktigaste egenskaperna hos en sådan ny avgift, så att man skulle kunna utnyttja denna "nya gemensamma intäktschans": avgiften måste vara "intäktsoptimal", får varken erbjuda "undantag" eller "flyktmöjligheter", och borde införas "omgående" och "gemensamt". Med tanke på ämnets "stora känslighet" diskuterades till en början endast grundläggande frågor (t.ex. avgiftens storlek mellan 30 och 60 schilling). Då intresse fanns för denna nya avgift från alla parter, skulle en djupdykning göras i

⁽³¹⁵⁾ 2522.

⁽³¹⁶⁾ 1259; 20.457.

⁽³¹⁷⁾ Sedan 1998 Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG.

⁽³¹⁸⁾ Sedan 1998 SKWB Schoellerbank Aktiengesellschaft.

⁽³¹⁹⁾ 14.391 f; 718; 2540.

⁽³²⁰⁾ 2526.

⁽³²¹⁾ 1450.

ämnet vid nästa nationella inlåningsmöte den 12 november 1996. Till dess skulle konkreta "lösningsförslag" utarbetas, och möjligen redan kundacceptansen kännas av, "försiktigt och i begränsat omfång". Även "[företärdarna] i Lombardklubben" skulle involveras ⁽³²²⁾.

September: Utvärdering – gemensamma framgångar vid utlånings- och inlåningsräntorna för privatkunder, missnöje med situationen bland företagskunderna

(280) Deltagarna vid inlåningsmötet i Wien den 24 september 1996 var fortfarande "nöjda över den aktuella situationen bland sparmedlen, där särskilt disciplinen på Wienmarknaden [maxräntesats 3,5 %] underströks". De regionalt uppträdande "rymlingarna" "upplevdes inte som dramatiska". De banker som "i strid med ursprunglig konsensus" introducerat sparkonton med högre ränta på marknaden, "ångrar nu detta steg och överväger motsvarande reparationer" ⁽³²³⁾.

(281) Bankerna kunde vara nöjda inte bara på inlåningsområdet utan även i fråga om privatlånen. Vid privatlånemötet den 8 oktober 1996 "konstaterades allmänt att de överenskomna räntesatserna håller. Även minimihantlingsavgiften kan verkställas" ⁽³²⁴⁾.

(282) Läget på företagskundsområdet var dock annorlunda, där bankerna trots "pågående ansträngningar sedan början av året" inte lyckades "förbättra räntesatserna på en bred nivå". Visserligen noterade man "framgångar särskilt i Wienområdet", men den "aggressiva" räntepolitik som bedrevs av framför allt lokala banker ledde till ett "söndervittrande av de avtalade minimimarginalerna". Dessutom visade sig tidigare praxis att avtala minimisatser vara kontraproduktiv, eftersom marknaden tolkade dessa som standardsatser, såsom befarats [på controllernivå] (se skäl 267). Av den anledningen "antogs denna gång inga konkreta ränterekommendationer" vid Minilombardmötet den 2 oktober 1996 ⁽³²⁵⁾.

(283) Även vid Lombardmötet den 9 oktober 1996 uttryckte [företärdarna] sin irritation över "räntedisciplinlösheten". "[En företrädare för GiroCredit] kommer att bjuda in de 20 största bankerna – allvarligare samtal" ⁽³²⁶⁾.

Oktober–december: Gemensam sänkning av inlåningsräntan, införandet av "sparkontoavgiften" tills vidare hejdat

(284) Den 25 oktober 1996 möttes bankrepresentanterna till ett extraordinarie inlåningsmöte i Wien, för att diskutera en sänkning av räntorna för kapitalsparkonton. Där tillstyrktes samstämmigt en sänkning med 0,25 % till 0,5 %. BAWAG var återigen undantaget, och var inte beredd att sänka. Övriga banker ville dock endast sänka räntorna ifall BAWAG "på [ledande] nivå [kunde] bevakas att ändra åsikt". Mötet skingrades därför denna gång utan "konkreta resultat". De här förda diskussionerna skulle dock användas som utgångspunkt för det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 12 november 1996 (se skäl 286). Där skulle "konsensus över hela Österrike" nås, och "motsvarande rekommendationer till [Lombarden] den 13 november 1996" utarbetas ⁽³²⁷⁾.

(285) Vid controllermötet den 8 november 1996 meddelade Erstes representant att man internt uppmanat [ledande företrädare för] Erste att med hänsyn till "BAWAGs och PSKs aggressiva räntepolitik tala med [ledande företrädare för] BAWAG och PSK...(Lombardklubb?)". Erste föreslog sedan en sänkning av sparräntorna med 0,25 % till 0,5 %, vilket "bemöttes med välvilja" från övriga banker. BA erbjöd sig dessutom att "göra en framstöt i denna riktning vid nästa [möte på ledande nivå] (mitten av november)" ⁽³²⁸⁾.

(286) Som "förberedande samtal inför Lombardmötet den 13 november 1996" hölls den 12 november 1996 ett nationellt inlånings- och utlåningsmöte. Såsom redan vid controllermötet (se skäl 285) anmälde BA att man i "Lombard [ville] föreslå en sänkning av alla sparräntor med 1/4 %". "Efter ingående diskussioner kom bankrepresentanterna överens om att [företärdarna] i Lombardklubben bör besluta om följande räntesänkningar för sparkonton: bonussparande med 0,25 %, kortfristiga kapitalsparkonton med 0,25 %, långfristiga med 0,5 %. Resultatet av "[...]" i Lombardklubben skulle sedan "diskuteras" kommande vecka vid ett inlåningsmöte (se skäl 289).

(287) Vidare samtalsämne var införande av en sparkontoavgift (se skäl 279). Interna undersökningar om detta hade visat att införandet av en sådan avgift skulle stöta på juridiska problem, och i vilket fall som helst endast kunde "komma i fråga inom ramen för en aktion som är

⁽³²²⁾ 14.387 f; 2497 f; 1257.

⁽³²³⁾ Se fotnot 321.

⁽³²⁴⁾ 37.300.

⁽³²⁵⁾ 14.181; 864; 15.831.

⁽³²⁶⁾ 1713.

⁽³²⁷⁾ 1946; 14.282; 854; 1257.

⁽³²⁸⁾ 4250; 4320.

avstämd på bredast möjliga nivå". I övrigt bestod faran att avgiften kunde utvecklas "till ett konkurrenspolitiskt verktyg". Man ville därför för närvarande inte driva projektet vidare. Ifall anonymiteten för sparkonton upphävdes skulle man dessutom ändå bli tvungen att ge ut nya sparkontourkunder, vilket vore den "idealiska anledningen" för införandet av en sådan avgift⁽³²⁹⁾.

(288) Vid [...] Lombardklubb den 13 november 1996 "harmosnerades" den avtalade sänkningen av kapitalsparkontoräntorna med 0,5 % till 0,25 %, samt en allmän sänkning av bonusparandet med 0,25 %⁽³³⁰⁾. [En företrädare] för CA:s privatlånavevdelning rapporterade samma dag till en CA-styrelseledamot att det rådde "största möjliga samstämmighet mellan CA och BA på ränteområdet"⁽³³¹⁾.

(289) Efter det att "Lombardklubben gett grönt ljus för en sparkontosänkning redan detta år", hölls ett "avstämningssmöte om detta" den 18 november 1996, såsom överenskommit redan vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 12 november 1996 (se skäl 286). Där tillkännagav "praktiskt taget alla" bankrepresentanter att man ville genomföra sänkningen på 0,25 % (vid långa löptider) "om möjligt omgående". Maxsatsen för specialräntor för inlåning skulle därefter ligga på 3,25 % (Wienområdet) respektive 3,5 % (delstaterna). Som datum för genomförande angav Erste den 30 november till den 4 december, CA den 5 december, BA den 25 till 29 november, PSK före mitten av december, GiroCredit slutet av november/början på december, Hypo-Verband den 30 november till den 5 december, ÖVAG den 1 december, och RBW den 4 december. BAWAG skulle "delta med viss fördröjning före årsslutet"⁽³³²⁾.

(290) En dag senare, den 19 november 1996, hölls efter en längre tid åter ett självständigt egenföretagarmöte, eftersom dess "införlivande i privatlånegruppen inte hade varit så lyckat". Man diskuterade om man skulle "följa gårdagens beslut vid inlåningsmötet", dvs. sänka maxsatserna för specialräntor för inlåning till 3,25 % respektive 3,5 % (se skäl 289). Beträffande utlåningsräntorna ville man sträva efter att inte längre bevilja lån till driftskapital till under 6,25 %, och övrig finansiering inte under 6 %, att debitera en rådgivningsavgift på minst 1 %, att inte bevilja fasta lån med under tre års löptid, samt att inte erbjuda valutalån under ett värde av

motsvarande 1 miljon schilling. NÖ Hypo kritiserades för sin "aktuella läkarränta", men avväpnade kritiken med påpekandet att den kritiserade "utannonseringen till läkarna i Wien sker utan att nämna räntesatserna"⁽³³³⁾.

(291) Samma dag diskuterade deltagarna vid bankmötet värdepapper den möjliga dubbla värderingen/prisangivelsen (i såväl schilling som euro) för depåförteckningar. Detta skulle principiellt leda till ökad transparens för kunden, men även till högre kostnader för banken. Deltagarna var därför "överens om att konkurrens bankerna emellan på detta område bör undvikas, och att de österrikiska bankerna bör sträva mot ett enhetligt förfarande"⁽³³⁴⁾. För tiden fram till den 31 december 1998 kom något senare ett "samstämmigt förslag" att depåförteckningarna enbart skulle värderas i schilling, och varje hänvisning till euro bör undvikas. För tiden fram till den 31 december 2001 kunde bankerna visserligen inte komma överens om ett gemensamt förfarande till slut, men "majoriteten" (nämligen alla banker utom CA) "rekommenderade" den dubbla värderingen/prisangivelsen⁽³³⁵⁾.

(292) Bolåneinstitutens representanter funderade vid sitt möte den 28 november 1996 gemensamt över framtida nya affärsområden, eftersom man framöver räknade med en minskad emissionsvolym för obligationer utgivna av bolåneinstitut. För att "undvika en ruinerande konkurrens bolåneinstitut emellan" skulle man glida över till andra affärsområden, såsom till exempel finansiering av kommunal infrastruktur⁽³³⁶⁾.

(293) Den 11 december 1996 [ägede ett möte rum på control-lernivå] för att genomföra ett detaljerat informationsutbyte angående "förväntat resultat 1996, budget och ramförutsättningar 1997"⁽³³⁷⁾.

10. KRONOLOGISK REDOGÖRELSE 1997

Januari: En god start

(294) År 1997 började för bankerna med den glädjande upptäckten att "alla sektorer" "under tiden genomfört" de i slutet av 1996 "beslutade sänkingsåtgärderna" (se skälen 288 och 289). Även i delstaterna "genomfördes räntesänkningar". Deltagarna vid inlåningsmötet i Wien den 27 januari 1997 bedömde marknadssituationen "som i stort sett tillfredsställande", och "räntesamtalen vid årets början" förlöpte motsvarande "lugnt"⁽³³⁸⁾.

⁽³²⁹⁾ 848 f; 14.285 f; 3301 f; 1942 f; 1253; 27.543.

⁽³³⁰⁾ 842 f.

⁽³³¹⁾ 2544.

⁽³³²⁾ 842 f; (se fotnot 330); 14.282.

⁽³³³⁾ 14.498.

⁽³³⁴⁾ 4471.

⁽³³⁵⁾ 35.837.

⁽³³⁶⁾ 19.565 f.

⁽³³⁷⁾ 2637; 1376 f.

⁽³³⁸⁾ 4231; 14.370.

Februari–mars: Gemensam sänkning av inlåningsräntorna och gemensamma åtgärder för att "begränsa den överdrivna konkurrensen" inom utlåningsverksamheten – beredskap att återvända till en dämpad räntepolitik

- (295) Den 6 februari 1997 möttes företrädare för bolåneinstitutet för sitt regelbundna möte. BA:s representant föreslog att höja SMR-rabatten till 1 %. Hittills hade alla bolåneinstitut enligt överenskommelse satt denna till 0,875 % (se skäl 220). Deltagarna kom "överens om att en sådan ändring skulle genomföras enhetligt av alla bolåneinstitut. Som möjlig tidpunkt nämns början av 1998". Deltagarna var vidare "överens om att förtida inlösen [av en obligation] från kundens sida [borde] medföra en rabatt". Bankerna tillkännagav slutligen den planerade emissionsvolymen av obligationer för 1997⁽³³⁹⁾.
- (296) Vid ett extraordinarie inlåningsmöte i Wien den 14 februari 1997 diskuterade man förberedelser för ytterligare en sänkning av sparräntorna med 0,25 % till 0,5 % i slutet av mars. Den bankinterna åsiktsbildningen skulle vara avslutad till det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 24 februari⁽³⁴⁰⁾.
- (297) Vid [...] Lombardklubb den 19 februari 1997 "avtalades att inlåningsmötena skulle arbeta för en sänkning av sparmedlen med hög ränta med upp till 1/2 %". I detta sammanhang visas informationsflödet mellan Lombardklubben och ämnessamtalsgrupperna – här den nationella inlånings- och utlåningsgruppen – som typexempel: [Företrädaren för] RZB vidarebefordrade Lombardklubbens resultat till RZB:s ombud i inlåningsgruppen, som i sin tur skulle "ta hänsyn till [detta] på måndag vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet"⁽³⁴¹⁾.
- (298) På så vis "beslöts" vid det nationella inlånings- och utlåningsmötet den 24 februari 1997 för inlåningsområdet "följande räntesänkningar", som skulle verkställas "i hela Österrike" under veckan från den 10 till den 14 mars 1997: Sänkning av de fasta räntorna med 0,25 % (för löptider från fyra år med 0,5 %), av specialräntorna samt av räntesatserna för grupp- och företagssparande med 0,25 % (maxsats för nyinsatta medel 3 % respektive 3,5 % i delstaterna, 3,25 % för existerande bestånd). Beträffande basräntan "kom man efter kort diskussion överens" om att "inte röra" den gällande nivån på normalt 1,5 %. Allmänheten skulle "upplysas med hjälp av en 'konfidentiell' information via APA" om de beslutade åtgärderna. "Koordinering över BA-marketing".
- (299) Inom utlåningsverksamheten klagade man dock över att de fasta räntorna låg under de rörliga hos vissa banker "i strid mot diskussionerna och avtalen från våren 1996, som gjordes enligt önskemål som uttrycktes [på ledande nivå]". Istället skulle man göra ett påslag på 0,25 % på den lägsta rörliga räntesatsen per löptidsår, (se skälen 244 och 248). Man skulle därför sammankalla ett "eget möte" i mars, för att "utarbeta en lösning" (se skäl 301). CA hade redan tidigare i en intern promemoria räknat upp några "grova överträdelser" mot de "konkurrensprinciper" man formulerat för utlåningsområdet sommaren 1996, som till exempel marginalpåslag under 1,5 % vid valutalån⁽³⁴²⁾.
- (300) Dessutom klagade CA över en marknadsföringskampanj av BAWAG, där man nämnde räntesatserna. Detta stred mot "beslutet [på ledande nivå]" (se skäl 248)⁽³⁴³⁾.
- (301) Eftersom bankernas konkurrens på privatlåneområdet "emellertid åter [förlöpte] mycket odisciplinerat", "var det nödvändigt att träffas igen strax efter det nationella mötet [se skäl 299]", för att "rådgöra" om "åtgärder för att begränsa" denna konkurrens. Hos "samtliga bankföreträdare [fanns] en önskan att återgå till en något mer ordnad konkurrenssituation". Därefter identifierade deltagarna vid utlåningsmötet i Wien den 7 mars 1997 några "tivelaktiga erbjudanden" på marknaden, vars negativa verkan "förstärktes" av att man "i strid mot tidigare avtal" till och med marknadsfört dem med sådana "tivelaktiga" räntesatser.
- (302) "Med utgångspunkt i detta" "ingicks [därför] följande överenskommelser": Vid valutalån skulle minimivolymer höjas från gällande 1 miljon schilling till 1,5 miljoner schilling (mitten av året), och sedan till 2 miljoner schilling (slutet av året). Dessutom skulle man debitera en hanteringsavgift på minst 2 %. Minimimarginalen skulle vara 2,5 %.
- (303) De gemensamma besluten genomfördes sedan. PSK till exempel fastställde "enligt avtalen i utlåningsmötet" (se skäl 298) maxsatsen för nya specialräntor på 3 % (Wien) respektive 3,75 % (delstaterna)⁽³⁴⁴⁾.

⁽³³⁹⁾ 19.573.

⁽³⁴⁰⁾ 1247.

⁽³⁴¹⁾ 1914.

⁽³⁴²⁾ 2560.

⁽³⁴³⁾ 1631 f; 1245; 14.274; 14.360 f; 15.716.

⁽³⁴⁴⁾ 15.716 (PSK).

- (304) Krediter till fast ränta innebar ett särskilt problem eftersom den nya "klausulen om lån till stigande ränta" (Zinsgleitklausel) omöjliggjort hittillsvarande praxis "att dra till sig kunder med hjälp av låga ingångsräntor och senare utöka den ursprungliga marginalen genom att höja räntesatsen". Därför måste utgångsräntan fastställas redan när avtalet ingås. Deltagarna var "oeniga" både vad gällde formuleringen och nivån på den framtida marginal som skulle avtalas. Men eftersom ett avtal om marginalen "återkalleligen [skulle] fastställa den framtida räntenivån" enades man om att hålla ett särskilt utlåningsräntemöte den 21 mars (se skäl 306). Samtidigt skulle en konkret rekommendation förberedas för det nästkommande Lombardmötet ⁽³⁴⁵⁾.
- (305) Deltagarna i bankernas värdepappersgrupp diskuterade vid sitt möte den 14 mars 1997 de räntesatser som borde tas ut vid en nyintroduktion på börserna. Här "framfördes åsikten att dessa skulle ligga mellan 5 % och 6 %" ⁽³⁴⁶⁾.
- (306) Vid det särskilda mötet om utlåningsräntan den 21 mars 1997 – vars syfte var att utarbeta "konkreta rekommendationer för att stävja överdriven konkurrens" – kunde "samstämmighet uppnås" främst om finansiering i utländsk valuta (se skäl 306): en höjning av minimivolymer från 1 miljon till 1,5 miljoner per den 1 juli och till 2 miljoner schilling per den 1 oktober 1997, en minimimarginal på 2,5 % (i de östra delstaterna 2 % efter filialernas godkännande, i Tyrolen och Vorarlberg 1,5 %) och en bearbetningsavgift på generellt 2 %. En bekräftelse "[...] vid nästa Lombardmöte ansågs inte vara av nöden".
- (307) Förhandlingarna om lån till fast ränta och iakttagandet av reklamförbudet blev inte lika framgångsrika. I fråga om räntereklamen visade sig BAWAG vara "särskilt förhärdat" i sin ståndpunkt. Någon enighet kunde inte uppnås.
- (308) BA föreslog slutligen att man skulle införa en ny avgift på 50 schilling som skulle debiteras på varje räntejusteringsdag ⁽³⁴⁷⁾.
- (309) Vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 11 april 1997 uttrycktes kritik över att den i februari avtalade sänkningen av inlåningsräntorna (se skäl 298) inte "genomförts enhetligt", framför allt i fråga om specialräntesatserna. Därefter följde de "sedvanliga ömsesidiga beskyllningarna". Slutligen "avtalades" att de avtalade maximiräntesatserna "från och med nu strikt skall hållas".
- (310) På utlåningsområdet rådde en fortsatt "dålig marknadsdisciplin" och det gemensamma beslutsfattandet om räntesatserna hade "glidit ur händerna" på bankerna. Här diskuterades en rad "saneringsförslag" för att "ordna upp situationen". BAWAG visade beredskap att dra tillbaka sin av övriga institut så kritiserade "jubileumskampanj" i mitten av 1997, om också de andra bankerna "vidtog åtgärder för att ordna upp situationen". Beträffande höjningen av räntesatserna för företagsnämnderna [Betriebsrat] planerades ännu "separata samtal mellan BA och BAWAG" och övriga institut skulle ansluta därefter eftersom "räntesatsen för företagsnämnderna alltid är lika hög hos alla kreditinstitut". "I linje med BA:s förslag" (se skäl 308) skulle en "ränteövervakningsavgift" på 50 schilling tas ut. Maximisatsen på 3,25 % skulle endast kunna underskridas efter centralt godkännande. Inga kombinationer av fast eller rörlig räntesats skulle erbjudas och lån till fast ränta till privatpersoner skulle överhuvudtaget endast finnas på hypoteksområdet och endast för hela löptiden (utom när denna var längre än tio år).
- (311) De "konkreta åtgärderna" skulle "fastslås" vid ett särskilt utlåningsräntemöte i början av maj ⁽³⁴⁸⁾.
- (312) Detta särskilda utlåningsräntemöte ägde rum den 5 maj 1997 "i syfte att på nytt fastställa minimigränserna för utlåningsräntorna vid privatlån samt minimimarginalerna för lån till fast ränta och lån i utländsk valuta i syfte att optimera avkastningen". Eftersom alla deltagarna var beredda "att återgå till en måttfull räntepolicy" kunde följande rekommendationer bekräftas eller formuleras för första gången: Vad gällde lån i utländsk valuta bekräftades den överenskommelse som nåtts vid det särskilda utlåningsräntemötet den 21 mars 1997 (se skäl 306). Avtal med fasta räntor skulle endast erbjudas för hela löptiden (utom när denna var längre än 10 år, se skäl 310) och endast till minimiräntesatser (7 % för fem år, 7,5 % för sju år, 8 % för tio år; avvikelser på högst 0,5 %). Beträffande ränteövervakningsavgiften på 50 schilling ville en del institut i stället för en ny avgift hellre höja den redan befintliga "lånekontoföringsavgiften" med samma summa (se skäl 310). För lån med rörlig ränta skulle fr.o.m. den 1 juni 1997 en minimigräns på 6 % gälla, för fria yrkesgrupper var gränsen 5,5 % eller 6 % fr.o.m. den 1 oktober 1997. Nya lån till företagsnämnderna skulle (fr.o.m. den 1 juli) inte längre erbjudas under 7 %. Slutligen "återställdes enigheten om att fr.o.m. den 1.6 1997 inte längre tillkännage räntesatser under den rekommenderade minimiräntesatsen till medierna". Med denna åtgärd ville bankerna "få grepp om dumpningspriserna" ⁽³⁴⁹⁾.

⁽³⁴⁵⁾ 2565; 14.360.⁽³⁴⁶⁾ 4450.⁽³⁴⁷⁾ 12.172; 36.168.⁽³⁴⁸⁾ 2581; 14.270; 4383; 1600; 1243; 12.173.⁽³⁴⁹⁾ 36.030 f; 38.179 f; 20.682, se fotnot 141.

- (313) I ett internt PM uppenbarligen skrivet för att förbereda [företrädaren för] CA inför Lombardklubben möte den 11 juni 1997 analyserade [en företrädare] för CA:s privatfinansieringsavdelning situationen på området och konstaterade att det rådde en "överdriven räntekonkurrens". Förverkligandet av det "åtgärds paket för förbättring av marknadsdisciplinen" som diskuterats vid det särskilda utlåningsräntemötet den 5 maj 1997 skulle enligt författarens bedömning "stupa på BAWAG:s vägran" att höja företagsnämndernas räntesats till 7 % och att ställa in "jubileumskampanjen" (vilket BAWAG ställt i utsikt vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 11 april 1997, se skäl 310) ⁽³⁵⁰⁾.
- Juni–september: Gemensamma framsteg i fråga om inlåningsräntesatserna, men fortsatta problem med utlåningsräntesatserna nödvändiggör en ny "steg-för-steg-policy"*
- (314) Det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 20 juni 1997 förlöpte som vanligt. Medan avtalen gällande inlåningsräntesatser (högsta övre gräns för specialräntesatser 3,25 %, se skäl 298) "i stor utsträckning höll", kunde man på utlåningsområdet "till största del inte uppnå de ambitiösa mål som satts upp vid det senaste mötet". "Försöket att dämpa priskriget i fråga om utlåningsräntesatser", kröntes inte med någon framgång, "avtalen iaktogs inte". Endast "avtalen om lån i utländsk valuta föreföll hålla och innebär därför inte några problem".
- (315) Med hänsyn till denna situation "rådde enighet om att storslagna åtgärds paket inte leder fram till målen och att det vore bättre att vidta åtgärder i små steg". Följaktligen "ingicks följande avtal": BAWAG skulle nu låta den mycket kritiserade jubileumskampanjen "rinna ut i sanden", utan föregående "samordning" skulle inte längre någon information lämnas till medierna och räntesatser under 5,5 % skulle inte meddelas offentligt.
- (316) BA pekade dessutom på att avgiftshöjningar skulle vara "mycket svåra att genomdriva" omedelbart före övergången till euron och att de därför borde genomföras "snarast möjligt" ⁽³⁵¹⁾.
- (317) Vid mötet rörande de fria yrkesgrupperna den 24 juni 1997 kritiserades BAWAG:s specialkampanj med erbjudanden till läkare om driftskrediter till en ränta på 4,75 %. I övrigt rådde "långtgående enighet" om vilka minimisatser som skulle tas ut: 5,75 % för driftskrediter, 5,5 % för investeringslån, 1,25 % för lån bundna till avkastningen på sekundärmarknaden samt vid lån till fast ränta ett påslag på 1,5 % till respektive referensränta ⁽³⁵²⁾.
- (318) Vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 26 september 1997 sade man sig angående inlåningsområdet vara "tillfredsställd med räntesatsdisciplinen", endast Tyrolen och Vorarlberg nämndes som "avvikare". Liksom tidigare fanns det få skäl att vara nöjd när det gällde utvecklingen på utlåningsområdet, där de "ingångna avtalen inte hade hållits". Som "problem" påvisades att "inte alla deltagare hade ränteansvar" i de aktuella diskussionerna och att de därför med tanke på de avtal som ingåtts vid mötena "inte ensamma hade beslutsbefogenheter". Det var dock viktigt för alla deltagare att diskutera konkreta villkor med företrädare för sina konkurrenter, som i sina egna företag också ansvarar för att fastställa de diskuterade räntesatserna.
- (319) Då situationen inom utlåningsområdet ur bankernas synvinkel inte förbättrats sedan det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 20 juni 1997 (se skäl 314), föreslogs ett controllermöte som skulle "komma fram till ett räntescenario". Resultatet skulle sedan "presenteras vid ett Lombardmöte så att marknads läget behandlas på styrelsenivå". Detta förslag "antogs enhälligt". Dessutom ville bankerna i mitten av november 1997 – "efter föregående samråd vid ännu ett möte" – gemensamt genom en ökning av inlåningsräntesatserna med 0,5 % försöka "signalerna en höjning" så att de därefter skulle kunna genomdriva en "tvingande nödvändig höjning" av utlåningsräntorna. En "detaljerad diskussion om genomförandet" skulle äga rum "i mitten av november" 1997 (se skäl 323).
- (320) Slutligen togs även avgifterna upp. Här kastade redan euroövergången sin skugga över förhandlingarna: BA pekade på att avgiftshöjningar "endast svårigen låter sig genomföras" med hänsyn till "priskommissionernas" förväntade ökade vaksamheten omedelbart före euroövergången och att de därför borde äga rum "snarast möjligt" ⁽³⁵³⁾.
- November–januari: Gemensam höjning i fråga om långfristiga sparkonton, specialräntesatser och utlåningsräntor, fortlöpande diskussion om basräntesatsen och åtgärder för att dölja överenskommelserna*
- (321) Deltagarna i utlånings- och inlåningsräntemötet i Wien kom vid mötet den 4 november 1997 till den "enhälliga uppfattningen" att räntorna för kapitalsparkonton med en löptid på fem år eller längre skulle höjas från 0,125 % till 0,25 %. Bankerna ville också försöka sänka basräntan på 1,5 % med mellan 0,125 % och 0,25 %, liksom bonusräntan för sparkontomedel med 0,25 %, varvid

⁽³⁵⁰⁾ 36.362.⁽³⁵¹⁾ 954; 1241 f.⁽³⁵²⁾ 16.335; 21.132.⁽³⁵³⁾ 1033; 14.262 f, 21.159.

- "åsikterna inte helt sammanföll". Vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 13 november 1997 (se skäl 323) skulle man därför "försöka komma fram till en enhetlig uppfattning och argumentation".
- (322) Därefter diskuterade bankerna de möjliga konsekvenserna av de klagomål gällande misstänkta överenskommelser som den 30 juni 1997 lämnats till Europeiska kommissionen mot en del banker och som därefter utförligt kommenterats i österrikiska medier (se skäl 14). BA:s företrädare rekommenderade härvid att "inga som helst protokoll längre skall föras" vid mötena. Även interna anteckningar om mötena skulle "undvikas eller döpas om" med oskyldigt klingande namn som "marknadsobservationer". Rättsavdelningen för ett av de deltagande instituten förordade slutligen även "att befintliga äldre protokoll skulle förstöras". För detta ändamål anmodade författaren av HYPO:s interna mötesrapport samtliga mottagare av rapporten att "återsända den efter läsning till författaren som sörjer för att den därefter förstörs" ⁽³⁵⁴⁾.
- (323) Vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 13 november 1997 diskuterades ånyo "de under det senaste mötet skärskådade åtgärderna på banksättningsområdet" (se skäl 318). Därvid uppnåddes "följande resultat": "Enhällighet för" en höjning av räntorna på kapitalsparkonton med femårig eller längre löptid med omkring 0,25 %. BA föreslog åter en sänkning av basräntesatsen till 0,25 %. Men liksom redan vid det senaste utlånings- och inlåningsräntemötet i Wien den 4 november 1997 (se skäl 321) kunde "ingen enighet" uppnås. Ämnet skulle dock "inte läggas till handlingarna", utan "ännu klaras upp" och "ytterligare följas upp". Slutligen var BA, CA, Erste, PSK och BAWAG färdiga beslutna att sänka bonusräntan för kontomedel med 0,25 % före utgången av 1997. Raiffeisengruppen, NÖ Hypo, ÖVAG liksom delstatsföreträdarna (Kärnten, Steiermark och Salzburg) gav dock uttryck för "skepsis" beträffande detta. I de "delvis bilaterala samtalen" som hölls parallellt med mötena visade det sig likväl antydningssvis att även dessa "skeptiker [skulle vara] beredda att ansluta sig till denna åtgärd" om de stora instituten genomförde höjningen i avtalad omfattning.
- (324) I fråga om utlåningsområdet meddelade alla institut att de skulle höja räntesatserna för privatlån som lämnades fr.o.m. den 1 mars 1998 med mellan 0,25 % och 0,5 %. Redan tecknade lån skulle höjas med 0,375 % och maximigränsen skulle ligga mellan 7 % och 8 %. För privata byggglån skulle den "absoluta minimigränsen" ligga vid 6 % ⁽³⁵⁵⁾.
- (325) Vid penningöverföringsmötet som ägde rum samma dag pekade man – liksom vid nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 26 september (se skäl 320) – åter på den "viktiga problematiken" gällande "VKI:s ⁽³⁵⁶⁾, AK:s ⁽³⁵⁷⁾ och EU:s prisövervakningskommissioner inför övergången till euron", som från och med sommaren 1998 skulle göra prishöjningar mer "problematiska". Företrädarna för alla deltagande banker aviserade därför att de redan från 1998 skulle höja avgifterna för checkhäften till minst 250 schilling, för kontantinbetalningsblanketter till 10 schilling (eget institut) respektive 20 schilling (andra institut) samt för checkinlösen till 9–10 schilling ⁽³⁵⁸⁾.
- (326) I en intervju den 20 november 1997 aviserade [företrädaren för] BA den planerade höjningen av låneräntorna med sannolikt 0,5 %. Meddelandet väckte dock offentlig kritik, varpå [företrädaren för] BA bedyrade att låneräntorna inte skulle höjas mer 1997. Enligt [företrädaren för] BA behandlades heller inte sänkningen av basräntan, som föreslagits av BA vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 13 november 1997.
- (327) Misstankar om överenskommelser uttryckets offentligt i samband med den planerade höjningen av låneräntorna. Gentemot medierna "förnekade [bankerna] kännedom om några ränteöverenskommelser" ⁽³⁵⁹⁾.
- (328) Den 18 december rapporterade CA:s privatfinansieringsavdelning att "de flesta huvudkonkurrenterna (BA, Erste, BAWAG) redan [hade genomfört] räntesatshöjningar" – såsom diskuterats vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 13 november 1997 (se skäl 324) – och föreslog därför att utlåningsräntorna också skulle höjas. Dessa höjningar skulle äga rum "med hänsyn tagen till det förfaringssätt som planeras av våra huvudkonkurrenter" ⁽³⁶⁰⁾.

11. KRONOLOGISK FRAMSTÄLLNING 1998

- (329) I ett internt informationsblad (Info zum Lombard-Club 11.2.1998) till [företrädaren för] PSK rapporterade de ansvariga att alla institut i Wien (undantag: BAWAG) hade sänkt räntan på kontomedel i januari. Samtidigt höjdes räntorna för långfristiga sparkonton liksom standardräntesatserna för privatlån (med 0,5 %) (se skäl 323) ⁽³⁶¹⁾.

⁽³⁵⁶⁾ Verein für Konsumenteninformation.

⁽³⁵⁷⁾ Arbeiterkammer.

⁽³⁵⁸⁾ 22.189.

⁽³⁵⁹⁾ Die Presse den 21 november och Salzburger Nachrichten den 25 november 1997.

⁽³⁶⁰⁾ 36.365.

⁽³⁶¹⁾ 3884.

⁽³⁵⁴⁾ 14.342; 12.175; 1564.

⁽³⁵⁵⁾ 12.178; 16.582; 1553; 14.258; 823.

Mars: Framgångsrik gemensam sänkning av specialräntesatserna; alltför stor differens i förhållande till delstaterna

(330) Den 5 mars 1998 träffade bankernas företrädare varandra vid utlånings- och inlåningsräntemötet i Wien och kunde fastställa att sänkningen av specialräntesatserna med 0,25 % "genomförts och hållits av praktiskt taget alla marknadsaktörer i januari/februari" åtminstone på Wien-marknaden, varför situationen i Wien kunde "betecknas som stabil och enhetlig". Vad gällde räntesatserna för grupp- och företagsnämnder förlöpte sänkningen däremot "inte helt på önskvärd sätt". Beträffande kapitalsparkonton med längre löptid var deltagarna "relativt enhetligt" inriktade på en räntesänkning (maximiräntesats på 5 % för kapitalsparkonton med sjuårig löptid skulle). På utlåningssidan bekräftade bankföreträdarna att låneräntorna skulle höjas med omkring 0,5 % (se skäl 324).

(331) Vid det nationella utlånings- och inlåningsräntemötet den 22 april 1998 uttryckte bankföreträdarna tillfredsställelse med den relativt enhetliga 3,25-procentiga inlåningsräntan för specialräntesatser. Medan specialräntesatserna i Wien-området förblev "inom de nyligen avtalade ramarna" låg de i delstaterna delvis 0,5 % över de avtalade maximiräntesatserna. Denna skillnad betraktades "som alltför hög", varför försök skulle göras att "minska differensen mellan Wien och delstaterna i regionala mötegrupper". Konkret skulle de "regionala samtalsgrupperna genomföra sänkningar i delstaterna" och "om möjligt skulle ett inflytande utövas på [ledande] nivå".

(332) BA och RBW ventilerade slutligen en sänkning av basräntesatsen, dock endast "tillsammans med övriga banker". Om "alla stora institut fullföljer ett överenskommet agerande skulle en sänkning likaledes kunna äga rum under sommarmånaderna". "Fjärde Wienmötet", bestående av BA, CA, Erste och BAWAG skulle sammanträda och diskutera detta ämne. Enligt BA ägde dock detta möte aldrig rum. Nästa datum fastställdes till den 25 juni 1998 ⁽³⁶²⁾.

(333) Vid controllermötet den 19 maj 1998 uppmärksammade BA:s företrädare övriga deltagare ånyo på att han av sitt instituts rättsavdelning ombetts peka "på problemati-

ken med protokollen från controllermötena med tanke på de kartellrättsliga betänkligheterna". Det skulle "därför inte finnas något protokoll för den verkliga diskussionen" ⁽³⁶³⁾.

12. SPECIALMÖTEN (URVAL)

12.1 Exportklubben, Exportlombardklubben

(334) I denna mötesgrupp diskuterades frågor – särskilt räntesatser – gällande exportfinansiering. Jämte de stora bankerna, som även deltog i de övriga mötena, fanns vid detta möte även utlandsbankerna företrädna genom Centro Internationale Handelsbank AG (Centro), vars uppgift var att efter diskussionerna i exportklubben "vederbörligen instruera utlandsbankerna". Ansökningar från enskilda utlandsbanker om deltagande avvisades därför ⁽³⁶⁴⁾.

(335) De enda undantagen var Schoellerbank, som upptogs till följd av sin utökade verksamhet på dessa område, och Internationale Bank für Außenhandel (IBA), som närmast agerade som "räntesatsbrytare" och av den anledningen upptogs i exportklubben i början av 1994. De banker som var företrädna i Exportlombardklubben hoppades genom denna åtgärd få IBA "att ta reson" ⁽³⁶⁵⁾.

(336) Ett viktigt ämne vid mötena var med jämna mellanrum den s.k. huvudbanksmarginalen (Hausbankenspanne), varmed avses OeKB:s och Exportfondens maximala påslag (sedan 1994 0,5 %) i egenskap av finansieringsorgan vid förmånsån på återfinansieringsräntesatsen. Detta räntepåslag kan underskridas av bankerna visavi kunderna (exportörerna), varvid detta givetvis gentemot OeKB/Exportfonden måste bestridas av bankerna. Hur mycket maximipåslaget underskreds, var därför en viktig konkurrensparameter. Liksom på de övriga bankaffärsområdena låg det ur bankernas synpunkt nära till hands att också på detta område sinsemellan fastställa "minimimarginaler" för att "något dämpa" konkurrensen ⁽³⁶⁶⁾.

⁽³⁶³⁾ 4359.

⁽³⁶⁴⁾ 19.855; 19.858.

⁽³⁶⁵⁾ 19.797; 19.801; Redan 1992 övervägdes en inbjudan av ABN Bank Austria och Westdeutsche Landesbank, eftersom dessa institut vid denna tid var "särskilt 'aktivt' verksamma på exportfinansieringsområdet" och lade sig under de minimidifferenser som övriga banker avtalat om (se skäl 336). Detta problem kunde dock lösas med direkta samtal med dessa båda banker: Westdeutsche Landesbank hade nämligen "definitivt lovat" att inte mer lägga sig under den avtalade differensen; 34.148; 38.177.

⁽³⁶⁶⁾ 19.805; 19.839.

⁽³⁶²⁾ 2049; 2480; 38.173; 4009.

(337) Redan 1992 "ingicks överenskommelser om framtida minimiräntesatser (huvudbanksmarginal) för exportlån" i exportklubben, vilket skulle leda till en höjning från 0,125 % till först 0,25 % och slutligen 0,5 %. Vid exportklubbens möte den 27 januari 1994 rapporterade deltagarna om sina "framgångar" med att "öka marginalen" liksom om införandet av en "provision på aval" samt "uppläggningsavgift", liksom "rekommenderats av [Lombardmötet]". Dock fanns några "syndare" och "prispressare", bland vilka dåförtiden framför allt IBA räkandes (se skäl 335). CA beklagade sig exempelvis över att ha förlorat en kund, eftersom två andra institut hade handlat "med extrema (ej överenskomna) räntesatser" ⁽³⁶⁷⁾.

(338) De österrikiska medlemmarna i exportklubben var delvis skeptiska gällande utlandsbankernas löften. Visserligen hade deras företrädare, Centro, rapporterat att "utlandsbankerna på ett undantag när har förklarat att de inte heller kommer att underskrida de avtalade minimiräntesatserna", men de övriga bankerna måste dock konstatera att en del utlandsbanker "underskred" de avtalade marginalerna. De av Centro förmedlade löfena skulle "därför ifrågasättas" ⁽³⁶⁸⁾.

(339) Vid mötet den 23 november 1994 utökades kritiken mot de institut, som "för att skaffa" nya kunder lade sig under de "avtalade marginalerna" och erbjöd "huvudbanksbonus". CA klagade över att man gång efter annan förlorade kunder till konkurrenterna, medan företaget självt – till skillnad från andra institut – höll sig "strikt till överenskommelserna" ⁽³⁶⁹⁾.

(340) Vid sitt möte den 16 mars 1995 höll deltagarna fast vid "följande minimimarginaler": 0,25 % för krediter för vilka säkerhet inte behövde ställas respektive 0,5 % för krediter för vilka säkerhet måste ställas, i undantagsfall i varje fall minst 0,375 %; 0,375 % för G3/G9-krediter ⁽³⁷⁰⁾ då den säkerhet som måste ställas uppgick till 20 %.

(341) Vid exportklubbens möte den 15 maj 1996 presenterades den [på ledande nivå] "fastställda husbanksdifferensen" (se skäl 248). Därvid "stod man samstämmigt fast vid" att det i Lombardklubben avtalade 0,25 % för affärer

där någon säkerhet inte måste ställas, gällde "endast för nya affärer" och befintliga avtal skulle förbli oförändrade ("minimimarginal dock 12,5 räntepunkter"). För övriga exportfinansieringsaffärer gällde "den fullständiga huvudbanksmarginalen", alltså 0,5 % ⁽³⁷¹⁾.

12.2 Penningöverföringar

(342) De österrikiska bankerna utbytte regelbundet information både om inhemska och gränsöverskridande penningöverföringar. Vid de återkommande diskussionerna vid mötena om gränsöverskridande transaktioner, där storbankerna, företrädare för delstatsinstituterna samt utlandsbankerna deltog, fastställdes bland annat storleken på överföringskostnaden, kreditbrevsprovisioner samt interbankavgifterna. Även i organisationskommittén för Österriksche Kreditinstitutens förbande (ORG) diskuterades bland annat storleken på överföringskostnaden samt interbankavgifterna.

(343) Vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 21 april 1994 uttalade sig deltagarna för en höjning av överföringskostnaden från 70 till 80 schilling. Den 23 juni 1994 skulle "alla institut vara eniga om detta och fastställa dagen för genomförandet" (se skäl 344). Vidare "antogs enhälligt" förändrade provisioner för enkla kreditbrev både i schilling och i utländsk valuta (i båda fallen procentsats och minimiprovision). Detta resultat vidarebefordrades till ORG (se skäl 347). Den gemensamma "inkassotariffen för gränsöverskridande penningöverföringar" (inkassotariffen) skulle "efter ytterligare diskussioner" under det kommande mötet "träda i kraft den 1/9 1994". Slutligen "antogs enhälligt" räntetariffen för interbankavgifter och omkostnader samt gottskrivning vid gränsöverskridande penningöverföringar mellan rättssubjekt bosatta i Österrike ⁽³⁷²⁾.

(344) Vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 23 juni 1994 beslöt deltagarna att höja överföringskostnaden mellan inhemska bankerna från 70 till 80 schilling (se skäl 343). I samband härmed "påpekades de kartellrättsliga aspekterna". Diskussionen om inkassotariffen gick så väl att "enighet [kunde] uppnås" vid det påföljande mötet (den 22 september 1994, se skäl 345) och "ingenting [skulle] längre [stå] i vägen för det slutgiltiga fastställandet av inkassotariffen" ⁽³⁷³⁾.

⁽³⁶⁷⁾ 19.792 f; 38.176; 26.256.

⁽³⁶⁸⁾ 19.795; 19.800.

⁽³⁶⁹⁾ 19.808; 19.811.

⁽³⁷⁰⁾ I exportstödsystemet görs skillnad mellan elva typer av garantier. G3 betecknar bundna finansiella lån och G9-factoring (tillsammans cirka 53 % av OeKB:s garantiåtaganden 1997).

⁽³⁷¹⁾ Se fotnot 295.

⁽³⁷²⁾ 21.229 f.

⁽³⁷³⁾ 21.235.

- (345) Deltagarna fattade verkligen beslut om inkassotariffen vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 22 september 1994. Härvid fastställdes inkassoavgifterna för checkar, växlar och andra enkla penningförsändelser samt avvecklingsdagen för dessa instrument. De för checkinkasso fastställda avgifterna gällde dessutom för direktdebiteringstjänster vid gränsöverskridande penningöverföringar. I samband med inkassotariffen erinrade BA:s företrädare om att höjningen av inkassoavgiften för checkar utställda på inhemska banker "redan diskuterats för två år sedan", men att den "uppsköts till efter höjningen av överföringskostnaden". Sedan överföringskostnaden nu höjts (se skäl 344), "enas mötet slutligen om att företa höjningen [från 30 till 40 schilling] per den 1/2 1995" (374).
- (346) Frågan "om bankerna genom att fastställa en interbanktariff brutit mot kartellagen" diskuteras visserligen vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 24 november 1994, men kunde dock "inte omedelbart klargöras". För detta ändamål skulle ett särskilt möte arrangeras (375).
- (347) Vid ORG-mötet den 4 oktober 1994 togs den – med vetskap om de "kartellrättsliga aspekterna" – beslutade höjningen av överföringskostnaden (se skäl 345) formellt ad notam. Höjningen skulle också meddelas de institut "som inte är företrädare i de olika bankmötena". Också vid detta möte pekade en av deltagarna "på den kartellrättsliga problematiken" och vidhöll att "en annan rättsuppfattning principiellt rådde på detta område inom EU". Rättsavdelningarna skulle därför "undersöka denna EU-problematik" (376).
- (348) Vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 2 mars 1995 enades deltagarna om att "i sinom tid undersöka eventuella konsekvenser av EU:s kartellagstiftning" på mötegrupperna (377). Undersökningen gjordes sedan genom ett internt expertutlåtande från GiroCredit av den 13 april 1995 (se skäl 349).
- (349) Vid mötet om gränsöverskridande transaktioner den 11 maj 1995 diskuterades de "kartellrättsliga aspekterna av en prissamordning mellan bankerna" med ledning av ett internt expertutlåtande av den 13 april 1995 som uppenbarligen tagits fram av GiroCredit. I expertutlåtandet prövades frågan om de "regelbundna diskussionerna

vid mötena om gränsöverskridande transaktioner där de österrikiska bankernas prissättning gentemot varandra samordnats, var kartellrättsligt farliga". Slutsatsen i expertutlåtandet var att dessa överenskommelser både enligt österrikisk och EU:s konkurrenslagstiftning måste betecknas som kartellbildningar och avslutningsvis pekar man på möjligheten att "EG-kommissionen inleder undersökningar och utdömer kännbara straff" (378).

- (350) Den 15 april 1997 biföll deltagarna i ORG "enhälligt" höjningen av växlingsavgifterna inom ramen för "inkassotarifferna" vid transaktioner mellan bankerna (379).
- (351) Vid sitt möte den 22 april 1997 fattade deltagarna i mötet om gränsöverskridande transaktioner ett "enhälligt beslut" om den s.k. "gränsöverskridande direktdebiteringstjänsten" (380).

12.3 "Regionala möten" och delstatsmöten

- (352) Det nätverk som inrättats av bankerna omfattade hela Österrike. För att också det "det geografiska tillämpningsområdet" för de i Wien ingångna avtalen skulle "utsträckas till delstaterna" och genom ett sådan "heltäckande" genomförande uppnå "största möjliga effekt" arrangerade bankerna ett flertal möten i alla delstaterna (381). Uppgiften för dessa möten var att ingå konkurrenshämmande överenskommelser för sitt respektive lokala behörighetsområde, vare sig det skedde genom ett genomförandet av de avtal som ingåtts i Lombardklubben eller vid Wienmötena, vare sig det skedde genom att de anpassades till respektive regionala förhållanden eller på eget initiativ.
- (353) Ibland återspeglades det hierarkiska arrangemanget med "Lombard"- och fackmöten i delstaterna. Så träffades i Oberösterreich ränteansvariga bankföreträdare "på uppdrag av Lombardmötet i Linz" för ett "samordningsmöte om byggräntesatserna". Sedan enighet uppnåtts i denna fråga dryftades den nödvändiga sparräntesänkningen

(378) 8523 f; 8569 f; 8573 f.

(379) 7569 f; 7503, 7507 f.

(380) 8249 f.

(381) Se skälen 149 och 261. Dessa möten ägde rum i Burgenland, i Kärnten (t.ex. Klagenfurt, Villach), i Niederösterreich (t.ex. Stockerau, Wr. Neustadt, Hollabrunn, St Pölten), i Oberösterreich (t.ex. Linz, Steyr, Wels), i Salzburg, i Steiermark (t.ex. Graz, Weiz, Bruck/Mur), i Tyrolen (t.ex. Innsbruck) och i Vorarlberg (t.ex. Bregenz). Ett omnämnande eller rentav en beskrivning av alla dessa regionala kartellsamtal skulle spränga ramarna för detta beslut. Därför koncentreras framställningen i detta kapitel på den funktion som de regionala mötena hade i nätverkets hela sammanhang samt deras förgreningar till de möten som arrangerades i Wien.

(374) 21.246 f.

(375) Se fotnot 52.

(376) För bevis se fotnot 51.

(377) Se fotnot 52.

med 0,25 %, varvid "visserligen resultaten från nästa räntesatsmöte i Wien och Linz ännu [skulle] in- väntas" ⁽³⁸²⁾.

(354) Principiellt gällde i delstaterna de räntesatser som – inom ramen för s.k. "lokala avtal" – avtalats i dem relevanta regionala mötesgrupperna. I regel låg dessa något under dem som avtalats i Wien. Denna differens betraktades av bankerna ibland som "alltför hög", varför försök skulle göras att "i regionala möten minska differensen mellan Wien och delstaterna". Konkret skulle de "regionala mötena i delstaterna genomföra sänkningar" och "om möjligt skulle inflytande utövas på [ledande] nivå" ⁽³⁸³⁾. Vid Minilombardmötet den 25 juni 1996 "beslöts enhälligt att de i respektive ort diskuterade räntesatserna skulle gälla i delstaterna" och även om de avvek från de avtal som slutits i Wien skulle de "accepteras som övergångslösningar". Målet förblev dock "en anpassning till det som avtalats i Wien" ⁽³⁸⁴⁾.

(355) För att garantera en systematisk och sömlös återkoppling – och det kontinuerliga och ömsesidiga informationsflöde som detta förutsätter – mellan utlånings- och inlåningsräntemötena i Wien och på förbunds nivå, å ena sidan, och de regionala mötena, å den andra, hade bankerna inrättat effektiva kommunikationskanaler. I detta sammanhang görs skillnad mellan de enstegs- och de flerstegsorganiserade bankgrupperna.

(356) Hos de enstegsorganiserade storbankerna, som verkar i hela Österrike, löpte dessa informationsvägar mellan respektive centralkontor i Wien och centralkontoren i delstaterna. "Instituten i Wien uppmanar de regionala företrädarna att gradvis genomföra de på Wien-marknaden avtalade räntesatserna" (Minilombardmötet i Wien den 25 juni 1996 ⁽³⁸⁵⁾.) För detta ändamål skulle "[storbankernas] delstatsfilialer komma överens i regionala möten" (Minilombardmötet i Wien den 23 februari 1995 ⁽³⁸⁶⁾.) Konkret skedde informationsflödet t.ex. genom förmedling av mötesprotokoll från Wien-mötet till [regionföreträdare] (t.ex. inlåningsräntemötet i Wien den 25 juli 1995) ⁽³⁸⁷⁾. Den 23 april 1996 anmodade

[en företrädare för] CA:s privatkundsverksamhet (i Wien) [företrädare för] CA i delstaterna "att snarast möjligt arrangera regionala möten och avtala om en likalydande räntenivå". Beträffande "höjningen med 1/2 %, i fråga om privatlånen, vilket skall behandlas vid Lombardmötet", skickade CA (i Wien) den 11 januari 1995 ett fax med beteckningen "brådskande, konfidentiellt" till Oberbank (Salzburg), BTV (Tyrolen) och BKS (Kärnten) "med en begäran om avstämning vid de lokala räntemötena" ⁽³⁸⁸⁾. BA hade slutligen "uppmanat sin delstatsdirektion att se till att regelbundna privatlånemöten äger rum" ⁽³⁸⁹⁾.

(357) I fråga om de flerstegsorganiserade sektorerna hade bankgruppen inrättat egna gruppinterna informations- och representationsmekanismer.

(358) I Raiffeisengruppen styrdes informationsflödet från det ledande institutet RZB. Företrädaren för RZB inhämtade sålunda före varje utlånings- och inlåningsräntemöte i Wien upplysningar från alla delstatscentralkontoren om den aktuella räntesituationen i delstaterna ⁽³⁹⁰⁾. De resultat som uppnåddes vid mötena i Wien vidarebefordrades "så snart som möjligt" till delstatsbankerna ⁽³⁹¹⁾. RLB vidarebefordrade resultaten från de möten där man deltagit med hjälp av cirkulär till alla Raiffeisenkassor i Wien och Niederösterreich.

(359) Den omfattande logistiken för detta informationsflöde inom Raiffeisengruppen beskrivs i ett brev från Raiffeisenlandesbank Kärnten till centralkontoret i Wien (RZB): "Genom RZB kommer vi att informera om förloppet och resultaten vid olika bankmöten i Wien, t.ex. inlåning- och Lombardmötet etc. För att se till att denna information snarast möjligt förmedlas direkt till våra Raiffeisenbanker i Kärnten anmodar jag Er att informera RV Kärnten direkt genom styrelsen och samtidigt per post respektive fax även informera den avdelnings inom vårt företag som sysslar med Raiffeisenbanker" ⁽³⁹²⁾. Av och till utövade RBW denna funktion, varvid även övriga banker utgick från att RBV hade denna funktion som företrädare för hela Raiffeisengruppen: Vid inlåningsräntemötet i Wien den 25 juli 1995 "anmodades Raiffeisen-sektorn [varvid man vände sig till RBW] att i högre grad sänka erbjudandena från mindre Raiffeisenkassor" ⁽³⁹³⁾.

⁽³⁸²⁾ 23.178.

⁽³⁸³⁾ Se fotnot 362.

⁽³⁸⁴⁾ Se fotnot 308; 25.486.

⁽³⁸⁵⁾ Se fotnot 384.

⁽³⁸⁶⁾ Se skäl 145.

⁽³⁸⁷⁾ Se fotnot 242; 38.1754.

⁽³⁸⁸⁾ 2327; 2333.

⁽³⁸⁹⁾ Se fotnot 287 och skäl 265.

⁽³⁹⁰⁾ 2019.

⁽³⁹¹⁾ Se skäl 98. RZB-företrädaren vidarebefordrade dock resultaten från de nationella utlånings- och och/eller inlåningsräntemötena även till andra banker (t.ex. till WiF-Bank eller Kathrein & Co Bank AG).

⁽³⁹²⁾ Se 2018.

⁽³⁹³⁾ 20.210 f.

- (360) På samma sätt säkerställde Erste (och GiroCredit) – såsom ledande institut inom sparkassegruppen – informationsflödet till och från delstatssparkassorna.
- (361) ÖVAG företrädde, i egenskap av ledande institut, Volksbank-gruppen vid mötena i Wien och vidarebefordrade därefter de där uppnådda resultat med "sektorsfax" till Volksbank-gruppens banker i delstaterna (s.k. "sektorsinformation")⁽³⁹⁴⁾.
- (362) De starka signaler som utgick från de i Wien fattade besluten för delstaterna samt de nära ömsesidiga samordningen mellan utlånings- och inlåningsräntemötena i Wien respektive på förbunds nivå och de regionala mötesgrupperna illustreras genom ett exempel för vardera Kärnten, Oberösterreich och Steiermark.
- (363) Den 22 maj 1995 – tre dagar efter det nationella inlåningsräntemötet i Wien – ägde det regelbundna "informationsutbytet" rum i Klagenfurt mellan de där verksamma bankerna. Redan i januari 1995 avtalade man vid detta regionala möte "att avvakta Wien-besluten" och nu vidarebefordrades de i Wien beslutade sänkningarna och maximiräntesatserna liksom reklamförbudet. Beträffande omkostnaderna vid penningöverföringar avvaktande man fortfarande vederbörliga rekommendationer från Wien, närmare bestämt på resultaten från överläggningarna vid penningöverföringsmötet den 7 juni 1995⁽³⁹⁵⁾.
- (364) Några få dagar efter Lombardklubbens möte i maj 1996 dryftades det där beslutade åtgärds paketet vid räntemötet i Linz som ansvarade för Oberösterreich. BA-företrädaren kunde redan rapportera att detta paket "redan spreds som direktiv inom BA och [...] [BA:s styrelsemedlem] nu [inte godkänner] några undantag". Företrädaren för BAWAG och GiroCredit bekräftade likaså innehållet i paketet. För en ratificering av Lombardbesluten skulle "räntemötet i Linz träffas snarast möjligt och antingen besluta om ett genomförande av ovan anförda papper i Oberösterreich eller möjligen en modifikation"⁽³⁹⁶⁾.
- (365) Vid inlåningsräntemötet i Wien i juli 1995 rapporterades att det redan "signalerats beredskap att godta de föreslagna räntesatssänkningen" från de "lokala mötesgrupperna" i delstaternas residensstäder. Man "förväntade sig" därför att även delstatsinstituten skulle "ansluta sig till

denna procedur" och CA sände därefter mötesprotokollet "till [regionföreträdare]". Fyra dagar senare föreslog "värden" för bankmötet i Graz sina församlade konkurrenter "med stöd av det inlåningsräntemöte som ägt rum i Wien i förra veckan [att sänka räntorna] även i Steiermark"⁽³⁹⁷⁾.

13. PARTERNAS VIKTIGASTE ARGUMENT RÖRANDE SAKFÖRHÅLLANDENA

- (366) De berörda bankerna bestrider inte de sakförhållandena som fastställs ovan i kapitlen 7–12. De gör dock gällande att kommissionen förbisett a) kartellens specifika historiska, samhälleliga, ekonomisk-politiska och sociala aspekter samt b) kartelldeltagarnas bristande disciplin i genomförandet. Dessa båda centrala kritiska punkter, som framförs gemensamt av alla bankerna, tas i det följande upp i detalj. Bankernas rättsliga argument beaktas vidare nedan i den rättsliga bedömningen.
- 13.1 **Lombardnätverkets specifika historiska, samhälleliga, ekonomisk-politiska och sociala aspekter**
- 3) Mötenas funktion
- 4) Bankernas framställning
- (367) Bankerna påpekar att en del av mötesgrupperna skulle ha satts i gång redan flera decennier innan Österrike blev medlem i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och att de skulle böttna i lagstiftningen. De skulle ha varit typiskt för det dåtida politiska systemet i Österrike. Det skulle därvid vara verklighetsfrämmande att förvänta sig att bankerna vid Österrikes inträde i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet helt enkelt skulle kunna ge upp dessa traditionsrika mötesgrupper som har sina rötter i hur de djupast uppfattat sin nationalekonomiska funktion. Tvärtom skulle en "rädsla för de negativa följderna av en alltför snabb och framförallt oförberedd övergång till fri konkurrens" ha brett ut sig. Utan kartellavtal skulle bankerna "till och med ha ruinerat varandra"⁽³⁹⁸⁾. Detta desto mer som vederbörande bankchefer inte skulle vara i stånd att "tillräckligt ta hänsyn till i sig självklara beräkningskriterier i sin affärspolicy"⁽³⁹⁹⁾.
- (368) Enligt bankerna borde mötesgrupperna inte betraktas som fora för kartellavtal utan som ett socialt och grupp dynamiskt fenomen. Bankerna pekar på kartell diskussionernas "samhälleliga betydelse"⁽⁴⁰⁰⁾ och hävdar rentav att det fanns ett "samhälleligt tvång" att delta. Samtliga banker vill uppfatta sin medverkan i kartellen

⁽³⁹⁴⁾ T.ex. 21.159, 21.111, 20.944, 20.682.

⁽³⁹⁵⁾ Se 643, 23.027.

⁽³⁹⁶⁾ 43.234 f.

⁽³⁹⁷⁾ 488 f; 36.344; 38.175, 23.632

⁽³⁹⁸⁾ 41.916 (Erste).

⁽³⁹⁹⁾ 42.290 (RLB).

⁽⁴⁰⁰⁾ 41.875 (Erste).

såsom en enbart passiv, ur kommersiell synvinkel irrelevant och i vart fall resultatlös närvaro vid – i grunden dock besvärande – obligatoriska arrangemang som var praxis i branschen. Av prestigeskäl "ville man på något sätt även vara med" och "höra dit" ⁽⁴⁰¹⁾.

- (369) ÖVAG och NÖ Hypo anför vidare att kommissionen vid undersökningen av sakförhållandena starkare borde ha fått fram att kartellens beslut i flera fall redan fattas av en "trängre bankkrets" bestående av BA, CA, RZB, Erste, GiroCredit och BAWAG före de respektive mötena och sedan vid mötena enbart skulle ha meddelats de mindre instituten. BA har bestridit detta och framhåller att de faktiska kartellbesluten – trots att de stora bankerna enstaka gånger gjort avstämningar före ett och annat möte – mycket väl skulle kunna ha fattats vid respektive möte med energiskt deltagande även av de mindre instituten.

Kommissionens ståndpunkt

- (370) Kommissionen känner till det historiska ursprunget till många av mötesgrupperna (se skäl 27 f), men konstaterar att det sedan de reglerande avtalen löpte ut år 1989 – alltså redan långt före inträdet i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet – inte längre fanns några allmänna räntekonkurrensåtgärder eller -avtal ⁽⁴⁰²⁾. Det kan därför inte vara tal om något chockartat bortfall av sådana åtgärder för de förment oförberedda bankerna som t.o.m. den 31 december 1993 "varit vana vid regleringar utifrån".
- (371) Av de många mötesprotokoll som kommissionen har tillgång till framgår det enligt denna tydligt att det enda målet med mötena var att begränsa konkurrensen, som upplevdes som störande och skadlig, till gemensam ekonomisk fördel för bankerna. De dokumenterade utläggningarna från bankföreträdare är i detta sammanhang legio och kommer här inte att återupprepas ⁽⁴⁰³⁾. Lika många är exemplen på interna anvisningar om att hänsyn skall tas till kartellbesluten ⁽⁴⁰⁴⁾.

- (372) Bortsett från detta synes det, enligt kommissionen, heller inte trovärdigt att bankerna i årtal skulle ha skickat talrika medarbetare till flera hundra kartelldiskussioner endast för att skaffa högre social prestige. Sett ur kommissionens synvinkel kan man bortse från mötenas samhällliga, socialpsykologiska eller gruppdynamiska aspekter vid sidan av de – bevisade – konkurrenshämmande målen och verkningarna.

5) OeNB:s roll

6) Bankernas framställning

- (373) OeNB-[företrädarens] deltagande i [företrädarnas] middag inom ramen för Lombardklubben skulle enligt alla bankerna även vara av särskild betydelse. OeNB skulle ha godkänt överenskommelserna inom Lombardnätverket – i vilket så gott som alla österrikiska banker skulle ha deltagit – och genom återupprepade maningar t.o.m. aktivt främjat en starkt kostnads- och avkastningsmedvetenhet bland bankerna. Bankerna skulle endast ha sett OeNB:s påminnelser som uppmaningar till konkurrensbegränsande avtal och därför kunnat utgå från att deras handlande var riskfritt.

7) Kommissionens ståndpunkt

- (374) [Företrädaren] för OeNB har faktiskt deltagit i [...] månatliga Lombardmiddagar, där även en rad konkurrensneutrala ämnen diskuterades. I de talrika andra mötena i nätverket ⁽⁴⁰⁵⁾ företrädde OeNB däremot vanligen inte, i synnerhet inte de centrala.
- (375) OeNB:s belagda maningar till bankerna att inte äventyra sin avkastningsförmåga genom en företagsekonomiskt tvivelaktig affärspolicy kan under inga omständigheter i efterhand omtydas till uppmaningar om att sluta kartellavtal. De berörda bankerna kan knappast förklara varför en företagsekonomiskt solid affärspolicy endast skulle möjliggöras genom överenskommelse med konkurrenterna som skadar kunderna.

⁽⁴⁰¹⁾ T.ex. företrädaren för ÖVAG och NÖ Hypo vid den muntliga hearingen i januari 2000.

⁽⁴⁰²⁾ Med undantag för grundrätts- och konkurrensavtalen, vars rättsliga grund bortföll i slutet av 1993.

⁽⁴⁰³⁾ Se 5.4.

⁽⁴⁰⁴⁾ Se 36.048, 36.316 och de exempel som nämns i kapitel 14.3.3.

⁽⁴⁰⁵⁾ Wienmötena samt de nationella utlånings och/eller inlåningsmötena (inklusive mötena gällande privatkredit och de fria yrkesgrupperna), Minilombardklubben och controllermötena.

13.2 Lombardnätverkets effekter på den österrikiska bankmarknaden

8) Bankernas synpunkter – sakkunnigutlåtande

(376) Bankerna hävdar att de oomtvistade mångåriga och omfattande kartellavtalen inte har haft något inflytande på den österrikiska bankmarknaden. Det framgår av ett sakkunnigutlåtande som en av bankerna beställt i detta sammanhang "att den österrikiska bankmarknaden under åren 1994 till 1998 präglades av de villkor som utmärker en marknad med intensiv konkurrens."⁽⁴⁰⁶⁾

(377) I utlåtandet tillämpas olika metoder för att komma fram till detta resultat. För det ena jämförs marknadsresultaten – utlånings- och inlåningsräntor – i Österrike med dem i Tyskland. Eftersom dessa i genomsnitt inte varit mindre gynnsamma för österrikiska kunder än för tyska, kan avtalen i Österrike inte ha haft någon inverkan. För det andra är de österrikiska bankernas lönsamhet lägre än motsvarande tyska institut. Detta gäller visserligen också bankernas produktivitet, men det beror inte på österrikiska avtal om begränsad konkurrens utan på högre personalkostnader och för små företag. Slutligen riktade sig de räntor som – statistiskt sett – beräknats till de österrikiska bankkundernas nackdel inte efter de räntesatser som överenskommit i kartellavtalen utan efter Interbanks räntesatser.

9) Kommissionens ståndpunkt⁽⁴⁰⁷⁾

(378) Enligt kommissionens uppfattning kan en jämförelse mellan två bankmarknader aldrig leda till någon bevisbar slutsats om huruvida en av dessa båda marknader skulle ha utvecklats annorlunda utan de överenskommelser som finns där. Det faktum att den österrikiske bankkunden i genomsnitt inte hade sämre alternativ i fråga om den ena eller andra produkten än en kund i Tyskland kan vid första anblicken framstå som en uppvägande faktor för den österrikiske kunden. Men detta betyder inte att kunden i en situation med obegränsad konkurrens i Österrike skulle ha erbjudits samma villkor som de påvisade kartellavtalen ledde till.

⁽⁴⁰⁶⁾ Sakkunnigutlåtande (AS 43.186), skäl 163.

⁽⁴⁰⁷⁾ Kommissionen har låtit en ekonom lämna sina synpunkter på sakkunnigutlåtandet. Dessa synpunkter visar på en rad metodiska och vetenskapliga svagheter i detta. Författaren till utlåtandet tillbakavisade senare dessa kritiska invändningar. Kommissionen kommer inte att beakta denna sakkunnigstrid vid sina överväganden, varför man inte heller i fortsättningen behöver gå in på bankernas kritik av kvaliteten i synpunkterna.

(379) Lika litet kan det faktum att österrikiska banker i genomsnitt inte kunde uppnå högre lönsamhet än tyska leda till slutsatsen att den påvisade kartellen påverkade situationen i Österrike.

(380) I fråga om överenskommelsernas effekt, beror den enligt kommissionen enbart på om och i vilken omfattning de banker som deltar i kartellen påverkades av överenskommelserna när de fastlade sin affärsstrategi – särskilt räntor och avgifter. På grundval av stickprover kommer man i sakkunnigutlåtandet fram till att det inte förelåg något märkbart inflytande.

(381) Inledningsvis kan man konstatera att sakkunnigutlåtandet inte tar hänsyn till alla kartellmöten där konkreta överenskommelser träffats⁽⁴⁰⁸⁾. I ett annat fall undersöktes de ändringar av räntesatser som inte avtalats⁽⁴⁰⁹⁾. I fråga om inlåningsräntorna beaktas kapitalsparkonton och sparkonton för det första inte alls i sakkunnigutlåtandet. För det andra är det inriktat på datumet för kartellmötet och inte på den avtalade tidpunkten för genomförandet av räntesatsen. Kommissionens invändningar gäller emellertid inte sådana brister. Till och med om man antog att utlåtandet vore utan brister, säger slutsatserna däri ingenting om bankerna.

(382) I utlåtandet undersöks på grundval av dokumenterade kartellavtal – sju om utlånings- och tretton om inlåningsräntor – om medelvärdet av avtalen om personlån och sparlån ("medelvärdena") motsvarade de avtalade målräntorna ("målvärdena").

(383) Utvärderingen av stickproverna visar i fråga om personlåneavtalen att medelvärdet vid fyra tillfällen låg under och vid tre tillfällen låg över respektive målvärde. Avvikelseerna var emellertid mycket små och uppgick endast till mellan 0,35 % och 1,22 %. Utlåtandet visar också på ett liknande resultat när det gäller avtalen om sparlån.

(384) I uttalandet förklaras emellertid inte den mycket tydliga överensstämmelsen mellan mål- och medelvärdet med överenskommelserna utan med att också Interbanks räntesats ("referensräntan") hade ändrats i vart och ett av de undersökta fallen. Medelvärdena riktade sig enbart efter detta men inte efter de avtalade målvärdena.

⁽⁴⁰⁸⁾ Till exempel. höjningen av räntan för privatlån med 0,5 % i januari 1995 eller sänkningen av sparräntan i november/december 1996.

⁽⁴⁰⁹⁾ Se de uttryckligen oförändrade låneräntorna vid förhandlingarna om inlåningsräntorna den 19 maj 1995.

Uttalandets kärnbudskap är alltså att målvärdena "i sig inte påverkat" medelvärdena och därför var irrelevanta⁽⁴¹⁰⁾. Den påvisade överensstämelsen mellan mål- och medelvärden kan endast förklaras med att den har ett kausalt samband med referensräntan. Ett direkt kausalt samband mellan mål- och medelvärden kan däremot inte beläggas statistiskt.

- (385) På denna centrala punkt vederlägger utlåtandet ett påstående som kommissionen aldrig gjort. Kommissionen har aldrig hävdad att bankerna träffat sina överenskommelser utan hänsyn till referensräntan. Tvärtom rättade sig överenskommelserna i regel efter reaktionen på de ändrade referensräntorna (en reaktion som utlöstes genom att styrräntorna ändrades). Det är oomtvistat att referensräntan för inlånings- och utlåningsräntorna är en betydande kostnadsfaktor. Kommissionen hävdar ju inte att bankerna har slagit fast kartellpriser utan hänsyn till kostnadsfaktorerna. Med stöd i överväldigande skriftlig bevisning anklagar kommissionen i detta sammanhang i stället bankerna för att ha reagerat gemensamt på ändringarna av referensräntan.
- (386) Målet med detta avtalade tillvägagångssätt var bl.a. att sjunkande styrräntor så snart som möjligt skall återspeglas i kundledet när det gäller inlåningsräntorna och så sent som möjligt när det gäller utlåningsräntorna. Det dokumenterade bevismaterialet innehåller flera exempel på denna praxis som bankerna med en förskönande omskrivning kallar "asymmetrisk räntesänkning".
- (387) I utlåtandet antar man att det har funnits förseningar när det gällt att låta den sänkta styrräntan återspeglas i kundledet, både i fråga om inlåningsräntorna och räntefordringarna, och att det i genomsnitt skall ha tagit lika lång tid. Sammanlagt skall bankerna inte ha tjänat någonting på detta.
- (388) Om detta kan för det första sägas att författaren till utlåtandet enligt egen utsago måste arbeta med bedömningar. För det andra gäller dessa bedömningar endast statistiska genomsnittsvärden. För det tredje utgår författaren till utlåtandet också från den falska premissen att bankerna stod i ett oinskränkt konkurrensförhållande till varandra och att de inte redan från början var medvetna om konkurrenternas planer. Under sådana omständigheter skulle förseningens omfattning i fråga om styrräntesänkningarnas återspeglning i konsumentledet faktiskt bestämmas av marknadskrafternas fria spel. Ty "räntehöjningar är alltid problematiska, om man inte vet hur de kommer att påverka konkurrensen" som förklaringen i utlåtandet mycket träffande lyder⁽⁴¹¹⁾.

Här slår man verkligen huvudet på spiken, ty just denna ovisshet i fråga om konkurrentens inställning hade ju systematiskt eliminerats av bankerna – särskilt med avseende på deras reaktion på en ändring av styrräntorna.

- (389) På samma sätt svär uttalandets premiss att bankerna stått i ett starkt hemligt konkurrensförhållande med varandra mot den dokumenterade situationen. Som redan beskrivet ovan hade bankerna gjort stora ansträngningar för att med hjälp av tester övervaka att deras konkurrenter efterlevde överenskommelserna. Vad gäller avgifterna talar bankerna i sina skriftliga uttalanden t.o.m. om bankmarknadens "naturliga öppenhet" respektive "fullständiga öppenhet"⁽⁴¹²⁾.
- (390) Allt detta är skäl nog för att kommissionen alltså inte skall kunna godta slutsatserna i sakkunnigutlåtandet. Enligt detta har ju såväl de mångåriga, regelrätta och innehållsligt som geografiskt omfattande kartellavtalen på något sätt påverkat den österrikiska bankmarknaden. Det vore i själva verket högst paradoxalt om bankerna under hundratals kartellsamtal skulle ha lagt tusentals timmar på att enas om just de utlånings- och inlåningsräntor som annars skulle ha reglerats genom den fria konkurrensen.
- (391) Det är riktigt att en eller flera kartellmedlemmar underlättat att omsätta en relativt stor del av de avtalade räntesatserna på exakt den nivå eller vid den tidpunkt som avtalats. Denna invändning gäller emellertid inte Lombardnätverket, ty när riktpriser avtalas kan man hävda att de omsätts när de faktiska priserna rör sig mot dessa riktvärden (och inte bara när de till fullo uppnås).

14. RÄTTSLIG BEDÖMNING

14.1 Konkurrenslagstiftningens tillämplighet på banksektorn

- (392) Enligt bankernas uppfattning relativeras det faktum att det vid övergripande prisavtal rör sig om entydiga och särskilt allvarliga brott mot artikel 81 i EG-fördraget när det gäller banksektorn. "Banksektorns specifika ekonomiska och politiska kontext gör att kravet på ett differentierat synsätt större än vid vanliga prisavtal". Kommissionen har särskilt vid sin rättsliga bedömning bortsett från att de juridiska och ekonomiska överväganden som överallt annars tillämpas "på en som värdeneutral betraktad" konkurrens "inte utan vidare kan överföras på banksektorn."⁽⁴¹³⁾

⁽⁴¹⁰⁾ Skälen 103 och 104 i utlåtandet.

⁽⁴¹¹⁾ Skäl 77 i utlåtandet.

⁽⁴¹²⁾ Se skäl 7.

⁽⁴¹³⁾ 42.303 (RLB), 42.229 (RZB).

- (393) Bankerna anser sig med andra ord spela en särskild roll. På annat sätt än företagets beteende inom övriga branscher anses deras agerande "inte kunna mätas med 'vanliga' marknadsekonomiska måttstockar" ⁽⁴¹⁴⁾.
- (394) Detta argument är inte nytt. Redan den dom som avkunnades av Europeiska gemenskapernas domstol den 14 juli 1981 i målet Züchner gällde en bank som här anförde de förfaranden som låg till grund för denna dom, eftersom de på grund av sin särskilda betydelse för de internationella betalningstransaktionerna – det gällde en anklagelse om att de överenskomna transaktionsavgifterna höjts – inte skulle omfattas av konkurrensreglerna. Domstolen tillbakavisade uttryckligen detta argument ⁽⁴¹⁵⁾.
- (395) Inte heller övertygar bankernas påstående att de inte fick utsättas för marknadskrafternas fria spel eller mätas med marknadsekonomisk måttstock, eftersom detta skulle leda till "förödande effekter för samhällsekonomin" ⁽⁴¹⁶⁾. Kommissionen delar dessutom den åsikt som framförts av deltagarna i den innevarande OECD-rundan (1998), enligt vilken det är önskvärt att olönsamma banker lämnar marknaden ⁽⁴¹⁷⁾. Medlemsstaterna har tillräckliga instrument för att kunna genomföra ett konkursförfarande också i ett stort kreditinstitut och samtidigt undvika en systemkris ⁽⁴¹⁸⁾. I detta avseende har gemenskapens lagstiftare förutsett att en bank i kris skall kunna lämna marknaden och har därför offentliggjort ett direktiv om konkurs i sådana institut ⁽⁴¹⁹⁾. Om en storkonkurs ändå skulle hota att svälla ut till en systemkris, kan medlemsstaterna – inom gränserna för gemenskapens regler för statligt stöd ⁽⁴²⁰⁾ – bevilja direkt stöd.
- (396) Under inga omständigheter – och det är endast detta som gäller här – är det tillåtet för företagen att själva med hjälp av kartellavtal begränsa konkurrensen till en nivå som förefaller rimlig för dem och därigenom, i ett föregivet allmänt intresse, förbättra sin ekonomiska situation.
- (397) Slutligen framhåller bankerna också att kommissionen tidigare haft en "oklar" inställning till ränteavtal och "till dags dato varit otydlig avseende kartellförbudets eventuella tillämplighet på banksektorn". Detta skall ha givit upphov till en situation där bankerna handlat i god tro och "ett förvirrat rättsläge" ⁽⁴²¹⁾.
- (398) Vid en närmare granskning av rätts- och förvaltningspraxis framträder en annan bild. Redan i sin andra konkurrensrapport (1973) klargjorde kommissionen att artikel 81 i EG-fördraget är tillämplig på avtal mellan banker, exempelvis i fråga om allmänna affärsvillkor, och att det inte är fråga om någon tillämpning av artikel 86.2 i EG-fördraget i varje enskilt fall på detta område ⁽⁴²²⁾. Sådana tvivel skingrades emellertid 1981 då EG-domstolen beslöt att artikel 86.2 endast kan tillämpas på företag som anförtratts att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse ⁽⁴²³⁾. Som en reaktion på denna dom vidhöll kommissionen i sin elfte konkurrensrapport (1981) att avtal och överenskommelser om räntor, avgifter och liknande konkurrensparametrar utan tvekan omfattas av artikel 81.1 ⁽⁴²⁴⁾.
- (399) I denna mening har kommissionen alltid tydligt vänt sig mot övergripande överenskommelser mellan banker, som gällde priser för bankkunder. Därför tog kommissionsledamoten med ansvar för konkurrensfrågor 1989 offentlig ställning mot ränteavtal mellan banker och vidhöll att dessa i egenskap av prisavtal bröt mot artikel 81.1 i EG-fördraget ⁽⁴²⁵⁾. I sitt beslut Eurochèques – Helsinki-Vereinbarung ⁽⁴²⁶⁾ utdelade kommissionen böter till dem som ingått en överenskommelse om att ta ut en avgift.

⁽⁴¹⁴⁾ 42.082 (BAWAG).

⁽⁴¹⁵⁾ Mål 172/80, REG 1981, s. 2021, punkt 6 ff.

⁽⁴¹⁶⁾ 42.228 (RZB).

⁽⁴¹⁷⁾ OECD, Enhancing the Role of Competition in the Regulation of Banks, DAFFE/CLP (98) 16, s. 9.

⁽⁴¹⁸⁾ Credit Lyonnais, kommissionens beslut 98/490/EG av den 20 maj 1988 (EGT L 8, 8.8.1988, s. 28).

⁽⁴¹⁹⁾ Direktiv 2001/24/EG av den 4 april 2001 (EGT 2001 L 125, s. 15).

⁽⁴²⁰⁾ Se exempelvis Banco di Sicilia, kommissionens beslut 2000/600/EG av den 10 november 1999, (EGT L 256, 10.10.2000, s. 21); Credit Lyonnais; Credit Foncier, kommissionens beslut 2001/89/EG av den 23 juni 1999 (EGT L 34, 3.2.2002, s. 36).

⁽⁴²¹⁾ 41.579 (BA), 42.106 (BAWAG).

⁽⁴²²⁾ *ibid*, punkt 52.

⁽⁴²³⁾ Dom av den 14 juli 1981 i mål 172/80, Züchner, Rec. 1981, s. 2021, punkt 6.

⁽⁴²⁴⁾ I fråga om ränteöverenskommelserna tog kommissionen visserligen inte uttryckligen ställning i tre efterföljande beslut (1986), men EG-domstolen bekräftade i sin dom av den 21 september 1988 i mål 267/88, Van Eyke rec. 1988, s. 4769 att artikel 81.1 är tillämplig på banker, mål 267/86.

⁽⁴²⁵⁾ Pressmeddelande av den 16 november 1989, IP/89/869.

⁽⁴²⁶⁾ EGT L 95 1992, s. 50, huvudsakligen bekräftat genom förstatorsrättens dom av den 23 februari 1994 i målen T-39 och 40/92, CB och Europay mot kommissionen, Rec. 1994, s. II-49.

(400) Redan långt innan Österrike blev medlem av Europeiska ekonomiska samarbetsområdet rådde alltså fullständig klarhet i att kartellförbudet utan inskränkning var tillämpligt på prisavtal mellan kreditinstitut. Även om artikel 81 i EG-fördraget för första gången tillämpades på banksektorn i och med detta beslut – vilket nu inte är fallet – skulle bankerna inte kunna åberopa den, eftersom det i artikel 81.1 a i EG-fördraget uttryckligen fastslås att prisavtal mellan konkurrenter är oförenliga med den gemensamma marknaden, något som också bekräftas genom rättspraxis⁽⁴²⁷⁾

14.2 Kommissionens ansvar för år 1994

Bankernas argument

(401) Bankerna gör gällande att det straff som kommissionen 1994 utdelade till följd av överträdelsen mot artikel 53 i EES-avtalet inte var rimligt och motiverar detta i sammanfattad form på följande sätt.

(402) I enlighet med artikel 65 i EES-avtalet skall EFTA:s övervakningsmyndighet ensam – och inte kommissionen – ansvara för förhållanden som rör det ekonomiska utbytet mellan gemenskapen och en EFTA-medlemsstat (men inte mellan EU-medlemsstaterna), om de berörda företagen uppnår mer än 33 % av sin EES-relaterade omsättning på en EFTA-stats territorium. Detta förhållande gällde de österrikiska bankerna.

(403) Eftersom EFTA:s övervakningsmyndighet aldrig inledde något förfarande mot de berörda bankerna under 1994, kunde heller inte några anhängiga ärenden överlämnas till kommissionen med anledning av Österrikes inträde i gemenskapen (artikel 172.2 i anslutningsakten för Österrike, Finland och Sverige). Följaktligen är den först från och med den 1 januari 1995 ansvarig för påföljder för överenskommelserna i fråga.

10) Kommissionens ståndpunkt

(404) Den rättsuppfattning som bankerna företräder skulle kunna leda till att immunitet beviljades för tidigare kartellbrott. Kommissionen skulle då inte kunna beivra

de brott mot gemenskapslagstiftningen – där EES-avtalet utgör en del – som begåtts i de nya medlemsstaterna⁽⁴²⁸⁾.

(405) En sådan uppfattning strider mot tanken med EES-avtalet, och särskilt mot dess konkurrensbestämmelser. Inrättandet av ett system som skyddar konkurrensen mot snedvridning och försäkras att konkurrensbestämmelserna efterlevs av alla på samma sätt, hör till de uttryckligen nämnda målen och principerna i artikel 1 i detta avtal.

(406) Emellertid hade inte Europeiska gemenskapernas domstol behövt ta upp denna fråga tidigare⁽⁴²⁹⁾. Kommissionen kommer med hänsyn till detta oklara rättsläge att avstå från att konstatera något brott mot artikel 53 i EES-avtalet för perioden 1994.

14.3 Artikel 81 i EG-fördraget

(407) Nedanstående utläggningar avseende artikel 81.1 i EG-fördraget och underordnandet av det sakförhållande som fastställts i föregående kapitel under denna bestämmelse är uppbyggda på följande sätt:

(408) Inledningsvis kommenteras EG-domstolens domar om begreppen "avtal" och "samordnade förfaranden" (kapitel 14.3.1). Därvid läggs särskild vikt vid bedömningen av en "komplex överträdelse".

(409) Med utgångspunkt i detta följer den rättsliga värderingen av sakförhållandet som komplex överträdelse av betydande varaktighet, vilket omfattar såväl avtal som samordnade förfaranden (kapitel 14.3.2).

(410) I kapitel 14.3.3 förklaras att de företag som inlätt sig på detta förfarande avsåg att begränsa konkurrensen. Dessutom tas de konkreta effekterna av dessa förfaranden på marknaden upp.

⁽⁴²⁷⁾ Se förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-16/99, Lögstör Rör (Deutschland) GmbH mot kommissionen av den 20 mars 2002, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 327.

⁽⁴²⁸⁾ EFTA:s övervakningsmyndighet kunde nämligen inte längre själv ta upp detta sakförhållande efter april 1995. Se artikel 4 i avtalet om övergångsbestämmelser för en period efter vissa EFTA-staters anslutning till Europeiska unionen, återgiven i målet Tichy mot Dedichen, Securing a Smooth Shift Between the two EEA Pillars, 32 CMLRev (1995) s. 131 och 136 samt i domstolens dom av den 15 juni 1999 i mål C-321/97, Andersson mot svenska staten, REG 1999, s. I-3551.

⁽⁴²⁹⁾ EG-domstolens domar i samband med EFTA-staternas genomförande av riktlinjerna före anslutningen till EU synes i detta fall tala mot kommissionens ansvar för år 1994. Se generaladvokat Saggios slutanförande i mål C-290/98, kommissionen mot Österrike, där han utgick ifrån att Österrike först från och med dagen för anslutningen till EU var skyldigt att följa gemenskapslagstiftningen.

(411) Därefter följer utläggningar om effekterna av dessa förfaranden på handeln mellan medlemsstaterna (kapitel 14.3.4), om effekterna på de företag som utsätts för en överträdelse (kapitel 14.4) och överträdelsens varaktighet (kapitel 14.5).

14.3.1 Avtal och samordnade förfaranden: Rättspraxis

(412) Enligt Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrättens rättspraxis kan man utgå från ett avtal i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget redan om parterna uppnått en allmän konsensus om de aktuella åtgärderna. Det räcker med att de berörda företagen tillkännager sin gemensamma vilja att uppträda på ett speciellt sätt på marknaden. Avtalet behöver varken träffas skriftligt eller på annat sätt formellt och behöver inte omfatta påföljder eller genomförandeåtgärder⁽⁴³⁰⁾.

(413) Däremot förutsätter ett samordnat förfarande i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget inte att de berörda parterna har slutit ett avtal om vad de i detalj skall göra eller undvika på marknaden. Detta begrepp gäller främst de former av avstämning där konkurrensriskerna medvetet ersätts med en praktisk samverkan, utan att detta leder till ett avtal i ovanstående avseende (skäl 412)⁽⁴³¹⁾.

(414) En sådan samverkan kräver inte att någon konkret plan utarbetas utan den skall bedömas mot bakgrund av det konkurrensbegrepp som ligger till grund för EG-fördraget. Varje marknadsaktör skall oberoende av alla andra självständigt avgöra vilken affärsstrategi han avser följa. Detta självständighetspostulat, som finns upptaget i EG-domstolens rättspraxis, innebär förvisso inte att företagen fränkänns möjligheten att anpassa sig efter

sina konkurrenters faktiska eller förväntade agerande. Det innebär emellertid ett kategoriskt förbud mot varje direkt eller indirekt kontakt mellan dem, vilket har till syfte eller effekt att påverka konkurrenternas agerande på marknaden eller att informera en sådan konkurrent om det egna agerande på marknaden som företaget beslutat om eller planerat⁽⁴³²⁾.

(415) Ett agerande kan alltså definieras som samordnat förfarande i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget, om parterna visserligen inte har avtalat eller från början beslutat hur vardera sidan av marknaden skall agera, men medvetet håller sig till eller anpassar sig efter en gemensam strategi som främjar eller underlättar deras agerande som affärsföretag. Det räcker med att konkurrenten genom sin avsiktsförklaring har skingrat eller åtminstone avsevärt minskat ovissheten om det marknadsagerande som kan förväntas av honom. Detta kan naturligtvis tjäna som referens om avsiktsförklaringen inte visar sig stämma helt och hållet⁽⁴³³⁾.

(416) Begreppet "samordnat förfarande" förutsätter visserligen ett marknadsagerande, men kräver inte att detta agerande konkret tar sig uttryck i en form av konkurrensbegränsning. Bortsett från saken för de berörda företagen kan man snarast anta att de företag som deltar i avstämningsförfarandet och fortsätter att verka på marknaden beaktar den information som de bytt med sina konkurrenter när de beslutar om sitt marknadsagerande. Detta gäller i desto högre grad om avstämningsförfarandet äger rum regelbundet under en längre tid samt i de fall där ett eller flera företags deltagande i möten med konkurrensfientliga syften, om så bara för att ta emot information om sina konkurrenters framtida marknadsagerande⁽⁴³⁴⁾.

⁽⁴³⁰⁾ Förstainstansrättens dom av den 24 oktober 1991 i mål T-1/89, Rhône-Poulenc mot kommissionen, rec. 1991, s. II-867, punkt 120 och dom av den 15 mars 2000 i de förenade målen T-25/95 m.fl., Cimenteries m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. II-491, punkt 2061.

⁽⁴³¹⁾ Domstolens dom av den 14 juli 1972 i mål 48/69, ICI mot kommissionen, Rec. 1972, s. 619, punkt 64.

⁽⁴³²⁾ Rättspraxis; se domstolens dom av den 16 december 1975 i de förenade målen 40/78 m.fl., Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, rec. 1975, s. 1663, punkterna 173 och 174; förstainstansrättens domar av den 17 december 1991 i mål T-7/89, Chemicals mot kommissionen, rec. 1991, s. II-1711 punkt 258 av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 720.

⁽⁴³³⁾ Dom av den 15 mars 2000 i de förenade målen T-25/95 m.fl., Cimenteries m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. II-491, punkterna 1852 och 1898.

⁽⁴³⁴⁾ Dom av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, Kommissionen mot Anic Partecipazioni, REG 1999, s. I-4125, punkt 121; dom av den 12 juli 2001 i de förenade målen T-202/98 m.fl., Tate & Lyle m.fl. mot kommissionen, REG 2001, s. II-2035 punkt 58; dom av den 13 december 2001 i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless GmbH m.fl. mot kommissionen, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 152 och dom av den 20 mars 2002 i mål T-9/99, HFB m.fl. mot kommissionen, ännu inte offentliggjord, punkt 284.

(417) Enligt rättspraxis är inte kommissionen tvungen att vid en överträdelse som pågår under längre tid utslutande beskriva den som ett avtal eller ett samordnat förfarande – båda formerna av överträdelse omfattas av artikel 81.1 i EG-fördraget – eller dela upp den i olika överträdelser⁽⁴³⁵⁾. I själva verket kan en sådan åtskillnad visa sig ogenomförlig eller illa anpassad till målet, eftersom överträdelsen på samma gång visar utmärkande drag från båda typerna av förbjudet agerande, där också enskilda drag i dess uppenbarelsereformer – betraktade för sig – kan inordnas under den ena snarare än den andra. Båda begreppen omfattar i subjektivt hänseende överenskommelser till förfång för tredje part som överensstämmer till sin natur och som bara skiljer sig åt i fråga om intensitet och de uttryck de tar sig. Det vore särskilt meningslöst att enligt ett konstgjort mönster dela upp ett varaktigt, integrerat och institutionaliserat agerande i flera enskilda överträdelser när helheten tjänar ett och samma syfte.

(418) Därför kan kommissionen definiera en sådan komplex överträdelse som avtal eller samordnat förfarande, om denna överträdelse såsom komplex helhet både visar prov på sådana enskilda åtgärder som kan betraktas som "avtal" och sådana som visar sig vara "samordnade förfaranden"⁽⁴³⁶⁾.

(419) Kartellmedlemmarnas divergerande intressen kan leda till att konsensus om alla frågor spräcks eller att vissa punkter formuleras vagt eller utsluts. Det kan tänkas att man aldrig når en formell enighet om samtliga frågor. Samtidigt kan man ställas inför ett läge med interna konflikter, med delvis hård konkurrens och regelrätta priskrig, där medlemmarna begär regelöverträdelser. Ingen av dessa faktorer innebär dock att det aktuella agerandet utgör något avtal eller samordnat förfarande, under förutsättning att det tjänar ett enda, gemensamt och varaktigt syfte.

14.3.2 Avtal och samordnade förfaranden: Överträdelsens art i detta ärende

(420) Som framgår av den detaljerade beskrivningen ovan⁽⁴³⁷⁾, hade de berörda bankerna inrättat ett finmaskigt nätverk med mer än tjugo olika mötesgrupper som kommunicerade med varandra och i vissa fall överlappade varandra i fråga om innehållet. Därtill kom ytterligare ett stort

antal regionala mötesgrupper i hela landet. Under loppet av denna undersökning kunde kommissionen bara i Wien (oaktat de regionala mötesgrupperna, alltså) påvisa över trehundra olika sammanträden. Därtill kunde man påvisa talrika kontakter utanför detta institutionaliserade nätverk mellan företrädare för de berörda företagen, ibland på högsta nivå.

(421) Med anledning av mötena, och särskilt de möten som uttryckligen gällde villkor, försökte deltagarna hela tiden att nå fram till en konsensus om utarbetandet av villkoren. Kartellsamtalens utveckling sammanfattas utförligt i stycke 5.3 och i kapitlen 7 till 12 och kommer inte att upprepas här.

(422) I rättsligt avseende framgår det att varje aspekt av agerandet, som betraktas som etapper på vägen mot konsensus, inte kan definieras som ett avtal i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget, men att de faller under definitionen samordnat förfarande. Det rör sig i själva verket om ett antal handlingar med ett och samma konkurrenshämmande mål. Tagna var för sig uppfyller dessa handlingar kriterierna för att vara ett avtal eller ett samordnat förfarande och utgör därmed en överträdelse mot artikel 81 i EG-fördraget.

(423) De berörda bankerna har genom det varaktiga, regelbundna, institutionaliserade och omfattande utbytet av vanligen hemliga uppgifter skapat ett mycket omfattande mått av ömsesidigt samförstånd, ömsesidighet och – åtminstone på vissa villkor och delvis – enighet om sitt nuvarande och framtida marknadsagerande. Därigenom har de systematiskt eliminerat eller åtminstone i högsta grad reducerat varje osäkerhet om övriga bankers konkurrensförutsättningar. Ränthöjningar och -sänkningar beslutades efter regelrätta förhandlingar mellan bankerna. Detta gällde inte blott villkoren utan också alla slags avgifter, gemensamma beräkningsgrunder eller reklamkampanjer med räntan som lockbete. Att enskilda institut gick sina egna vägar var undantag och ledde omgående till delvis hård kritik från övriga institut.

(424) Alla dessa möten och kontakter tjänade ett och samma syfte, nämligen att snedvrída konkurrensen (se punkt 14.3.3 nedan).

(425) Kommissionen anser därför att den situation som beskrivs i detta beslut innebär en komplex överträdelse av avsevärd varaktighet som de företag som utsatts för en överträdelse deltagit i. De deltog själva i de viktigaste

⁽⁴³⁵⁾ Se dom av den 20 april 1999 i de förenade målen 305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 696 och dom av den 20 mars 2002 i mål T-9/99, HFB m.fl. mot kommissionen, punkt 186.

⁽⁴³⁶⁾ Se dom av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 697.

⁽⁴³⁷⁾ Se kapitel 5.2.

mötesgrupperna⁽⁴³⁸⁾ och kände till eller måste ha känt till att det fanns fler. Det vore dumt att vilja konstruera ett flertal självständiga överträdelse av en enda omfattande genom att göra en konstgjord uppdelning mellan – i själva verket tätt sammanhängande – detaljer av detta varaktiga, gemensamma och såväl innehållsmässigt som organisatoriskt tätt sammanknutna system av strategier som i sin helhet syftat till att snedvrída konkurrensen.

14.3.3 Mål eller syfte med begränsningen av konkurrensen

(426) Som framgår av den detaljerade beskrivningen i stycke 5.4, avsåg de banker som konkret agerade genom de avtal som de beskrev som "nyttiga" och "konstruktiva", att undgå en föregivet "ruinerande" konkurrens mellan dem för att i stället införa en "kontrollerad", "förnuftig", "normaliserad", "disciplinerad", "lindrigare", "sansad", "minskad", "begränsad", "måttfull" och "ordnad" – allt eufemismer för snedvrída och begränsad – konkurrens⁽⁴³⁹⁾. Syftet med detta agerande var att avtala eller stämma av priser (räntor och avgifter) och att begränsa reklamåtgärderna.

(427) Det konkurrensbegränsande syftet bekräftas uttryckligen av en av de berörda bankerna⁽⁴⁴⁰⁾.

(428) Vid tillämpningen av artikel 81.1 i EG-fördraget behöver enligt rättspraxis de faktiska följderna av ett avtal eller ett samordnat förfarande inte beaktas, om det visar sig att de syftar till att förhindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen⁽⁴⁴¹⁾.

(429) I princip behöver de faktiska effekterna inte tas upp i detta fall.

(430) För fullständighetens och tydlighetens skull skall det dock betonas att det berörda agerandet verkligen påverkade den österrikiska bankmarknaden. I detta sammanhang skall det framhållas att i fall där målpriser avtalas

kan man tala om genomförande redan om de faktiskt tillämpade priserna rör sig mot dessa målvärden (och inte bara om de också uppnås)⁽⁴⁴²⁾.

(431) Närmast hänvisas till de konkreta exempel på genomförande av diverse kartellbeslut som tas upp i avsnittet Sakförhållanden. Vidare anföras flera kommentarer som belägg för hur bankerna genomfört respektive beaktat de uppgifter som de fått tillgång till vid kartellsamtalen vid utformningen av sina egna villkor "i enlighet med avtalet vid mötet om inlåningsräntor" respektive lade fram en marknadsplan "om avgiftsöverläggningarna med avseende på konkurrensen"⁽⁴⁴³⁾. BAWAG höjde utlåningsräntan "i analogi med" de avtalade åtgärderna med övriga banker⁽⁴⁴⁴⁾. NÖ Hypo sänkte sin sparränta "på grundval av de sänkningar som avtalades vid den nationstäckande mötesgruppen om in- och utlåningsräntor och efter telefonsamtal med andra sektorer"⁽⁴⁴⁵⁾ respektive "stodde sig på de åtgärder som rekommenderades under de sista mötena om inlåningsräntan."⁽⁴⁴⁶⁾ Erste sänkte sin utlåningsränta "med hänsyn till det föregående beslutet i kommittén för inlånings- respektive utlåningsränta" (utlånings- och inlåningsräntemötet) och ändrade sin inlåningsränta i överensstämmelse med konkurrenterna⁽⁴⁴⁷⁾ och ökade "enligt överenskommelse i Treasury-mötet" volymen för sina låna med fast ränta⁽⁴⁴⁸⁾. GiroCredit sänkte sin utlåningsränta "med hänsyn till marknadsaktörernas väntade agerande [vilket hade avtalats i den nationstäckande utlånings- och inlåningsräntemötet]"⁽⁴⁴⁹⁾. CA sänkte räntan för företagssparföreningar "i samråd med BAWAG, Bank Austria och Erste" med 0,25 %⁽⁴⁵⁰⁾. CA:s direktion för delstaten Salzburg sänkte sin sparränta "enligt överenskommelse med instituten i delstaten Salzburg"⁽⁴⁵¹⁾ och CA Oberösterreich sänkte sin sparränta i enlighet med "de österrikiska bankernas avtalade aktion"⁽⁴⁵²⁾.

(432) Bankerna medgav själva att de vid utformningen av sina egna villkor rättade sig efter de uppgifter de fått om sina konkurrenters planer vid mötena⁽⁴⁵³⁾. En av bankerna medgav i sina synpunkter dessutom uttryckligen att den hade "anpassat" respektive "beaktat avtalade överenskommelser"⁽⁴⁵⁴⁾.

⁽⁴³⁸⁾ Enkannerligen Wienmötena, de nationstäckande mötena, mötena om utlånings- och inlåningsräntorna, bankkreditsmötena, mötena med vissa egenföretagare, minilombard och mötena med styrekonomerna.

⁽⁴³⁹⁾ För bevis, se de handlingar som citeras i kapitel 5.4.

⁽⁴⁴⁰⁾ 42.206 (RZB).

⁽⁴⁴¹⁾ Se dom av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 741; dom av den 13 december 2001 i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless GmbH m.fl. mot kommissionen, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 152.

⁽⁴⁴²⁾ Se exempelvis kommissionens beslut av den 21 november 2001, Vitaminer, punkt 728.

⁽⁴⁴³⁾ Se fotnot 344; 22.165 ff.

⁽⁴⁴⁴⁾ 394.

⁽⁴⁴⁵⁾ 14.634.

⁽⁴⁴⁶⁾ 14.694, 14.648.

⁽⁴⁴⁷⁾ 47.135, 47.138.

⁽⁴⁴⁸⁾ 47.137.

⁽⁴⁴⁹⁾ 47.139.

⁽⁴⁵⁰⁾ 12.644.

⁽⁴⁵¹⁾ 23.493.

⁽⁴⁵²⁾ 23.239.

⁽⁴⁵³⁾ 16.893.

⁽⁴⁵⁴⁾ 42.742, 42.751 (ÖVAG).

(433) Det framgick också av de handlingar som kommissionen fått in att bankerna själva – på grundval av tester som de genomfört i andra banker – gjorde bedömningar av hur deras avtal genomfördes i praktiken. Där konstateras t.ex. att "alla storbanker håller sig till de avtalade räntenivåerna och att vår politik går ut på att i princip följa riktvärdena"⁽⁴⁵⁵⁾. Alla institut "som genomförde avtalade räntesänkningar höll sig på det hela taget till de avtal som träffats"⁽⁴⁵⁶⁾. "Rekommendationerna om villkoren efterlevs"⁽⁴⁵⁷⁾ och man är "i allt väsentligt nöjd"⁽⁴⁵⁸⁾ med genomförandet av de gemensamma besluten. "Minimivillkoren har inte underskridits i något enda fall"⁽⁴⁵⁹⁾ och "de beslutna sänkningarna genomfördes under tiden"⁽⁴⁶⁰⁾. "De avtalade räntenivåerna hölls till större delen"⁽⁴⁶¹⁾. Villkoren "inom ramen för vad som avtalades senast" bibehölls⁽⁴⁶²⁾ och marknaden uppvisar nu en "provkarta på mycket enhetliga villkor"⁽⁴⁶³⁾. Att en bankgrupp inte efterlevde avtalen "mer än till 70 %" ansågs vara klandervärd⁽⁴⁶⁴⁾. I sina skriftliga synpunkter medger en av de berörda bankerna till och med uttryckligt att kartellmedlemmarna "endast vid enstaka tillfällen bröt mot disciplinen"⁽⁴⁶⁵⁾.

(434) Slutligen förefaller det osannolikt att bankerna skulle träffas regelbundet och så pass ofta – bara i Wien genomsnittligen var fjärde arbetsdag – om detta hade varit helt menings- och resultatlöst.

(435) Vad gäller det regelbundna och detaljerade utbytet av information om beräkningsmetoder och -parametrar – särskilt vid mötena med bankernas controllers – måste den konkurrensbegränsande effekten därav betraktas som desto mera betydelsefull om bankernas räntemarginaler är små⁽⁴⁶⁶⁾.

(436) Enligt kommissionen står det således klart att avtalen påverkat marknaden. Det är varken möjligt eller tvunget att exakt kvantifiera, dvs. att fastställa vilka villkor och avgifter som bankerna skulle ha tillämpat, om de hade byggt sitt marknadsagerande självständigt och oberoende av varandra samt under normala konkurrens-

förhållanden. Som framgår ovan kan det sakkunnigutlåtande som bankerna beställt inte påvisa att kartellen inte haft någon effekt⁽⁴⁶⁷⁾.

(437) Kommissionen förnekar inte att den ofta åberopade "villkorsdisciplinen" på vissa punkter inom området utlåningsränta lämnar en del övrigt att önska. Ibland måste bankerna vid sina gemensamma försök till uppstramning finna sig i bakslag eller till och med erkänna för varandra att dessa ansträngningar misslyckats. "Disciplinlöshet" ledde i vissa fall till "priskrig". Denna omständighet utesluter emellertid inte att avtalen kan ha inverkat på marknaden.

14.3.4 Inverkan på handeln mellan medlemsstaterna

(438) Enligt fast rättspraxis syftar ett avtal mellan företag till att inverka på handeln mellan medlemsstaterna om man utifrån objektiva rättsliga och faktiska omständigheter med tillräcklig sannolikhet kan förutsäga att det direkt eller indirekt, faktiskt eller potentiellt påverkar varuflödet mellan medlemsstaterna på ett sätt som kan antas kännbart påverka förverkligandet av en gemensam marknad mellan dessa⁽⁴⁶⁸⁾.

(439) För att kunna säkerställa ett sådant inflytande som inverkar menligt på ansträngningarna att skapa en gemensam mellanstatlig marknad och varuflödena, krävs en jämförelse med en hypotetisk situation där det inte förekommer någon begränsning av konkurrensen – vilken också antas vara förskonad från snedvridande effekter. Det beror enbart på om begränsningen – också en indirekt och potentiell sådan – syftar till att styra bort varuflödena från deras naturliga mål⁽⁴⁶⁹⁾. Därvidlag är det ovidkommande om ett sådant inflytande är negativt, neutralt eller positivt. Det krävs alltså inget exporthinder⁽⁴⁷⁰⁾.

⁽⁴⁵⁵⁾ Se fotnot 165.

⁽⁴⁵⁶⁾ Se fotnot 282.

⁽⁴⁵⁷⁾ Se fotnoterna 173, 180 och 185.

⁽⁴⁵⁸⁾ Se fotnot 254.

⁽⁴⁵⁹⁾ Se fotnot 314.

⁽⁴⁶⁰⁾ Se fotnot 338.

⁽⁴⁶¹⁾ Se fotnoterna 319 och 323.

⁽⁴⁶²⁾ Se fotnot 362.

⁽⁴⁶³⁾ Se fotnot 315.

⁽⁴⁶⁴⁾ Se skäl 255.

⁽⁴⁶⁵⁾ Fotnot 530.

⁽⁴⁶⁶⁾ Se kommissionens beslut 96/438/EEG av den 5 juni 1996, FENEX (EGT L 181, 20.7.1996, s. 28), punkt 51.

⁽⁴⁶⁷⁾ Se punkt 380 ff.

⁽⁴⁶⁸⁾ Domstolens dom av den 17 juli 1997 i mål C-219/95 P, Ferriere Nord mot kommissionen, REG 1997, s. I-4411, punkt 20; dom av den 21 januari 1999 i de förenade målen C-215/96 och C-216/96, Carlo Bagnasco m.fl., REG 1999, s. I-135, punkt 47.

⁽⁴⁶⁹⁾ Dom av den 31 maj 1979 i mål 22/78, Hugin mot kommissionen, Rec. 1979, s. 1869, punkt 22; dom av den 29 oktober 1980 i de förenade målen C-209 till 215 samt 128/78, Van Landewyck mot kommissionen, Rec. 1980, s. 3125, punkt 172; dom av den 21 januari 1999 Carlo Bagnasco m.fl., punkt 48.

⁽⁴⁷⁰⁾ Förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål 143/89, Ferriere Nord mot kommissionen, REG 1995 s. II-917, punkt 33 och domstolens dom av den 17 juli 1997, Ferriere Nord mot kommissionen, punkt 18 ff.

(440) I samband med en sådan prövning skall ett helhetsperspektiv anläggas, där enskilda element visserligen inte tas upp för sig, men som i sitt sammanhang skulle kunna påverka marknaden på ett sådant sätt⁽⁴⁷¹⁾. Särskilt skall avtalen och sätten att agera bedömas i sin helhet⁽⁴⁷²⁾. Den berörda sektorns ekonomiska särdrag skall beaktas⁽⁴⁷³⁾.

(441) I denna mening syftar enligt fast rättspraxis – vilket också nyligen bekräftats – en kartell som täcker en medlemsstats hela territorium redan på grund av sin art till en märkbar begränsning av handeln mellan medlemsstaterna⁽⁴⁷⁴⁾. För att bedöma om påverkan är kännbar skall dessutom betydelsen av syftet med avtalet eller agerandet samt kartellmedlemmens marknadsställning vägas in i bedömningen⁽⁴⁷⁵⁾.

(442) Lombardnätverket, som bestod av ett stort antal tätt sammanvävda mötegrupper, omfattade hela det österrikiska territoriet och inneslöt nästan alla österrikiska kreditinstitut, handlade med alla bankprodukter och -tjänster som erbjuds i Österrike, förändrade konkurrensförutsättningarna i hela Österrike, påverkade på så sätt utländska banker när de övervägde att ta sig in på den österrikiska marknaden och syftade således till att kännbart påverka handeln mellan medlemsstaterna.

11) Bankernas argument

(443) Banken anmärker först på att kommissionen felaktigt inriktat sig på att nätverket skulle syfta till att påverka handeln mellan medlemsstaterna. Bankerna menar att ett sådant syfte snarare måste prövas och bevisas för

varje enskild mötesgrupp. Bankerna anser att ett sådant syfte. Bankerna åberopar i detta sammanhang förstainstansrättens dom i målet VGB m.fl. mot kommissionen, enligt vilken artikel 81 i EG-fördraget gäller som "väsentlig mån [bidrar] till en eventuell avskärmning av marknaden"⁽⁴⁷⁶⁾.

(444) Vidare hävdar bankerna att EG-domstolen i sin dom av den 21 januari 1999 i målet Bagnasco utvecklat en särskild testmetod för att bedöma banktjänster. Detta särskilda test användes av kommissionen i beslutet om de nederländska bankerna⁽⁴⁷⁷⁾. Bedömningen av varje sammanträde för sig enligt kriterierna i det särskilda testet skulle slutligen leda till resultatet att det övervägande antalet sammanträden inte märkbart inverkat på den mellanstatliga handeln och följaktligen måste lämnas obekantade.

12) Kommissionens ståndpunkt

(445) Bankernas argumentation bygger på förutsättningen att det inte har funnits något nätverk av avtal utan bara ett stort antal helt oberoende sammanträden utan koppling till varandra. Med hänsyn till det dokumenterade läget är detta påstående emellertid ohållbart. Att som bankerna föreslå att varje enskild sammanträde skall betraktas för sig, vore endast möjligt som ett hypotetiskt tankeexperiment, eftersom – vilket också tydligt framgår av denna utredning – mötesgrupperna i högsta grad var förbundna med varandra, både i fråga om innehåll och organisation. Detta framgår också av att uppdelningen mellan enskilda grupper inte alltid strikt upprätthölls och att ibland frågor på ett område behandlades vid ett möte som gällde ett annat område. En konstgjord uppdelning av nätverket i enskildheter skulle inte stämma överens med kartellens verkliga utseende och återverkningar.

(446) Vad gäller beslutet VGB m.fl. mot kommissionen som bankerna lyfter fram, visar det raka motsatsen till vad bankerna hävdar. Föremålet för kommissionens och så småningom förstainstansrättens bedömning i det omstridda beslutet var ett komplex av beslut och avtal om blomsterhandels utbud av varor på den klagandes marker i Aalsmeer (Nederländerna). Till detta regelsystem hörde bestämmelser om bruksavgifter och handelsavtal.

⁽⁴⁷¹⁾ Domstolens dom av den 15 december 1994 i mål C-250/92, Gottrup Klim, rec. 1994, s. I-5641, punkt 54; dom av den 21 januari 1999, Carlo Bagnasco m.fl., punkt 47.

⁽⁴⁷²⁾ Förstainstansrättens dom av den 14 maj 1997 i mål T-77/94, VGB m.fl. mot kommissionen, REG 1997, s. II-759, punkt 126.

⁽⁴⁷³⁾ Domstolens dom av den 31 maj 1997, Hugin mot kommissionen, punkt 25.

⁽⁴⁷⁴⁾ Dom av den 19 februari 2002 i mål C-209/99, Wouters m.fl., dom av den 19 februari 2002, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 95 med hänvisningar till rättspraxis. Se också dom av den 18 juni 1998 i mål C-35/96, Kommissionen mot Italien, REG 1998, s. I-3851 punkt 49 ("Denna inverkan är ännu tydligare i förevarande fall, eftersom olika typer av transaktioner avseende import eller export av varor inom gemenskapen samt transaktioner som utförs mellan näringsidkare inom gemenskapen kräver att tullformaliteter fullgörs." Förf. kurs).

⁽⁴⁷⁵⁾ Se exempelvis domen av den 22 oktober 1997 i de förenade målen T-213/95 och T-18/96, SCK, FNK mot kommissionen, REG 1997, s. II-1739, punkt 181, där en marknadsandel på omkring 40 % betraktades som tillräcklig för att märkbart påverka handeln.

⁽⁴⁷⁶⁾ ZB 41.887 (Erste). Gemensam framställning vid utfrågningen den 18 januari 2000 (43.443).

⁽⁴⁷⁷⁾ Beslut av den 8 september 1999 (ärende IV/43.010, 33.793, 43.234 och 34.888, Nederlandse Vereniging van Banken) (EGT L 271, 21.10.1999, s. 28).

- (447) Förstainstansrätten fastslog att regelsystemet sammantaget "av sådant slag att de påverkar handeln mellan medlemsstaterna [...]. Eftersom handelsavtalen ingår som en integrerad del i dessa föreskrifter, är det ointressant huruvida de betraktade för sig påverkar handeln mellan medlemsstaterna i märkbar grad." ⁽⁴⁷⁸⁾ Just denna situation föreligger när det gäller Lombardnätverket.
- (448) Därefter tog förstainstansrätten upp fem individuella avtal som den klagande slutit med nederländska parthandlare. Till skillnad från de delar av regelsystemet som nämns i punkt 446 hade de individuella avtalen enligt förstainstansrätten inte något direkt samband med regelsystemet. Av detta skäl prövade förstainstansrätten om de fem avtalen på ett märkbart sätt påverkade den mellanstatliga handeln enligt kriterierna för vertikala avtal för att undersöka om en eventuell uppdelning av marknaden förelåg. I detta sammanhang – men inte med hänsyn till regelsystemet som helhet – dryftade förstainstansrätten med hänvisning till Delimitis-målet den avsevärda "avskärmning av marknaden" som bankerna anförde.
- (449) Bankernas syn på rättsläget har lika stöd i målen Bagnasco och de nederländska bankerna. I dessa fall gällde det endast förhållandevis obetydliga tjänster på bankmarknaden, närmare bestämt klausuler i de allmänna affärsvillkoren för allmänna borgensförbindelser (Bagnasco) respektive acceptgiro, dvs. gemensamma förfaranden för inbetalningar och gireringar med förtryckta giroblanketter (de nederländska bankerna). Banktjänsten "allmänna borgensvillkor" har i sig ingen naturligt gränsöverskridande karaktär och den är alldeles för obetydlig för att kunna påverka den mellanstatliga handeln. Samma sak gäller acceptgirot som kommissionen uttryckligen kallar för en produkt av "ringa betydelse".
- (450) Det är i själva verket en avsevärd skillnad mot Lombardnätverket som ju inte blott omfattade en eller annan marginalprodukt av ringa betydelse utan snarare alla tätt sammanhängande aspekter av banknäringen – särskilt in- och utlåningsräntor samt avgifter – och inte lämnade någon betydande parameter åt den fria konkurrensen.
- (451) Sammanfattningsvis – och med stöd i fast rättspraxis – bekräftas kommissionens uppfattning om rättsläget av nätverkets bevisat heltäckande och innehållsmässigt allomfattande arbetsområde, dess obestridligt konkurrensbegränsande syfte och dess likaledes bevisade inverkan på Österrikes hela territorium. Därigenom bevisas också att detta nätverk, bestående av ett stort antal tätt sammanlänkade möten, syftade till att märkbart inverka på den mellanstatliga handeln.
- (452) I detta sammanhang – tvärt emot bankernas åsikt – är det för övrigt irrelevant om det ena eller andra företags individuella deltagande i detta agerande kunde inverka på handeln mellan medlemsstaterna på ett märkbart sätt. Eftersom Lombardnätverket i dess helhet syftade till att påverka handeln mellan medlemsstaterna, behöver kommissionen inte bevisa att också det ena eller andra företags individuella deltagande i sig har påverkat handeln på ett märkbart sätt ⁽⁴⁷⁹⁾.
- (453) Det beskrivna syftet med Lombardnätverket, alltså att märkbart inverka på den mellanstatliga handeln, skall nedan illustreras med en rad konkreta exempel. Dessa exempel på syftet, både genom direkt och indirekt påverkan, gäller både efterfråge- och utbudsledet.

Efterfrågeledet

- (454) Som framgår av beskrivningen ovan satte utländska företag som inte var banker omkring 26 miljarder euro i österrikiska kreditinstitut 1999 och de lån som österrikiska kreditinstitut beviljat utländska företag som inte var banker uppgick till omkring 36 miljarder euro. De österrikiska bankernas omfattande avtal, särskilt om in- och utlåningsräntor, gällde medborgare och företag i andra medlemsstater – såväl som sparare och låntagare – direkt och i märkbar grad.
- (455) Delar av det konkreta agerandet gäller antingen tjänster av gränsöverskridande karaktär – vilket redan därför gör att de syftar till att inverka på handeln mellan medlemsstaterna ⁽⁴⁸⁰⁾ – eller har på ett naturligt sätt ett nära samband med gränsöverskridande varuflöden. Till detta område räknas avtalen om gränsöverskridande betalningar ⁽⁴⁸¹⁾, dokumenthantering eller köp- och försäljning av värdepapper ⁽⁴⁸²⁾.

⁽⁴⁷⁹⁾ Mål T-17/99, KE KELIT Kunststoffwerk GmbH mot kommissionen, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 58.

⁽⁴⁸⁰⁾ Mål 172/80, Züchner, rec. 1981, s. 2021, punkt 18.

⁽⁴⁸¹⁾ Se exempelvis 8166 f., enligt vilken utlandsomsättningen med anslutning till internationella investeringsfonder tilltar i överproportionell omfattning. Valutaländerna överför småbelopp direkt till utländska fonder. Dessa tar också in småbelopp via acceptgiro. Se vidare 4660 och 4663 om resultaten av en kostnadsjämförelse med Tyskland som utföll till förmån för den långväga och österrikiska girotrafiken. Därför skall inga uppgifter som tyder på fördelarna med att använda denna långväga girotrafik lämnas till kunderna.

⁽⁴⁸²⁾ År 1998 köpte utlänningar österrikiska värdepapper till ett värde av 205 miljarder österrikiska schilling och österrikare köpte värdepapper för 147 miljarder österrikiska schilling, Die Presse 21 april 1999.

⁽⁴⁷⁸⁾ Se punkt 126.

(456) Om ytterligare delar av agerandet inte har något naturligt samband med gränsöverskridande transaktioner, har de åtminstone ett indirekt inflytande på dessa, eftersom kreditvillkoren med nödvändighet inverkar på investerings- och produktionsbeslut både inom utländska företags dotterbolag och österrikiska företag i Österrike.

(457) I detta sammanhang skall inte blott Österrikes mycket höga exportkvot beräknas⁽⁴⁸³⁾, utan också de österrikiska företagens traditionellt mycket täta koppling till sina "husbanker" – och därigenom deras stora betydelse för kapitalinhämtningen⁽⁴⁸⁴⁾. De österrikiska företagens direktinvesteringar i andra medlemsstater 1998 uppgick till 16 miljarder österrikiska schilling⁽⁴⁸⁵⁾.

(458) För de företag som på grund av sin storlek kan vända sig till de internationella kapitalmarknaderna, behövde givetvis bara uppvisa en "begränsad efterlevnad" av de ingångna avtalen. De österrikiska bankerna diskuterade därför att uttryckligen undanta sådana kunder från de övriga allmänna avtal som gällde alla och i stället "fatta ett gemensamt beslut i varje enskilt fall"⁽⁴⁸⁶⁾.

(459) De överväganden som görs i skäl 456 ovan gäller också i samband med de aspekter av agerandet som rör villkoren för privatkunder. Dessa använder sig nämligen ofta av banklån för finansiering av sällanköpsvaror – som inte tillverkas i Österrike utan importeras från andra medlemsstater. Därför är det naturligt att utgå ifrån att kreditvillkoren inverkar på de mellanstatliga varuflödena.

Utbudsledet

(460) Effekterna av det beteende som förfarandet gäller begränsas dock inte till efterfrågeledet. De kan också påverka konkurrensvillkoren och därmed utvecklingen av handeln mellan medlemsstaterna i utbudsledet, vilket kommer att visas i följande punkter.

(461) Såsom redan beskrivits utförligt ovan⁽⁴⁸⁷⁾ gällde beteendet praktiskt taget alla bankprodukter och -tjänster. Dessutom deltog nästan alla österrikiska banker åtminstone delvis (de största bankerna alltid) i detta beteende.

⁽⁴⁸³⁾ År 1998 uppgick den till 29,3 % av BNI. Av exporten gick 64 % till EU-medlemsstaterna. Se fotnot 482.

⁽⁴⁸⁴⁾ Den österrikiska kapitalmarknaden spelar traditionellt däremot endast en underordnad roll för kapitalinhämtningen.

⁽⁴⁸⁵⁾ Se fotnot 482. Der Standard den 27 april 1999, s. 21.

⁽⁴⁸⁶⁾ Se fotnot 308; 37.685.

⁽⁴⁸⁷⁾ Se punkt 9 och utförligare kapitlet 7–12.

Syftet med dessa långfristiga, breda och riksomfattande avtal var att i avvikelse från den optimala faktorallokering som kunde förväntas under normala konkurrensvillkor hålla priserna, och därmed vinsten, på en högre nivå än vad som hade varit fallet i ett läge med sund konkurrens⁽⁴⁸⁸⁾. Detta har bankerna enligt egen bedömning till en betydande del också lyckats med, vilket bland annat bekräftas av de dokument som citeras ovan som exempel⁽⁴⁸⁹⁾.

(462) Det framgår således av den omfattande redogörelsen i kapitlen 5.4 och 7–12 att både syftet och, i förekommande fall, resultatet av avtalen var att åstadkomma och upprätthålla en prishöjning och därmed en vinstökning genom ett kollektivt monopolistiskt samordnat fastställande av priser. Samtidigt upprätthöll avtalen obestriddligen ineffektiva marknadsbetingelser. Utländska konkurrenter tvingades ta hänsyn till dessa omständigheter när de fattade beslut om huruvida och i vilken omfattning de skulle vara verksamma på den österrikiska marknaden på dessa villkor. Avtalen är följaktligen också av dessa orsaker ägnade att avleda handelsströmmarna från deras naturliga riktning under påverkan av beslut om marknadsinträde.

(463) Eftersom både syftet med och, i förekommande fall, resultatet av avtalen var att åstadkomma och upprätthålla en prishöjning och därmed en vinstökning, kan det förväntas att de (inhemska) kartelldeltagarna reagerar, om (utländska) företag som inte är medlemmar av kartellen underskrider de överenskomna villkoren på något sätt. Om priserna (och därmed vinsten för kartellmedlemmarna) utsätts för tryck på grund av en sådan konkurrens, kommer kartellmedlemmarna att försöka sätta konkurrensen ur spel genom att binda upp de utländska konkurrenterna och därmed upprätthålla prishöjningen och vinstökningen. Om en sådan risk inte föreligger, till exempel på grund av att de utländska konkurrenterna har en alltför liten marknadsandel, kommer dessa inte att bindas upp.

⁽⁴⁸⁸⁾ Det framgår av bankernas egna dokument att de strävade efter att ersätta den oinskränkta (enligt dem "ruinerande") konkurrensen med en begränsad (i deras språkbruk "kontrollerad", "förnuftig", "disciplinerad", "lindrigare", "begränsad", "måttfull" eller "ordnad") konkurrens. Se de ovan i kapitel 5.3 citerade dokumenten som bekräftar detta.

⁽⁴⁸⁹⁾ Ex: Alla storbanker höll sig till "de samordnade räntesatserna" och "i stort sett till de ingångna avtalen", "ränterekommendationerna höll", man var "i stort sett nöjd" med genomförandet av de gemensamma besluten, de överenskomna "minimivillkoren" underskreds "inte i ett enda fall", och "de beslutade sänkingsåtgärderna genomfördes under tiden" och "de avtalade räntesatserna följdes till största delen", vilket ledde till en "mycket enhetlig villkorsbild" på marknaden.

(464) I exportfinansieringssegmentet hotade de utländska bankerna med att "minska marginalerna" genom att underskrida de villkor som de österrikiska bankerna kommit överens om. De österrikiska bankerna såg sig då föranledda att antingen med kort varsel ta med utländska banker, t.ex. West-LB, i avtalen eller att – till en början genom att företrädare för utländska banker deltog – ta in dem i mötesgruppen i fråga ("exportklubben", som beskrivs närmare i kapitel 12.1). Vad gäller en annan utländsk bank, tyska Schoellerbank, beslutade de österrikiska bankerna att ta med den i exportklubben, eftersom Schoellerbank påstods planera "livligare verksamhet" på detta område.

(465) De österrikiska bankerna gjorde en annan bedömning inom segmentet för privatkunder, där tyska Schoellerbank också försökte utöka sin marknadsandel genom att erbjuda förmånliga villkor. På grund av den utslutning ur kartellen som ägt rum 1992 hade de österrikiska bankerna dock "inga som helst möjligheter till samordning" med Schoellerbank. Kartellmedlemmarna övervägde därför att annullera utslutningen och diskuterade möjligheten att "bjuda in företrädare för Schoellerbank i samband med nästa privatlånemöte". Eftersom Schoellerbank bara hade en liten marknadsandel inom detta segment, kom bankerna dock slutligen fram till att "de stora bankerna ännu klarade av konkurrenstrycket" och att det sammanfattningsvis därför "måste ses som negativt om Schoeller vet exakt vad som sägs vid dessa möten" ⁽⁴⁹⁰⁾.

13) Bankernas synpunkter

(466) Bankerna anser att dessa exempel saknar större bevisvärde. Vad efterfrågeledet beträffar påstås sambandet mellan finansiering och gränsöverskridande varuströmmar vara ren spekulativ. I fråga om utbudsledet påstås kommissionen inte ha bevisat att handeln mellan medlemsstaterna skulle ha begränsats på grund av att marknaden avskärmats för utländska konkurrenter.

14) Kommissionens ståndpunkt

(467) Kommissionen anser att dessa invändningar saknar grund. Med beaktande av bankernas dominerande betydelse för de österrikiska företagens kapitalanskaffning, den mycket höga exportkvoten för dessa företag och det uppenbara sambandet mellan finansieringskostnader och investeringsbeslut är det fullt möjligt att gränsöverskridande varuströmmar indirekt påverkas av omfattande avtal om finansieringsvillkor.

(468) Vad den påstådda avsaknaden av en marknadsavskärmning beträffar, har bankerna en felaktig rättsuppfattning i flera avseenden. För det första krävs det inte enligt fast

rättspraxis att handeln mellan medlemsstaterna påverkas i den bemärkelsen att den hindras. Det är påverkan av handeln som har betydelse, och i vilken riktning den påverkas är alltid relevant. Dessutom har kommissionen ingen skyldighet att bevisa att en påverkan faktiskt äger rum. Det räcker med att de gränsöverskridande varuströmmarna kan avledas från sin naturliga riktning. Slutligen har bankerna fel när de anser att en sådan risk föreligger bara om det är svårare för utländska konkurrenter att komma in på marknaden, det vill säga att marknaden är avskärmad. I enlighet med ovannämnda rättspraxis handlar det inte heller i detta fall om att hindra marknadsinträde, utan om att påverka utländska företags beslut om att ta sig in på marknaden ⁽⁴⁹¹⁾. Också i detta sammanhang hänvisas det till att avtalen under en längre tid har hindrat uppkomsten av effektiva marknadsbetingelser.

(469) Sammanfattningsvis kan det därför konstateras att nätverket, bestående av ett flertal i varandra flätade mötesgrupper, var märkbart ägnat att påverka handeln mellan medlemsstaterna på grund av sitt heltäckande och innehållsmässigt allomfattande verksamhetsområde, sitt obestridda konkurrensbegränsande syfte och sin påvisade inverkan inom hela det österrikiska territoriet. Därtill kommer att nätverket dessutom dels direkt eller indirekt påverkade efterfrågeledets beteende när det gäller gränsöverskridande varuströmmar, dels beslut om marknadsinträde i utbudsledet.

14.4 Mottagarna av detta beslut

14.4.1 Valet av mottagare

(470) Ett mycket stort antal banker hade ett sådant beteende. Mottagarna av detta beslut valdes ut på grund av att de ofta deltagit i de viktigaste mötesgrupperna – inlånings- och/eller utlåningsgruppen (inklusive privatlåne- och egenföretagargruppen), Minilombard- och kontrollerggruppen, i Wien och i hela landet. Dessutom har de, utom NO Hypo och RBW (fr.o.m. juli 1997 RLB) ⁽⁴⁹²⁾, en viktig roll på grund av sin storlek på den österrikiska bankmarknaden.

(471) Några banker invänder mot kommissionens urval av mottagare och gör gällande att de har en nackdel jämfört med de banker som inte blivit föremål för ett beslut om åläggande av böter.

⁽⁴⁹⁰⁾ Se skäl 274 som förklaring.

⁽⁴⁹¹⁾ Se fotnot 470.

⁽⁴⁹²⁾ RLB deltog inte själv i de nämnda mötena (före fusionen)

(472) Kommissionen kan inte hålla med om denna uppfattning. Mottagarna av detta beslut valdes ut med stor omsorg och enbart utifrån objektiva kriterier. Kommissionen har ingen skyldighet att alltid bötfälla alla företag som i någon form gjort sig skyldiga till en överträdelse. Den rätt till likabehandling vid rättsstridig handling ("Gleichbehandlung im Unrecht") som de berörda bankerna, som samtliga brutit mot artikel 81, kräver i detta sammanhang finns inte enligt EG-domstolens och förstainstansrättens fasta rättspraxis⁽⁴⁹³⁾.

14.4.2 Frågor som gäller tillräknande

(473) Vid övertagande av rättigheter och skyldigheter – till exempel vid en fusion – övergår ansvaret för överträdelserna av konkurrensreglerna från det upplösta företaget till rättsinnehavaren⁽⁴⁹⁴⁾. I detta förfarande skall CA:s beteende tillräknas BA, PSK-B:s beteende tillräknas PSK och RBW:s beteende tillräknas RLB. Detta tillräknande av ansvar ifrågasattes inte av de berörda företagen i samband med förfarandet.

(474) Vad gäller NÖ Hypo/ÖVAG, BAWAG/PSK och HVB/BA aktualiseras inte frågan om tillräknande av ansvar, eftersom varken PSK eller BA, efter att ha förvärvats av BAWAG och HVB, inkorporerades i dessa utan i stället fortsätter sin verksamhet som deras dotterbolag. NÖ Hypo, PSK och BA måste därför själva ansvara för sina överträdelser både före och efter att ha förvärvats av ÖVAG, BAWAG och HVB och de måste själva vara mottagare av bötesbeslutet⁽⁴⁹⁵⁾. Inte heller detta ifrågasattes i samband med förfarandet.

(475) Omtvistat är däremot tillräknandet av GiroCredits beteende fram till den tidpunkt då Erste förvärvade aktiemajoriteten i maj 1997 (nedan "den relevanta tidpunkten"). Kommissionen ansåg i sitt meddelande om invändningar att ansvaret för den överträdelse som GiroCredit självständigt gjorde sig skyldig till övergick till Erste i samband med fusionen. Erste anser däremot att GiroCredits beteende skall tillräknas BA-koncernen, som GiroCredit hade tillhört fram till den relevanta tidpunkten och som själv hade deltagit i kartellen.

(476) Enligt rättspraxis måste alla fysiska eller juridiska personer som ledde företaget i fråga vid tidpunkten för överträdelsen stå för denna handling, även om en annan person var ansvarig för driften av företaget då beslutet om fastställande av överträdelsen utfärdades⁽⁴⁹⁶⁾.

(477) Under vissa omständigheter kan dock ett företags konkurrensstridiga beteende också tillräknas företagets moderbolag. Detta är möjligt i det fallet då dotterföretaget inte självständigt bestämmer sitt marknadsbeteende, utan då det framför allt på grund av ekonomiska och rättsliga bindningar till sitt moderbolag i allt väsentligt har följt moderbolagets direktiv. I sådana fall kan kommissionen välja om dotterbolagets överträdelse skall tillräknas detta eller moderbolaget⁽⁴⁹⁷⁾.

(478) I föreliggande fall måste kommissionen därför bevisa att GiroCredit inte självständigt hade bestämt sitt beteende fram till den relevanta tidpunkten, utan att det framför allt på grund av de ekonomiska och rättsliga bindningarna till ett moderbolag i väsentlig utsträckning hade följt moderbolagets direktiv. I ett sådant fall skulle kommissionen kunna välja, om GiroCredits överträdelse skall tillräknas GiroCredit självt eller ett moderbolag.

(479) I den stora mängd handlingar dokumentationen omfattar finns det ingen som helst antydning om att ett moderbolag skulle ha försökt påverka GiroCredits affärspolicy eller att någon utomstående skulle ha dominerat denna. Analysen av den dokumentation som står till buds – protokoll över kartellmöten samt GiroCredits interna dokument, särskilt i samband med dess interna beslutsfattande – visar enligt kommissionen entydigt att GiroCredit självständigt, på eget ansvar och utan direktiv utifrån har företrätt båda sina egna och sparbanksgruppens intressen⁽⁴⁹⁸⁾. Därför var GiroCredit bara ansvarig för sin egen överträdelse.

⁽⁴⁹³⁾ Se förstainstansrättens domar nyligen i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless GmbH m.fl. mot kommissionen, dom av den 13 december 2001, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 298 med vidare hänvisning, och mål T-17/99, KE KELIT Kunststoffwerk GmbH mot kommissionen, EG-domstolens dom av den 20 mars 2002, ännu inte offentliggjord i REG, punkt 101 med vidare hänvisning.

⁽⁴⁹⁴⁾ Förstainstansrättens dom av den 17 december i mål T-6/89, Enichem Spa mot kommissionen, REG 1999, s. II-1623.

⁽⁴⁹⁵⁾ Se EG-domstolens dom i mål C-279/98 P, Cascades SA mot kommissionen, REG 2000, s. I-9693, punkt 79.

⁽⁴⁹⁶⁾ Förstainstansrättens dom av den 13 december 2001 i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless m.fl. mot kommissionen, ännu ej offentliggjord, punkt 57, med vidare hänvisning till rättspraxis.

⁽⁴⁹⁷⁾ Mål T-65/89, BPB Industries Plc och British Gypsum Ltd mot kommissionen, Rec. 1993, s. II-389, punkt 154; Istituto Chemioterapico Italiano S.P.A. och Commercial Solvents mot kommissionen, REG 1997, 223, punkt 41; mål C-297/98 P, SCA Holding mot kommissionen, REG 2000, s. I-10101, punkt 11.

⁽⁴⁹⁸⁾ Se de handlingar som citeras i skäl 431.

(480) Mot bakgrund av dessa fakta måste kommissionen därför tillräkna GiroCredits överträdelse GiroCredit självt. Att tillräkna överträdelsen ett moderbolag kom däremot inte på fråga⁽⁴⁹⁹⁾. GiroCredits ansvar för sin egen överträdelse övergick helt och hållet till Erste i kraft av övertagandet av rättigheter och skyldigheter.

(481) Av allt detta följer att Erste i kraft av övertagandet av rättigheter och skyldigheter ansvarade för de böter som skulle ha ådömts GiroCredit med anledning av dess självständiga överträdelse. Detta ansvar omfattar också ansvaret för den överträdelse som Erste begick före fusionen.

(482) NÖ Hypo är sedan januari 1997 ett koncernbolag till ÖVAG. Kommissionen skulle – under förutsättning att NÖ Hypo från och med den tidpunkten inte självständigt bestämde sitt beteende, utan framför allt på grund av ekonomiska och rättsliga bindningar till ÖVAG i huvudsak har följt ÖVAG:s direktiv – ha kunnat välja, om den överträdelse som NÖ Hypo gjort sig skyldig till efter januari 1997 skall tillräknas NÖ Hypo eller dess moderbolag ÖVAG. Av det stora antalet handlingar i dokumentationen framgår inget som skulle tyda på att ÖVAG påverkat NÖ Hypos affärspolicy eller utövat ett externt inflytande. Analysen av de handlingar som står till buds (protokoll över kartellmöten samt NÖ Hypos interna dokument, särskilt i samband med dessa interna beslutsfattande) visar enligt kommissionen entydigt att NÖ Hypo självständigt på eget ansvar och utan direktiv företrätt sina egna intressen⁽⁵⁰⁰⁾. Det framgår vidare av mötesprotokollen att företrädare för NÖ Hypo deltagit i mötena också efter januari 1997 fram till dess att överträdelsen upphörde. NÖ Hypo var därför ensam ansvarigt för den överträdelse den gjort sig skyldig till. Detsamma gäller PSK-B i förhållande till PSK (före fusionen)⁽⁵⁰¹⁾.

14.5 Överträdelsens varaktighet

(483) Beteendena i fråga omfattas sedan den 1 januari 1995 av artikel 81.1 i EG-fördraget.

⁽⁴⁹⁹⁾ Med hänsyn till detta faktum kan det lämnas därhän, om BA själv eller dess andelsförvaltningsbolag – Anteilsverwaltung-Zentralsparkasse Wien (AVZ) – skulle betraktas som moderbolag. Vid den relevanta tidpunkten hade AVZ a) inklusive de företag AVZ kontrollerade 49,8 % av BA:s röstberättigade kapital och b) 56,1 % av det röstberättigade kapitalet i GiroCredit.

⁽⁵⁰⁰⁾ Se de handlingar som citeras i skäl 431.

⁽⁵⁰¹⁾ Se ledningsprotokollet AS 3054 ff.

(484) Kommissionen utgår från att inga möten ägt rum efter tidpunkten för undersökningarna (juni 1998) och att överträdelsen därför upphörde vid det tillfället.

15. FÖRETAGENS SKYLDIGHET ATT BESVARA BEGÄRAN OM UPPLYSNINGAR

(485) Bankerna anser att de, beträffande en stor del av frågorna i begäran om upplysningar, inte hade någon skyldighet att besvara dem och att de därför skulle ha besvarat dem frivilligt och lagt fram de begärda dokumenten frivilligt i den mening som avses i kommissionens då gällande meddelande av den 18 juli 1996 om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden⁽⁵⁰²⁾.

(486) Som motivering anför bankerna sammanfattningsvis att frågorna överskred det tillåtna såtillvida att de gällde "tolkningar av banksamtalens innehåll och syfte". Också kravet på att ställa dokument till förfogande – som till exempel anteckningar och redogörelser för samtal – påstås ha varit otillåtna, eftersom översändandet av sådana dokument till kommissionen hade inneburit ett "direkt medgivande"⁽⁵⁰³⁾.

(487) Kommissionen delar inte denna rättsuppfattning. Enligt fast rättspraxis har den nämligen rätt att, för att artikel 11.2 och 11.5 i förordning nr 17 skall ha avsedd verkan, ålägga de berörda företagen att lämna alla nödvändiga upplysningar om de faktiska omständigheter de kan ha kännedom om och att vid behov översända handlingar rörande desamma som de har i sin besittning, även om dessa upplysningar eller dokument kan användas för att fastställa att företagen själva eller något annat företag har gjort sig skyldiga till ett konkurrensbegränsande beteende. Ett företag har rätt att vägra lämna upplysningar bara om det krävs på svar som innebär att det tvingas erkänna en överträdelse, som kommissionen måste bevisa förekomsten av⁽⁵⁰⁴⁾.

(488) Därav följer att a) alla frågor som gäller fakta skall besvaras – t.ex. datum för och deltagare i samtal – och att b) uppmaningen att översända befintliga dokument – t.ex. kopior av möteskallelser, dagordningar, protokoll, interna anteckningar, redogörelser osv., skall hör-sammnas⁽⁵⁰⁵⁾.

⁽⁵⁰²⁾ EGT C 207 av den 18 juli 1996, s. 4.

⁽⁵⁰³⁾ Gemensam framställning om meddelandet om befrielse från eller nedsättning av böter vid hearingen den 18 januari 2000.

⁽⁵⁰⁴⁾ Mål T-112/98, Mannesmannröhrenwerke AG mot kommissionen, REG 2001, s. II- 729 ("Mannesmannröhrenwerke"), punkt 65 med hänvisning till fast rättspraxis.

⁽⁵⁰⁵⁾ Mannesmannröhrenwerke, punkt 70.

(489) Exakt sådana frågor och uppmaningar handlade det om i den ifrågavarande begäran om upplysningar. Kommissionen begärde upplysningar om datum och deltagare samt om exakt beskrivningar av möten – från Lombardklubben över controllersamtalen till delstatsamtalen – och vidare om ytterligare samtal som inte namngavs. Dessutom begärde kommissionen befintliga dokument, som utarbetades i samband med varje samtal. Med hänsyn till frågornas strikt faktainriktade karaktär kan det inte vara tal om någon ”icke specificerad begäran från kommissionen om att erkänna överträdelser”⁽⁵⁰⁶⁾, vilket bankerna påstår. Enligt kommissionens rättsuppfattning ligger frågorna därför utan undantag innanför de gränser som EG-domstolen och förstainstansrätten fastställt.

(490) Också de frågor som avsåg innehållet i kartellsamtalen – i motsats till besluten – var tillåtna enligt fast rättspraxis. Denna rättsliga fråga behöver överhuvudtaget inte dryftas längre i detta sammanhang, eftersom kommissionen i detta beslut enbart stödjer sig på befintliga dokument⁽⁵⁰⁷⁾.

16. KORRIGERANDE ÅTGÄRDER

16.1 Artikel 3 i förordning nr 17

(491) Om kommissionen konstaterar en överträdelse av artikel 81.1, kan den enligt artikel 3 i förordning nr 17 kräva att de berörda företagen upphör med överträdelsen.

(492) Kommissionen utgår från att inga samtal ägt rum efter tidpunkten för undersökningarna. Om så inte är fallet, i motsats till kommissionens antagande, kommer mottagarna av detta beslut att uppmanas att upphöra med överträdelsen⁽⁵⁰⁸⁾.

(493) Mottagarna av detta beslut kommer dessutom att uppmanas att i framtiden avstå från alla avtal eller samordnade förfaranden som har samma eller liknande syfte eller samma eller liknande verkningar som de förfaranden som konstaterats i detta beslut.

⁽⁵⁰⁶⁾ 42.470 (Bawag).

⁽⁵⁰⁷⁾ Förstainstansrättens dom av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 451 ff.

⁽⁵⁰⁸⁾ Se mål T-62/98, Volkswagen mot kommissionen, REG 2000, s. II-2707, punkt 199.

16.2 Artikel 15.2 i förordning nr 17

16.2.1 Skuldfrågan: Uppsåt

(494) Bankerna bestrider sin skuld, eftersom de påstår sig inte ha kunnat veta att deras avtal utgjorde en överträdelse av europeisk konkurrensrätt. Som motivering hänvisade de till att a) deras avtal hade godkänts och understötts av OeNB och endast var en produkt av den samförstånds-politik som bär en typiskt österrikisk prägel, att b) kartellen fram till den 1 januari 200 enligt österrikisk konkurrensrätt inte i sig var olaglig, att c) Lombardklubbens existens var allmänt känd och ändå inte hade beivrats av de österrikiska myndigheterna, att d) kommissionens förvaltningspraxis i fråga om ränteavtal – och därmed rättsläget som sådant – var oklart, att e) Österrike ännu var en ung EU-medlemsstat och därför ännu var föga förtrogen med gemenskapsrätten och att f) de inte hade kunnat inse att avtalen kunde påverka handeln mellan medlemsstaterna. Bankerna skulle därmed vara offer för en villfarelse beträffande avtalens olaglighet.

(495) Kommissionen kan inte hålla med om detta.

(496) Kommissionen har redan tagit ställning till bakgrunden till mötesgrupperna och OeNB:s deltagande (se skäl 370 ff). Den vill bara återigen påminna om att OeNB:s uppmaning till bankerna att göra sina beräkningar på ett affärsekonomiskt ansvarsfullt sätt inte i efterhand kan omtolkas som en uppmaning till att ingå kartellavtal. Dessutom deltog OeNB inte regelbundet i nätverkets viktiga möten.

(497) Såsom vidare framgår av redogörelsen i kapitel 5.1, var tillämpningen av EG:s konkurrensrätt⁽⁵⁰⁹⁾ – inklusive det av hävd vitt tolkade begreppet möjlig påverkan på handeln mellan medlemsstaterna – föremål för bankrättsligt relevanta offentliggöranden redan före Österrikes anslutning till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Det är obegripligt varför just bankerna skulle vara ovetande om dessa diskussioner, särskilt eftersom varje företag i en EU-medlemsstat – oavsett anslutningstidpunkt – obestridligen är skyldigt att hålla sig informerad om gällande rätt (detta kan också tyda på skillnader i förhållande till nationell lagstiftning).

⁽⁵⁰⁹⁾ Se kapitel 14.1 om rättsläge och förvaltningspraxis, som är varken oklart eller förvirrande.

(498) För övrigt bevisar de dokument som citeras i kapitel 5.1 att bankerna handlade fullt medvetna om att deras åtgärder var betänkliga i konkurrensrättsligt hänseende. Inte heller "omdöpanDET" och "förstöranDET" av kartellprotokoll kan knappast förklaras på något annat sätt.

(499) Kommissionen tillbakavisar bankernas beskyllning om att den ville "statuera ett exempel med banksektorn i en av de nyaste medlemsstaterna" ⁽⁵¹⁰⁾. Lika lite delar den bankernas åsikt att utdömandet av böter "direkt skulle motverka sitt syfte" med tanke på den planerade anslutningen av länder i Central- och Östeuropa till EU.

(500) De regelbundna middagarna (på ledande nivå) inom ramen för Lombardklubben bör ha varit kända i offentligheten. För de många andra mötena inom nätverket gäller detta i regel dock inte. Det är inte heller kommissionens sak att undersöka, om nationella myndigheter hade kunnat ingripa eller inte. Dessutom kommer en konkurrensmyndighet att inrättas i Österrike först år 2002. Av allt detta kan man hur som helst inte sluta sig till att skuld inte föreligger.

(501) För att en uppsåtlig överträdelse skall föreligga, räcker det att företaget inte kunde vara ovetande om att det ifrågasatta beteendet hade till syfte att begränsa konkurrensen ⁽⁵¹¹⁾. I det föreliggande fallet var mottagarna av detta beslut dock inte bara medvetna om det konkurrensbegränsande syftet med sitt beteende, utan också om dess oförenlighet med de konkurrensrättsliga bestämmelserna i EG-fördraget. Därför föreligger det inget tvivel om bankernas skuld enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och relevant rättspraxis ⁽⁵¹²⁾.

16.2.2 Allmänna överväganden

(502) Enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 får kommissionen genom beslut ålägga företag böter på lägst ettusen och högst en miljon euro eller, eller ett högre belopp som dock inte får överstiga tio procent av föregående räkenskapsårs omsättning för varje företag som har

deltagit i överträdelsen genom att uppsåtligen eller av oaktsamhet överträda bestämmelserna i artikel 81.1. Därvid skall hänsyn tas både till hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den pågått.

(503) Varje enskilt företag skall bedömas särskilt för att fastställa dess roll i överträdelsen. När bötesbeloppet fastställs skall hänsyn tas till försvårande eller förmildrande omständigheter. Därefter skall 1996 års tillkännagivande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden tillämpas i förekommande fall.

16.2.3 Böternas grundbelopp

(504) Grundbeloppet beräknas enligt hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den varat.

16.2.3.1 Överträdelsens allvar

(505) Enligt fast rättspraxis skall överträdelsens allvar fastställas utifrån flera faktorer, bland annat de särskilda omständigheterna kring målet, deras sammanhang och böternas avskräckande verkan. Någon tvingande eller fullständig förteckning över kriterier som alltid måste beaktas finns det inte ⁽⁵¹³⁾.

15) Överträdelsens art

(506) Avtal om fastställande av priser utgör på grund av sin art särskilt allvarliga överträdelser av artikel 81.1 ⁽⁵¹⁴⁾. Kommissionen skall inte bara undersöka de särskilda omständigheterna i ärendet, utan också de allmänna omständigheterna kring överträdelsen, särskilt när det är fråga om en uppenbar överträdelse av särskilt skadlig art, t.ex. horisontella avtal om fastställande av priser. Tillhandahållandet av banktjänster har mycket stor betydelse såväl för konsumenter som företag, och därmed för hela samhällsekonomin. Karteller – särskilt sådana som är så omfattande och institutionaliserade som Lombardnätverket – kan inte i något fall beviljas undantag i en så viktig sektor.

(507) Kommissionen anser därför att överträdelsen i fråga är en särskilt allvarlig överträdelse av artikel 81.1 i EG-fördraget.

⁽⁵¹⁰⁾ 43.460 (Protokoll över hearingen den 18 januari 2000).

⁽⁵¹¹⁾ Se fotnot 512.

⁽⁵¹²⁾ Se mål T-143/89, Ferriere Nord mot kommissionen, supra, punkt 41; mål T-176/95, Accinauto SA mot kommissionen, REG 1999, s. II-1635, punkt 119; förenade målen T-202/98 m.fl., Tate & Lyle m.fl. mot kommissionen, REG 2001, s. II-2035, punkt 127.

⁽⁵¹³⁾ EG-domstolens beslut i mål C-137/95 P, SPO m.fl. mot kommissionen, REG 1996, s. I-1611, punkt 54; mål C-219/95 P, Ferriere Nord mot kommissionen, supra, punkt 33.

⁽⁵¹⁴⁾ Det är i detta sammanhang oviktigt att det ifrågasatt beteendet inte dessutom gällde marknadsuppdelning eller kvantitetsbegränsningar.

- 16) Genomförande av kartellen och vilka verkningar detta har på marknaden
- (508) Vad genomförandet och verkningarna av kartellen beträffar kommer de visserligen att beaktas bland många andra aspekter, men de är av väsentlig betydelse bara om det rör sig om beteenden som inte direkt syftar till begränsning av konkurrensen och därför kan omfattas av tillämpningsområdet för artikel 81 i fördraget endast som en följd av sina konkreta verkningar ⁽⁵¹⁵⁾.
- (509) De deltagande bankerna har ofta och regelbundet deltagit i ett flertal samtal. De beslagtagna handlingarna från den relevanta tidsperioden visar tydligt hur bankerna har genomfört de avtal som överenskommit under mötena och hur de i sitt eget beslutsfattande har beaktat den information som begärts av konkurrenterna ⁽⁵¹⁶⁾.
- (510) Av detta följer vidare att de i flera års tid ingångna, omfattande avtalen har påverkat marknaden. Den omständigheten att kartelldeltagarna också haft motgångar eller fått se sina ansträngningar gå om intet, utesluter inte att avtalen påverkat marknaden. Såsom ovan konstateras kan inte heller de handlingar som bankerna åberopar bevisa att kartellen saknat verkningar ⁽⁵¹⁷⁾.
- 17) Den geografiska marknadens omfattning
- (511) Med beaktande av de särskilda omständigheterna i detta ärende samt det sammanhang i vilket överträdelsen ägt rum, kan Österrikes relativt ringa territoriella utsträckning inte ändra det faktum att överträdelserna är av särskilt allvarlig art ⁽⁵¹⁸⁾.
- 18) Bankernas synpunkter och kommissionens slutsats om överträdelsens allvar
- (512) Bankerna anför ett antal argument till stöd för att överträdelsen är mindre allvarlig i just det här fallet: a) kartellen har bara gällt priser och omfattat varken uppdelning av marknader eller avtal om kvoter, b) den har bara verkat inom en liten medlemsstats territorium, c) verkningarna har bara varit små, d) OeNB har deltagit i överträdelsen och e) Österrike har i egenskap av ny medlemsstat varit inne i en "omställningsfas" och de österrikiska bankerna har inte över en natt kunnat ställa om sig till den i Europeiska unionen gällande principen om fri konkurrens ⁽⁵¹⁹⁾.
- (513) Kommissionen har redan tagit ställning till överträdelsens art samt till dess genomförande och verkningar. Av de skäl som redan anförts ovan kan överträdelsens allvar mildras varken av att OeNB deltagit i mycket begränsad omfattning eller av att Österrike är en nybliven EU-medlemsstat ⁽⁵²⁰⁾.
- (514) Kommissionen anser därför sammanfattningsvis att de företag detta beslut gäller har gjort sig skyldiga till en särskilt allvarlig överträdelse av artikel 81.1 i EG-fördraget.
- 19) Kategorisering av kartelldeltagarna
- (515) Inom ramen för de överträdelser som här klassificerats som särskilt allvarliga möjliggör skalan för de böter som skall fastställas en differentiering enligt de berörda företagens faktiska ekonomiska förmåga att skada konkurrensen i någon större omfattning. Skalan gör det också möjligt att fastställa böterna på en nivå som har en tillräcklig avskräckande verkan. Ett sådant differentierat förfarande är särskilt befogat i föreliggande ärende, eftersom det råder en betydande obalans mellan de företag och företagssammanslutningar som deltagit i överträdelsen vad deras storlek beträffar.
- (516) I de föreliggande ärendet skall den österrikiska bankmarknadens särdrag undersökas. Det vore sannerligen orealistiskt att begränsa Erstes, RZB:s och ÖVAG:s betydelse inom ramen för nätverket samt deras faktiska förmåga att begränsa konkurrensen till nackdel för konsumenterna till deras egen respektive verksamhet som affärsbank.
- (517) Av dokumentationen i ärendet framgår dessutom tydligt att dessa företag – i överensstämmelse med sin ledarroll i den egna gruppen – bidrog väsentligt till nätverkets verksamhet i hela Österrike genom ett intensivt gruppinternt informationsflöde. Dessa ledande banker företrädde inte bara sina egna utan också gruppens intressen, och uppfattades i det avseendet som företrädare för sin egen grupp av de andra kartelldeltagarna. Överenskomelser ägde därför rum inte bara mellan de enskilda instituten, utan också mellan grupperna ⁽⁵²¹⁾.

⁽⁵¹⁵⁾ Se GA Mischos slutanförande i mål C-283/98 P, Mo och Domsjö AB mot kommissionen, REG 2000, s. I-9855, punkt 101 samt bevisföringen i de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless GmbH m.fl. mot kommissionen, dom av den 13 december 2001, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 199.

⁽⁵¹⁶⁾ Se skäl 430 för en utförligare beskrivning.

⁽⁵¹⁷⁾ Se skäl 380 ff.

⁽⁵¹⁸⁾ Se mål C-279/98 P, Cascades SA mot kommissionen, REG 2000, s. I-9693, punkt 62.

⁽⁵¹⁹⁾ Enligt bankerna är det i den aktuella överträdelsen bara fråga om en "mindre allvarlig" eller på sin höjd "allvarlig" överträdelse i den mening som avses i riktlinjerna av den 14 januari 1998 för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 (nedan "riktlinjerna"), EGT C 9, 1998, s. 3; se 43.459 (protokoll över hearingen den 18 januari 2000).

⁽⁵²⁰⁾ Se skäl 374.

⁽⁵²¹⁾ Se skäl 58 ff.

(518) Att bortse från de grupper som stod bakom de ledande instituten – Sparbanksgruppen, Raiffeisen-gruppen och Volksbanken-gruppen – skulle därför leda till ett felaktigt fastställande av böter som inte tar hänsyn till ekonomiska realiteter och som saknar avskräckande verkan. I själva verket föreligger en tillräcklig avskräckande verkan bara om de ledande finansinstituten i fråga i framtiden inte längre deltar i kartellbeteenden i egenskap av företrädare för sin egen grupp.

(519) Mot denna bakgrund kan de berörda bankerna och bankgrupperna – på grundval av tillgänglig information om marknadsandelar⁽⁵²²⁾ – delas in i fyra kategorier. Den första kategorin omfattar Erste samt sparbanksgruppen och RZB plus Raiffeisen-gruppen. Den andra kategorin omfattar BA och CA. Den tredje omfattar PSK och BAWAG samt ÖVAG plus Volksbanken-gruppen. Till den fjärde kategorin hör de minsta av de berörda företagen, dvs. NÖ Hypo och RLB.

(520) Av dessa skäl skall beräkningen av böterna enligt de deltagande företagens och företagssammanslutningarnas relativa betydelse på den relevanta marknaden för respektive kategori ske med utgångspunkt i följande belopp:

GiroCredit/Erste (efter fusionen) ⁽⁵²³⁾	25 miljoner euro
RZB	25 miljoner euro
BA	12,5 miljoner euro
CA	12,5 miljoner euro
Erste (före fusionen) ⁽⁵²⁴⁾	6,25 miljoner euro
BAWAG	6,25 miljoner euro

⁽⁵²²⁾ Kommissionen faller här tillbaka på marknadsandelar för verksamheten gällande privat- och företagskunder (inlånings- och utlåningssidan), vilka härrör från de offentliga versionerna av kommissionens beslut, från årsredovisningar, publikationer och andra allmänt tillgängliga källor. Privat- och företagskundsverksamheten är de viktigaste produktmarknaderna inom banksektorn. Marknadsandelarna för dessa verksamheter ger därför en representativ bild av de berörda bankernas och bankgruppernas generella marknadsposition och lämpar sig därmed för indelningen av dessa i olika kategorier.

⁽⁵²³⁾ Genom fusionen mellan Erste och Girocredit övertog Erste också GiroCredits funktion som ledande bank inom sparkasse-sektorn – och därmed också GiroCredits roll i detta avseende inom ramen för Lombardnätverket.

⁽⁵²⁴⁾ Erste hade deltagit i kartellen också före fusionen med GiroCredit. Eftersom Erste under den ifrågavarande perioden hade deltagit i kartellen bara i egenskap av affärsbank och inte i egenskap av ledande bank inom sparkasse-sektorn, hörde Erste fram till fusionen till den tredje kategorin på grundval av sin marknadsandel.

ÖVAG	6,25 miljoner euro
PSK	3,13 miljoner euro
PSK-B	3,13 miljoner euro
NÖ Hypo	1,25 miljoner euro
RBW/RLB ⁽⁵²⁵⁾	1,25 miljoner euro

16.2.3.2 Varaktighet

(521) I detta förfarande anses det ifrågavarande beteendet ha varat från den 1 januari till slutet av juni 1998 och var således av medellång varaktighet i den mening som avses i riktlinjerna. Utgångsbeloppet för de böter som företagen ålagts på grundval av hur allvarlig överträdel-sen är höjs därför med 35 %.

(522) För GiroCredit och NÖ Hypo gäller särskilda villkor. Erste deltog i överträdel-sen bara i egenskap av affärsbank fram till fusionen med GiroCredit i oktober 1997, men efter fusionen också i egenskap av ledande bank inom sparkasse-sektorn. Erstes överträdel-se i dess egenskap av affärsbank varade därför bara tre år (1995–1997), medan Girocredit och, efter fusionen, Erste också i egenskap av ledande bank inom sparkasse-sektorn deltog i överträdel-sen under hela den tid denna varade.

16.2.3.3 Slutsats om grundbeloppet

(523) Grundbeloppen är följande:

GiroCredit/Erste (efter fusionen)	33,75 miljoner euro
RZB	33,75 miljoner euro
BA	16,875 miljoner euro
CA	16,875 miljoner euro
Erste (före fusionen)	8,125 miljoner euro
BAWAG	8,438 miljoner euro
ÖVAG	8,438 miljoner euro
PSK	4,219 miljoner euro
PSK-B	4,219 miljoner euro
NÖ Hypo	1,688 miljoner euro
RBW/RLB	1,688 miljoner euro

⁽⁵²⁵⁾ Fram till fusionen med RWB fastställs ingen egen överträdel-se för RLB, eftersom RLB inte själv deltagit i de viktiga mötena före fusionen.

(524) Som nästa steg tar kommissionen hänsyn till försvårande och/eller förmildrande omständigheter för varje enskilt företag och tillämpar vid behov meddelandet om befrielse från eller nedsättning av böter.

16.2.4 Förmildrande omständigheter

Förmildrande omständigheter som anförts av samtliga banker

(525) Också i detta sammanhang hänvisar bankerna till att Österrike är en ung EU-medlemsstat, det påstått förvirrande rättsläget och statliga myndigheters deltagande. Kommissionen har redan behandlat dessa argument på ett annat ställe i detta beslut och anser av de skäl som nämns där att ingen av dessa omständigheter i sig är förmildrande⁽⁵²⁶⁾.

(526) Samtliga banker anför vidare det besvärliga ekonomiska läget i branschen som ett argument. De påstår sig nämligen vara ovana vid att i tillräcklig utsträckning beakta i sig självklara beräkningskriterier i sin affärspolitik⁽⁵²⁷⁾. Bankerna gör dessutom gällande att de inte haft någon nytta av kartellen och hänvisar till att de inställt mötena efter det att undersökningarna påbörjats.

20) Kommissionens ståndpunkt

(527) Kommissionen anser att de eventuella bristerna i företagsledningen inte utgör någon förmildrande omständighet, även om det påverkar de berörda företagens vinst. I en sådan situation skall företagen självständigt vidta lämpliga åtgärder för att förbättra sin lönsamhet och inte ingå kartellavtal. Priskarteller är otillåtna även i det fallet att företaget inte eftersträvar någon vinst genom sitt deltagande i kartellen. Kommissionen har ingen skyldighet att ta hänsyn till det berörda företags dåliga finansiella ställning när den fastställer bötesbeloppet, eftersom erkännandet av en sådan skyldighet skulle resultera i att de företag som är sämst anpassade till marknadsvillkoren får en orättvis konkurrensfördel⁽⁵²⁸⁾.

(528) Det är för övrigt inte kännetecknande för en konkurrensutsatt marknad att alla företag uppnår en vinst som är lika stor som avkastningen på eget kapital, utan kännetecknande är att dåligt ledda företag inte kan behålla sin marknadsposition. Karteller bromsar dock alltid den nödvändiga omstrukturering av utbudet som sker genom att olönsamma företag försvinner från marknaden och de lönsammaste konsolideras – vilket bankerna själva medgett i det aktuella fallet. Någon förmildrande omständighet är detta inte.

⁽⁵²⁶⁾ Se kapitlen 14.1 och 16.2.1.

⁽⁵²⁷⁾ 42.290 (RBW).

⁽⁵²⁸⁾ Se förstainstansrättens dom av den 20 mars 2002 i mål T-9/99, HFB m.fl. mot kommissionen, dom av den 20 mars 2002, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 596.

(529) Vad gäller påståendet att överträdelsen upphörde när undersökningarna inleddes, måste kommissionen i varje konkret fall undersöka de särskilda omständigheterna kring detta. Det finns ingen automatik i den meningen att det alltid är förmildrande att upphöra med en överträdelse och försvårande att fortsätta med en sådan⁽⁵²⁹⁾. Med beaktande av den ifrågasatt överträdelsens otvetydiga art, kan det inte anses förmildrande att den upphörde efter det att undersökningarna inletts.

(530) Lika lite förmildrande är den omständigheten att det under den relevanta tidsperioden upprepade gånger uppstod "disciplinlöshet" och rentav ett priskrig. Som många andra karteller upplevde också Lombardkartellen goda och mindre goda tider och måste genomgå kriser. I själva verket försökte några banker upprepade gånger vinna marknadsandelar genom att bjuda under eller över de avtalade villkoren. Ett sådant beteende är emellertid kännetecknande för många karteller och kan inte anses som en förmildrande omständighet. Samtliga deltagare – också de sporadiska "prispressarna" – har dragit lika stor nytta både av de gemensamt beslutade åtgärderna som den regelbundet utbytta informationen om konkurrenternas framtida marknadsbeteende. Också de banker som i enskilda fall fattat affärsbeslut som avvikit från avtalen, utnyttjade kartellen till sin fördel.

Förmildrande omständigheter som åberopats av de enskilda företagen

(531) De flesta bankerna hävdade antingen att de inte hade deltagit i alla möten eller att de egentligen inte hade haft något ekonomiskt intresse av dem. Nästan alla banker framställer sig dessutom som små och obetydande.

(532) RZB påstår sig ha en mycket obetydlig verksamhet på privatkunds- och detaljhandelsområdet och därför bara spelat en passiv roll i Lombardnätverket. RZB medger dock att den bidragit till kartellavtalens funktion genom det informationsflöde som banken organiserade inom Raiffeisen-gruppen.

(533) Erste uppger sig vara den näst största bankkoncernen i Österrike, men att den bara har små marknadsandelar och därför saknat inflytande vid mötena.

⁽⁵²⁹⁾ Se dom av den 20 mars 2002 i mål T-31/99, ABB Asea Brown Boveri Ltd mot kommissionen, dom av den 20 mars 2002, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 213.

- (534) PSK hänvisar till att banken själv och dess dotterbolag PSK-Bank bara spelat en underordnad roll i låneverksamheten och att dess deltagande i de relevanta mötena därför var menings- och verkningslösa.
- (535) BAWAG gjorde gällande att man endast "mycket ogärna" och endast "av tvingande skäl" deltagit i mötena, även om man "egentligen inte alls ville delta i avtalen". BAWAG säger sig ha följt en självständig villkors- och prispolitik – "till skillnad från de flesta andra deltagare i mötena" – och "aldrig låtit sig verkligen bindas av avtalen" medan "de andra bankerna kom överens om en enhetlig räntesänkning". BAWAG skulle med andra ord ha motstått alla försök – "till skillnad från en del av sina konkurrenter (t.ex. PSK), som bara bröt sig ut ur 'villkorsdisciplinen' en och annan gång" (530).
- (536) RLB åberopar RBW:s ringa storlek och dess regionala verksamhetsradie som var begränsad till Wien och förklarar i detta sammanhang deltagandet i de nationella mötena med att RBW:s företrädare – i egenskap av allmänt uppskattad fackman – bara "anlitades som expert för Wienmarknaden utan att särskilt företräda RBW:s intressen" (531).
- (537) ÖVAG och NÖ Hypo påstod enligt egen uppgift att de begränsat sig till att passivt ta del av beslut som den "inre bankkretsen" fattat redan före mötena och att dra nytta av den sociala prestige som deltagandet i kartellmötena var förknippat med.
- (539) För att bättre kunna bedöma den roll de enskilda berörda bankerna spelade inom nätverket, har kommissionen i detalj analyserat de viktigaste mötena också ur denna synvinkel (533). Det visade sig då att BA/CA hade inbjudits till närmare 60 % av alla inlånings- och/eller utlåningsmöten för Wien, till över 40 % av alla inlånings- och/eller utlåningsmöten för hela Österrike och till omkring 30 % av alla Minilombard- och controllermöten. Sedan följer Erste/GiroCredit med 20 %, 25 % respektive 30 %. RZB, PSK, BAWAG och ÖVAG hade inbjudits till cirka 10 % av alla dessa möten (534). Också analysen av de dokumenterade resultaten av kartellmöten visar på en jämförelsevis starkare roll för storbankerna och bankgrupperna.
- (540) Denna rollfördelning under kartellmötena kan dock inte inverka förmildrande för en del och försvårande för en del. Samtliga deltagare har dragit lika stor nytta både av de gemensamt beslutade åtgärderna och det regelbundna informationsutbytet om konkurrenternas framtida marknadsbeteende. Också de banker som i enskilda fall hade fattat affärsmässiga beslut som avvek från avtalen, utnyttjade kartellen till sin fördel. Det stämmer visserligen att en del banker upprepade gånger kritiserades av sina konkurrenter för att ha avvikit från avtalen. Sådana isolerade exempel på ett aggressivt prisbeteende bevisar dock inte att dessa banker alltid betedde sig självständigt (535). Tvärtom finns det skriftliga bevis för att också dessa banker i sin egen affärspolicy beaktat information om konkurrenternas framtida marknadsbeteende som framkommit under mötena.

Kommissionens ståndpunkt

- (538) Såsom redan anförts ovan, vore det orealistiskt att begränsa betydelsen av Erste, RZB och ÖVAG inom ramen för nätverket till deras egen respektive verksamhet som affärsbank (532). Det framgår dessutom tydligt av undersökningshandlingarna att dessa företag – i motsvarighet till deras roll som ledande institut inom respektive grupp – bidrog väsentligt till nätverkets funktion genom sitt gruppinterna informationsflöde. Dessa institut företrädde inte bara sina egna, utan också gruppens intressen och uppfattades därför av de övriga kartelldeltagarna som företrädare för respektive grupp. Därför kan de inte åberopa omfattningen av sin egen affärsverksamhet.
- (541) Det kan inte heller göra någon skillnad, om en bank gärna eller ogärna deltagit i kartellmötena. I den mån de enskilda bankernas och bankgruppernas roll korrelerar med deras marknadsposition, beaktades den motsvarande differentieringen redan inom ramen för kategoribildningen. Det finns därför inget utrymme för ytterligare tillägg eller avslag.

(530) 42.405, 42.407, 42.411, 42.419, 42.426, 42.437 (BAWAG).

(531) 42.294 (RLB).

(532) Se punkt 58 ff.

(533) Inlånings- och/eller utlåningsmöten (inklusive privatlåne- och egenföretagarmöten), minilombardmöten och controllermöten, för Wien och för hela landet.

(534) RZB och ÖVAG bjöds dock inte in till inlånings- och/eller utlåningsmöten för Wien och BAWAG inte till inlånings- och utlåningsmöten för hela landet.

(535) Se dom av den 14 maj i mål T-308/94, Cascades SA mot kommissionen, REG 1998, s. II-925, punkt 230 ff.

16.2.5 Halvtidsresultat för tillämpningen av 1996 års meddelande

(542) Därav följer att varken försvårande eller förmildrande omständigheter föreligger. De fastställda grundbeloppen förblir därför oförändrade. Med beaktande av de beskrivna gemenskapsrättsliga förändringarna och deras konsekvenser för tillräknandet av överträdelserna är de preliminära grundbeloppen följande:

Erste (inklusive Givo Credit och Erste före fusionen)	41,88 miljoner euro
RZB	33,75 miljoner euro
BA (inklusive CA)	33,75 miljoner euro
BAWAG	8,44 miljoner euro
PSK (inklusive PSK-B)	8,44 miljoner euro
ÖVAG	8,44 miljoner euro
NÖ Hypo	1,69 miljoner euro
RLB (inklusive RBW)	1,69 miljoner euro

16.2.6 Tillämpning av 1996 års meddelande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden

(543) Enligt avsnitt D i 1996 års meddelande kan en betydande nedsättning med 10–50 % av det ålagda bötesbeloppet tillåtas, om det berörda företaget t.ex. a) förser kommissionen med upplysningar, dokument eller annat bevismaterial som bidrar till att fastställa att överträdelserna har begåtts, innan ett meddelande om invändningar sänds ut, eller b) informerar kommissionen om att det inte bestrider de faktiska omständigheter som kommissionen grundar sina anklagelser på, efter det att det har tagit emot ett meddelande om invändningar⁽⁵³⁶⁾.

(544) Åberopande detta hänvisar alla banker till sitt "samarbete" vid undersökningen av sakförhållandena – dvs. i samband med besvarandet av begäran om upplysningar samt den gemensamma redogörelsen för omständigheterna i ärendet – eller till att de inte bestrider sakförhållandena.

Om begäran om upplysningar

(545) Såsom redan anförts på annat ställe i detta beslut, anser kommissionen att såväl uppmaningen till bankerna att uppge datum för och deltagare i mötena som begäran att bankerna skulle översända befintlig dokumentation till möten i samklang med tillämplig rättspraxis. Bekant-

gjorda fakta och översänd dokumentation kan visserligen användas som bevis för att ett företag gjort sig skyldigt till ett konkurrensbegränsande beteende, men motsvarar dock inget erkännande, i motsats till vad bankerna anser.

(546) Med beaktande av detta kan det fastställas att varken tillkännagivandet av mötesdatum och mötesdeltagare eller översändandet av dokumentation skedde frivilligt. Det som är en lagstadgad skyldighet görs inte frivilligt och kan därför inte per definition betraktas som "samarbete", varmed avses en frivillig samverkan i gemensamt intresse⁽⁵³⁷⁾. Eftersom kommissionen har fattat detta beslut enbart med stöd av befintlig dokumentation, kan svar på frågor avseende kartellmöten inte medföra något mervärde⁽⁵³⁸⁾.

Den gemensamma redogörelsen för omständigheterna

(547) Enligt fast rättspraxis är det befogat att nedsätta bötesbeloppet bara i den omfattning företaget har bidragit till att underlätta kommissionens uppgift att fastställa överträdelserna⁽⁵³⁹⁾. En sådan lindring kan bli följden i synnerhet när svaren innehåller fakta som kommissionen inte har känt till tidigare (och som den inte begärt) eller vid "mycket detaljerade svar på begäran om upplysningar", om det är just de utförliga svaren som underlättat för kommissionen att fastställa betydelsen av fakta och handlingar och därmed dra konsekvenserna av dessa fakta och handlingar för att fastställa överträdelserna och få den att upphöra⁽⁵⁴⁰⁾. Ett rent praktiskt eller logistiskt stöd i kommissionens undersökningsarbete, t.ex. genom att lägga fram dokument i kronologisk eller annan ordning kan däremot inte berättiga en bötesnedsättning.

(548) Vad detta beträffar har kommissionen tidigare beviljat lättnader, om företag a) frivilligt, det vill säga utöver sina lagstadgade skyldigheter, b) i väsentlig omfattning c) har bidragit till undersökningen av viktiga fakta⁽⁵⁴¹⁾.

⁽⁵³⁷⁾ Se kommissionens beslut av den 18 juli 2001, grafitelektroder (EGT L 100, 2002, s. 1), punkt 230.

⁽⁵³⁸⁾ Förstainstansrättens dom av den 20 april i mål T-305/94 m. fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV, REG 1999, s. II-931, punkt 451 ff.

⁽⁵³⁹⁾ Se de förenade målen T-45/98 och T-47/98, Krupp Thyssen Stainless GmbH m.fl. mot kommissionen, dom av den 13 december 2001, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 270; mål T-16/99, Lögstör Rör (Tyskland) GmbH mot kommissionen, dom av den 20 mars 2002, ännu ej offentliggjord i REG, punkt 351.

⁽⁵⁴⁰⁾ Förstainstansrättens dom av den 10 mars 1992 i mål T-13/89, ICI mot kommissionen, Rec. 1992, s. II-0121, punkt 393.

⁽⁵⁴¹⁾ Se t.ex. kommissionens beslut av den 21 oktober 1998, kartellen för fjärrvärmerör (EGT L 24, 1999, s. 1), punkt 177.

⁽⁵³⁶⁾ Avsnitten B och C i meddelandet om befrielse från eller nedsättning av böter saknar relevans i detta sammanhang, eftersom kommissionen redan hade gjort undersökningar (avsnitt B) och därvid funnit tillräckliga bevis (avsnitt C).

- (549) På grundval av denna rättspraxis fastställde GD Konkurrens hösten 1998 – alltså långt före översändandet av den gemensamma redogörelsen för omständigheterna – att det för frågan om beräkning av eventuella böter uteslutande kommer an på mervärdet av den dokumentation och information som bankerna lämnar utöver sina lagstadgade skyldigheter. Nedsättningen av eventuella böter skulle i det avseendet stå i direkt proportion till detta mervärde.
- (550) Detta mervärde är lätt att undersöka, eftersom det å ena sidan framgår av fakta antingen i de handlingar som beslagtagits i undersökningarna eller i de handlingar som överlämnats eller borde ha överlämnats vid fullgörandet av skyldigheten att lämna upplysningarna (nedan kallat ”nya fakta”), å andra sidan av de förklaringar som främjar kommissionens förståelse. Endast nya fakta och förklaringar som främjar en bättre förståelse av ärendet kan göra det lättare för kommissionen att fastställa överträdelsen.
- (551) I den dokumentation som lagts fram i samband med den gemensamma redogörelsen för omständigheterna kunde kommissionen inte finna några dokument som gällde nya fakta. Kommissionen riktade en förfrågan till bankerna om detta, men de kunde lika lite finna några sådana dokument. Den dokumentation som lagts fram var snarare sådan som å ena sidan redan verifierats och å andra sidan sådan som lämnats eller skulle lämnas i samband med begäran om upplysningar. I brist på nya fakta medförde den dokumentation som lagts fram för kommissionen därför inget mervärde, även om den var omfattande och kronologisk. Detta gäller också den tilläggsdokumentation som BA lade fram strax innan den gemensamma redogörelsen för omständigheterna översändes.
- (552) Därtill kommer att bankerna uppenbarligen inte hade översänt alla de dokument som kommissionen hade begärt. Protokollet över ”Haller Bankerunde” den 25 maj 1998, vars äkthet inte bestreds, översändes till exempel till kommissionen först i januari 2001 av en person som insisterade på att få hemlighålla sin identitet⁽⁵⁴²⁾. Också i sitt svar på det kompletterande meddelandet om invändningar lade bankerna för första gången fram mötesprotokoll som borde ha lagts fram redan på grundval av begäran om upplysningar och som inte heller ingick i den gemensamma redogörelsen för omständigheterna⁽⁵⁴³⁾.
- (553) I själva redogörelsen för omständigheterna lämnas de facto mer upplysningar än vad som begärts. Dels därför att den innehåller en utförlig beskrivning av bakgrunden till nätverket som inte efterfrågats i begäran om upplysningar⁽⁵⁴⁴⁾, dels därför att den innehåller en sammanfattning av vad som avhandlats under de enskilda mötena.
- (554) I sammanfattningen bagatelliseras dock avsevärt de fakta som framgår av dokumenten och skapas intrycket att räntesatser, avgifter och dylikt avhandlades bara mycket sällan och vid sidan om. De stora antalet bekräftade avtal och konkurrensbegränsande diskussioner om räntesatser, avgifter och andra konkurrensparametrar tonades systematiskt ned. Sammanfattningen av alla möten inom ramen för inlånings- och utlåningsmötena för Wien och för hela Österrike, privatlåne- och egenföretagsmötena, Minilombardmötena och controllermötena innehåller således inte en enda konkret hänvisning till en räntesats eller en avgift.
- (555) Meddelandet om invändningar och i förlängningen detta beslut visar däremot – strikt på grundval av dokument från den relevanta tidsperioden – en helt annan bild. Utmärkande för bankernas selektiva, och verklighetsförskönande, tillvägagångssätt är deras redogörelse för Lombardklubbens möte den 8 maj 1996, enligt vilken OeNb bara skulle ha kommit med helt allmänna förmaningar. Det faktum som kunnat påvisas med hjälp av dokumentation, dvs. att [företrädarna] vid detta möte beslutade om inte mindre än 15 åtgärder – från konkreta minimiräntesatser för ett flertal bankprodukter och minimihöjningar till reklam-begränsningar – lät man helt enkelt bli att redogöra för.
- (556) Vidare följer den gemensamma redogörelsen för omständigheterna i princip en annan uppläggning än meddelandet om invändningar och detta beslut, eftersom varje enskilt möte behandlas isolerat och – i enlighet med bankernas påstående att det inte funnits något institutionaliserat nätverk – genom en systematisk nedtoning av nätverksbildningar och tvärförbindelser mellan mötena. Lombardklubbens ledande roll, som entydigt framgår av dokumenten, bestrids till och med uttryckligen.
- (557) Den gemensamma redogörelsen bidrog därför inte till att klargöra sakhållandena – vilket för övrigt inte alls behövdes på grund av de många och entydiga dokumenten – utan snarare tjänade bedömningen av dem. Det var dock en bedömning som var diametralt motsatt kommissionens bedömning. Hursomhelst kan detta dokument – som uteslutande var avsett som försvar av bankernas agerande – inte gälla som ett ”samarbete” som berättigar till en nedsättning av böter, eftersom det vad innehållet, beskrivningen och bedömningen beträffar avviker radikalt från meddelandet om invändningar och detta beslut.

⁽⁵⁴²⁾ 45.049.

⁽⁵⁴³⁾ Detta ändras inte av den omständigheten att anklagelserna i de kompletterande meddelandena om invändningar inte kan göras gällande i detta beslut.

⁽⁵⁴⁴⁾ Denna beskrivning utgör bara en tredjedel av den gemensamma redogörelsen för omständigheterna.

(558) Om det sakförhållande som konstaterats i meddelandet om invändningar inte bestrids, kan detta i princip påskynda förfarandet och/eller underlätta fastställandet och beivrandet av överträdelse och därmed berättiga en nedsättning av bötesbeloppet ⁽⁵⁴⁵⁾.

(559) I föreliggande fall verkar det bara följdriktigt att bankerna senare inte bestrider det sakförhållande som uteslutande skildras på grundval av de dokument som beslagtogs i deras affärslokaler och som senare översänts av dem inom ramen för skyldigheten att lämna upplysningar. Dessutom hade det varit svårt att tänka sig att bankerna skulle ha bestridit detta sakförhållande, med tanke på de hundratals beslagtagna protokollen, anteckningarna och liknande dokumenten. Ett bestridande av sakförhållandet och den efterföljande utredningen av ett sådant uttalande skulle dock ha bundit kommissionens resurser och därigenom förlängt förfarandet. Att sakförhållandet inte bestreds ledde därmed till minskad arbetsbörda för kommissionen, vilket berättigar en nedsättning av bötesbeloppet med 10 %.

16.2.7 Slutliga belopp

(560) Avslutningsvis fastställer kommissionen följande bötesbelopp enligt artikel 15.2 i förordning nr 17:

Erste (inklusive GiroCredit och inklusive Erste före fusionen)	37,69 miljoner euro
RZB	30,38 miljoner euro
BA (inklusive CA)	30,38 miljoner euro
BAWAG	7,59 miljoner euro
PSK (inklusive PSK-B)	7,59 miljoner euro
ÖVAG	7,59 miljoner euro
NÖ Hypo	1,52 miljoner euro
RLB (inklusive RBW)	1,52 miljoner euro

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG, Raiffeisen-zentralbank Österreich Aktiengesellschaft, Bank Austria Aktiengesellschaft, Bank für Arbeit und Wirtschaft Aktiengesellschaft, Österreichische Postsparkassen Aktiengesellschaft, Österreichische Volksbanken-Aktiengesellschaft, Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank Aktiengesellschaft och Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG har begått en överträdelse av artikel 81.1 i EG-fördraget genom att

⁽⁵⁴⁵⁾ Se förstinstansrättens dom av den 14 maj 1988 i mål T-347/94, Mayr-Melnhof mot kommissionen, REG 1998, s. II-1751, punkt 331.

delta i avtal och samordnade förfaranden om priser, avgifter och reklamåtgärder som ägde rum från och med den 1 januari 1995 till och med den 24 juni 1998 i syfte att begränsa konkurrensen på marknaden för bankprodukter och tillhandahållandet av banktjänster i Österrike.

Artikel 2

De företag som nämns i artikel 1 skall utan dröjsmål upphöra med den överträdelse som nämns i artikel 1, om de inte redan har gjort det.

De skall avstå från att upprepa alla åtgärder och beteenden som har samma syfte eller verkan som denna överträdelse.

Artikel 3

På grund av den överträdelse som nämns i artikel 1 ådöms följande bötesbelopp:

Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG	37,69 miljoner euro
Raiffeisen Zentralbank Österreich Aktiengesellschaft	30,38 miljoner euro
Bank Austria Aktiengesellschaft	30,38 miljoner euro
Bank für Arbeit und Wirtschaft Aktiengesellschaft	7,59 miljoner euro
Österreichische Postsparkasse Aktiengesellschaft	7,59 miljoner euro
Österreichische Volksbanken-Aktiengesellschaft	7,59 miljoner euro
Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank Aktiengesellschaft	1,52 miljoner euro
Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG	1,52 miljoner euro

Artikel 4

Det bötesbelopp som fastställs i artikel 3 skall inom tre månader från dagen för delgivning av detta beslut betalas till Europeiska kommissionens konto:

Kontonummer: 642-0029000-95
 IBAN-kod: BE76 6420 0290 0095
 SWIFT-kod: BBVABEBB
 Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA) SA
 Avenue des Arts 43
 B-1040 Bryssel

Då fristen löpt ut skall dröjsmålsränta betalas enligt den räntesats som Europeiska centralbanken tillämpar på sina huvudsakliga refinansieringstransaktioner den första dagen i den månad då detta beslut antas, plus 3,5 procentenheter, det vill säga sammanlagt 6,75 %.

Artikel 5

Detta beslut riktar sig till:

Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG
Graben 21
A-1010 Wien

Raiffeisen Zentralbank Österreich Aktiengesellschaft
Am Stadtpark 9
A-1030 Wien

Bank Austria Aktiengesellschaft
Vordere Zollamtsstraße 13
A-1030 Wien

Bank für Arbeit und Wirtschaft Aktiengesellschaft
Seitzergasse 2-4
A-1010 Wien

Österreichische Postsparkasse Aktiengesellschaft
Georg-Coch-Platz 2
A-1018 Wien

Österreichische Volksbanken-Aktiengesellschaft
Peregringasse 3
A-1090 Wien

Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank Aktiengesellschaft
Kremser Gasse 20
A-3100 St. Pölten

Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG
Friedrich Wilhelm Raiffeisenplatz 1
A-1020 Wien

Detta beslut skall vara verkställbart enligt artikel 256 i EG-fördraget.

Utfärdat i Bryssel den 11 juni 2002.

På kommissionens vägnar

Mario MONTI

Ledamot av kommissionen

KOMMISSIONENS BESLUT

av den 23 oktober 2003

om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet

(Ärende COMP/C/38.170 – Reims II nyanmälan)

[delgivet med nr K(2003) 3892]

(Endast de spanska, danska, tyska, grekiska, engelska, franska, italienska, nederländska, portugisiska, finska och svenska texterna är giltiga)

(Text av betydelse för EES)

(2004/139/EG)

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION HAR FATTAT
DETTA BESLUT

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen,

med beaktande av Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,

med beaktande av rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962, första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar 85 och 86 ⁽¹⁾, senast ändrad genom förordning (EG) nr 1/2003 ⁽²⁾, särskilt artiklarna 2, 6 och 8 i denna,

med beaktande av den ansökan om icke-ingripandebesked och den anmälan för att erhålla undantag som den 18 juni 2001 lämnats in i enlighet med artiklarna 2 och 4 i förordning nr 17,

med beaktande av kommissionens beslut av den 14 april 2003 om att inleda förfaranden i detta ärende,

efter att i enlighet med artikel 19.3 i förordning nr 17 ha offentliggjort ansökan och anmälan i sammandrag ⁽³⁾,

efter att ha samrått med Rådgivande kommittén för kartell- och monopolfrågor,

med beaktande av förhørsombudets slutrapport i detta ärende ⁽⁴⁾, och

av följande skäl:

1. INLEDNING(1) Den 18 juni 2001 anmäldes Reims II-avtalet (Ersättning för obligatorisk utdelning av utrikespost) till kommissionen i syfte att erhålla icke-ingripandebesked enligt artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet eller ett undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet, sedan det undantag som beviljats av kommissionen den 15 september 1999 upphört att gälla (nedan kallat "undantagsbeslutet från 1999") ⁽⁵⁾.⁽¹⁾ EGT L 13, 21.2.1962, s. 204/62.⁽²⁾ EGT L 1, 4.1.2003, s. 1.⁽³⁾ EUT C 94, 23.4.2003, s. 3.⁽⁴⁾ EUT C 48, 24.2.2004.

- nen i syfte att erhålla icke-ingripandebesked enligt artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet eller ett undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet, sedan det undantag som beviljats av kommissionen den 15 september 1999 upphört att gälla (nedan kallat "undantagsbeslutet från 1999") ⁽⁵⁾.
- (2) Reims II-avtalet är det instrument vissa offentliga postoperatörer ⁽⁶⁾ använder för att kollektivt fastställa terminalavgifter. Terminalavgifterna är den ersättning offentliga postoperatörer betalar varandra för utdelning av inkommande utrikespost. Den mottagande offentliga postoperatören får ersättning av den sändande operatören för utdelning av dennes utrikespost.
- (3) I avtalet uttrycks terminalavgifterna som en procentandel av mottagarlandets inrikestaxa. Det ursprungliga Reims II-avtalet anmäldes för första gången till kommissionen 1997. Det beviljades ett undantag 1999. Enligt det ursprungliga Reims II-avtalet skulle terminalavgifterna höjas under en övergångsperiod tills de år 2001 nådde högst 80 % av inrikestaxan. I undantagsbeslutet från 1999 begränsade kommissionen emellertid undantaget för avtalet till utgången av 2001 och till terminalavgifter på högst 70 % av inrikestaxan.

⁽⁵⁾ Kommissionens beslut 1999/695/EG i ärende COMP/36.748 – Reims II (EGT L 275, 26.10.1999, s. 17).⁽⁶⁾ Offentliga postoperatörer är bolag eller statliga myndigheter vars huvuduppgift är att erbjuda samhällsomfattande posttjänster i hela landet, ofta till enhetligt pris. De är även ålagda att erbjuda internationella posttjänster, dels genom att skicka internationell post till offentliga postoperatörer i andra länder för utdelning, dels genom att dela ut inkommande internationell post. Med offentliga postoperatörer avses i det anmälda avtalet både offentliga och privata postoperatörer som tilldelats ett samhällsomfattande utdelningsuppdrag.

(4) När kommissionen begränsade undantaget till utgången av 2001, angav den att den slutliga höjningen till 80 % av inrikestaxan fick ske först sedan kommissionen bedömt systemet på grundval av korrekta uppgifter ur kostnadsredovisning. Kommissionen villkorade också undantaget på så sätt att parterna skulle uppfylla vissa villkor och fullgöra vissa skyldigheter (7).

(5) I parternas nyanmälan från 2001 ingick en begäran om förlängning av undantaget. Enligt den nyanmälda versionen av Reims II-avtalet skall nivån 80 % inte uppnås förrän den 1 januari 2004 och två mellanliggande etapper har införts (73,3 % den 1 januari 2002 och 76,6 % den 1 januari 2003). Ett kort sammandrag av anmälan offentliggjordes i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning* och berörda tredje part uppmanades att inkomma med synpunkter (8). I april 2003 följde tillkännagivandet enligt artikel 19.3 i förordning nr 17 där kommissionens preliminära ståndpunkt angavs och där tredje part gavs tillfälle att lämna synpunkter på kommissionens förslag att ställa sig positiv till ett undantag.

2. PARTERNA I ÄRENDET

(6) Tretton offentliga postoperatörer hade skrivit under det ursprungliga Reims II-avtalet den 9 juli 1997. Därefter har ytterligare fyra offentliga postoperatörer anslutit sig. Då Reims II-avtalet nyanmälades den 18 juni 2001 var följande 17 postoperatörer parter i avtalet: Österreichische Post AG, La Poste/De Post (Belgien), Post Danmark AS, Finland Post, La Poste (Frankrike), Deutsche Post, Hellenic Post ELTA, Iceland Post, An Post (Irland), Poste Italiane, Entreprise des Postes & Télécommunications (Luxemburg), Posten Norge AS, CTT Correios de Portugal, Sociedad Estatal Correos y Telégrafos (Spanien), Sweden Post, Swiss Post och Consignia plc nu Royal Mail Group plc (Förenade kungariket) (9). Reims II-parterna har tidigare varit monopoloperatörer i respektive land.

(7) Parternas verksamhet består i att transportera och dela ut dokument och varor. Alla parter tillhandahåller samhällsomfattande tjänster enligt definitionen i artikel 2.13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 97/67/EG av den 15 december 1997 om gemensamma regler för utvecklingen av gemenskapens inre marknad för posttjänster och för förbättring av kvaliteten på

tjänsterna (10) (nedan kallat "postdirektivet"), ändrat genom direktiv 2002/39/EG (11) (nedan kallat "ändringsdirektivet"). De flesta av parterna har tilldelats ett monopoliserat område för att säkerställa att de kan tillhandahålla den samhällsomfattande tjänsten. Parterna tillhandahåller också tjänster som inte ingår i uppdraget att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster.

3. RÄTTSLIGA OCH FAKTISKA OMSTÄNDIGHETER

3.1 Ersättning för utdelning av inkommande internationella postförsändelser (terminalavgifter)

3.1.1 Världspostföreningen

(8) Genom Världspostkonventionen (12) har medlemmar i Världspostföreningen (13), i vilken nästan alla världens länder är medlemmar, beslutat att dela ut inkommande utrikespost. Denna skyldighet är en obligatorisk del av Världspostföreningen och utgör grunden för dagens världsomfattande postsystem. Tidigare ersatte de offentliga postoperatörerna inte varandra för utrikespost, eftersom man antog att det rädde balans i postflödet mellan länderna. På 1960-talet uppstod emellertid stor obalans i utrikespostflödet, vilket ledde till att de offentliga postoperatörerna i vissa länder fick så höga utdelningskostnader för inkommande post att intäkterna från utgående post inte täckte dessa.

(9) För att mottagande offentliga postoperatörer skulle få ersättning inrättades 1969 ett system med så kallade terminalavgifter. Enligt detta system fick en mottagande offentlig postoperatör en fast avgift, grundad på vikten, för inkommande post som operatören måste dela ut. Detta system ledde emellertid till skillnader mellan kostnader och ersättning (14).

(10) EGT L 15, 21.1.1998, s. 14.

(11) EGT L 176, 5.7.2002, s. 21.

(12) Världspostkonventionen, som regeringarna godkände och under-teknade vid Världspostföreningens kongress, avser bildandet av ett enda postområde, fri transitering, standardisering av postavgifter, inrättande av skiljedomsförfaranden och införande av terminalavgifter.

(13) Världspostföreningen bildades 1874 och utgör ramen för medlemmarnas förbindelser med varandra på postområdet. Världspostföreningen består av ländernas regeringar och blev ett fackorgan inom FN år 1947.

(14) Se skäl 9 i undantagsbeslutet från 1999.

(7) Se undantagsbeslutet från 1999, artikel 2.

(8) EGT C 195, 11.7.2001, s. 11.

(9) Swiss Post är inte anmälande part eftersom företaget inte har undertecknat anmälan till kommissionen.

- (10) Genom en rekommendation från Conférence Européenne des Administrations des Postes et Télécommunications (CEPT)⁽¹⁵⁾ 1989 som senare genomfördes genom ett antal bilaterala avtal mellan medlemmarna i CEPT anpassades terminalavgifter och kostnader bättre till varandra⁽¹⁶⁾. Avgifterna byggde dock fortfarande på ett genomsnitt för de deltagande förvaltningarna och alla var överens om att de inte täckte kostnaderna⁽¹⁷⁾.
- (11) Sedan 1989 har Världspostföreningens system blivit bättre när det gäller att anpassa terminalavgifterna till kostnaderna. Världspostkonventionen, som undertecknades i Peking 1999, innehåller särskilda bestämmelser om terminalavgifter mellan industriländer⁽¹⁸⁾.
- (15) I första, andra och tredje strecksatserna i artikel 13.1 i postdirektivet anges följande:
- Terminalavgifterna skall bestämmas i förhållande till kostnaderna för behandling och överlämnande av gränsöverskridande post.
- Ersättningens storlek skall stå i förhållande till den uppnådda kvaliteten på tjänsten.
- Terminalavgifterna skall vara klara och tydliga och icke-diskriminerande”.

3.1.2 Postdirektivet

- (12) Gemenskapslagstiftningens viktigaste rättsakt om utrikespost och terminalavgifter är postdirektivet.
- (13) Postdirektivet innehåller viktiga bestämmelser om terminalavgifter, och avreglering av marknaden för utgående utrikespost.

3.1.2.1 Terminalavgifter

- (14) I skäl 27 i postdirektivet anges följande om terminalavgifter:

”... Ersättningen för tillhandahållandet av tjänster med avseende på gränsöverskridande post inom gemenskapen bör utan att det påverkar de minimiförpliktelser som härrör ur Världspostföreningens bestämmelser riktas in på att täcka kostnaderna för överlämnande som den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster i destinationslandet har ådragit sig”.

⁽¹⁵⁾ CEPT var en begränsad undergrupp till Världspostföreningen, som fram till 1992 samlade såväl operatörer som tillsynsmyndigheter från de europeiska post- och telekommunikationsmyndigheterna. I september 1992 reformerades CEPT grundligt och en ny stadga antogs. Enligt denna kan endast tillsynsmyndigheter vara medlemmar. Operatörerna skapade en egen organisation, PostEurope.

⁽¹⁶⁾ I CEPT-systemet beaktades den totala vikten och antalet försändelser och betalningen byggde på en avgift per försändelse och en avgift per kilo. I systemet togs hänsyn till att sammansättningen av post i en riktning mycket väl kunde skilja sig från sammansättningen i den andra riktningen.

⁽¹⁷⁾ Se till exempel skäl 10 i undantagsbeslutet från 1999. Se även EG-domstolens dom i de förenade målen C-147/97 och C-148/97, Deutsche Post AG/GZS Gesellschaft für Zahlungssysteme mbH (GZS) och Deutsche Post AG/Citicorp Kartenservice GmbH, REG 2000, s. I-825, punkt 54.

⁽¹⁸⁾ I artikel 48.2 i Världspostkonventionen från 1999 fastställs ett tak på 60 % av avgiften för ett inrikesbrev på 20 gram.

3.1.2.2 Avreglering

- (16) Hittills har endast två medlemsstater (Sverige och Finland) avskaffat postmonopolet. De offentliga postoperatörerna i alla andra medlemsstater har enligt nationell lagstiftning monopol på vissa posttjänster. I postdirektivet anges gränserna för medlemsstaternas rätt att behålla monopolet på vissa posttjänster.

- (17) I artikel 7 i postdirektivet fastställs i vilken utsträckning inkommande och utgående utrikespost skall avregleras.

- (18) I artikel 7.1 första stycket i postdirektivet anges följande om inrikespost och utdelning av inkommande utrikespost:

”Medlemsstaterna får även fortsättningsvis, i den utsträckning som det är nödvändigt för att säkerställa att de samhällsomfattande tjänsterna upprätthålls, låta vissa tjänster omfattas av monopol för den eller dem som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster. Dessa tjänster skall vara begränsade till insamling, sortering, transport och överlämnande av inrikes brevöversändelser och inkommande gränsöverskridande brevöversändelser, vare sig det gäller ilförsändelser eller inte, inom de vikt- och prisgränser som framgår nedan. Viktgränsen skall vara 100 gram från och med den 1 januari 2003 och 50 gram från och med den 1 januari 2006. Dessa viktgränser gäller inte från och med den 1 januari 2003 om priset är lika med eller mer än tre gånger den allmänna avgiften för en brevöversändelse av första viktklassen inom den snabbaste kategorin, eller från och med den 1 januari 2006 om priset är lika med eller mer än två och en halv gång denna avgift”.

- (19) Befordran av utgående utrikespost ingår inte i förteckningen över tjänster som medlemsstaterna enligt artikel 7 i postdirektivet kan låta omfattas av monopol också i fortsättningen. Därför är denna tjänst helt avreglerad sedan den 1 januari 2003. För att säkerställa att de samhällsomfattande tjänsterna tillhandahålls anges följande i artikel 7.1 fjärde stycket i postdirektivet:

”I den utsträckning som det är nödvändigt för att säkerställa att de samhällsomfattande tjänsterna tillhandahålls, till exempel när vissa sektorer av postverksamheten redan har liberaliserats eller på grund av postsektorns särskilda egenskaper i en medlemsstat, får utgående gränsöverskridande post även fortsättningsvis omfattas av monopol inom samma pris- och viktgränser”.

- (20) Den konkreta följden av denna nya ordning, som trädde i kraft den 1 januari 2003, är att befordran av utgående utrikespost kommer att utsättas för konkurrens, om inte undantaget i artikel 7.1 fjärde stycket gäller.

4. REIMS II-AVTALET

4.1 Undantaget för det ursprungliga Reims II-avtalet

- (21) Det ursprungliga Reims II-avtalet⁽¹⁹⁾ anmäldes till kommissionen 1997. Efter en preliminär granskning av avtalet klargjorde kommissionen då för parterna att flera inslag måste ändras, anpassas eller förtydligas innan den kunde ställa sig positiv till avtalet.
- (22) För att Reims II-avtalet skulle kunna beviljas undantag tog parterna fram en första reviderad avtalsversion (det första tilläggsavtalet), som trädde i kraft den 1 oktober 1998.
- (23) Den 15 september 1999 beviljade kommissionen ett undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet till och med den 31 december 2001. Kommissionen fastställde att terminalavgifterna inte fick överstiga 70 % av inrikestaxan. Kommissionen angav att den slutliga höjningen till 80 % av inrikestaxan fick ske först sedan kommissionen bedömt systemet på grundval av korrekta uppgifter ur kostnadsredovisning. Sådana uppgifter fanns inte tillgängliga 1999.

4.2 Ändringar i Reims II-avtalet

- (24) Sedan REIMS II-avtalet först anmäldes till kommissionen den 31 oktober 1997, har parterna ändrat det fem gånger genom tilläggsavtal. Vissa av ändringarna har parterna kommit överens om på eget initiativ, medan andra har gjorts som svar på de farhågor för att konkurrensproblem skall uppstå som kommissionen gav uttryck för i sin bedömning av Reims II-avtalet.

- (25) Det första tilläggsavtalet undertecknades den 22 september 1998 och gällde främst kopplingen mellan terminalavgifter och tjänstekvalitet samt tillträde till ersättningsnivå 3.

- (26) Den 14 januari 2000 undertecknade parterna det andra tilläggsavtalet, vars syfte var dels att genomföra kommissionens villkor i artikel 2.1 i undantagsbeslutet från 1999, dels att ta hänsyn till att Swiss Post anslutit sig till Reims II-avtalet.

- (27) Den 4 april 2000 undertecknade parterna det tredje tilläggsavtalet, vars huvudpunkter var att säkerställa tjänstekvalitet i alla led och att se över kvalitetsstandarderna. När det gäller den först nämnda punkten övervägdes i det tredje tilläggsavtalet att genom en framtida systemförbättring införa resultatmätning av sändande offentliga postoperatörer avseende utgående post och att från och med 2002 tillämpa adekvata kvalitetsmål och straffavgifter. I fråga om kvalitetsstandarderna skilde man i den tidigare versionen av avtalet mellan två grupper av Reims II-parter med olika kvalitetsmål. Genom det tredje tilläggsavtalet anslöt sig grupperna till en gemensam standard på 93 %.

- (28) Den 7 juni 2001 ingick flertalet parter ett fjärde tilläggsavtal. Hittills har 16 parter undertecknat det avtalet. Huvudsyftet med det fjärde tilläggsavtalet var att förlänga övergångsperioden med ytterligare tre år. Enligt det fjärde tilläggsavtalet skulle terminalavgifterna uppgå till 80 % av inrikestaxan 2004, alltså två år senare än planerat. Nivån 80 % skulle ersättas med 73,3 % 2002 och med 76,6 % 2003⁽²⁰⁾.

- (29) Förutom att förlänga övergångsperioden kom parterna också överens om att frysa de inrikestaxor som används som grund för beräkningen av terminalavgifter till utgången av 2004. Om en part höjer inrikestaxan efter den 1 september 2001, påverkar detta alltså inte beräkningen av terminalavgifterna för 2003 och 2004⁽²¹⁾. Emellertid skall sänkningar av inrikestaxor beaktas, varför frysningen i praktiken innebär ett tak men som tillåter nedjusteringar⁽²²⁾.

⁽²⁰⁾ Till följd av de rabatter de beviljar till och med 2004 (se fotnot 22) kommer Deutsche Post AG och Poste Italiane SpA att nå slutnivån 80 % först 2005.

⁽²¹⁾ Punkt 3.4 i bilaga 4 till Reims II-avtalet, ändrat genom artikel 3.3 i det fjärde tilläggsavtalet.

⁽²²⁾ Deutsche Post AG fortsätter att tillämpa den i det tredje tilläggsavtalet överenskomna rabatten till den 31 december 2004. Poste Italiane SpA har också medgett en rabatt till detta datum, se punkterna 9 och 10 i bilaga 4 till Reims II-avtalet, ändrad genom det fjärde tilläggsavtalet.

⁽¹⁹⁾ En kort beskrivning av Reims I-avtalet och en ingående beskrivning av Reims II-avtalet, i den form det anmäldes till kommissionen 1997, finns i skälen 12–43 i undantagsbeslutet från 1999.

(30) Genom det fjärde tilläggsavtalet infördes också en bestämmelse om geografisk täckning. Om en part med avreglerad hemmamarknad kan visa att en avsändande offentlig postoperatörs inkommande post fått en så förändrad geografisk struktur att procentandelen av inrikestaxan enligt Reims II-avtalet inte täcker den mottagande offentliga postoperatörens kostnader för utdelning av posten, kan parten begära omförhandling av de terminalavgifter som den avsändande offentliga postoperatören betalar⁽²³⁾.

(31) Det Reims II-avtal som den 18 juni 2001 anmäldes på nytt till kommissionen var den konsoliderade versionen av avtalet, ändrat genom det första, andra, tredje och fjärde tilläggsavtalet.

(32) Reims II-avtalet har slutligen ändrats igen sedan det den 18 juni 2001 anmäldes på nytt till kommissionen. Den 24 januari 2003 undertecknade parterna det femte tilläggsavtalet, vars syfte är att lösa de konkurrensproblem som kommissionen identifierat i det nyanmälda Reims II-avtalet, framför allt avseende terminalavgifternas storlek och ett lågkostnadsalternativ till terminalavgifter⁽²⁴⁾. Det Reims II-avtal som detta beslut avser är Reims II-avtalet i dess lydelse efter ändringarna genom det första, andra, tredje och fjärde tilläggsavtalet.

4.3 Det nyanmälda Reims II-avtalet

(33) I skälen 34–50 finns en kort beskrivning av innehållet i det Reims II-avtal som parterna anmälde på nytt den 18 juni 2001.

4.3.1 Medlemskap

(34) Alla offentliga och privata postoperatörer som tillhandahåller obligatoriska samhällsomfattande posttjänster kan ansluta sig till Reims II-avtalet, förutsatt att de är skyldiga eller förbinder sig att tillhandahålla dessa tjänster till de andra parterna.

4.3.2 Syfte

(35) Enligt parterna är det huvudsakliga syftet med Reims II-avtalet att ge parterna rättvis ersättning för utdelning av inkommande utrikespost, dvs. en ersättning som bättre kompenserar parternas faktiska kostnader för hantering av sådan post, och att förbättra kvaliteten på de tjänster som avser utrikespost.

4.3.3 Berörda produkter

(36) Reims II-avtalet omfattar alla postförsändelser enligt definitionen i artikel 8 i Världspostkonventionen (med undantag för så kallade M-säckar)⁽²⁵⁾.

4.3.4 Terminalavgifter

4.3.4.1 Princip

(37) Genom Reims II-avtalet kopplas terminalavgifterna till inrikestaxan i destinationslandet och till den tjänstekvalitet som tillhandahålls av den postoperatör som delar ut posten i det landet. Enligt den nyanmälda versionen av Reims II-avtalet skall terminalavgifterna höjas under en övergångsperiod tills de år 2004 når upp till högst 80 % av inrikestaxan. Om det nödvändiga kvalitetsmålet inte uppnås, skall straffavgifter tas ut.

4.3.4.2 Inrikestaxan som referensvärde

(38) I inrikestaxan skiljer man vanligen mellan olika viktsatser (t.ex. 20, 50 och 100 g för brev). Dessa olika taxor omvandlas enligt Reims II-avtalet utifrån en standardstruktur till så kallade linjära taxor så att terminalavgifterna kan beräknas.

4.3.4.3 Terminalavgiftsnivåer

(39) I Reims II-avtalet skiljer man mellan följande fyra olika ersättningsnivåer för terminalavgifter:

a) Ersättningsnivå 1: A-postförsändelser som lämnas i blandade säckar (som kan innehålla brev, platta paket och övriga paket). Terminalavgifterna för sådana försändelser skall slutligen uppgå till 80 % av inrikestaxan, exklusive mervärdesskatt.

b) Ersättningsnivå 2: Den utdelande offentliga postoperatören kan lämna rabatter på ersättningsnivå 1, baserat på arbetsdelning/postförberedelser (t.ex. genom att posten är sorterad på förhand efter format eller destination). När förutsättningarna är desamma måste samma rabatter lämnas till alla sändande offentliga postoperatörer som har undertecknat Reims II-avtalet.

⁽²³⁾ Artikel 11.4–7 i Reims II-avtalet, ändrad genom artikel 2.2 i det fjärde tilläggsavtalet.

⁽²⁴⁾ Se avsnitt 4.5.

⁽²⁵⁾ Säckar med masspost till en och samma adressat.

- c) Ersättningsnivå 3: Alla parter åläggs att erbjuda varandra de "allmänt tillgängliga inrikestaxorna" (såsom massposttaxor för direktreklam, trycksaker och tidskrifter) i utdelningslandet.
- d) B-post: De terminalavgifter som skall tillämpas på B-post är 10 % lägre än terminalavgifterna för post enligt ersättningsnivå 1.

4.3.5 Övergångsperiod ⁽²⁶⁾

- (40) Enligt det nyanmällda Reims II-avtalet skall terminalavgifterna höjas under en övergångsperiod och, om kvalitetsmålet inte uppnås, straffavgifter tas ut enligt en stigande skala. Detta skall ske enligt följande:
- a) 2002: 73,3 % av inrikestaxan.
- b) 2003: 76,6 % av inrikestaxan.
- c) 2004: 80 % av inrikestaxan.

4.3.6 Tjänstekvalitet/straffsystem

- (41) Genom Reims II-avtalet har man infört ett system med kvalitetsstandarder för post enligt ersättningsnivå 1 och ersättningsnivå 2 för att förbättra tjänstekvaliteten. Standarderna uttrycks som den procentandel av inkommande utrikespost som skall delas ut inom en arbetsdag (D) efter det att posten har anlänt till mottagarens utväxlingskontor, under förutsättning att posten har anlänt dit före Latest Arrival Time ⁽²⁷⁾. En standard på exempelvis 80 % D+1 innebär att 80 % av den inkommande posten skall nå den slutliga bestämmelseorten inom en arbetsdag efter ankomstdagen. En enskild parts effektivitet mäts med ett diagnostiskt system som utformats av International Post Corporation (IPC) ⁽²⁸⁾.
- (42) Ett system med straffavgifter tillämpas om de fastställda kvalitetsstandarderna inte uppfylls. Nivån på de terminalavgifter som annars skulle betalas sänks med 1,5 %

⁽²⁶⁾ Genom det femte tilläggsavtalet ändras övergångsperioden och de terminalavgifter som skall tillämpas. Se avsnitt 4.5.

⁽²⁷⁾ Latest arrival time definieras som den senaste godtagbara landningstiden för flygpost från utlandet för att posten skall kunna delas ut nästa arbetsdag.

⁽²⁸⁾ IPC är ett företag som samögs av ett antal offentliga postoperatörer, bland andra, i Europa, alla Reims II-parter och de offentliga postoperatörerna i Nederländerna, Cypern och Norge samt utanför Europa de offentliga postoperatörerna i Förenta staterna, Australien och Kanada. IPC erbjuder administrativa och praktiska tjänster åt Reims II-parterna. IPC förvaltar systemet UNEX som mäter tjänstekvalitet, är basen för Reims II-kvalitetsmålen och beräknar straffavgifter.

(när det faktiska resultatet uppgår till mellan 90 och 100 % av det fastställda målet) respektive 3,5 % (när det uppnådda resultatet uppgår till mellan 80 och 90 % av det fastställda målet) för varje procentenhet där den berörda offentliga postoperatören inte lyckas uppfylla den erforderliga kvalitetsstandard ⁽²⁹⁾. Om den utdelande offentliga postoperatören inte uppnår mer än 80 % av målet, kommer de terminalavgifter som operatören är berättigad till att minska med 50 %.

4.3.7 Regel om icke-diskriminering

- (43) Enligt Reims II-avtalet skall varje part tillämpa samma terminalavgifter på alla andra parter förutsatt att transaktionerna är jämförbara ⁽³⁰⁾. Det innebär att två offentliga postoperatörer, som är parter i Reims II-avtalet och som konkurrerar om utgående utrikespost från ett visst Reims II-land till ett annat, i princip skulle ha samma kostnader för att dela ut posten i destinationslandet. Denna taxa erbjuds dock inte utomstående operatörer som konkurrerar på samma marknad. Sådana operatörer tvingas betala full inrikestaxa i destinationslandet eller full utrikestaxa i ursprungslandet minus eventuell rabatt ⁽³¹⁾.

4.3.8 Artiklarna 43 och 49 i 1999 års Världspostkonvention

- (44) I artikel 43 i Världspostkonventionen finns bestämmelser om hantering av inrikespost som skickats från ett annat land (remail). I artikel 49.4 behandlas terminalavgifter för inkommande masspost. Enligt det nyanmällda Reims II-avtalet skall artikel 43 och artikel 49.4 i 1999 års Världspostkonvention inte längre tillämpas mellan parterna efter övergångsperioden.

⁽²⁹⁾ Antag att det i kvalitetsmålet anges att 90 % av inkommande utrikespost måste delas ut följande dag och att det faktiska resultatet är att 87 % av denna post delas ut i tid. Detta betyder att 97 % av målet har uppnåtts (87 är 97 % av 90). Således har kvaliteten minskat med 3 %. Eftersom denna siffra ligger inom intervallet 90–100 % tillkommer en straffavgift på 1,5 % per procentenhet. Straffavgiften blir därför $3 \times 1,5 \% = 4,5 \%$ av terminalavgifterna. Detta betyder att den utdelande offentliga postoperatören endast får debitera 95,5 % (100 %–4,5 %) av de terminalavgifter som den annars skulle ha rätt att debitera. Under 1998 (då terminalavgifterna för ersättningsnivå 1 uppgick till 55 % av inrikestaxan) skulle den offentliga postoperatören således erhålla terminalavgifter på 52,5 % av inrikestaxan (dvs. 95,5 % av 55 %).

⁽³⁰⁾ Artikel 2.11 i Reims II-avtalet.

⁽³¹⁾ Denna tolkning av bestämmelsen har parterna lämnat under kommissionens granskning.

4.3.9 Varaktighet

- (45) Reims II-avtalet har ingåtts på obestämd tid. En part kan emellertid när som helst dra sig ur Reims II-avtalet med verkan från utgången av det första hela kalenderåret efter varsel. En part kan också vid särskilda omständigheter dra sig ur Reims II-avtalet med sex månaders varsel.

4.3.10 Kopplingen mellan terminalavgifter och tjänstekvalitet

- (46) I Reims II-avtalet fastställs principen att terminalavgifterna inte får höjas under övergångsperioden om den berörda partens tjänstekvalitet försämras. För att kunna avgöra detta jämförs tjänstekvaliteten för ett visst år med partens genomsnittliga tjänstekvalitet under föregående år. Denna regel gäller inte de offentliga postoperatörer för vilka det finns övergångsbestämmelser. Regeln skall inte heller tillämpas om en offentlig postoperatörs tjänstekvalitet försämras, men fortfarande uppfyller den i Reims II-avtalet fastställda standarden. Terminalavgifterna får också höjas om det kan visas att en parts tjänstekvalitet har försämrats på grund av särskilda åtgärder som denna part har vidtagit för att förbättra sitt utdelningssystem och att försämringen endast är tillfällig.

4.3.11 Tillträde till ersättningsnivå 3

- (47) Parterna är enligt Reims II-avtalet skyldiga att erbjuda varandra tillträde till ersättningsnivå 3 (dvs. till inrikes-taxor för masspost). För att underlätta detta ålades parterna i undantagsbeslutet från 1999 att låta på de inhemska bestämmelserna för övriga parter, när bestämmelserna inte är berättigade och när de i praktiken skulle stänga ute dessa parter från inrikestaxorna för masspost. I de fall där de inhemska bestämmelserna har fastställts av staten skall parterna göra sitt yttersta för att få de berörda nationella myndigheterna att upphäva dessa ⁽³²⁾.

(32) Se artikel 2.1 b i undantagsbeslutet från 1999 där också följande anges: "För att underlätta detta tillträde måste parterna låta på de inhemska bestämmelserna för andra parter, om dessa bestämmelser inte är berättigade och i praktiken kan utestänga andra parter från inrikestaxorna, eller (om det inte ligger i deras makt att göra detta) göra sitt yttersta för att av de berörda nationella myndigheterna utverka att dessa bestämmelser upphävs."

- (48) Alla taxor och villkor som berör tillträde till ersättningsnivå 3 skall finnas tillgängliga för alla parter genom en databas som förvaltas av IPC. Parterna har åtagit sig att omedelbart uppdatera databasen när deras taxor och villkor ändras.

4.3.12 Bilateral avtal

- (49) I Reims II-avtalet fastställs att parterna har rätt att inbördes ingå bilaterala eller multilaterala avtal om terminalavgifter, där andra villkor kan anges och särskilt andra terminalavgiftsnivåer. Om en part erbjuder en annan part eller andra parter lägre terminalavgifter genom ett sådant avtal, är denna part skyldig att tillämpa samma terminalavgifter för alla parter vid jämförbara transaktioner.

4.3.13 Försenad, förkommen och skadad post

- (50) Parterna har infört bestämmelser om försenad, förkommen och skadad post, och ett ändamålsenligt system för att behandla och granska klagomål har införts i enlighet med dessa bestämmelser.

4.4 Marknadsutveckling och annan utveckling sedan undantagsbeslutet från 1999

4.4.1 Förbättrad kvalitet på utrikesposttjänster

- (51) I skäl 70 i undantagsbeslutet från 1999 anges att "den största fördel som [Reims II-] avtalet förväntas medföra är att kvaliteten på tjänster som avser utrikespost förbättras avsevärt". Av de uppgifter som kommissionen samlat in under sin undersökning efter det att Reims II-avtalet nyanmälts framgår att kvaliteten på utdelning av utrikespost överlag har förbättrats sedan undantaget beviljades. För de flesta parterna har kvaliteten höjts avsevärt under 2000, 2001 och 2002 mätt enligt D+1-utdelning av inkommande utrikespost. Dessa kvalitetsförbättringar framgår av tabellen i bilaga I.

4.4.2 Andra viktiga förändringar

- (52) Vid sin bedömning av det nyanmällda Reims II-avtalet måste kommissionen beakta följande förändringar:
- a) Parternas uppgifter om kostnaderna för utdelning av utrikesförsändelser.

b) Tillämpningen av Reims II-avtalet under undantagsperioden.

c) Att Europaparlamentet och rådet har antagit ändringsdirektivet.

4.4.2.3 Ändringsdirektivet

(57) Som anges i skäl 12 ändrades postdirektivet den 10 juni 2002 genom ändringsdirektivet för att ytterligare avreglera de europeiska postmarknaderna.

4.4.2.1 Parternas kostnadsuppgifter

(53) Parterna skulle enligt undantagsbeslutet från 1999 införa ett kostnadsredovisningssystem som är öppet för insyn⁽³³⁾. Kommissionen har därefter fått detaljerade uppgifter om varje parts kostnader för inkommande utrikespostförsändelser.

(54) Kostnadsuppgifterna, som inte fanns tillgängliga när undantagsbeslutet från 1999 antogs, har gett kommissionen möjlighet att göra en grundligare bedömning av terminalavgiftsnivåerna. Förhållandena mellan kostnader och intäkter⁽³⁴⁾ för respektive part finns i tabellen i bilaga II.

(58) En av de viktigaste ändringarna är att medlemsstaterna från och med den 1 januari 2003 inte längre får låta marknaden för utgående utrikespost omfattas av monopol⁽³⁶⁾, om det inte krävs för att säkerställa samhällsomfattande posttjänster. Därför utsätts offentliga postoperatörer från och med den 1 januari 2003 i princip för konkurrens när det gäller befordran av utrikespost från ett Reims II-land till ett annat.

(59) Denna nya situation måste bedömas mot bakgrund av att endast operatörer som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster kan vara parter i Reims II-avtalet⁽³⁷⁾ och att kommissionens undersökning har visat att det är osannolikt att parterna kommer att ingå identiska eller liknande avtal om terminalavgifter med tredje part, även om det inte finns något i avtalet som hindrar dem från att göra detta.

4.4.2.2 Tillämpningen av Reims II-avtalet

(55) När det gäller tillträde till ersättningsnivå 3 åtog sig parterna i avtalet att lätta på de inhemska bestämmelserna för andra parter, när dessa bestämmelser inte är berättigade, och att göra sitt yttersta för att få de berörda nationella myndigheterna att upphäva bestämmelser som fastställts av staten.

(56) Granskningen i samband med det aktuella förfarandet har visat att systemet med tillträde till ersättningsnivå 3, trots de ändringar av Reims II-avtalet som gjordes genom det andra tilläggsavtalet, inte fungerar som kommissionen avsåg i undantagsbeslutet från 1999. De rapporter som lämnats⁽³⁵⁾ visar att även om parterna uppger att de erbjuder varandra tillträde till ersättningsnivå 3, finns det fortfarande stora hinder för tillträde till inrikestaxor för masspost.

(60) Som beskrivs närmare nedan⁽³⁸⁾ kan det faktum att operatörer som står utanför Reims II-avtalet inte omfattas av de terminalavgifter som fastställs i avtalet leda till att konkurrensen sätts ur spel i den mening som avses i artikel 81.3 b i EG-fördraget. Kommissionen anser därför att Reims II-avtalet inte bör beviljas undantag om inte postoperatörer som står utanför Reims II-avtalet beviljas tillträde till de terminalavgifter som fastställs i Reims II-avtalet på icke-diskriminerande villkor.

4.5 Ändringar i Reims II-avtalet efter nyanmälan

(61) Efter diskussioner med kommissionen undertecknade parterna⁽³⁹⁾ det femte tilläggsavtalet den 24 januari 2003. Genom detta avtal ändras det anmälda Reims II-avtalet beträffande de terminalavgifter som tillämpas under övergångsperioden, och parternas införande av en produkt kallad internationell direktreklam.

⁽³³⁾ Se artikel 2.2 a i undantagsbeslutet från 1999.

⁽³⁴⁾ Förhållandet mellan kostnader och intäkter uttrycker (i procent) förhållandet mellan genomsnittskostnaden för att dela ut en inkommande utrikesförsändelse och standardtaxan för motsvarande inrikesförsändelse.

⁽³⁵⁾ Enligt artikel 2.2 b i undantagsbeslutet från 1999 skall parterna lämna årliga rapporter om åtskilliga frågor, bland annat uppgifter om genomförandet av tillträde till ersättningsnivå 3.

⁽³⁶⁾ Artikel 7.1 i postdirektivet.

⁽³⁷⁾ Artikel 9 i Reims II-avtalet som det anmäldes den 18 juni 2001.

⁽³⁸⁾ Se avsnitt 9.4 om att konkurrensen sätts ur spel.

⁽³⁹⁾ Avtalet har ännu inte undertecknats av belgiska La Poste/De Post, Royal Mail U.K. och irländska An Post. Dessa parter har dock undertecknat Reims II-avtalet, ändrat genom det fjärde tilläggsavtalet, som inte omfattas av det undantag som beviljas i detta beslut.

4.5.1 *Terminalavgiftsnivå*

(62) Genom det femte tilläggsavtalet ändras bilaga 4 till det anmälda Reims II-avtalet, både beträffande övergångsperiodens längd och vilken terminalavgiftsnivå som skall tillämpas. Övergångsperioden har förlängts från den 31 december 2004 till den 31 december 2006. De terminalavgifter som skall tillämpas från och med den 1 januari 2002 tills övergångsperioden löper ut har ändrats till följande:

- a) 73,3 % för 2002.
- b) 74,5 % för 2003.
- c) 75,7 % för 2004.
- d) 78,5 % för 2005 och 2006.

4.5.2 *Produkten internationell direktreklam*

(63) För masspost har ett lågprisalternativ till terminalavgifter införts genom artikel 2 i det femte tilläggsavtalet, enligt vilken parterna åläggs att dela ut internationell direktreklam som befordrats av andra parter enligt villkoren i Reims II-avtalet om internationell direktreklam. I artikel 2 i det femte tilläggsavtalet anges att denna skyldighet skall träda i kraft sex månader efter det att kommissionen har utfärdat ett andra undantagsbeslut för Reims II-avtalet. Parterna har dock rätt att tillhandahålla produkten internationell direktreklam redan före detta datum.

(64) Den 24 januari 2003 undertecknade parterna⁽⁴⁰⁾ ett separat Reims-avtal om utdelning av internationell direktreklam⁽⁴¹⁾, och därmed skapades produkten internationell direktreklam.

(65) De viktigaste produktspecifikationerna för internationell direktreklam är följande:

- a) Gemensamma produktspecifikationer så att man inte behöver följa nationella produktkrav.
- b) Hänvisning till utdelning av direktreklam enligt definitionen i artikel 2.8 i postdirektivet.

c) Den försändelse som skall delas ut får väga högst 2 kilo,

d) En minimivolym på 500 försändelser.

e) Eftersträvad kvalitetsstandard på D+5.

f) Produkt för utrikespost enbart.

g) Världspostkonventionens specifikationer för maxi- och minimistorlek.

h) Inget krav på försortering.

(66) Ersättningen för utdelning av internationell direktreklam beräknas som det lägsta av antingen inrikestaxan för jämförbar osorterad post eller terminalavgiften för B-post enligt Reims II minus 7 %. Saknas taxa för osorterad masspost, skall taxan för sorterad masspost användas plus ett påslag på 3 %.

4.5.3 *Andra ändringar*

(67) I skälen 68 och 69 beskrivs andra mindre ändringar som på parternas initiativ gjordes genom det femte tilläggsavtalet.

(68) För det första skall, enligt artikel 5 i det nyanmälda Reims II-avtalet, artikel 25 och artikel 49.4 i Världspostkonventionen från 1994⁽⁴²⁾ inte längre tillämpas mellan parterna efter övergångsperioden. Genom det femte tilläggsavtalet har artikel 5 i Reims II-avtalet fått följande lydelse: "Ingenting i Reims II-avtalet skall hindra en part från att gentemot annan part tillämpa artikel 43 i Världspostkonventionen."⁽⁴³⁾

(69) Enligt artikel 11 i det nyanmälda Reims II-avtalet skall utträde ur avtalet träda i kraft vid utgången av det första hela kalenderåret efter meddelande om utträde. I artikel 11 i Reims II-avtalet, ändrat genom det femte tilläggsavtalet, anges emellertid också att en part under särskilda omständigheter kan träda ur Reims II-avtalet till slutet av en kalendermånad med minst sex månaders skriftligt varsel.

⁽⁴⁰⁾ Med undantag för Royal Mail Group plc och An Post.

⁽⁴¹⁾ International Direct Mail (IDM) är parternas namn på denna utrikespostprodukt.

⁽⁴²⁾ I det nyanmälda Reims II-avtalet hänvisas det till artiklarna 25 och 49 i Världspostkonventionen från 1994. I det femte tilläggsavtalet hänvisas det till Världspostkonventionen från 1999. I Världspostkonventionen från 1999 har f.d. artikel 25 blivit artikel 43.

⁽⁴³⁾ Se avsnitt 4.3.8.

5. RELEVANTA MARKNADER

5.1 Produktmarknad

(70) Det anmälda Reims II-avtalet gäller marknaderna för normal utrikespost (i motsats till expresspost) mellan de berörda länderna, dvs. utrikespost som skickas från ett Reims II-land till ett annat. Närmare bestämt omfattar Reims II-avtalet all brevpöst enligt artikel 8 i Världspostkonventionen. Denna definition omfattar postförsändelser som väger upp till 2 kilo. Utrikespostens betydelse är olika i olika länder. I mindre medlemsstater står utrikesposten ofta för en större andel av den sammanlagda postmarknaden än i större medlemsstater. Utrikespostens andel av den sammanlagda postmarknaden i gemenskapen beräknas i genomsnitt ligga långt under 10 %⁽⁴⁴⁾.

(71) Den relevanta produktmarknaden kan delas upp ytterligare, dels i marknaden för utgående utrikespost där offentliga postoperatörer och privata företag samlar in post från kunder i ursprungslandet för utdelning i andra länder, dels i en undermarknad för inkommande utrikespost där de offentliga postoperatörerna (och ett fåtal andra postoperatörer) erbjuder utdelning av utrikespost för offentliga postoperatörers och privata företags räkning.

5.1.1 Utrikespost och inrikespost

(72) Ur kundens synvinkel är marknaden för utgående utrikespost skild från marknaden för inrikespost, eftersom efterfrågan på posttjänster för internationella destinationer inte kan tillfredsställas med tjänster för inhemska destinationer.

(73) Sett från leverantörens synvinkel ställer internationell transport andra krav (internationell linjetrafik, utdelning i andra länder) än inhemska transport.

(74) Till skillnad från inrikespost berör utrikespost tjänster i minst två olika länder och i regel minst två tjänsteleverantörer. Internationell post är därför logistiskt mer komplicerad än inrikespost. Utgående utrikespost avreglerades från och med den 1 januari 2003, medan

inrikesposttjänsterna, bland annat utdelningen, i de flesta medlemsländer fortfarande omfattas av monopol. Kommissionen har konsekvent behandlat utgående utrikespost som en annan produktmarknad än den nationella marknaden för utdelning av inkommande utrikespost⁽⁴⁵⁾.

(75) Man bör också skilja mellan marknaden för normal utrikespost och marknaden för expressutdelning av utrikespost, som är avsevärt snabbare än normal utrikespost och som ger kunden vissa alternativ som utdelningsbevis, övervakning och spårning, försäkring och möjlighet att ändra försändelsens destination under transporten. Dessa tjänster är också betydligt dyrare. Kommissionen har i tidigare beslut skilt mellan normal utdelning och expressutdelning⁽⁴⁶⁾.

(76) Skillnaden mellan inrikes och utrikes post blev större genom ändringarna av postdirektivet som infördes genom ändringsdirektivet. Från och med januari 2003 avregleras utrikespost i alla de medlemsstater där monopol inte måste behållas för att kunna erbjuda samhällsomfattande tjänster. De nya bestämmelserna utsätter därför offentliga postoperatörer för ökad konkurrens vad gäller befördran av utrikespost från en medlemsstat till en annan.

5.1.2 Geografisk marknad

(77) De relevanta geografiska marknaderna för utrikespost sammanfaller med nationsgränserna, eftersom dessa utgör gränserna för nationella monopol och varje nationell marknad har en egen huvudaktör. Hämtning och utdelning är organiserat på nationell grund i de berörda länderna. Priser och prissättningssystem skiljer sig från land till land, i stor utsträckning i förhållande till kostnaderna⁽⁴⁷⁾.

⁽⁴⁴⁾ Denna siffra bygger på en analys av de uppgifter om inkommande och utgående utrikespostvolym som parterna lämnat i sina svar på kommissionens formella begäran om upplysningar av den 6 augusti 2001.

⁽⁴⁵⁾ Se kommissionens beslut 2001/892/EC i ärende COMP/C-1/36.915 – Deutsche Post AG – Innehållande av internationella postförsändelser (EGT L 331, 15.12.2001, s. 40), (Deutsche Post II) skälen 84–87.

⁽⁴⁶⁾ Se till exempel kommissionens beslut i ärende M.102, TNT/Canada Post, DBP Postdienst, La Poste, PTT Post och Sweden Post, ärende IV/M.787, PTT Post/TNT/GD Net, ärende IV/M.843, PTT Post/TNT/GD Express World-wide, och ärende IV/M.1168, Deutsche Post/DHL. Se även skäl 18 i postdirektivet.

⁽⁴⁷⁾ Se Deutsche Post II, skälen 84–87.

6. MARKNADERNAS STRUKTUR

6.1 Utgående utrikespost

6.1.1 Hinder för inträde på marknaden

- (78) För att kunna konkurrera på marknaden för utgående post kan en postoperatör enligt parterna behöva en lokal hämtningstjänst och försäljningspersonal i land A, tillgång till en transporttjänst från land A till B, och en agent i land B som för ut posten i det normala postflödet i det landet. Vilken hämtningstjänst som helst kan utföra dessa tjänster utan några större ytterligare kostnader. De tekniska inträdeshindren är också låga. Att inrätta en samhällsomfattande hämtningstjänst av samma slag som de offentliga postoperatörerna har inrättat skulle dock kräva betydande investeringar. De kvarvarande postmonopolen utgör också ett rättsligt hinder för inträde.

6.1.2 Marknadsvolymer för utgående utrikespost mellan Reims II-länder

- (79) I tabellen i bilaga III anges marknadsvolymer i form av antalet postförsändelser som sänts till eller mottagits från Reims II-länder. Tabellen ger också en uppfattning om marknadernas struktur genom att den tidigare monopoloperatörens och de största konkurrenternas marknadsandelar anges.

6.2 Inkommande utrikespost

6.2.1 Hinder för inträde på marknaden

- (80) För att kunna konkurrera på marknaden för inkommande utrikespost i den utsträckning som tillåts enligt nationell lagstiftning, måste en ny operatör ha tillgång till ett distributionsnät. Kostnaderna kan vara oöverkomliga, om avsikten är att täcka hela landet och börja från noll. Om den nya operatören emellertid begränsar sin tjänst till utdelning i en eller flera städer eller till företagspost, kommer hindren för inträde att vara mycket mindre. Postmonopol utgör ett rättsligt hinder för inträde.

6.2.2 Marknadsvolymer för inkommande utrikespost mellan Reims II-länder

- (81) Inkommande utrikespost omfattas fortfarande av monopol inom de pris- och viktgränser som anges i ändringsdirektivet. Därmed är konkurrensen på marknaden mycket mindre, och monopoloperatörerna har mycket stora marknadsandelar.

- (82) Dessa skillnader fanns redan innan ändringsdirektivet antogs, eftersom de flesta Reims II-länderna redan hade avreglerat utgående utrikespost, i praktiken eller genom lagstiftning. I tabellen i bilaga IV anges monopoloperatörernas marknadsandelar och namnet på de största konkurrenterna på marknaderna för inkommande utrikespost år 2000. Av tabellen i bilaga IV framgår också att de två marknaderna redan år 2000 hade mycket olika struktur i många Reims II-länder.

7. SYNPKUNKTER FRÅN TREDJE PART

- (83) I det tillkännagivande som offentliggjordes enligt artikel 19.3 i förordning nr 17⁽⁴⁸⁾ beskrev kommissionen ingående det nyanmälda Reims II-avtalet och angav att den avsåg att ställa sig positiv till avtalet.
- (84) Kommissionen fick sammanlagt tio svar på sitt tillkännagivande. De viktigaste synpunkterna sammanfattas i skälen 85–92.
- (85) Ett av de största problem som tredje part pekade på var bristen på ett effektivt lågkostnadsalternativ till terminalavgifter. Man anser att de villkor som skall uppfyllas för att få tillträde till ersättningsnivå 3 är oklara och att avtalet om internationell direktreklam inte är någon bra lösning, eftersom det endast omfattar direktreklam enligt definitionen i postdirektivet. Enligt dessa tredje parter måste också tredje part erbjuda produkten internationell direktreklam på icke-diskriminerande villkor, eftersom konkurrensen annars kommer att begränsas allvarligt.
- (86) Vissa tredje parter hävdar att de kvalitetsförbättringar som noterats i fråga om utrikespost endast delvis är en följd av Reims II-avtalet. Enligt dessa parter har kvalitetsförbättringar i fråga om inrikespost varit den främsta drivkraften bakom kvalitetsförbättringarna.
- (87) Enligt en tredje part skulle det vara mycket mer effektivt att ha ett nätverk av bilaterala avtal som tillåter de offentliga postoperatörerna att tillämpa olika terminalavgifter beroende på den mängd post som motparten sänder och tjänstekvalitet.
- (88) En tredje part framförde synpunkten att terminalavgifterna inte bör uttryckas i en procentandel av inrikestaxan, utan i absolut värde, och undrade om de siffror som anges i tillkännagivandet enligt artikel 19.3 i förordning nr 17 verkligen motsvarar parternas kostnader.

⁽⁴⁸⁾ Se fotnot 3.

- (89) Flera tredje parter ansåg att det bör finnas kvalitetsstandarder även för B-post och masspost.
- (90) En tredje part ansåg att parterna lätt kan missbruka bestämmelsen om geografisk täckning⁽⁴⁹⁾. Den tredje parten menade att denna bestämmelse kan leda till prissättning som syftar till att utestänga nya aktörer.
- (91) Vissa tredje parter ansåg att de ytterligare kostnader som tredje part ådrar sig för att få tillträde till Reims II-avtalets terminalavgifter (framför allt kostnaderna för att mäta tjänstekvalitet) behöver beskrivas i detalj och övervakas noga av kommissionen.
- (92) Enligt den irländska posttillsynsmyndigheten ComReg är bestämmelsen om frysta priser⁽⁵⁰⁾ oförenlig med kravet på att terminalavgifterna skall vara beroende av kostnaderna.
- (93) Alla de mottagna synpunkterna har granskats noga. Kommissionens argumentering i fråga om de synpunkter som berör verkliga konkurrensproblem beskrivs i den rättsliga bedömningen.

8. ARTIKEL 81.1 I EG-FÖRDRAGET OCH ARTIKEL 53.1 I EES-AVTALET

8.1 Avtal mellan företag

- (94) Alla parter i Reims II-avtalet ägnar sig åt ekonomisk verksamhet och skall därför anses som företag i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet. Reims II-avtalet är därför ett avtal i den mening som avses i artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet. Detta fastställdes redan i undantagsbeslutet från 1999.

8.2 Konkurrensbegränsningar

8.2.1 Fastställande av priser

- (95) I undantagsbeslutet från 1999 ansåg kommissionen att Reims II-avtalet utgjorde en konkurrensbegränsning som omfattas av artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet, eftersom det kollektivt fastställde en gemensam terminalavgiftsnivå i form av en procentandel

av inrikestaxan i mottagarlandet. Kommissionen drog slutsatsen att Reims II-avtalet hade samma effekt som prissamverkan, även om det inte handlade om fasta belopp. Genom att koppla priset för utdelning av utrikespost till priset för inrikestjänster, vilket främst dikteras av nationella hänsyn, eliminerade eller inskränkte parterna sina möjligheter att själva fastställa priserna för utdelning av inkommande utrikespost. Reims II-avtalet undanröjde i praktiken all stimulans till att sluta separata bilaterala avtal mellan parterna, även om detta inte är avtalsmässigt omöjligt.

- (96) Den undersökning som kommissionen gjort efter det att parterna begärt förlängning av undantaget har inte visat att det finns något skäl att avvika från bedömningen i undantagsbeslutet från 1999 när det gäller tillämpligheten av artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet. När det gäller det kollektiva avtalet om terminalavgiftsnivåerna, har inte någon Reims II-part ingått ett bilateralt avtal med en annan Reims II-part. Det står således klart att alla Reims II-parter håller sig till ersättningsnivåerna och villkoren i Reims II-avtalet.
- (97) Dessutom har utvecklingen på postmarknaderna gett upphov till nya konkurrensproblem förutom dem som angavs i undantagsbeslutet från 1999.
- (98) Marknaderna för utrikespost har utvecklats avsevärt under dem senaste åren. I allt större utsträckning konkurrerar offentliga postoperatörer inom gemenskapen och EES direkt med varandra och andra postoperatörer på varandras hemmamarknader för utgående utrikespost.
- (99) I postdirektivet, ändrat genom ändringsdirektivet, anges att utgående utrikespost inte längre kan omfattas av monopol, om inte intäkterna från detta område är nödvändiga för att finansiera nettokostnaden för den samhällsomfattande posttjänsten.
- (100) Enligt Reims II-avtalet⁽⁵¹⁾ skall mottagande offentliga postoperatörer tillämpa samma terminalavgifter för alla Reims II-parter. Det betyder att alla offentliga Reims II-postoperatörer som skickar post från land A till land B skall betala samma terminalavgifter till den offentliga postoperatören i land B. I Reims II-parternas totala kostnader för utrikespost från land A till land B ingår således de terminalavgifter som man enats om och som

⁽⁴⁹⁾ Se skäl 30.

⁽⁵⁰⁾ Se skäl 29.

⁽⁵¹⁾ Artikel 2.11 i Reims II-avtalet.

skall betalas till den offentliga postoperatören i land B. Eftersom terminalavgifterna utgör den utan jämförelse största delen av befodringskostnaderna för utgående utrikespost⁽⁵²⁾, kommer konkurrensen mellan parterna på marknaden för utgående utrikespost i land A att minska avsevärt eller till och med upphöra.

- (101) Därför bör man dra slutsatsen att Reims II-avtalets begränsande effekter nu utökats från den prissamverkan som identifierades i undantagsbeslutet från 1999⁽⁵³⁾ till konkurrens mellan Reims II-parter som konkurrerar på marknaden för utgående utrikespost från ett Reims-land till ett annat. Kommissionen anser därför att avtalet har till syfte eller resultat att hindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen inom den gemensamma marknaden och därför är artikel 81.1 i EG-fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet fortfarande tillämpliga.

8.2.2 Begränsning av medlemskap

- (102) Endast postoperatörer (privata eller offentliga) som tillhandahåller obligatoriska samhällsomfattande tjänster kan ansluta sig till Reims II-avtalet. Detta kan tolkas som att andra operatörer inte kan få del av samma avgifter som parterna i Reims-II avtalet. Det finns emellertid inte någonting i avtalet som hindrar parterna från att ingå likadana eller liknande avtal om terminalavgifter med tredje part. Villkoret för medlemskap i Reims II-avtalet förefaller därför inte vara en konkurrensbegränsning i sig, men skulle ge upphov till en konkurrensbegränsning om det hindrade tredje part från att få tillträde till Reims II-terminalavgifter.

8.3 Påverkan på handeln

- (103) Reims II-avtalet avser offentliga postoperatörers ersättning till varandra för utdelning av inkommande utrikespost och avtalet påverkar därför handeln mellan medlemsstater och handeln mellan de avtalsslutande parterna enligt EES-avtalet⁽⁵⁴⁾.
- (104) Eftersom Reims II-parterna har en stor andel av marknaderna för inkommande utrikespost mellan de berörda länderna, bör denna påverkan betraktas som märkbar.

9. ARTIKEL 81.3 I EG-FÖRDRAGET OCH ARTIKEL 53.3 I EES-AVTALET

9.1 Tekniskt och ekonomiskt framåtskridande

- (105) Kommissionen anser att Reims II-avtalet medför förbättringar som uppfyller det första villkoret för undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet. Följande förbättringar bör beaktas:

- a) Större korrelation mellan terminalavgifter och parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost.
- b) Förbättrad tjänstekvalitet för utrikespost.

9.1.1 Kostnadsbaserade terminalavgifter

- (106) Reims II-avtalet ökar korrelationen mellan terminalavgifterna och parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost⁽⁵⁵⁾.
- (107) Om terminalavgifterna inte täcker kostnaderna, måste förluster från utdelning av inkommande utrikespost täckas med vinster som genererats från inrikespost eller utgående utrikespost. Postoperatörerna bör ha rätt att få ersättning för utdelning av utrikespost som täcker kostnaderna för denna verksamhet. En förändring mot ett kostnadsbaserat system ger postoperatörerna möjlighet att upprätthålla och förbättra kvaliteten på tjänsten utdelning av inkommande utrikespost.
- (108) Mot bakgrund av de kostnadsuppgifter som parterna tillhandahållit medger kommissionen att bestämmelserna om terminalavgifter i det femte tilläggsavtalet ökar korrelationen mellan parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost och den ersättning de får för att tillhandahålla denna tjänst.
- (109) När det gäller bestämmelsen om frysta priser konstateras att Reims II-avtalets multilaterala karaktär innebär att de terminalavgifter som de 17 parterna enats om inte kan fastställas i förhållande till varje parts kostnader för att behandla och dela ut inkommande utrikespost. Det är därför mer ändamålsenligt att se på parternas genomsnittskostnader i stället för på varje enskild parts kostnader för att bedöma om och i vilken utsträckning terminalavgifter fastställs i förhållande till kostnaderna för att behandla och dela ut inkommande utrikespost.

⁽⁵²⁾ Källa: Parternas svar på kommissionens formella begäran om upplysningar av den 6 augusti 2001.

⁽⁵³⁾ Se skäl 65 i undantagsbeslutet från 1999.

⁽⁵⁴⁾ Se Deutsche Post II, skäl 179.

⁽⁵⁵⁾ Se skäl 69 i undantagsbeslutet från 1999.

(110) Mot bakgrund av de faktorer som anges i skäl 109 anser kommissionen inte att bestämmelsen om frysta priser, som i alla händelser inte kommer att gälla efter 2004, motsäger analysen av korrelationen mellan Reims II-avtalets terminalavgifter och parternas kostnader.

9.1.2 Förbättrad tjänstekvalitet

(111) Den främsta förbättring som Reims II-avtalet medför är den förbättrade kvaliteten på utrikesposttjänster, framför allt utdelning av inkommande utrikespost. Sambandet mellan de terminalavgifter som skall betalas till den mottagande parten och förbättringar av tjänstekvaliteten ger en stark impuls till att förbättra kvaliteten på tjänster.

(112) Den mottagande parten kan bara begära högre terminalavgifter från en annan part om parten har uppnått Reims II-avtalets kvalitetsmål. Om den mottagande parten inte når målen, tillämpas straffavgifter som leder till att de terminalavgifter som parten har rätt till minskar betydligt.

(113) De uppgifter som inhämtats under förfarandet visar att sedan undantagsbeslutet från 1999 har kvaliteten på tjänster som avser utdelning av inkommande utrikespost förbättrats avsevärt⁽⁵⁶⁾.

(114) Man har frågat sig om dessa förbättringar av kvaliteten på tjänster som avser utrikespost kan ha andra orsaker än tillämpningen av Reims II-avtalet, framför allt förbättringar i utdelningen av inrikespost.

(115) De tillgängliga uppgifterna visar emellertid att sedan Reims II-avtalet trädde i kraft har kvaliteten på tjänster som avser utrikespost förbättrats mer än kvaliteten på tjänster som avser inrikespost. År 1994 delades till exempel endast 69,1 % av alla utrikesbrev ut inom tre dagar från det att de postats (D+3). År 2001 hade denna siffra stigit till 92,0 % och år 2002 till 93,5 %⁽⁵⁷⁾. Samtidigt anges i artikel 17 första stycket i postdirektivet att medlemsstaterna skall besluta om kvalitetsnormer för post inom landet och säkerställa att de är förenliga

med de normer som beslutas för gränsöverskridande tjänster inom gemenskapen, dvs. 85 % av D+3⁽⁵⁸⁾. Under den period då Reims II-avtalet har tillämpats har utrikespost uppnått en mycket högre tjänstekvalitet än den som föreskrivs för både inrikes- och utrikespost i postdirektivet⁽⁵⁹⁾. Denna slutsats bekräftas också av de uppgifter om tjänstekvalitet som parterna tillhandahållit. Dessa uppgifter visar att kvaliteten på tjänster som avser utdelning av inkommande utrikespost under perioden 1999-2000 i de flesta medlemsstater nådde en nivå som överstiger den som föreskrivs i postdirektivet⁽⁶⁰⁾.

(116) Man har inte satt några mål för kvaliteten på tjänster som omfattas av ersättningsnivå 3. Själva förutsättningen för tillträde till ersättningsnivå 3 är dock att sådan post behandlas som inrikespost. Om det finns kvalitetsmål för tjänster som avser inrikespost, kommer dessa mål att gälla även inkommande utrikespost. Dessutom införs genom Reims II-avtalet om internationell direktreklam kvalitetsstandarder för utdelning av internationell direktreklam.

(117) Reims II-avtalet kommer också att stimulera till förbättringar av kvaliteten på tjänster som avser utgående utrikespost. Enligt artikel 3.8 i det nyanmälda Reims II-avtalet skall de sändande operatörerna vinnlägga sig om att erbjuda utgående A-post en tjänstekvalitet som motsvarar de standarder som anges i bilaga 7 till det avtalet. Enligt dessa bestämmelser strävar parterna efter en standard på 85 % D+1 till år 2002, dvs. 85 % av den utgående A-posten till utlandet bör ankomma till den mottagande operatörens utväxlingskontor inom en arbetsdag efter det att den postats hos den sändande parten⁽⁶¹⁾.

9.2 Fördelar för konsumenterna

(118) De förbättringar som beskrivs i skälen 105–117, framför allt den bättre kvaliteten på tjänster som avser utrikespost och parternas skyldighet att ge konkurrerande postoperatörer tillträde till Reims II-avtalets terminalavgifter på icke-diskriminerande villkor⁽⁶²⁾, är till förmån för konsumenterna. Av följande skäl anser kommissionen att Reims II-avtalet kommer att tillförsäkra konsumenterna en skälig andel av den vinst som uppnås.

⁽⁵⁸⁾ Se bilagan till postdirektivet.

⁽⁵⁹⁾ Det faktum att Reims bidrog till förbättringen av tjänstekvalitet för utrikespost framgår framför allt av "Study on the Impact of Certain Aspects of the Application of the Directive 97/67/EC on the Postal Sector", som Omega Partners gjorde för kommissionens räkning i augusti 2001.

⁽⁶⁰⁾ Se bilaga I till detta beslut.

⁽⁶¹⁾ Målet är något lägre (80 %) för Grekland, Island, Portugal och Spanien.

⁽⁶²⁾ Se avsnitt 4.4.

⁽⁵⁶⁾ Se tabellen i bilaga I.

⁽⁵⁷⁾ Källa: UNEX officiella resultat om befördran från utgångspunkt till slutpunkt i Europa.

9.2.1 Minskad korssubventionering

- (119) Om höjningen av terminalavgifterna leder till en ersättning som ligger närmare de faktiska kostnaderna för att dela ut posten, kommer Reims II-avtalet att leda till en minskning av eventuell korssubventionering. Eftersom avsändarna av inrikespost eller utgående utrikespost då inte längre (eller åtminstone i mindre utsträckning) behöver bidra till kostnaderna för utdelning av inkommande utrikespost, kan de offentliga postoperatörerna i lämpliga fall anpassa inrikestaxan och taxan för utgående utrikespost.

9.2.2 Ökad tjänstekvalitet

- (120) Eftersom terminalavgifterna får höjas endast om tjänstekvaliteten förbättras, kommer alla höjningar av taxorna för utrikespost till följd av höjda terminalavgifter⁽⁶³⁾ att åtföljas av förbättrad tjänstekvalitet eller av att den tjänstekvalitet som redan uppnåtts bibehålls. Konsumenterna kan därför förväntas få en skälig andel av vinsten om tjänstekvaliteten förbättras⁽⁶⁴⁾.

9.2.3 Lågkostnadsalternativ till terminalkostnader för masspost

- (121) I Reims II-avtalet ges två möjligheter att minska dess ekonomiska effekter, nämligen tillträde till ersättningsnivå 3 och avtalet om internationell direktreklam.
- (122) De terminalavgifter som fastställs enligt Reims II-avtalet utgör en procentandel av inrikestaxan för A-post, men genom tillträde till ersättningsnivå 3 kan man få tillträde till lägre inrikestaxor för masspost. Post enligt ersättningsnivå 3 behandlas som inrikespost. Denna möjlighet är av särskild betydelse för masspost, men också till exempel för tidningar.
- (123) Kommissionens undersökning av tillträde till ersättningsnivå 3 har emellertid visat att tillträde till ersättningsnivå 3 har utnyttjats i mindre utsträckning än väntat. Ett skäl förefaller att vara att så länge terminalavgifterna är relativt låga, finns det inte något skäl för sändande offentliga postoperatörer och deras kunder att begära tillträde till ersättningsnivå 3. Under den period då det förra undantaget var i kraft förblev de terminalav-

gifter som parterna betalade låga på grund av den gräns på 70 % som fastställdes i undantagsbeslutet från 1999 och på grund av tillämpningen av straffavgifter. Volymen på internationell masspost enligt ersättningsnivå 3 har emellertid stigit successivt från endast 34 miljoner försändelser 1999 till mer än 80 miljoner försändelser 2001 och mer än 120 miljoner försändelser 2002.

- (124) Kommissionen anser därför att tillträde till ersättningsnivå 3, om det tillämpas på ett korrekt sätt, utgör ett lönsamt och mindre kostsamt alternativ till terminalavgifter för utdelning av internationell masspost. Detta alternativ kommer på ett avgörande sätt att bidra till att föra över Reims II-avtalets vinster till konsumenterna. Detta undantag kan därför godkännas endast om man garanterar ett tillfredsställande tillträde till ersättningsnivå 3, både för parterna och för utomstående konkurrerande postoperatörer⁽⁶⁵⁾, enligt samma villkor som anges i undantagsbeslutet från 1999.
- (125) Dessutom undertecknade 15 av de 17 parterna Reims II-avtalet om internationell direktreklam den 24 januari 2003 som ett svar på kommissionens farhågor angående bristande harmonisering mellan de olika inrikesprodukterna för masspost.

- (126) Genom detta avtal införs den första harmoniserade produkten för masspost som kan säljas i nästan alla Reims II-länder. Reims II-avtalet om internationell direktreklam avser endast den del av massposten som utgörs av direktreklam. Enligt uppskattningar från parterna utgjorde direktreklam omkring 75 % av de mer än 120 miljoner försändelser som Reims II-parterna har fått från andra Reims II-parter som inkommande post enligt ersättningsnivå 3. Kommissionen anser därför att tillämpningen av Reims II-avtalet om internationell direktreklam tillsammans med en effektiv tillämpning av tillträde till ersättningsnivå 3 kommer att utgöra ett lågprisalternativ till terminalavgifter och kommer att tillförsäkra konsumenterna en skälig andel av den vinst som uppnås genom Reims II-avtalet.

9.2.4 Tredje parts tillträde till terminalavgifter

- (127) Som förklaras närmare i skälen 145–157 anser kommissionen att Reims II-avtalet inte kan beviljas undantag om inte utomstående postoperatörer som konkurrerar med parterna på marknaderna för utgående utrikespost från ett Reims II-land till ett annat garanteras tillträde till Reims II-avtalets terminalavgifter på icke-diskriminerande villkor.

⁽⁶³⁾ Det är möjligt att de nationella tillsynsmyndigheterna fattar beslut om taxehöjningar av andra skäl än höjda terminalavgifter. Skäl 120 är därför giltigt även under dessa särskilda omständigheter, eftersom det inte finns något orsakssamband mellan sådana taxehöjningar och höjda terminalavgifter.

⁽⁶⁴⁾ Se skäl 80 i undantagsbeslutet från 1999.

⁽⁶⁵⁾ För att tredje part skall kunna få tillträde till ersättningsnivå 3, krävs att de också får tillgång till IPC-databasen i vilken alla taxor och villkor som krävs för tillträde till ersättningsnivå 3 finns tillgängliga. Se skäl 48.

- (128) Det främsta skälet till kommissionens ståndpunkt är att om man undantog Reims II-avtalet utan att förhindra en betydande prisdiskriminering till nackdel för tredje part skulle det leda till att konkurrensen på den nyligen avreglerade marknaden för befordran av utgående utrikespost i stor utsträckning sattes ur spel. Om tredje part inte kan konkurrera med parterna om utgående post från ett Reims II-land till ett annat, skulle det inte finnas ett tillräckligt konkurrenstryck, vilket i sista hand skulle vara till nackdel för konsumenterna.
- (129) Om tredje part däremot får tillträde till Reims II-avtalets terminalavgifter på icke-diskriminerande villkor förstärker detta sannolikheten för effektiv priskonkurrens och konkurrens med andra medel från utomstående operatörer som kommer att betala mycket lägre priser än tidigare för utdelning av sina inkommande utrikesförändelser.
- (130) Konsumenternas valmöjligheter kommer sålunda att utökas med nya erbjudanden som med största sannolikhet kommer att vara attraktiva både när det gäller priser och andra faktorer, eftersom utomstående operatörer måste konkurrera mer aggressivt för att kunna komma in på marknaden.
- (133) Även om kommissionen godtar att Reims II-avtalet kan vara nödvändigt för att uppnå de eftersträlvade målen, bör man kontrollera att den nivå på terminalavgifter som man enats om är nödvändig i detta hänseende.
- (134) I undantagsbeslutet från 1999 ansåg kommissionen att parterna på grund av avsaknad av kostnadsredovisningssystem som skulle göra det möjligt för dem att beräkna den exakta kostnaden för en viss tjänst inte kunde bevisa att 80 % av inrikestaxan motsvarade kostnaden för utdelning av inkommande utrikespost⁽⁶⁶⁾.
- (135) Efter undantagsbeslutet från 1999 har parterna utvecklat kostnadsredovisningssystem som ger dem möjlighet att samla in kostnadsuppgifter och utarbeta kostnadsredovisning för utdelning av inkommande utrikespost.
- (136) De kostnadsuppgifter som parterna lämnat visar att för omkring hälften av parterna är förhållandet mellan kostnader och intäkter lägre än 80 %⁽⁶⁷⁾.
- (137) Med hänsyn till dessa omständigheter anser kommissionen att parterna har misslyckats med att visa att 80 % av inrikestaxan är en tillräckligt korrekt uppskattning av kostnaden för utdelning av inkommande utrikespost. Det är således inte nödvändigt att höja terminalavgifterna till 80 % för att uppnå de positiva effekter som Reims II-avtalet förväntas medföra.

9.3 Nödvändighet

9.3.1 Den gemensamma terminalavgiftsnivån

- (131) För att en konkurrensbegränsning skall kunna komma i fråga för ett undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet måste den vara nödvändig för att de aktuella målen skall uppnås. Detta förutsätter att de terminalavgifter som parterna enats om återspeglar de faktiska utdelningskostnaderna. Såsom förklaras i undantagsbeslutet från 1999, finns det i Reims II-avtalet inte någon direkt koppling mellan terminalavgifterna och de faktiska kostnaderna, utan terminalavgifterna anges som en procentandel av inrikestaxan.
- (132) Kommissionen anser följaktligen att parterna för att uppnå sina mål måste ingå ett avtal där terminalavgifterna fastställs till en procentandel av inrikestaxan på samma villkor för alla parter. Parterna skulle ha kunnat ingå bilaterala avtal om terminalavgifter, men det förefaller osannolikt att sådana avtal så snabbt och effektivt skulle ha medfört samma vinster i form av förbättrad tjänstekvalitet som det nuvarande avtalet.
- (138) Kommissionen godtar dock att nivån på terminalavgifterna i genomsnitt bör ge operatörerna möjlighet att täcka sina kostnader för utdelningen. En av de förbättringar som Reims II-avtalet medför är en bättre korrelation mellan terminalavgifterna och parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost. Kommissionen anser det berättigat att under den period som omfattas av detta undantag låta parterna tillämpa terminalavgifter som i genomsnitt motsvarar det viktade genomsnittet av parternas kostnader under hela perioden⁽⁶⁸⁾.
- (139) Kommissionen vitsordar också att parterna har gjort stora investeringar för att uppfylla de kvalitetsmål som anges i Reims II-avtalet och att dessa investeringar i genomsnitt har ökat deras kostnader för utdelning av inkommande utrikespost.

⁽⁶⁶⁾ Se skälen 86 och 88 i undantagsbeslutet från 1999.

⁽⁶⁷⁾ De aktuella uppgifterna har samlats in från parternas svar på kommissionens begäran om upplysningar, som mottogs den 24 september 2001.

⁽⁶⁸⁾ Det viktade genomsnittet uppnås genom att man för varje enskild part multiplicerar förhållandet mellan kostnader och intäkter med en viktningsfaktor som beräknas med utgångspunkt från mängden expedierad inkommande utrikespost, och därefter räknar ut genomsnittet.

(140) Slutligen medger kommissionen att de terminalavgifter som anges i det femte tilläggsavtalet⁽⁶⁹⁾ endast är bruttovärden som skall tillämpas och som minskas kraftigt om en operatör åläggs straffavgifter. Under 2002 medförde tillämpningen av straffavgifter att 10 av de 17 parterna inte kunde ta ut de fulla terminalavgifter som fastställs i Reims II-avtalet.

(141) Mot bakgrund av de faktorer som anges i skälen 131–140 konstaterar kommissionen att de terminalavgiftsnivåer som anges i det femte tilläggsavtalet är nödvändiga för att uppnå förbättringar av tjänstekvaliteten och den större korrelationen mellan terminalavgifterna och parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost.

9.3.2 Bestämmelsen om geografisk täckning

(142) Det nyanmälda Reims II-avtalet innehåller en bestämmelse om geografisk täckning. I denna bestämmelse anges att om en part med avreglerad hemmamarknad kan visa att den inkommande posten från en sändande offentlig postoperatör fått en så förändrad geografisk struktur att procentandelen av inrikestaxan enligt Reims II-avtalet inte täcker den mottagande offentliga postoperatörens kostnader för postens utdelning, så kan parten begära omförhandling av de terminalavgifter som den sändande offentliga postoperatören betalar⁽⁷⁰⁾.

(143) Syftet med denna bestämmelse är att hindra obalans mellan de terminalavgifter som betalas till den utdelande offentliga postoperatören och dennes kostnader för utdelningen av inkommande utrikespost. En sådan obalans skulle minska korrelationen mellan den mottagande offentliga postoperatörens kostnader och ersättning och därmed omintetgöra en av de viktigaste förbättringarna som Reims II-avtalet medför. En sådan obalans skulle också kunna öka kraven på den mottagande offentliga postoperatören att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster och på så sätt hota dennes möjligheter att fullgöra sin skyldighet att tillhandahålla sådana tjänster.

(144) Kommissionen anser därför att om villkoren för omförhandling av terminalavgifterna är uppfyllda och de nya terminalavgifterna står i proportion till den nya geografiska kostnadsstrukturen för post som delas ut av den mottagande parten, är bestämmelsen om geografisk täckning nödvändig för att de förbättringar som eftersträvas med Reims II-avtalet skall uppnås.

9.4 Konkurrensen sätts inte ur spel

(145) Endast operatörer som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster kan ansluta sig till Reims II-avtalet⁽⁷¹⁾ och andra postoperatörer är därmed utestängda från avtalet. Även om det inte finns något i Reims II-avtalet som hindrar parterna från att ingå likadana eller liknande avtal om terminalavgifter med tredje part, har ännu inte någon part gjort detta och flera parter har uppgett att de inte heller har för avsikt att ingå sådana avtal.

(146) Att man kommit överens om en viss terminalavgiftsnivå och infört en bestämmelse om icke-diskriminering i artikel 2.11 i Reims II-avtalet begränsar konkurrensen mellan Reims II-parterna i fråga om utgående utrikespost från ett Reims II-land till ett annat. Det finns därmed risk för att avtalet kommer att sätta konkurrensen ur spel på en väsentlig del av marknaden för utgående utrikespost från ett Reims II-land till ett annat.

(147) Genom ändringsdirektivet har utgående utrikespost konkurrensutsatts i de flesta medlemsstaterna från och med den 1 januari 2003. Utan tillgång till utdelningstjänster på lika eller mer förmånliga villkor i mottagande länder, skulle privata konkurrenter inte kunna priskonkurrera med de sändande Reims II-parterna i fråga om utgående utrikespost mellan Reims II-länder.

(148) För närvarande har en privat operatör som konkurrerar med en Reims II-part på marknaderna för utgående utrikespost två alternativ:

- a) Att lämna över posten till den sändande offentliga postoperatören i ursprungslandet och betala full internationell taxa, eller
- b) Att själv transportera posten till mottagarlandet, där den lämnas över till Reims II-parten (tidigare monopoloperatör), och betala full inrikestaxa⁽⁷²⁾.

(149) Om man avlägsnar de nationella monopolen i fråga om utgående utrikespost men samtidigt tillåter Reims II-parterna att neka konkurrenter tillgång till utdelning av inkommande utrikespost på icke-diskriminerande villkor, omintetgör man den konkurrensfrämjande effekten av att marknaden för utgående utrikespost konkurrensutsätts.

⁽⁶⁹⁾ Se avsnitt 4.5.

⁽⁷⁰⁾ Artikel 11.4–7 i Reims II-avtalet, ändrad genom artikel 2.2 i det fjärde tilläggsavtalet.

⁽⁷¹⁾ Artikel 9 i Reims II-avtalet, ändrat genom det fjärde tilläggsavtalet.

⁽⁷²⁾ Det enda undantaget är Sverige, där det redan finns flera företag som tillhandahåller utdelningstjänster.

- (150) Om konkurrensen mellan parterna i ett avtal sätts ur spel eller begränsas kraftigt, krävs det konkurrens från tredje part för att ett undantag skall beviljas⁽⁷³⁾. Ingen av parterna har gett konkurrerande postoperatörer tillträde till terminalavgifter på Reims II-villkor och det är därför mycket svårt, om inte omöjligt, för konkurrenterna att priskonkurrera med parterna på marknaderna för utgående utrikespost mellan Reims II-länder, eftersom de alltid måste betala 100 % av inrikestaxan i utdelningslandet eller full utrikestaxa i ursprungslandet.
- (151) Med andra ord skulle det pris som tredje part måste betala för utdelning alltid överstiga det pris som Reims II-parterna betalar. Konkurrensen från tredje part är således inte tillräckligt hård för att neutralisera de negativa effekterna av att konkurrensen mellan Reims II-parterna sätts ur spel. För att konkurrerande postoperatörer skall kunna skapa ett lönsamt och konkurrenskraftigt alternativ till parterna för utgående utrikespost i Reims II-länder, bör de därför få tillträde till terminalavgifter på samma villkor som parterna.
- (152) Om tredje part inte får en sådan möjlighet, kan Reims II-avtalets begränsande effekter på marknaden för utgående utrikespost leda till att konkurrensen sätts ur spel i den mening som avses i artikel 81.3 b i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet. Därför bör Reims II-avtalet inte beviljas undantag om inte postoperatörer som står utanför avtalet får tillgång till utdelning av inkommande utrikespost på villkor som inte är diskriminerande i jämförelse med de villkor som erbjuds de andra parterna. Utomstående postoperatörer behöver inte erbjudas förmånligare terminalavgifter eller andra villkor än de som erbjuds Reims II-parterna.
- (153) Denna analys gäller endast utrikespost enligt definitionen i avsnitt 5 om marknadsdefinition. Marknaden för utrikespost och marknaden för inrikespost utgör två separata produktmarknader. Denna analys gäller alltså inte om utomstående operatörer kräver att inrikespost skall delas ut till en taxa som motsvarar terminalavgifterna.
- (154) Som nämns i skäl 152 skall tredje part ges tillträde till Reims II-terminalavgifter på icke-diskriminerande villkor. Dessa parter bör alltså behandlas på samma sätt som Reims II-parter när det gäller ersättning för utdelning av utgående utrikespost som befordras av dem.
- (155) Det innebär att om tredje part behandlas annorlunda än parterna behandlar varandra, så uppfyller man inte detta krav.
- (156) Kommissionen anser det särskilt motiverat att utomstående postoperatörer för att få tillträde till Reims II-terminalavgifter bör uppfylla de operationella krav på tjänsterna som fastställs i Reims II-avtalet.
- (157) Kommissionen anser det också vara berättigat att utomstående postoperatörer i vissa fall skall betala högre terminalavgifter än parterna. Detta är fallet när parterna kan visa att kostnaden för att förvalta Reims II, kostnaden för att inrätta och driva systemet för övervakning av tjänstekvaliteten, de extra kostnader som uppstår genom att man accepterar postförsändelser från operatörer som inte är medlemmar i Världspostföreningen och andra liknande kostnader inte täcks av de terminalavgifter som den sändande operatören betalar. Detta gäller också när parterna kan visa att kostnaden för att behandla postförsändelser som befordras av utomstående postoperatörer är högre än kostnaden för att behandla post som befordras av parterna.

9.5 Slutsats avseende artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet

- (158) På grundval av vad som anges i skälen 105–157 anser kommissionen att kraven för ett undantag enligt artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet är uppfyllda, under förutsättning att vissa villkor uppfylls.

10. UNDANTAGETS VARAKTIGHET OCH VILLKOR

- (159) Enligt artikel 8.1 i förordning nr 17 skall beslut enligt artikel 81.3 i EG-fördraget ges för en bestämd period och kan förenas med villkor och ålägganden.

⁽⁷³⁾ Se kommissionens beslut 83/390/EEG i ärende nr IV/30.437, Rockwell/Iveco, (EGT L 224, 17.8.1983, s. 19), domstolens dom i mål C-75/84, Metro SB-Grossmärkte mot kommissionen, REG 1986, s. 3021, punkterna 34-46, kommissionens beslut 94/29/EG i ärende nr IV/29.420, Grundigs distributionssystem inom EG (EGT L 20, 25.1.1994, s. 15), skäl 39, 40 och 41.

10.1 Varaktighet

(160) I undantagsbeslutet från 1999 begränsade kommissionen undantagets varaktighet till och med den 31 december 2001 för att undantagsperioden skulle upphöra innan den slutliga höjningen av terminalavgifterna från 70 till 80 % av inrikestaxan genomfördes. Skälet var att parterna inte hade visat att terminalavgifterna måste höjas till 80 % av inrikestaxan för att de skulle kunna täcka sina kostnader.

(161) I det här fallet känner kommissionen emellertid till parternas kostnader. Det är därför lämpligt att undantaget bör omfatta en längre tidsperiod än det förra undantaget. Undantaget bör följaktligen beviljas för en period om fem år från och med utgången av den förra undantagsperioden. Undantagsperioden bör därför börja den 1 januari 2002 och upphöra den 31 december 2006.

10.2 Ändringar av Reims II-avtalet på kommissionens begäran: terminalavgiftsnivåer

(162) Kommissionen har dragit slutsatsen att parterna har misslyckats med att visa att 80 % av inrikestaxan är en tillräckligt korrekt uppskattning av kostnaden för utdelning av inkommande utrikespost.

(163) Kommissionen anser därför att artikel 2 i Reims II-avtalet bör ändras, så att de terminalavgifter för A-post som skall tillämpas under undantagsperioden bygger på det viktade genomsnittet av parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost under perioden den 1 januari 2002–31 december 2006.

(164) Parterna har redan ändrat Reims II-avtalet i detta avseende. Efter diskussioner med kommissionen undertecknade parterna det femte tilläggsavtalet den 24 januari 2003.

(165) Som nämns ovan⁽⁷⁴⁾, ändras bilaga 4 till det anmälda Reims II-avtalet genom det femte tilläggsavtalet, både beträffande övergångsperiodens längd och vilken terminalavgiftsnivå som skall tillämpas. Övergångsperioden har förlängts till den 31 december 2006.

⁽⁷⁴⁾ Se avsnitt 4.5.

(166) De terminalavgifter som skall tillämpas från och med den 1 januari 2002 tills övergångsperioden löper ut har ändrats till följande: 73,3 % för 2002, 74,5 % för 2003, 75,7 % för 2004, och 78,5 % för 2005 och 2006. Kommissionen anser att en gradvis ökning av terminalavgifterna är en smidigare och bättre lösning än plötsliga höjningar. Kommissionen har därför bedömt korrelationen mellan terminalavgifterna och parternas kostnader för hela undantagsperioden. Kommissionen medger att genomsnittet av de avgifter som skall tillämpas under hela femårsperioden motsvarar det viktade genomsnittet av parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost⁽⁷⁵⁾.

(167) Efter att ha granskat parternas uppgifter om kostnaderna för utdelning av inkommande utrikespost och uppgifterna om den tjänstekvalitet som parterna uppnått 2001 och 2002 anser kommissionen att genomsnittet av de terminalavgifter som skall tillämpas under undantagsperioden motsvarar det viktade genomsnittet av parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost⁽⁷⁶⁾. Kommissionen har också beaktat att de terminalavgiftsnivåer som anges i det femte tilläggsavtalet endast är bruttovärden och att de terminalavgifter som faktiskt skall betalas minskar avsevärt om straffavgifter tillämpas. Kommissionen anser att de terminalavgifter som anges i det femte tilläggsavtalet motsvarar en tillräckligt korrekt uppskattning av parternas kostnader.

10.3 Villkor

(168) Mot bakgrund av analysen i avsnitt 9 om tillämpligheten av artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet anser kommissionen, med tillämpning av artikel 8 i förordning nr 17, att ett undantag bör beviljas för Reims II-avtalet endast under förutsättning att vissa villkor uppfylls.

⁽⁷⁵⁾ Kostnadsuppgifterna i fråga har hämtats från svaren på kommissionens begäran om upplysningar av den 6 augusti 2001 och avser parternas kostnader för utdelning av inkommande utrikespost under 2000.

⁽⁷⁶⁾ Parterna har uppgivit att det inte ingår någon vinstmarginal i de kostnadsuppgifter som lämnats till kommissionen.

10.3.1 Tillträde för tredje part på icke-diskriminerande villkor

- (169) Kommissionen anser att Reims II-avtalets ersättningsssystem för utdelning av inkommande utrikespost, efter avregleringen av utgående utrikespost, leder till prisdiskriminering som gynnar parterna och missgynnar utomstående operatörer som befordrar utgående utrikespost från ett Reims II-land till ett annat.
- (170) Enligt artikel 2.3 i Reims II-avtalet skall Reims II-parten i utdelningslandet debitera terminalavgifter enligt Reims II för utdelning av postförsändelser som befordrats av en annan Reims II-part. Utomstående operatörer som befordrar utgående utrikespost måste emellertid betala full inrikestaxa för utdelningen av postförsändelser i destinationslandet.
- (171) Mot bakgrund av de faktorer som anges i skäl 145 och följande anser kommissionen att varje Reims II-part bör tillhandahålla utomstående postoperatörer, som konkurrerar med Reims II-parterna om befordran av utgående utrikespost i ett annat Reims II-land, utdelning av inkommande utrikespost i det egna landet till terminalavgifter och på villkor som inte är diskriminerande i förhållande till vad Reims II-parten erbjuder Reims II-parten i avsändarlandet.
- (172) En ingående beskrivning av hur Reims II-parterna bör bevilja tredje part tillträde för att detta villkor skall vara uppfyllt finns i bilaga V.

10.3.2 Tillträde till ersättningsnivå 3

- (173) Som redan anges i undantagsbeslutet från 1999 är det av stor betydelse för konsumenterna att det finns ett lönsamt lågkostnadsalternativ till terminalavgifter och framför allt tillträde till ersättningsnivå 3, eftersom största delen av utrikesposten utgörs av direktreklam och andra typer av kommersiell post. Att låta de sändande parterna få del av den mottagande postoperatörens inrikestaxa för sådan post är därför ett viktigt steg mot att uppväga Reims II-avtalets negativa konsekvenser.
- (174) Kommissionens undersökning har visat att tillträde till ersättningsnivå 3 blir allt viktigare i takt med att terminalavgifterna ökar. Kommissionen anser det därför nödvändigt att i detta beslut ställa samma krav som i undantagsbeslutet från 1999 i fråga om tillträde till ersättningsnivå 3⁽⁷⁷⁾.

- (175) För att underlätta tillträde till ersättningsnivå 3, när sådant tillträde krävs av en annan part eller av en utomstående postoperatör, bör parterna lätta på inhemska bestämmelser när dessa bestämmelser inte är berättigade och i praktiken kan hindra tillträde till inrikestaxorna. Om parterna inte kan göra detta, bör de göra sitt yttersta för att få de berörda nationella myndigheterna att upphäva dessa bestämmelser.
- (176) För att säkerställa att parterna följer detta krav och ger varandra och utomstående postoperatörer tillträde till ersättningsnivå 3 är det nödvändigt att göra undantaget beroende av ett villkor med denna innebörd.
- (177) Kommissionen har också funnit att det förutom tillträde till ersättningsnivå 3 krävs en större harmonisering när det gäller masspost som skickas mellan Reims II-länder.
- (178) När det gäller den del av massposten som omfattas av definitionen av direktreklam i postdirektivet, anser kommissionen att produkten internationell direktreklam kan betraktas som ett lönsamt och mindre kostsamt alternativ till terminalavgifter.
- (179) Tillträde till ersättningsnivå 3, utdelning av internationell direktreklam enligt villkoren i avtalet om internationell direktreklam och alla andra särskilda massposttaxor som parterna kommer att erbjuda varandra inom ramen för Reims II-avtalet, bör också erbjudas på icke-diskriminerande villkor till utomstående postoperatörer som konkurrerar med parterna om utgående utrikespost från ett Reims II-land till ett annat Reims II land.
- (180) Kommissionen anser att de åtgärder som avser tillträde till ersättningsnivå 3 och internationell direktreklam ger både parterna och deras konkurrenter på marknaderna för utgående utrikespost lågkostnadsalternativ till Reims II-terminalavgifter.
- (181) För att säkerställa att parterna följer detta krav är det nödvändigt att göra undantaget beroende av ett villkor med denna innebörd.
- (182) Detta beslut skall inte påverka tillämpningen av artikel 82 i fördraget och artikel 54 i EES-avtalet.

⁽⁷⁷⁾ Enligt artikel 2.6 i Reims II-avtalet skall parterna ge varandra sådant tillträde.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 4

Artikel 1

Undantag

1. I enlighet med artikel 81.3 i EG-fördraget och artikel 53.3 i EES-avtalet förklaras härmed bestämmelserna i artikel 81.1 i fördraget och artikel 53.1 i EES-avtalet icke tillämpliga på Reims II-avtalet (Ersättning för obligatorisk utdelning av utrikespost), senast ändrat genom det femte tilläggsavtalet av den 24 januari 2003, för perioden från och med den 1 januari 2002 till och med den 31 december 2006.

2. Undantaget enligt punkt 1 skall gälla under förutsättning att de villkor som anges i artiklarna 2 och 3 uppfylls.

Artikel 2

Tillträde till ersättningsnivå 3 mellan Reims II-parterna

Parterna till Reims II-avtalet (parterna) skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att ge varandra effektivt tillträde till de allmänt tillgängliga inrikestaxorna i utdelningslandet (tillträde till ersättningsnivå 3). För att underlätta sådant tillträde skall parterna låta på de inhemska reglerna för andra parter, om dessa regler inte är berättigade och i praktiken kan hindra andra parter från att få tillträde till ersättningsnivå 3.

Om det inte ligger i deras makt att låta på de inhemska reglerna skall parterna göra sitt yttersta för att av de berörda nationella myndigheterna utverka att dessa regler upphävs.

Artikel 3

Tredje parts tillträde till Reims II-terminalavgifter på icke-diskriminerande villkor och villkor för detta

Parterna skall bevilja utomstående postoperatörer som konkurrerar med parterna om befordran av utgående utrikespost i andra Reims II-länder, tillträde till terminalavgifter och andra särskilda ordningar på samma villkor som gäller för andra parter i enlighet med bilaga V.

Detta beslut riktar sig till

Österreichische Post AG Postgasse 8 A-1011 Wien	Poste Italiane SpA Viale Europa 175 I-00144 Rom
De Post/La Poste Muntcentrum/Centre Monnaie B-1000 Bryssel	Entreprise des Postes & Télécommunications 8a, Avenue Monterey L-2020 Luxemburg
Post Danmark AS Headquarters Tietgensgade 37 DK-1566 Köpenhamn V	Posten Norge AS Biskop Gunnerusgt 14 NO-0001 Oslo
Finland Post Corporation (Suomen Posti Oyj) Postintaival 7 FI-00230 Helsingfors	CTT Correios de Portugal, SA Rua de José, 20 P-1166-001 Lissabon
La Poste Siège social 44 boulevard de Vaugirard F-75757 Paris Cedex 15	Sociedad Estatal Correos y Telégrafos, SA Vía de Dublín 7 E-28070 Madrid
Deutsche Post AG Zentrale Charles-de-Gaulle-Str. 20 D-53113 Bonn	Posten Sverige AB S-105 00 Stockholm
Hellenic Post ELTA 1 Apellou Street GR-10188 Aten	Royal Mail Group plc 148 Old Street London EC1V 9HQ Förenade kungariket
Iceland Post Storhofdi 29 IS-110 Reykjavik	An Post General Post Office O'Connell Street Dublin 1, Irland

Utfärdat i Bryssel den 23 oktober 2003.

På kommissionens vägnar

Mario MONTI

Ledamot av kommissionen

BILAGA I

Förbättring av tjänstekvaliteten

(Affärshemligheter)

		Reims tröskel straffavgift 2001	I tid % Utfall 2001	Reims tröskel straffavgift 2002	I tid % Utfall 2002	Skillnad 2002 mot 2001
Österreichische Post	AT	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
The Belgian Post Group	BE	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Swiss Post	CH	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Post Danmark	DK	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Finland Post Corporation	FI	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
An Post	IE	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Iceland Post	IS	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Postes et Télécommunications	LU	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Posten Norge	NO	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Posten	SE	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Deutsche Post	DE	93	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
La Poste	FR	90	[...] (*)	90	[...] (*)	[...] (*)
Royal Mail Group plc	UK	90	[...] (*)	90	[...] (*)	[...] (*)
Poste Italiane	IT	90	[...] (*)	90	[...] (*)	[...] (*)
CTT Correios de Portugal	PT	91,5	[...] (*)	93	[...] (*)	[...] (*)
Correos y Telégrafos	ES	85	[...] (*)	85	[...] (*)	[...] (*)
Hellenic Post ELTA	EL	80	[...] (*)	85	[...] (*)	[...] (*)

(*) Affärshemlighet.

BILAGA II

Förhållandet intäkter/kostnader förparterna

Österrike	
Förenade kungariket	
Spanien	
Luxemburg	
Portugal	
Belgien	
Irland	
Finland	
Norge	
Danmark	
Frankrike	
Grekland	
Sverige	
Tyskland	
Italien	
Island	

BILAGA III

Strukturen på marknaderna för utgående utrikespost ⁽¹⁾

	Marknads- volym (× 1 000) ⁽²⁾	USP:s andel	Huvudkonkurrenter
Österrike	8 500	[...] (*)	1) Deutsche Post AG; 2) TNT; 3) Globe Mail
Belgien	10 357	[...] (*)	1) La Poste Fr.; 2) TNT (Mailfast); 3) DHL International; 4) Royal Mail; 5) Belgian Mailhouse (A. Baeke)
Danmark	9 905	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) IRS (International Remail System); 4) Deutsche Post AG; 5) Sweden Post.
Finland	2 258	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) UPS
Frankrike	31 900	[...] (*)	
Tyskland	25 997	[...] (*)	1) TNT; 2) UPS; 3) FedEx; 4) Logitrans; 5) Post Office International Services; 6) Swiss Post
Grekland	3 102	[...] (*)	Inga
Island	3 310	[...] (*)	DHL
Irland	6 110	[...] (*)	1) Royal Mail plc; 2) Deutsche Post World Net; 3) DHL; 4) TNT; 5) Transnet Ltd.
Italien	11 092	[...] (*)	1) Swiss Post; 2) TNT; 3) DHL; 4) UPS; 5) Royal Mail
Luxemburg	4 821	[...] (*)	Ej tillämpligt
Norge	2 523	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT
Portugal	3 979	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) SEUR; 4) Chronopost
Spanien	11 940	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) SEUR; 4) Royal Mail; 5) IFCC
Sverige	6 361	[...] (*)	
Schweiz	17 032	[...] (*)	Ej tillämpligt
Förenade Kungariket	45 271	[...] (*)	1) Deutsche Post; 2) La Poste Fr.; 3) Swiss Post; 4) Mercury International; 5) Pharos International Ltd

(*) Affärshemlighet.

(1) Uppgifterna i tabellen ingår i affärshemlighetsbilagan till anmälan och avser år 2000.

(2) Till Reims II-länder.

BILAGA IV

Struktur på marknaderna för inkommande utrikespost ⁽¹⁾

	Marknads- volym (× 1 000) ⁽²⁾	USP:s andel	Huvudkonkurrenter
Österrike	109 235	[...] (*)	
Belgien	119 478	[...] (*)	BD (Belgique Diffusion) Direct
Danmark	80 658	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) Forbruger Kontak; 4) Dansk Total Distribution; 5) Dansk Distributionscenter.
Finland	34 536	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) UPS
Frankrike	272 000	[...] (*)	
Tyskland	482 492	[...] (*)	1) Royal Mail; 2) TNT; 3) La Poste Fr.; 4) Swiss Post; 5) Mercury Post
Grekland	22 085	[...] (*)	Inga
Island	1 870	[...] (*)	DHL
Irland	124 700	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) Erin Swiftpost Ltd; 4) Transnet Ltd
Italien	168 491	[...] (*)	Inga
Luxemburg	26 912	[...] (*)	Ej tillämpligt
Norge	53 847	[...] (*)	Inga
Portugal	33 382	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) SEUR; 4) Chronopost
Spanien	134 196	[...] (*)	1) DHL; 2) SEUR; 3) UPS; 4) MRW; 5) TNT
Sverige	75 661	[...] (*)	
Schweiz	192 418	[...] (*)	Ej tillämpligt
Förenade kungariket	198 997	[...] (*)	1) DHL; 2) TNT; 3) FedEx; 4) UPS; 5) Deutsche Post AG

(*) Affärshemlighet.

(1) Uppgifterna i tabellen ingår i affärshemlighetsbilagan till anmälan och avser år 2000.

(2) Från Reims II-länder.

BILAGA V

Tillträde för tredje part på icke-diskriminerande villkor

Varje Reims II-part skall erbjuda utomstående postoperatörer, som konkurrerar med Reims II-parterna om befordran av utgående utrikespost i annat Reims II-land, utdelning av inkommande utrikespost i det egna landet mot terminalavgifter och på villkor som inte är diskriminerande i förhållande till vad Reims II-parten erbjuder Reims II-part i avsändarlandet. Denna skyldighet är begränsad till post från avsändare i Reims II-länder och till begäran av utomstående postoperatörer

- i) som får erbjuda befordran av utgående utrikespost enligt de nationella regler som är tillämpliga i avsändarlandet och under förutsättning att befordran av utgående utrikespost har avreglerats för berörda postförsändelser i det land där posten producerades och i de länder genom vilka posten kan ha transiterats,
- ii) som konkurrerar med Reims II-parterna om att tillhandahålla dessa tjänster, och
- iii) som ingår avtal med den utdelande Reims II-parten, enligt vilket de förbinder sig att
 - följa Reims driftsvillkor och driftskrav, som innefattar deltagande i mätningssystem för tjänstekvalitet ⁽¹⁾,
 - betala de terminalavgifter som erbjuds Reims II-parten i avsändarlandet, och en rimlig andel av Reims administrationskostnader samt i förekommande fall merkostnaden för hanteringen av deras post i förhållande till post från andra Reims II-parter,
 - betala den utdelande Reims II-partens inrikes taxor för postförsändelser som erbjudits enligt denna skyldighet, och som omfattas av det nedan angivna undantaget,
 - på begäran ställa adekvat säkerhet för sådana betalningar,
 - söka tillhandahålla provexemplar avseende större mängder av företagspost,
 - respektera Reims II-partens monopolområde och se till att all deras inkommande post som omfattas av monopol delas ut av Reims II-parten.

Denna skyldighet skall inte omfatta inrikespost. Skyldigheten skall heller inte omfatta postförsändelser från avsändare som är bosatta i samma land som den utdelande Reims II-parten och som avsändaren postar eller ser till att posta i utlandet, för att utnyttja de lägre taxor som följer av denna skyldighet. Inom ramarna för EG-domstolens gällande och framtida rättspraxis skall det senare undantaget från denna skyldighet både omfatta postförsändelser som förberetts i landet där avsändaren är bosatt och som därefter förs över gränsen och postförsändelser som förberetts utomlands.

Samma villkor för tillträde för tredje part gäller alla andra särskilda ordningar för taxor och avgifter som enligt avtalet skall tillämpas på Reims II-parter. Detta gäller framför allt villkor för tillträde till ersättningsnivå 3 och för utdelning av internationell direktreklam enligt Reims II-avtalet om internationell direktreklam. Sådana avgifter måste göras tillgängliga för utomstående operatörer som konkurrerar med Reims II-parter om att erbjuda befordran av utgående utrikespost i ett annat Reims II-land på villkor som inte är diskriminerande i förhållande till de villkor som den utdelande Reims II-parten erbjuder Reims II-parten i avsändarlandet.

⁽¹⁾ För närvarande UNEX och Diagnostic.